

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

BIBLIOTEKA UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

BIBLIOTHECA NOSTRA

RADA NAUKOWA

prof. UŚ dr hab. ANTONI BARCIAK
prof. dr hab. ELŻBIETA GONDEK
prof. AWF dr hab. JANUSZ ISKRA
prof. UŚ dr hab. ZYGMUNT KŁODNICKI
prof. zw. dr hab. JAN MALICKI
prof. UŚ dr hab. DARIUSZ PAWELEC
prof. dr hab. MIROSLAW PONCZEK
prof. UŚ dr hab. MARIA Z. PULINOWA
prof. dr hab. IRENA SOCHA
prof. UŚ dr hab. AGNIESZKA STOPIŃSKA-PAJĄK
prof. zw. dr hab. WOJCIECH ŚWIĄTKIEWICZ
prof. zw. dr hab. JACEK WÓDZ
prof. zw. dr hab. ZBIGNIEW ŻMIGRODZKI

REDAKCJA

dr JOLANTA GWIOŹDZIK – redaktor naczelny
(Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ)
mgr KATARZYNA BARAN, mgr JOANNA CHWAŁEK, mgr MARIUSZ PACHA,
mgr DAMIAN ZIÓLKOWSKI (Biblioteka Główna AWF)
dr ANETA DRABEK, mgr MARIA KYCLER, (Biblioteka UŚ)
mgr MONIKA LECH (Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej)
mgr AGATA MUC, mgr BOGUMIŁA WARZĄCHOWSKA (Biblioteka Teologiczna UŚ)
dr GRAŻYNA TETELA (Biblioteka Wydziału Nauk o Ziemi UŚ)
dr MARTA KUNICKA, mgr DOMINIKA POTEPA
(Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji UŚ)
mgr IZABELA JURCZAK (Biblioteka Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu)
mgr ANNA KOPKA (Biblioteka Wyższej Szkoły Mechatroniki w Katowicach)
dr AGNIESZKA BAJOR, dr HANNA LANGER, dr IZABELA SWOBODA
(Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ)
WESELINA GACIŃSKA (tłumaczenie abstraktów)

CHASOPISMO POWSTAJE PRZY WSPÓŁUDZIALE
SEKCJI BIBLIOTEK SZKÓŁ WYŻSZYCH STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH
PRZY ZARZĄDZIE OKRĘGU W KATOWICACH

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

BIBLIOTEKA UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

BIBLIOTHECA NOSTRA

ŚLĄSKI KWARTALNIK NAUKOWY

PSYCHOLOGIA W BIBLIOTECE

KATOWICE 2010

RECENZENT

prof. dr hab. ZBIGNIEW ŻMIGRODZKI

REDAKTOR NUMERU

GRAŻYNA TETELA, BOGUMIŁA URBAN

REDAKCJA MERYTORYCZNA

Jolanta Gwioździk

KOREKTA

Aneta Drabek, Grażyna Tetela

WYDAWCA

Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach
© Copyright by Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki
w Katowicach 2009

ADRES REDAKCJI

Biblioteka Główna Akademii Wychowania Fizycznego
im. Jerzego Kukuczki w Katowicach
ul. Mikołowska 72 A, 40-065 Katowice,
tel. 32 207 51 48, e-mail: bibliothecanostra@gmail.com
Wersja elektroniczna
<http://www.biblioteka.awf.katowice.pl/biuletyn.html>
<http://www.sbc.org.pl>

REDAKCJA TECHNICZNA,
SKŁAD I ŁAMANIE
Joanna Chwałek

DRUK
Poligrafia AWF im. Jerzego Kukuczki,
ul. Mikołowska 72 C, 40-065 Katowice
Nakład: 230 egz.

Zapraszamy zainteresowane instytucje do zamieszczania informacji o swojej ofercie na łamach Bibliotheca Nostra.
Kontakt: tel. 32 207 51 35, e-mail: bibl@awf.katowice.pl

ISSN 1734-6576

SPIS TREŚCI

Od Redakcji • **9**

ARTYKUŁY I MATERIAŁY

Joanna Kulik *Biblioteka w zmieniającej się rzeczywistości* • **13**

Maja Wojciechowska *Kompetencje zawodowe bibliotekarzy. Metody badania* • **25**

Elżbieta Kopyś *Współdziałanie pracowników biblioteki w celu zakupu usługi sieciowego dostępu do baz w świetle psychologii pracy* • **36**

Bożena Jaskowska *Wypalenie zawodowe w środowisku bibliotekarskim* • **46**

Anna Kleiber *Trudny czytelnik w Bibliotece Raczyńskich* • **60**

Aleksandra Marciniak *Biblioteka akademicka w służbie osobom niepełnosprawnym. Pomoc w zdobywaniu dodatkowych umiejętności* • **72**

Maja Wojciechowska *Zjawisko lojalności wśród klientów biblioteki* • **84**

SPRAWOZDANIA

Ewa Olszowy *Sprawozdanie z wystawy „Kościół na Górnym Śląsku a sztuka niezależna”* • **97**

Grażyna Pilichowicz *„Biblioteki Europy”. Wernisaż wystawy 27 stycznia 2010 Miejska Biblioteka Publiczna* • **103**

Karolina Krzon *Sprawozdanie z konferencji naukowej „Biblioteka dla Przyszłości II”* • **106**

Aleksandra Zgondek *20 lat minęło... Biblioteka Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych w Gliwicach u progu kolejnych zmian* • **109**

OMÓWIENIA I RECENZJE

Jolanta Gwioździk, Edward Różycki *Druki XVI wieku w zbiorach Biblioteki Katedralnej we Lwowie* (Agnieszka Bajor) • **113**

Hanna Batorowska *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji* (Renata Frączek) • **117**

Dzieci, młodzież – Internet – Biblioteka. Wytyczne IFLA Sekcji Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży (Hanna Langer) • **121**

Bibliografia. Teoria – Praktyka – Dydaktyka. Praca zbiorowa pod red. Jadwigi Woźniak-Kasperek i Mikołaja Ochmańskiego (Izabela Swoboda) • **126**

WYDARZENIA • 135

AKTUALNOŚCI AWF

Mariusz Pacha *Biblioteka AWF im. J. Kukuczki w Katowicach w 2009 roku* • **139**

Recenzja książek Henryka Kocója (Adam Cichosz) • **143**

INFORMACJE

Aktualny wykaz czasopism dostępnych w Bibliotece Głównej AWF w Katowicach • **153**

Bazy danych dostępne w Bibliotece Głównej AWF w Katowicach • **158**

NOWOŚCI W ZBIORACH

Wykaz książek zarejestrowanych w Bibliotece Głównej AWF w Katowicach w I kwartale 2010 roku • **161**

NOWOŚCI WYDAWNICZE AWF • 189

CONTENTS

Editorial • **9**

ARTICLES AND MATERIALS

Joanna Kulik *A library in the transforming reality* • **13**

Maja Wojciechowska *Professional competences of librarians. Research methods* • **25**

Elżbieta Kopyś *Cooperation between the library workers in the purpose of the purchase of service of online access to databases in the light of work psychology* • **36**

Bożena Jaskowska *Professional burn-out in the librarian environment* • **46**

Anna Kleiber *A „demanding reader” in Raczyński Library* • **60**

Aleksandra Marciniak *Academic library in service of handicapped persons. A help in gaining additional abilities* • **72**

Maja Wojciechowska *Loyalty phenomenon among libraries’ clients* • **84**

REPORTS

Ewa Olszowy *Report on the exhibition „Church in the Upper Silesia and independent art”* • **97**

Grażyna Pilichowicz *„Libraries of Europe”. Opening day of the exhibition of 27th January 2010, City Public Library* • **103**

Karolina Krzon *Report on the scientific conference „Library for the future II”* • **106**

Aleksandra Zgondek *20 years gone... Library of the Teachers’ Council of Foreign Languages (Biblioteka Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych) in Gliwice on the verge of changes* • **109**

PRINTINGS’ REVIEWS

Jolanta Gwioździk, Edward Różycki *16th century printings in the collection of Cathedral Library in Lvov (Agnieszka Bajor)* • **113**

Hanna Batorowska *Informative culture in prospect of changes in education* (Renata Frączek) • **117**

Children, youth – Internet – Library. Guidelines of IFLA Section of Libraries for Children and Young Adults (Hanna Langer) • **121**

Bibliography. Theory – Practice – Didactics. Collective work edited by Jadwigi Woźniak-Kasperek i Mikołaja Ochmańskiego (Izabela Swoboda) • **126**

EVENTS • 135

ACADEMY OF PHYSICAL EDUCATION (AWF) NEWS

Mariusz Pacha *Library of J. Kukuczka Academy of Physical Education (Biblioteka AWF) in Katowice in 2009* • **139**

Review of Henryk Kocój's books (Adam Cichosz) • **143**

INFORMATION

Current register of periodicals availables at the Main Library of Academy of Physical Education (Biblioteka Główna AWF) in Katowice • **153**

Databases available at the Main Library of Academy of Physical Education (Biblioteka Główna AWF) in Katowice • **158**

NEWS IN THE COLLECTION

Books registered in the Main Library of Academy of Physical Education (Biblioteka Główna AWF) in first quarter of 2010 • **161**

AWF'S PUBLISHING NEWS • 189

OD REDAKCJI

Prezentowany tom kwartalnika „Bibliotheca Nostra” został poświęcony psychologicznym aspektom pracy w bibliotece. Relacje interpersonalne mogą mieć różny charakter i przebiegać na różnych płaszczyznach, odnosząc się do osobowości, zachowania, poczucia tożsamości czy emocji uczestników. Te aspekty bada psychologia społeczna. Praca w bibliotece, kontakt z czytelnikami coraz bardziej wymaga znajomości przyczyn zachowania i możliwych reakcji.

Zagadnienia te zostały poruszone na konferencji zorganizowanej w 2007 roku przez Bibliotekę Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Wydział Zamiejscowy w Chorzowie, poświęconej zagadnieniom psychologicznym w bibliotekarstwie, zwłaszcza problematyce relacji między bibliotekarzami a czytelnikami i innymi osobami z bliższego i dalszego otoczenia książnic. Liczny udział w obradach (ponad 200 osób) pokazał, jak bardzo bibliotekarze różnych typów placówek są zainteresowani podjętą tematyką; stąd też była ona kontynuowana w trakcie kolejnych spotkań chorzowskiego Wydziału Wyższej Szkoły Bankowej. Omawiane zagadnienia oscylowały wokół dwu typów zależności między ludźmi: relacji wewnątrz zespołu pracowniczego (m.in. komunikacji i pracy zespołowej oraz zarządzania zespołem bibliotecznym) oraz relacji bibliotekarz – czytelnik (profesjonalna obsługa czytelnika, praca z klientem trudnym, zagadnienia mowy ciała w kontakcie z drugą osobą czy kontrowersyjny temat lojalności czytelników wobec bibliotek).

W trakcie kolejnych spotkań analizowano kwestię zawodu bibliotekarza, w tym tożsamości, stereotypowego wizerunku w świadomości społecznej oraz kompetencji. Podjęto również tematykę stresu w pracy

bibliotekarza oraz wypalenia zawodowego. Na prelegentów zapraszano bibliotekarzy wszystkich typów bibliotek. Wyniki swych badań prezentowali także bibliolodzy, psychologowie, trenerzy komunikacji interpersonalnej oraz specjaliści z zakresu zarządzania. Ta różnorodność pozwoliła na zróżnicowane ukazanie zjawisk psychologicznych w bibliotece - zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i praktycznym.

Zainteresowanie kolejnymi edycjami konferencji „Psychologia w bibliotece” pokazuje, że bibliotekarze oraz bibliotekoznawcy odczuwają potrzebę zdobywania wiedzy i podnoszenia swych kompetencji w zakresie szeroko pojętych zagadnień psychologicznych. Potwierdziła to także ostatnia konferencja w 2010 roku, z której niektóre teksty obecnie prezentujemy.

Joanna Kulik (*Biblioteka w zmieniającej się rzeczywistości*) zwróciła uwagę na dostęp użytkowników do zasobów i usług bibliotek, zgodnie ze standardami IFLA. Oferta jest kierowana do różnych typów czytelników, w tym niepełnosprawnych czy seniorów, co omówiono na przykładzie konkretnych bibliotek, głównie województwa śląskiego. Wskazano przykłady wykorzystania serwisów społecznościowych, prezentacji multimedialnych w Internecie, a także omówiono podejmowane akcje, promujące placówkę i służące ułatwieniu kontaktu z nią czytelnika.

Kompetencje zawodowe bibliotekarzy, służące profesjonalnej obsłudze czytelnika, są przedmiotem analiz Mai Wojciechowskiej (*Kompetencje zawodowe bibliotekarzy. Metody badania*). Przedstawiono etapy klasycznego procesu zarządzania kompetencjami zawodowymi, formy rozwoju kompetencji, a także scharakteryzowano ich poszczególne poziomy. Zaprezentowano przykładowy profil kompetencji dla pracownika działu wypożyczania, podkreślając, że listy kompetencji muszą uwzględnić charakter biblioteki, jej specyficzne potrzeby, dział w którym jest zatrudniony bibliotekarz, jego miejsce w hierarchii oraz pełnione funkcje. Powstające listy kompetencyjne, m.in. angielska *National Vocational Qualification*, odnoszą się także do zawodu bibliotekarza. Istotne jest również badanie kompetencji zawodowych, m.in. za pomocą metod nieustrukturyzowanych (uzyskanie informacji na temat pracy na konkretnym stanowisku, tworzenie opisu obowiązków i charakteru działalności, a także określenie, co wymaga szczególnych kompetencji) oraz ustrukturyzowanych kwestionariuszy badawczych, takich jak testy, skale obserwacyjne, połączone z opisem stanowiska pracy. W czasie rekrutacji wykorzystuje się także profil selekcyjny czy centra oceny. Zarządzanie kompetencjami wpisuje się jako istotny element w proces zarządzania zasobami ludzkimi w bibliotekach.

Współdziałanie pracowników biblioteki w celu zakupu usługi sieciowego dostępu do baz w świetle psychologii pracy omówiła Elżbieta Kopyś, wskazując na podstawowe interakcje społeczne (współdziałanie, współzawodnictwo i konflikt). Zwróciła uwagę na fakt, iż proces współdziałania w zespole pozostaje w ścisłym związku z efektywnością (skutecznością) jego pracy, co przenosi się na tzw. efekt synergiczny (efekt zorganizowanej pracy zespołowej jest wyższy niż suma efektów działań indywidualnych). Na przykładzie Biblioteki Jagiellońskiej Autorka ukazała współdziałanie bibliotekarzy w zakresie zakupu usługi sieciowego dostępu do baz elektronicznych, podkreślając znaczenie procesu wzajemnego porozumiewania się.

Ogromnie ważne i trudne zagadnienie wypalenia zawodowego podjęła Bożena Jaskowska. Wskazała na definicję, przyczyny i cechy tego procesu, szczególnie zaś wyczerpanie emocjonalne, depersonalizację oraz obniżone poczucie dokonań osobistych. Okazuje się, że ten problem w dużej mierze dotyczy także środowiska bibliotekarskiego, a jego występowanie i ocenę analizowano na podstawie badań ankietowych. Wskazano działania minimalizujące zagrożenie wypalenia zawodowego oraz sposoby radzenia sobie taką sytuacją, m.in. dobrą organizację pracy, delegowanie uprawnień, asertywność, reagowanie na stres i potrzebę wypoczynku.

Inny aspekt pracy bibliotekarzy poruszyła Anna Kleiber (*Trudny czytelnik w Bibliotece Raczyńskich*), badając charakter kontaktów z czytelnikami, nie przestrzegającymi norm społecznych. Powodem konfliktów najczęściej okazywało się m.in. lekceważenie regulaminu biblioteki, brak poszukiwanych materiałów, a także cechy osobowościowe. Codzienny kontakt z czytelnikiem wymaga dbałości o jakość oferowanych usług, wskazano zatem praktyczne sposoby radzenia sobie w takich sytuacjach.

Aleksandra Marciniak (*Biblioteka akademicka w służbie osobom niepełnosprawnym. Pomoc w zdobywaniu dodatkowych umiejętności*) skoncentrowała swoje rozważania na zasadach obsługi studentów z dysfunkcjami, którym dostęp do edukacji na poziomie akademickim utrudniają bariery architektoniczne, społeczne, ekonomiczne i psychologiczne. Na przykładzie działań, podjętych przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Łodzi, wskazała konkretne możliwości, m.in. odnoszące się do wyposażenia biblioteki w sprzęt, alternatywne formy publikacji, popularyzowanie zasobów Internetu, przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych. Ważne są także odpowiednie szkolenia w tym zakresie dla bibliotekarzy.

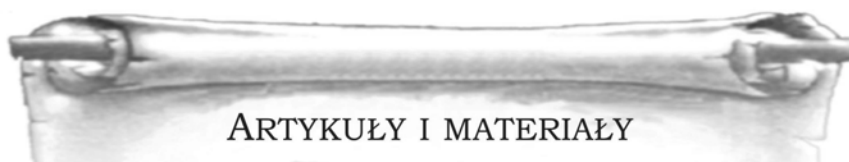
Kontrowersyjny temat zjawiska lojalności wśród klientów biblioteki podjęła M. Wojciechowska. Recenzent tomu, prof. dr hab. Zbigniew Żmigrodzki, uznał go wręcz za „dyskusyjny”. Podstawą rozważań Autorki jest założenie, że dla bibliotekarza „poza skupieniem się na pozyskaniu nowych czytelników, istotne jest ... tworzenie ... trwałych, silnych relacji, opartych na zaufaniu i lojalności”. Korzyścią dla biblioteki miałyby być utrwalenie wśród czytelników nawyku czytania i korzystania z rzetelnych źródeł informacji, system rekomendacji, zmniejszenie ekonomicznych i psychospołecznych kosztów związanych z obsługą czytelników oraz „mniejsze zainteresowanie usługami i produktami konkurencji”.

W sytuacji segmentacji „rynku bibliotecznego”, chodzi o tworzenie zróżnicowanych ofert, dostosowanych do odpowiednich grup czytelników. Uzyskanie ich lojalności (czego podstawą jest gwarancja satysfakcji) ma wpływać na podnoszenie jakości usług bibliotecznych, ich zróżnicowanie, a także zaspokojenie potrzeb emocjonalnych, czy o podłożu socjologicznym. Lojalność zatem to nie proste tzw. zachowanie powtarzalne, związane jedynie z regularnym korzystaniem z usługi biblioteki. Typologia stałych (kluczowych) klientów bibliotek, korzystających (wzorem form komercyjnych) z programów lojalnościowych, jest związana z częstotliwością ich kontaktu z konkretną placówką.

Dążenie do uzyskania lojalności klienta jest w oczywisty sposób celem marketingu relacji, stąd ważne jest określenie typu klientów i stopnia ich lojalności. Czy jednak trafne jest odniesienie tych kategorii, z pewnością korzystnych w biznesie, do instytucji *non-profit*? Czy czytelnik to „klient”, a inne placówki w tym ujęciu są „konkurencją”? Recenzent podkreśla, że „Czytelnik nie jest przecież zobowiązany do marketingowo badanego pojęcia lojalności wobec biblioteki; jeżeli korzysta również z innych bibliotek, tym lepiej”, Autorka zaś lojalność czytelników uznaje za wynik „wysokiej jakości usług oraz skutecznych działań marketingowych”, a wówczas „najcenniejszą umiejętnością marketingową bibliotekarzy staje się zdolność zacieśniania więzi z czytelnikami poprzez identyfikowanie ich potrzeb oraz życzeń, a w konsekwencji ich realizację”.

Wieloaspektowość poruszanej problematyki „psychologii w bibliotece” skłania do refleksji i dyskusji, do których zapraszamy Czytelników.

Jolanta Gwioździk
Bogumiła Urban

ARTYKUŁY I MATERIAŁY

JOANNA KULIK

*Biblioteka Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu
Wydział Zamiejscowy w Chorzowie*

BIBLIOTEKA W ZMIENIAJĄCEJ SIĘ RZECZYWISTOŚCI

Z roku na rok zmieniają się zadania, które powinna realizować współczesna biblioteka. Wpływają na to zmiany zachodzące na rynku informacji, np. pojawienie się bezpłatnych i komercyjnych elektronicznych źródeł informacji. Przygotowywane są oferty biblioteczne dla wszystkich użytkowników, również z uwzględnieniem potrzeb osób chorych, starszych i niepełnosprawnych. Mają one na celu wyeliminowanie jakichkolwiek barier w dostępie do biblioteki i jej zasobów. Podejmowane są także działania, zmierzające do informowania o bibliotece i jej zbiorach, bez względu na miejsce i czas. W tym celu są wykorzystywane różne narzędzia i usługi internetowe oraz serwisy Web 2.0.

Elektroniczne źródła informacji

Wraz z nastaniem nowego wieku wzrosła rola technologii oraz informacji. Oprócz tradycyjnych, papierowych źródeł informacji, dynamicznie rozwija się rynek źródeł elektronicznych. Dzięki rosnącej popularności sieci Internet, wprowadzono wiele zmian w dostępie do informacji, a jej przekazywanie charakteryzuje szybkość i efektywność. Oferta elektronicznych źródeł naukowych stale zwiększa się i trafia do liczniejszej niż kiedyś grupy zainteresowanych.

Elektroniczne źródła informacji mogą być udostępniane w komercyjnych serwisach, np. EBSCO, ProQuest. Ich właścicielami są dostawcy informacji, czyli duże firmy działające na rynku od kilku-

dziesięciu lat. Oferowane przez nie serwisy informacyjne nie są produktami tanimi, ale stanowią narzędzia dobrze przystosowane do potrzeb klientów, np. ze względu na liczbę oferowanych baz danych, sposób dostępu do nich, wygląd interfejsu.

Bezpłatną formą udostępniania informacji są repozytoria oraz związany z nimi ruch Open Access.

Open Access to wolny, natychmiastowy, stały i ciągły dostęp do pełnotekstowych artykułów (*Open*). W *Bethesda Statement on Open Access Publishing* z 2003 roku określono warunki, jakie muszą spełnić publikacje Open Access:

1. „Autorzy i właściciele praw autorskich dają wszystkim użytkownikom darmowe, nieodwołalne, szerokie, trwałe prawo dostępu do dzieła i licencję na kopiowanie, użycie, rozpowszechnianie, przenoszenie i pokazywanie pracy publicznie oraz do tworzenia i rozpowszechniania prac pochodnych na wszelkich nośnikach cyfrowych, dla wszelkiego rodzaju odpowiedzialnego użycia, z zachowaniem atrybucji autorskich. Użytkownicy mają prawo do robienia niewielkiej liczby kopii w wersji drukowanej dla własnego użytku.

2. Kompletna wersja pracy i wszystkie dodatkowe materiały wraz z kopią pozwolenia na druk (o której mowa wyżej) są w odpowiednim standardowym formacie elektronicznym deponowane natychmiast po pierwszej publikacji, przynajmniej w jednym z repozytoriów dostępnych online, wspieranych przez instytucję akademicką, towarzystwo naukowe, agencję rządową lub inną wiarygodną organizację, która stara się umożliwić wolny dostęp do wiedzy, nieograniczoną jej dystrybucję oraz długoterminowe archiwizowanie” (*Bethesda*).

Potrzebę wspierania jak najszerzego dostępu do informacji dla wszystkich zainteresowanych potwierdziła także IFLA, w dokumentach z 2003 roku (*Stanowisko*).

Publikacje przeznaczone do udostępniania są przechowywane w repozytorium. Jest ono zaprojektowane w taki sposób, aby dostęp do wszystkich zasobów był jak najprostszy. Pierwszym polskim systemem, służącym do budowy repozytoriów jest projekt dLibra, którego twórcą jest Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe. Na podstawie wdrożonych projektów, można wyróżnić trzy rodzaje repozytoriów:

- instytucjonalne – gdzie gromadzony jest opublikowany i niepublikowany dorobek naukowy jednej instytucji, np. Biblioteka Cyfrowa Politechniki Śląskiej,

– dziedzinowe – gromadzone są dokumenty z jednej dziedziny wiedzy, bez względu na miejsce ich opracowania, np. Bibliologiczna Biblioteka Cyfrowa, Pedagogiczna Biblioteka Cyfrowa,

– regionalne, których głównym zadaniem jest prezentacja dziedzictwa kulturowego danego regionu, np. Śląska Biblioteka Cyfrowa (*Wdrożenia*).

Informacje o liczbie funkcjonujących na świecie repozytoriów są niejednoznaczne, dane tego typu są udostępniane w sieci Internet w takich serwisach, jak Registry of Open Access Repositories (ROAR), Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR) oraz Digital Repository Infrastructure Vision for European Search (DRIVER). Podają one zróżnicowane dane o organizowanych repozytoriach:

– ROAR – 1682 repozytoriów, w tym 12 z Polski (*Registry*),

– OpenDOAR – 1618 i 19 z Polski (*OpenDOAR*),

– DRIVER – rejestruje ponad 253 repozytoriów, w tym Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe (*DRIVER*).

O tym, jak popularne jest w Polsce tworzenie tego typu zasobów elektronicznych źródeł informacji świadczy liczba wdrożonych projektów dLibra. Obecnie jest realizowanych 49 różnych repozytoriów (*Wdrożenia*).

Istnieją także inne formy udostępniania bezpłatnych elektronicznych źródeł informacji. Ciekawą inicjatywą są serwisy tematyczne o kontrolowanej jakości, tzw. *subject gateways*. Jednym z nich jest katalog linków CIBiE, czyli Centrum Informacji Biznesowej i Europejskiej, które działa przy Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie. Katalog jest przeznaczony dla osób zainteresowanych tematyką biznesową, ekonomiczną i unijną. Został podzielony tematycznie, a w ramach danego zagadnienia poszczególne linki są uporządkowane alfabetycznie i uzupełnione o krótką informację, dotyczącą zawartości strony domowej. W katalogu umieszczono odesłania do źródeł internetowych, na których znajdują się publikacje, interesujące artykuły oraz informacje uzupełniające tradycyjne zbiory centrum (*CIBiE*).

Innym przykładem serwisu tematycznego jest Ekonomia on-line, którego twórcą jest Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Jest on skierowany do osób zainteresowanych tematyką ekonomiczną w internetowych źródłach informacji. Wyszukiwaniem i opracowaniem źródeł w 16 różnych działach, oceną ich przydatności oraz aktualizacją danych zajmują się pracownicy biblioteki (*Ekonomia*).

Biblioteka bez barier

Biblioteki wszelkiego typu są instytucjami zobowiązanymi do zapewnienia wszystkim potencjalnym użytkownikom dostępu do ich zasobów i usług. Działania biblioteczne w zakresie oferowanych usług scharakteryzowano w standardach IFLA (*The Public*). Wśród nich można znaleźć wskazówki dotyczące obsługi osób, które z różnych przyczyn nie mogą regularnie korzystać z biblioteki. Obejmują one m.in. wyposażenie w specjalistyczny sprzęt oraz materiały do czytania dla osób z dysfunkcją wzrokową lub słuchową oraz dostarczanie materiałów bibliotecznych do domów na potrzeby osób, które same nie są zdolne do wyjścia na zewnątrz.

W bibliotekach są przygotowywane multimedialne stanowiska, wyposażone w urządzenia usprawniające czytanie, np. skanery, oprogramowanie do rozpoznawania tekstu, oprogramowanie odczytujące zawartość ekranu i współpracujące z synteзаторami mowy, monitory brajlowskie, urządzenia do tworzenia grafiki wypukłej, tj. rysunków, wykresów, diagramów oraz drukarki brajlowskie. Umożliwiają one osobom niepełnosprawnym korzystanie z zasobów bibliotecznych bez angażowania osób trzecich. Tak zorganizowane stanowiska znajdują się m.in. w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego (*Biblioteka bez*) oraz w Bibliotece Głównej Politechniki Śląskiej (*Biblioteka Główna*).

Coraz istotniejsze staje się dostosowanie internetowych serwisów bibliotecznych do potrzeb użytkowników o określonej kategorii niepełnosprawności. Przykładem tego typu jest strona www Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego. Prace nad tym projektem rozpoczęto w 2007 r., a jego głównym celem było wyeliminowanie barier oraz poprawa dostępności usług dla osób niepełnosprawnych (Witek i Zięba, 2008). W widocznym miejscu umieszczono zakładkę „Biblioteka bez barier” z informacjami przeznaczonymi dla niepełnosprawnych, m.in. o pracownikach, którzy posługują się językiem migowym w stopniu podstawowym (*Biblioteka bez*). Serwis wyposażono w takie narzędzia jak możliwość regulowania kontrastu czy kilkukrotnego powiększenia czcionki bez zmiany struktury strony www (por. rys. 1 i 2).

Jednym ze standardów IFLA jest dostarczanie materiałów bibliotecznych do miejsca zamieszkania czytelnika. Usługa ta jest skierowana do osób, które z różnych przyczyn nie mogą samodzielnie skorzystać z zasobów bibliotecznych. Dostarczeniem zbiorów powinni zajmować się doświadczeni bibliotekarze, zaznajomieni ze stanem zdrowia odwiedzanych oraz potrafiący dobrać materiały biblioteczne pod względem treści i formy (*The Public*).

Rys. 1. Główna strona internetowa Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego

Miejska Biblioteka Publiczna w Zabrzu prowadzi usługę „książka na telefon”, która jest adresowana do mieszkańców miasta. Jest ona bezpłatna, a materiały biblioteczne można zamawiać telefonicznie w filii, która znajduje się najbliżej miejsca zamieszkania czytelnika. Jednocześnie można wypożyczyć 3 woluminy (literatury popularno-naukowej, beletrystyki) lub 2 tytuły „książki mówionej”. Usługa nie obejmuje książek z księgozbioru podręcznego i podręczników akademickich. Materiały wypożycza się na okres nie dłuższy niż 4 tygodnie. Książki dostarczane są do domów przez bibliotekarzy raz w tygodniu (*Miejska*).

W bibliotekach są również prowadzone działania skierowane do środowisk senioralnych. Ich głównym celem jest rozwijanie kreatywności, poszerzanie umiejętności oraz zaspokajanie potrzeb na aktywne uczestnictwo w kulturze. Dużą grupę wolontariuszy w Społecznej Pracowni Digitalizacji, która funkcjonuje przy Śląskiej Bibliotece Cyfrowej (ŚBC), stanowią właśnie seniorzy. O doświadczeniach z pracy z tą grupą społeczną przy współtworzeniu zasobów ŚBC można przeczytać na blogu Biblioteka 2.0 (Śpiechowicz i Strokosz, 2008). Od 2010 roku w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Dąbrowie Górniczej, we współpracy ze Związkiem Harcerstwa Polskiego Hufiec oraz Urzędem Miejskim, organizowany jest projekt „Senior na topie”. Uczestnicy cyklicznych warsztatów będą mieli okazję rozwijania umiejętności np. z zakresu fotografii cyfrowej, technik pamięciowych, obsługi komputera, kina domowego czy internetowego konta bankowego (Nowakowska, 2010, s. 8).

Rys. 2. Główna strona internetowa Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego po zastosowaniu opcji „kontrast” oraz „powiększenie”.

Biblioteka dostępna 24 godziny na dobę

Kontakt użytkownika z biblioteką przybiera różne formy. Oprócz bezpośredniego, wymagającego obecności w tym samym miejscu i czasie obu osób, prowadzone są rozmaite formy kontaktu pośredniego. Biblioteki zamieszczają informacje na swych stronach internetowych, umożliwiają kontakt za pomocą adresu e-mail oraz udostępniają informacje o swoich zasobach w katalogach online.

W wirtualnym świecie użytkownik biblioteki może na różne sposoby zapoznać się z ofertą biblioteczną, np. w swoim mieście, regionie. Najpopularniejszy i najszybszy z nich to wpisanie odpowiednich słów kluczowych w dowolnej wyszukiwarce. Inny – to możliwość skorzystania z opracowanych katalogów, informatorów lub innych baz danych.

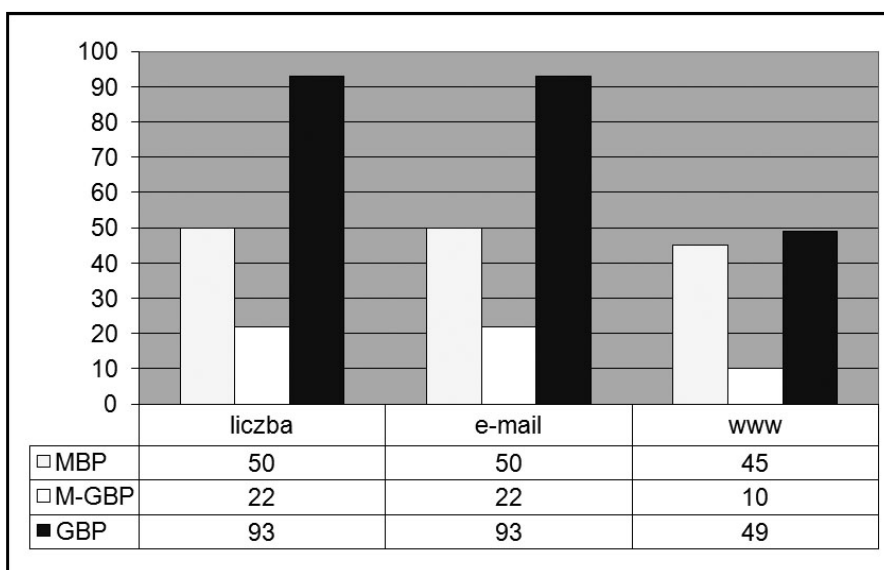
W *Informatorze adresowym bibliotek samorządowych województwa śląskiego (Informator adresowy)* zebrano informacje o stronach internetowych i adresach e-mail wszystkich bibliotek miejskich, miejsko-gminnych oraz gminnych bibliotek publicznych (zob. rys. 3). Informator jest przygotowywany przez Bibliotekę Śląską i udostępniany na jej stronie www.

Na podstawie zebranych danych można zauważyć, że wszystkie biblioteki podają informację o adresie e-mail, ale tylko niektóre prowadzą stronę internetową. Trzeba zwrócić uwagę na fakt, że Bibliote-

ka Śląska rejestruje nie tylko strony www, które w całości poświęcone są danej bibliotece, ale również podstrony większych serwisów, np. ośrodków kultury w danym mieście, czy urzędów miast.

Innym źródłem informacji o bibliotekach funkcjonujących w województwie śląskim jest baza danych instytucji związanych z kulturą. Niestety, jest ona niekompletna. W wyniku wyszukiwania otrzymujemy jedynie listę zawierającą nazwy 18 bibliotek. Jednak za pomocą prostego formularza można dodać daną jednostkę do bazy danych (*Informator kulturalny*).

Katalog biblioteczny informuje o zasobach, które znajdują się w bibliotece. Dzięki możliwościom oprogramowania poszczególnych systemów bibliotecznych, placówka udostępnia swój katalog poza murami budynku w sieci Internet. Czytelnik ma dostęp do katalogu online praktycznie bez przerwy z każdego miejsca podłączonego do sieci. Godziny otwarcia i pracy biblioteki przestają być czynnikiem limitującym dostęp do informacji o zbiorach. Informacja o katalogu online znajduje się najczęściej w widocznym miejscu na bibliotecznej stronie internetowej, ale informacje o nim można odnaleźć również w bazie serwisu

Rys. 3. Strony www i adresy e-mail bibliotek samorządowych województwa śląskiego.
Źródło: opracowanie własne na podstawie *Informatora adresowego bibliotek samorządowych województwa śląskiego*

EBIB. W wyniku wyszukiwania bibliotek w województwie śląskim posiadających katalog online otrzymujemy listę 79 instytucji, w tym 28 bibliotek publicznych oraz 5 bibliotek szkolnych (*Biblioteki*).

Inną formą kontaktu, który umożliwia jednocześnie komunikację oraz budowanie więzi pomiędzy biblioteką a jej użytkownikami, są serwisy internetowe Web 2.0. W ich działaniu podstawową rolę odgrywa treść generowana przez użytkowników (*Web 2.0*). Dostępne są różnorodne bezpłatne narzędzia pozwalające bibliotekom na zaprezentowanie siebie i swojej oferty w sieci Internet, takie jak: blogi, mikroblogi, fora, grupy i listy dyskusyjne, serwisy udostępniające filmy, serwisy udostępniające zdjęcia oraz popularne serwisy społecznościowe.

Blog to rodzaj strony internetowej, zawierającej określoną liczbę odrębnych, samodzielnych, uporządkowanych chronologicznie wpisów, których twórcą jest sam właściciel (*Blog*). Przykładem bibliotecznego bloga jest *Gawra bibliomisia*, prowadzony na serwisie bloog.pl. Jego twórcami są bibliotekarze Oddziału dla Dzieci i Młodzieży Miejskiej Biblioteki Publicznej w Jaworznie. Podano tu podstawowe informacje o bibliotece, jej godzinach otwarcia oraz pracownikach, a także organizowanych cyklicznie imprezach. Polecane są także książki dla dzieci i młodzieży z zasobów biblioteki (*Gawra*).

Mikroblogi to rodzaj dziennika internetowego. Za pomocą krótkich wpisów, najczęściej o długości jednego zdania, przekazywane są informacje (*Mikroblog*). Jedną z bibliotek prowadzących mikrobloga w serwisie Twitter jest Biblioteka Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu Wydział Zamiejscowy w Chorzowie. Za jego pośrednictwem biblioteka dzieli się z internautami informacjami organizacyjnymi o nabytkach bibliotecznych, o dostępach testowych do baz danych, udostępnieniu materiałów konferencyjnych oraz opublikowaniu zdjęć z życia biblioteki (*Biblioteka WSB*).

Fora, grupy i listy dyskusyjne to różne formy służące wymianie informacji i poglądów między osobami o podobnych zainteresowaniach przy użyciu przeglądarki internetowej oraz za pomocą korespondencji, lecz nie w czasie rzeczywistym. W sieci Internet dostępne jest m.in. forum czytelników Biblioteki Miejskiej w Imielinie. Poruszane są w nim takie tematy jak: zapytaj bibliotekarza, dezyderaty, podyskutuj o nowościach oraz katalog online (*Forum*).

Flickr i Picasa to przykłady serwisów i usług internetowych, które zostały stworzone do gromadzenia, udostępniania, organizowania kolekcji zdjęć cyfrowych oraz wykonywania na nich prostych edycji.

Miejska Biblioteka Publiczna w Bytomiu za pośrednictwem serwisu Picasa udostępnia galerie zdjęć z organizowanych imprez, spotkań oraz innych wydarzeń bibliotecznych (*MBP*).

W sieci możliwa jest również prezentacja filmów, wideoklipów oraz własnych miniprodukcji. W serwisie YouTube Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Będzinie udostępnia relacje z rozdania laurów Super Czytacz 2008 oraz IV Forum Bibliotekarzy Samorządowych Powiatu (*Kanał*).

Serwisami, które integrują wymienione narzędzia Web 2.0, ich funkcje oraz zastosowanie, są serwisy społecznościowe, takie jak Facebook czy Nasza-klasa.pl. W ich obrębie zarejestrowani użytkownicy mogą tworzyć sieci i grupy, dzielić się wiadomościami i zdjęciami.

Oprócz otwarcia biblioteki i udostępnienia informacji o niej w wirtualnym świecie, podejmowane są także inne działania. Przykładem może być zimowa akcja Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. W czasie sesji wydłużyła ona godziny otwarcia do 5 rano, czyli do odjazdu pierwszego autobusu dziennego. Dla użytkowników z ważnymi kartami bibliotecznymi udostępniono czytelnię ogólną, czytelnię czasopism bieżących i mikroform oraz tzw. wolny dostęp. Zamknięte były wypożyczalnia, magazyn, informatorium (*BUW*).

W warunkach dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości konieczne stało się sprostanie nowym wyzwaniom i oczekiwaniom użytkowników bibliotek. Współczesna biblioteka nie może już być placówką dostępną jedynie w „godzinach urzędowania”. Nie może już być placówką gromadzącą na swych półkach tylko tradycyjne „papierowe” zbiory. Nie może już być placówką, którą odwiedza się jedynie osobiście i nierzadko z przyzwyczajenia czy też z powodu sympatii do bibliotekarza.

Biblioteka XXI wieku by być atrakcyjną dla użytkowników musi otworzyć się na nowe rodzaje źródeł danych i nowe sposoby ich udostępniania. Zainteresować swą ofertą młodych czytelników wyrosłych na Internecie i poszukujących szybkiej, nieograniczonej miejscem i czasem jej pozyskania informacji. Z drugiej strony współczesna biblioteka nie może stać się nazbyt nowoczesną, by nie stracić zaufania starszych czytelników, częstokroć trudno akceptujących techniczne nowinki. Współcześni menadżerowie zarządzający bibliotekami winni pamiętać, by zachować równowagę między tradycją a nowoczesnością.

Bibliografia

Bethesda Statement on Open Access Publishing. „EBIB. Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” [online]. 2006, nr 3 (73) [dostęp: 2010-04-03]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2006/73/suber.php>.

Biblioteka bez barier [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-16]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bg.us.edu.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=1&Itemid=45.

Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-18]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bg.polsl.pl/index.php?go=niepelnosprawni>.

Biblioteka WSB on Twitter [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://twitter.com/bibliotekawsb>.

Biblioteki [online]. 2009 [dostęp: 2010-03-25]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/component/option,com_wrapper/Itemid,144/.

Blog [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Blog>.

BUW przez dwa tygodnie czynny prawie całą dobę [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-18]. Dostępny w World Wide Web: http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34875,7464058,BUW_przez_dwa_tygodnie_czynny_prawie_cala_dobe.html.

CIBiE [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-18]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cibie.pl/>.

DRIVER Digital Repository Infrastructure Vision for European Search. Search all repositories [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-03]. Dostępny w World Wide Web: <http://search.driver.research-infrastructures.eu/advancedSearch.action>.

Ekonomia on-line. Naukowe źródła ekonomiczne w Internecie [online]. 2008 [dostęp: 2010-04-18]. Dostępny w World Wide Web: <http://kanguroid.uek.krakow.pl/Biblioteka/Ekonomia/>.

Forum Biblioteka Imielin [online]. 2009 [dostęp: 2010-04-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.biblioteka.imielin.pl/forum/>.

Gawra bibliomisia [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://katka.bloog.pl/>.

Informator adresowy bibliotek samorządowych województwa śląskiego: (stan na marzec 2010 r.) [online]. [dostęp: 2010-04-16]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bs.katowice.pl/samorzadowe/Informator2010_03.pdf.

Informator kulturalny województwa śląskiego. Baza danych [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-16]. Dostępny w World Wide Web: http://www.silesiakultura.pl/db_instytucje.php.

Kanał użytkownika MiPBP w Będzinie [online]. 2008 [dostęp: 2010-04-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.youtube.com/user/MiPBPBedzin?gl=PL&hl=pl>.

MBP Bytom [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://picasaweb.google.pl/mbpbytom>.

Miejska Biblioteka Publiczna w Zabrze. Regulamin usługi „Książka na telefon” [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-16]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.biblioteka.zabrze.pl/mbp/content/view/22/32/>.

Mikroblog [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Mikroblog>.

Nowakowska P. (2010), *Senior na topie*. „Przegląd Dąbrowski. Miesięcznik mieszkańców miasta”, nr 2, s. 8.

Open Access [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-18]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.eprints.org/openaccess/>.

OpenDOAR. Search or Browse for Repositories [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-03]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.opendoar.org/find.php>.

Registry of Open Access Repositories (ROAR) [online] 2010 [dostęp: 2010-04-03]. Dostępny w World Wide Web: <http://roar.eprints.org/>.

Stanowisko IFLA w sprawie Open Access. „EBIB. Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” [online]. 2005, nr 2 (63) [dostęp: 2010-04-18]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/ifla.php>.

Śpiechowicz D., Strokosz E.: *Spółeczna Pracownia Digitalizacji ŚBC po roku działalności* [online]. 2008 [dostęp: 2010-04-16]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=77>.

The Public Library Service. IFLA/UNESCO Guidelines for Development [online]. [dostęp: 2010-04-14]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ifla.org/VII/s8/proj/publ97.pdf>.

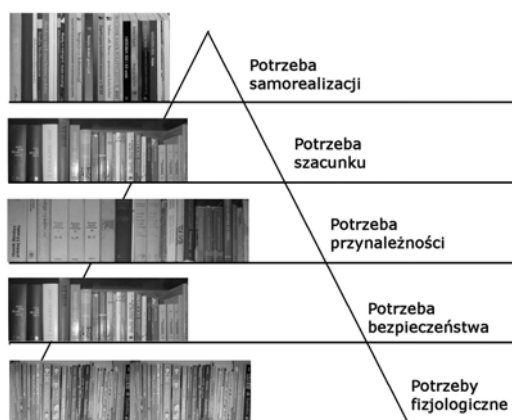
Wdrożenia oprogramowania dLibra [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-03]. Dostępny w World Wide Web: http://dlibra.psnec.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=27.

Web 2.0 [online]. 2010 [dostęp: 2010-04-17]. Dostępny w World Wide Web: http://pl.wikipedia.org/wiki/Web_2.0.

Witek J., Zięba T. (2008), *Nowe technologie w procesie komunikacji*. „Gazeta Uniwersytecka. Miesięcznik Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach” [online]. 2008, nr 10 (160) [dostęp: 2010-04-16]. Dostępny w World Wide Web: <http://gu.us.edu.pl/node/237501>.

J. Kulik *A library in the transforming reality*
Summary

The article presents selected aspects of the transforming reality, which influence the activities of the libraries. It discusses the market of charged and complimentary electronic resources: databases, repositories and other initiatives, which facilitate rapid access to information. The offer of library services is described and especially concerns people who are not able to freely use the library for such reasons as advanced age, illness, or disability. The author additionally indicates how to facilitate contact between the users and library, for example by running websites, providing email addresses and an online catalogue or extending the library hours.

MAJA WOJCIECHOWSKA
Biblioteka Ateneum – Szkoły Wyższej w Gdańsku
Uniwersytet Gdański. Zakład Nauki o Książce

KOMPETENCJE ZAWODOWE BIBLIOTEKARZY. METODY BADANIA

Trudne warunki, w których funkcjonują obecnie biblioteki powodują, że ich pracownikom stawia się nowe wymagania. Wprowadzanie nowoczesnych technologii, różnorodne systemy finansowania, wdrażanie koncepcji marketingowych, znacznie bardziej wymagający czytelnicy, nowe kategorie usług oraz wiele innych czynników tworzy dla bibliotekarzy znacząco odmienne realia wykonywania zawodu. Coraz częściej oprócz klasycznych kwalifikacji, takich jak na przykład wiedza ogólna i zawodowa, czy znajomość języków obcych, poświadczanych egzaminami, od adeptów zawodu oczekuje się całego zestawu kompetencji.

Kompetencje według definicji Lévy-Leboyer'a „odwołują się do serii zachowań, które trzeba dobrać, aby w kompetentny sposób wykonać zadania i misje na danym stanowisku” (Lévy-Leboyer, 1997, s. 26), to: „ustalone zbiory wiedzy i umiejętności, typowych zachowań, standardowych procedur, sposobów rozumowania, które można zastosować bez nowego uczenia się” (Lévy-Leboyer, 1997, s. 19). Według koncepcji Grzegorza Filipowicza zaś kompetencje to „dyspozycje w zakresie wiedzy, umiejętności i postaw, pozwalające realizować zadania na odpowiednim poziomie” (Filipowicz, 2004, s. 17). W szerszym ujęciu, prezentowanym przez Tadeusza Oleksyna, kompetencje obejmują „wewnętrzną motywację, uzdolnienia i predyspozycje, wiedzę, doświadczenie i praktyczne umiejętności, zdrowie i kondycję, inne cechy psychofizyczne ważne z punktu widzenia procesów pracy, postawy i zachowania oczekiwane w miejscu zatrudnienia, a także formalne uprawnienia do działania” (Oleksyn, 2006, s. 25). Kompetencje zatem nie są cechą wrodzoną. Można je nabywać i rozwijać przez całe życie, w wyniku doświadczeń osobistych i zawodowych, ko-

rzystając z posiadanej inteligencji, cech charakteru, zestawu umiejętności, zdolności, czy zdobytej wiedzy. Można również świadomie kształtować ich rozwój, w czym pomagają tzw. **systemy kompetencyjne**. Odgrywają one istotną rolę już na etapie zatrudniania nowych pracowników, którzy poza formalnymi kwalifikacjami, muszą posiadać kompetencje niezbędne do pracy w danej bibliotece lub być zdolni do nabycia tych kompetencji w krótkim czasie. W ramach systemów kompetencyjnych monitoringowi poddawany jest nie tylko proces rekrutacji, ale również są badane bieżące kompetencje bibliotekarzy oraz projektowane sposoby ich poszerzania w przyszłości, tak by jak najlepiej realizować zadania wynikające z obowiązków na każdym stanowisku pracy. Do najczęściej stosowanych form rozwoju kompetencji w bibliotekach należą: wymiana opinii, doświadczeń i uwag z innymi bibliotekarzami, udział w kursach, warsztatach, seminariach, konferencjach, praktykach i wyjazdach szkoleniowych, czytanie literatury fachowej, rozmaite formy coachingu i mentoringu, a także studiowanie oraz uczestnictwo w różnego typu treningach (np. trening asertywności, trening empatii itp.) i szkoleniach stanowiskowych. Klasyczny proces zarządzania kompetencjami zawodowymi składa się z czterech etapów (zob. tabela 1).

Wraz z koniecznością nabywania przez bibliotekarzy całych zestawów kompetencji, pojawiła się również potrzeba ich badania oraz tworzenia tzw. **list kompetencyjnych**, nazywanych również listami referencyjnymi. Listy te zawierają wykazy kompetencji, które powinien posiadać bibliotekarz zatrudniony na konkretnym stanowisku pracy, wraz z przykładami pozwalającymi na określenie koniecznego

Etap	Zadania do realizacji
Etap 1	Ustalenie listy kompetencji niezbędnych dla realizacji procesów bibliotecznych
Etap 2	Wyodrębnienie kompetencji niezbędnych do realizacji pracy na poszczególnych stanowiskach pracy, ustalenie pożądanego poziomu niezbędnych kompetencji, stworzenie opisów kompetencji
Etap 3	Kontrola kompetencji bibliotekarzy, stworzenie planów rozwojowych
Etap 4	Rozwój kompetencji (treningi, szkolenia, praktyki itp.)

Tabela 1. Etapy zarządzania kompetencjami zawodowymi w bibliotece.

Źródło: opracowanie własne

poziomu kompetencji dla zajmowanego stanowiska pracy i pełnionej funkcji. Charakterystykę poszczególnych poziomów kompetencji zawodowych przedstawiono w tabeli 2.

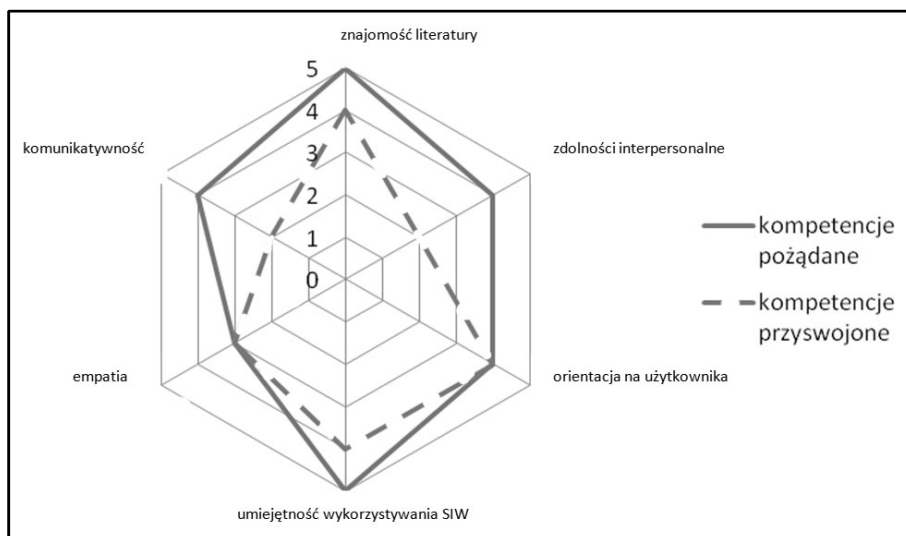
Poziom	Charakterystyka
1	Brak przyswojenia danej kompetencji. Brak zachowań wskazujących na jej opanowanie i wykorzystanie w podejmowanych działaniach.
2	Kompetencja przyswojona w stopniu podstawowym. Jest ona wykorzystywana w sposób nieregularny. Wymagane są aktywne wsparcie i nadzór ze strony bardziej doświadczonych osób.
3	Kompetencja przyswojona w stopniu dobrym, pozwalającym na samodzielne, praktyczne jej wykorzystanie w trakcie realizacji zadań zawodowych.
4	Kompetencja przyswojona w stopniu bardzo dobrym, pozwalającym na bardzo dobrą realizację zadań z danego zakresu oraz przekazywanie innym własnych doświadczeń.
5	Kompetencja przyswojona w stopniu doskonałym. Zdolność do twórczego wykorzystania i rozwijania wiedzy, umiejętności i postaw właściwych dla danego zakresu działań.

Tabela 2. Charakterystyka poziomów kompetencji zawodowych wg G. Filipowicza.
Źródło: Filipowicz, G. (2004), *Zarządzanie kompetencjami zawodowymi*, s. 28.

Listy kompetencji uwzględniają zarówno charakter biblioteki, dział w którym zatrudniony jest bibliotekarz, szczebel w hierarchii, pełnione funkcje, jak i indywidualne potrzeby biblioteki w tym zakresie. Dzięki nim łatwiej jest określić wymagania stawiane pracownikowi, które nie mieszczą się w ramach formalnych kwalifikacji. Przykładowy profil kompetencji dla pracownika działu wypożyczania przedstawiono na rysunku 1. Profil zawiera informacje o możliwych stopniach nabycia kompetencji (5 poziomów), o pożądanym stopniu posiadania kompetencji na danym stanowisku oraz o rzeczywistych kompetencjach bibliotekarza.

Na świecie tworzone są już jednorodne listy kompetencyjne, które zawierają informacje na temat kompetencji niezbędnych w różnych zawodach. Jedną z popularniejszych jest angielska *National Vocational Qualification* (NVQ), która precyzuje wymagania stawiane pracownikom różnych branż na pięciu poziomach zaawansowania, z uwzględ-

dnieniem krajowych standardów pracy. Wykaz zawiera również kwalifikacje niezbędne dla personelu bibliotecznego, poczynając od asystenta służby biblitecznej, a kończąc na specjalistach¹.

Rys. 1. Profil kompetencji dla pracownika wypożyczalni.

Opis: 1 - znajomość literatury, 2 - zdolności interpersonalne, 3 - orientacja na użytkownika, 4 - umiejętność wykorzystywania SIW, 5 - empatia, 6 - komunikatywność.

Źródło: opracowanie własne

Kompetencje zawodowe są badane na wiele możliwych sposobów. Pomiary takie nieustannie się udoskonala, coraz większe zaś zainteresowanie nimi powoduje ciągle pojawianie się nowych metod badawczych. Do klasycznych już narzędzi należą:

- obserwacja,
- samoobserwacja,
- rozmowa.

Wszystkie wymienione techniki należą do grupy narzędzi o charakterze nieustrukturyzowanym, w których wiele zależy od preferencji i interpretacji badającego oraz warunków, w których odbywa się badanie. Z jednej strony pozwala to na przystosowanie badania do

¹ Wszelkie informacje na temat klasyfikacji dostępne są na stronie www.accreditedqualifications.org.uk

aktualnych potrzeb biblioteki, z drugiej zaś stwarza niebezpieczeństwo zbyt dużej dowolności i popełnienia błędów. Celem stosowania **metod nieustrukturyzowanych** jest uzyskanie informacji na temat pracy na konkretnym stanowisku, stworzenie opisu obowiązków i charakteru działalności, a także określenie, co jest szczególnie istotne w realizacji pracy oraz co stwarza najwięcej problemów i wymaga szczególnych kompetencji.

W związku z dużą dowolnością istniejącą w ramach metod nieustrukturyzowanych psychologowie pracy rozpoczęli badania nad skonstruowaniem **ustrukturyzowanych kwestionariuszy badawczych**, do których zalicza się, niezwykle często stosowane, różnego typu testy.

Zwykle przyjmuje się, iż wysoki poziom inteligencji gwarantuje nabywanie pewnych kompetencji. Nie jest to jednak jedyna zależność, ponieważ poza poziomem inteligencji do nabywania nowych i usprawniania dotychczasowych kompetencji niezbędne są inne czynniki, tak jak doświadczenie, pewne cechy osobowości, motywacje, zdolności i wiele innych, których wzajemne związki są ciągle intensywnie badane przez psychologów. W praktyce obecnie są stosowane trzy kategorie testów, które dopiero w komplecie dają w miarę rzetelne, miarodajne wyniki. Należą do nich:

- testy inteligencji;
- testy do mierzenia zdolności szczegółowych, takich jak zdolności werbalne, motoryczne, przestrzenne, manualne itp.;
- testy służące badaniu osobowości.

Pracownik biblioteki prowadzący zajęcia dla dzieci musi posiadać kompetencje mieszczące się we wszystkich trzech grupach, tj. inteligencję, zdolności manualne niezbędne do przygotowywania rekwizytów, ale też cechy charakteru, takie jak: cierpliwość, łagodność, czy pogoda ducha, predestynujące go do pracy z małym czytelnikiem.

Do klasycznych metod diagnostycznych, kompleksowo badających poziom nabytych przez pracownika kompetencji, opierających się na trzech przedstawionych wcześniej grupach cech, należą m.in.:

- testy kompetencyjne;
- skale obserwacyjne.

Testy kompetencyjne polegają na stworzeniu kwestionariusza (w formie papierowej lub elektronicznej), zawierającego zestaw pytań lub zadań, pozwalających na określenie w jakim stopniu badane kompetencje zostały opanowane przez pracownika. Testy te mogą odwoływać się do oceny zachowań osoby badanej, dzięki ustaleniu jak postępuje ona w konkretnym przypadku i wówczas nazywane są testami introspekcyj-

nymi. Mogą także badać jak postąpiłaby ona w hipotetycznej sytuacji i wtedy określane są mianem testów wykonania. Każdą kompetencję bada się przy pomocy kilku (wzorcowo 7 lub 8) pytań. W Polsce jak dotąd brakuje oficjalnie skonstruowanych testów tego typu, badających kompetencje bibliotekarskie. Możliwe jest wykorzystywanie gotowych tzw. testów uniwersalnych, diagnozujących kompetencje ogólne, pozwalających na pomiar niezależnie od typu organizacji, w których przeprowadzane są badania. Charakteryzują się one jednak małą trafnością i nie oddają specyfiki pracy biblioteki; dlatego też bardziej korzystnej wydaje się samodzielne opracowanie tego narzędzia.

Przygotowanie testu rozpoczyna się od sprecyzowania, które kompetencje zostaną poddane ocenie oraz wyszczególnienia kilku, charakterystycznych dla każdej kompetencji, zachowań bibliotekarza, a następnie, dla każdego zachowania, opisanie dwóch typowych sytuacji, z trzema różnymi wariantami rozwoju wypadków. Jeden wariant powinien stanowić zachowanie typowo nieprawidłowe, zaś drugi zachowanie pożądane przez pracodawcę. Do wszystkich wariantów należy przyporządkować właściwą punktację według wybranej skali ocen. Przykładowy fragment testu, badający kompetencje w zakresie zachowania w konfliktowych sytuacjach, przedstawiono w tabeli 3.

Inną metodą, pozwalającą diagnozować poziom posiadanych kompetencji, są **skale obserwacyjne**. Polegają one na stworzeniu opisu zachowań osoby, która przyswoiła daną kompetencję. Użycie

Do wypożyczalni przychodzi czytelnik niezadowolony z naliczonej kary za przetrzymanie książki		
	Zachowanie prawidłowe	Zachowanie nieprawidłowe
Bibliotekarz stara się za wszelką cenę załagodzić sytuację, aby zachować dobrą atmosferę	☐	☐
Bibliotekarz dokładnie tłumaczy dlaczego została naliczona kara, nawet jeżeli czytelnik będzie niezadowolony	☐	☐
Bibliotekarz jak najszybciej stara się obsłużyć niezadowolonego czytelnika, aby zakończyć przykrą sytuację	☐	☐

Tabela 3. Fragment testu kompetencyjnego.

Źródło: opracowanie własne

pełnych opisów zachowań i sytuacji eliminuje uproszczenia, które występują, gdy ocena pracownika dokonywana jest przy użyciu skali punktowej (opanowanie kompetencji na poziomie 1, 2, 3, 4, 5) lub rosnącej (opanowanie kompetencji żadne, słabe, średnie, dobre, bardzo dobre). Skale te są niejednoznaczne i mogą być odmiennie interpretowane – przykładowo trudno jest ustalić, czym różni się kompetencja w zakresie opracowywania zbiorów na poziomie średnim i dobrym, jeżeli nie został stworzony jej opis. W ramach metody dla każdej analizowanej kompetencji przyporządkowywane są zatem charakterystyczne przykłady zachowań, dla każdego zachowania zaś sporządzane opisy poziomów przyswojenia. Wzór skali obserwacyjnej przedstawiono w tabeli 4.

Zachowania	Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3	Poziom 4	Poziom 5
Przekazywanie informacji	Nie przekazuje informacji czytelnikom	Sporadycznie przekazuje czytelnikom przypadkowe informacje	Przekazuje czytelnikom tylko najważniejsze informacje	Stara się przekazywać czytelnikom wszystkie informacje	Stara się usprawnić system przekazywania informacji czytelnikom
Słuchanie czytelników	Nie słucha czytelników	Sporadycznie słucha co mają do powiedzenia czytelnicy	Słucha i reaguje na wybrane problemy czytelników	Zawsze słucha co mają do powiedzenia czytelnicy i reaguje na zgłaszane problemy	Stara się usprawnić system ułatwiający czytelnikom zgłaszanie uwag i sugestii
Zachowanie w sytuacjach konfliktowych	Regularnie powoduje powstawanie sytuacji konfliktowych z obsługiwanymi czytelnikami	Sporadycznie jego zachowanie jest przyczyną sytuacji konfliktowych	Sporadycznie potrafi rozwiązać sytuację konfliktową	Jest źródłem łagodzenia konfliktów z czytelnikami	Stara się opracować metody postępowania łagodzące sytuacje konfliktowe
...	...	...	...	...	...

Tabela 4. Przykład skali obserwacyjnej dla kompetencji „komunikacja z użytkownikami biblioteki”.

Źródło: opracowanie własne

Prawidłowo przygotowane skale obserwacyjne umożliwiają zarówno przeprowadzenie przez pracowników samooceny i ustalenie, w którym kierunku powinni dalej rozwijać swoje kompetencje, jak i przełożonym dokonanie oceny pracowników.

Dopełnieniem testów kompetencyjnych i skal obserwacyjnych może być tzw. **opis stanowiska pracy**. Wiele bibliotek stosuje karty stanowisk pracy, jednak w większości przy ich opracowywaniu wykorzystywany jest opis posiłkujący się kwalifikacjami formalnymi (zawierającymi informacje na temat stażu pracy, formalnego wykształcenia itp.), nie zaś kompetencjami, lepiej ilustrującymi wymagania stawiane bibliotekarzom. Przykład karty stanowiska pracy w ujęciu kompetencyjnym przedstawiono w tabeli 5.

Analogicznym narzędziem, diagnozującym posiadane kompetencje, wykorzystywanym jednak w procesie rekrutacyjnym, jest tzw. **profil selekcyjny**. Służy on porównaniu cech kandydatów ubiegających się o dane stanowisko. Profil uwzględnia zarówno poziom kompetencji, który powinien posiadać aplikant do pracy w bibliotece, jak też inne wymagania, takie jak np. wiek, wykształcenie, stan zdrowia, cechy charakteru itp. Ponadto wskazuje on możliwe źródła uzyskania potrzebnych informacji na temat zasobu kompetencji osób aspirujących do podjęcia pracy w bibliotece. Przykładowy profil selekcyjny ilustruje tabela 6.

Metodą o bardziej kompleksowym charakterze, która wykorzystuje wiele różnych narzędzi badawczych, są tzw. **centra oceny**. Służy ona zarówno ocenie potencjału kompetencyjnego w procesach rekrutacyjnych, jak też pomaga w zarządzaniu personelem biblioteki i rozwojem karier pracowników. Ponieważ wymaga bardzo dużych nakładów pracy, gdyż każda kompetencja badana jest kilkakrotnie za pomocą różnych metod badawczych, jest stosowana głównie do oceny kadry kierowniczej oraz wysokiej klasy specjalistów. Dobór metod jest dowolny, postuluje się jednak, aby korzystać z różnych instrumentów, np. testów klasycznych, testów sytuacyjnych, rozmów i obserwacji. Badani często otrzymują też do wykonania konkretne zadania, które są odzwierciedleniem sytuacji i problemów mających miejsce w codziennej pracy biblioteki, tak jak np. wykonanie dokumentacji służbowej na podstawie opisu hipotetycznej sytuacji oraz dostarczonych materiałów: notatek, protokołów, sprawozdań itp.

Poza opisanymi metodami, w procesie badania kompetencji zawodowych istnieje możliwość stosowania jeszcze wielu innych narzędzi, jak np. stosunkowo często wykorzystywana w bibliotekach ocena 360°, metody heurystyczne, testy in-basket, gry ról, rozmowy sytuacyjne, czy też popularny w krajach anglosaskich *Position Analysis Questionnaire* (PAQ)², lub we Francji *Work Profiling Sy-*

² Elektroniczna wersja PAQ dostępna jest na stronie internetowej <http://www.paq.com>

Ujęcie stanowiska w strukturze organizacyjnej	
Stanowisko	Specjalista ds. gromadzenia zbiorów audiowizualnych
Wydział	Wydział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów
Pion	Merytoryczny
Bezpośredni przełożony	Kierownik Wydziału Gromadzenia i Opracowania Zbiorów
Zastępowany (przez kogo?)	
Zastępuje (kogo?)	
Wymagane kwalifikacje	
Minimalne wykształcenie	Studia licencjackie
Wykształcenie preferowane	Studia magisterskie
Kierunek	Informacja Naukowa i Bibliotekoznawstwo
Uprawnienia dodatkowe	Egzamin z języka angielskiego zaliczony na poziomie FCE B
Praktyki	Minimum 3 praktyki 2-tygodniowe w różnych typach bibliotek
Staż pracy	1 rok w Wydziale Gromadzenia
Cechy osobowości	
Ekstrawersja i łatwość nawiązywania kontaktów	
Sumienność i skrupulatność	
Zakres obowiązków	
Sporządzanie kwerend na zbiory audiowizualne	
Nawiązywanie kontaktów z dostawcami materiałów audiowizualnych	
Realizacja zakupów i negocjacja cen	
Sporządzanie planu wydatków i zarządzanie powierzonym budżetem	
Wstępna akcesja zakupionych materiałów	
Uprawnienia	
Podpisywanie umów z dostawcami w zakresie zakupu materiałów audiowizualnych	
Podejmowanie decyzji o profilu zakupów oraz wybór pozycji	
Sporządzanie terminarza wydatków	
Odpowiedzialność	
Za racjonalne wykorzystywanie powierzonych funduszy	
Za dobór zakupionych materiałów	
Wymagane kompetencje	
Kompetencja	Poziom opanowania (wg opisu kompetencji sporządzonego na potrzeby biblioteki)
Diagnozowanie potrzeb użytkowników w zakresie gromadzenia zbiorów audiowizualnych	5
Znajomość profilu biblioteki, jej zbiorów, usług i użytkowników	4
Znajomość rynku wydawniczego	4
Umiejętności negocjacyjne	3
Komunikatywność	3
Umiejętności planistyczne i budżetowania	4
Znajomość systemu komputerowego biblioteki. Moduł gromadzenia zbiorów	4
Obsługa komputera i nowych mediów	4

Tabela 5. Karta stanowiska pracy „specjalista ds. gromadzenia zbiorów audiowizualnych”.
Źródło: opracowanie własne

stem (WPS) oraz *Job Analysis Scales* (JAS). Można spodziewać się również, iż w najbliższych latach liczba różnego rodzaju testów i analiz służących badaniu kompetencji zawodowych, będzie się systematycznie powiększać, ponieważ zwiększa się zainteresowanie samymi kompetencjami.

Pożądana cecha/kompetencja	Intensywność występowania cechy/poziom opanowania kompetencji					Źródło informacji
	1	2	3	4	5	
Wykształcenie				√		Dokumenty aplikacyjne
Wiek		√				Dokumenty aplikacyjne
Stan zdrowia			√			Dokumenty aplikacyjne
Kultura osobista				√		Obserwacja
Organizacja pracy				√		Rozmowa
Empatia				√		Test
Komunikatywność				√		Test, rozmowa
...	...	...	...	...	...	...

Tabela 6. Profil selekcyjny kandydata na stanowisko bibliotekarz-animator kultury.
Źródło: opracowanie własne

W społeczeństwie wiedzy, w którym liczba źródeł informacji stale rośnie, a poruszanie się w ich gąszczu sprawia wielu użytkownikom niemałe problemy, szczególnego znaczenia nabiera rola bibliotekarza. Do niedawna największą wartość bibliotek stanowiły ich bogate zbiory. Dziś rośnie wartość osób, które posiadają kompetencje do zarządzania informacją, do tworzenia z niej strukturalizowanych, przejrzystych i łatwych w odbiorze zbiorów wiedzy. Dlatego też proces badania kompetencji zawodowych bibliotekarzy będzie nabierał znaczenia, zaś zarządzanie kompetencjami być może stanie się integralnym elementem zarządzania zasobami ludzkimi w bibliotekach.

Bibliografia

Filipowicz G. (2004), *Zarządzanie kompetencjami zawodowymi*. Warszawa.

Lévy-Leboyer C. (1997), *Kierowanie kompetencjami: bilanse doświadczeń zawodowych*. Warszawa.

National Database of Accredited Qualifications [online]. 2009 [dostęp: 2009-09-22]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.accreditedqualifications.org.uk>.

Oleksyn T. (2006), *Zarządzanie kompetencjami: teoria i praktyka*. Kraków.

PAQ Competency&Position Analysis Questionnaires [online]. 2009 [dostęp: 2009-09-22]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.paq.com>.

M. Wojciechowska

Professional competences of librarians. Research methods

Summary

The article addresses the problem of professional competence of librarians. The methods of competences management and methods of study are discussed. A wider presentation refers to such instruments as competence tests, observation scales, worksheets and selection profiles. The attention is paid to the differences in applying the structured and unstructured methods and its results.

ELŻBIETA KOPYŚ
Biblioteka Jagiellońska

WSPÓLDZIAŁANIE PRACOWNIKÓW BIBLIOTEKI W CELU ZAKUPU USŁUGI SIECIOWEGO DOSTĘPU DO BAZ W ŚWIELE PSYCHOLOGII PRACY

Pojęcie i rodzaje współdziałania

Przez wielu badaczy relacji interpersonalnych słynne stwierdzenie Arystotelesa *Człowiek - istota społeczna* jest uznawane za punkt wyjścia do rozważań nad prawidłowościami zachowań ludzkich w kontaktach społecznych. Tym zagadnieniem w różnorodnych aspektach zajmowali się przedstawiciele wielu dyscyplin naukowych, m.in. filozofowie, psychologowie, socjologowie, ekonomiści.

W psychologii społecznej proces wzajemnego oddziaływania na siebie ludzi, którzy znajdują się w różnorodnych sytuacjach społecznych, jest określany jako interakcja społeczna. Interakcje społeczne występują powszechnie, a ich podmiotami mogą być zarówno pojedyncze osoby, jak i grupy społeczne, instytucje czy organizacje (Borkowski i in., 2001, s. 54).

Wzajemne oddziaływanie ludzi, czyli interakcje społeczne, mogą przybierać trzy różnorodne postaci: współdziałania, współzawodnictwa lub konfliktu.

Współdziałanie jest to podstawowa forma pozytywnych interakcji społecznych, na którą składają się zróżnicowane czynności oraz zachowania osób, grup, instytucji posiadających współzależne wartości, interesy, cele (Borkowski i in., 2001, s. 154). Cechą charakterystyczną współdziałania jest jego pozytywny charakter. Tylko w przypadku współdziałania, które sprzyja rozwojowi dodatnich postaw interpersonalnych, zachodzą w pełni pozytywne, wzajemne korelacje.

W odróżnieniu od współzawodnictwa, czyli rywalizacji oraz konfliktu, istotą współdziałania jest wspólne dążenie do celów, których samodzielne osiągnięcie jest bądź całkowicie niemożliwe, bądź zna-

cznie utrudnione. Istnieją różne podejścia do problemu współdziałania, jednak zawsze współdziałanie ma określony cel, przedmiot i wyznaczone granice. Jest procesem świadomym, celowym, o społecznym charakterze.

Uwzględniając główne etapy rozwoju człowieka oraz główne dziedziny jego aktywności, można rozróżnić następujące **rodzaje** współdziałania:

- współzabawę,
- wspólnaukę,
- współpracę (Czarniawski, 2002, s. 29).

Niezbędne warunki prawidłowego współdziałania w zespole to:

- wzajemne pomaganie sobie (wspieranie się) członków grupy,
- „dostęp komunikacyjny”, czyli wszechstronna i sprawna wymiana informacji między członkami zespołu,
- obustronne zrozumienie, zwłaszcza w zakresie postrzegania podobieństw i korygowania różnic,
- wzajemne zaufanie członków zespołu, przede wszystkim odnośnie do kompetencji (Czarniawski, 1999, s. 74).

Do czynników wpływających na podejmowanie współdziałania należą czynniki wewnętrzne i zewnętrzne.

1. Czynniki „wewnętrzne” to:

- zdolności i sprawności uczestników współdziałania,
- potrzeby,
- postawy,
- system wartości, oraz
- osobowość.

2. Na czynniki „zewnętrzne” składają się:

- sposoby nagradzania,
- style oddziaływań wychowawczych (Czarniawski, 2002, s. 36-57).

Psychologia interesuje się przede wszystkim czynnikami „wewnętrznymi” współdziałania. To właśnie w psychice i osobowości człowieka – oprócz zewnętrznego środowiska – tkwią przyczyny, dla których ludzie decydują się na uczestnictwo we współdziałaniu.

Zdolności człowieka wyznaczają jego kompetencję, biegłość, sprawność, zręczność oraz talent, dzięki którym może on dokonać określonego czynu w danym czasie, bez dodatkowego treningu. W literaturze używa się tego pojęcia przynajmniej w trzech różnych znaczeniach, jako: potencjalne możliwości jednostki, możliwości rzeczywiście przejawiane oraz jako poziom wykonania określonych czynno-

ści lub zadań. Wyróżnia się zdolności ogólne, takie jak: inteligencja, spostrzegawczość, wyobraźnia, zręczność, czyli sprawność ruchowa, a także zdolności specjalne np. matematyczne, językowe, organizatorskie (Borkowski i in., 2001, s. 166).

Potrzeba stanowi kolejny czynnik „wewnętrzny”, wpływający na podjęcie przez człowieka decyzji o współdziałaniu. Jest to stan braku w organizmie czegoś, co jest niezbędne do jego funkcjonowania. Zgodnie z teorią Abrahama Masłowa potrzeby tworzą hierarchię i układają się w pewną sekwencję, od najbardziej prymitywnych do zaawansowanych, tzn. potrzeby fizjologiczne, bezpieczeństwa, przynależności, szacunku, poznawcze, estetyczne, samorealizacji, transcencji. Potrzeby są przejawem zależności człowieka od otoczenia. Generalnie ludzie nie różnią się repertuarem potrzeb, tylko sposobem ich zaspokajania (Borkowski i in., s. 98).

Jednym z najważniejszych problemów psychologicznych jest kwestia poznania i kształtowania postaw ludzkich. Według definicji zawartej w psychologii społecznej Stanisława Miki, postawa to określony, względnie trwały stosunek emocjonalny lub oceniający do podmiotu lub dyspozycja do występowania takiego stosunku, wyrażająca się w kategoriach pozytywnych, negatywnych lub neutralnych (Mika, 1981, s. 112).

W każdej postawie można wyróżnić następujące elementy:

- treść przedmiotową (kogo, czego dotyczy postawa);
- zakres (czy dotyczy jednego, czy większej liczby przedmiotów);
- zgodność między trzema komponentami: poznawczym, emocjonalnym i działaniowym;
- stopień powiązania z innymi postawami (mogą być izolowane od innych lub powiązane z innymi postawami);
- trwałość: krótkotrwałe lub długotrwałe (Kozak, 1996, s. 47).

Kolejnym czynnikiem, wpływającym na decyzję rozpoczęcia współdziałania, jest system wartości, stanowiący całościowy zespół wartości uznawanych przez podmiot oraz odpowiadających im aspiracji. Należy on do centralnych, konstytutywnych komponentów struktury psychicznej człowieka, integruje i dynamizuje jego rozwój. Ukierunkowuje ponadto dążenia, postawy, cele życiowe, kształtuje społeczną i indywidualną istotę człowieka (Borkowski i in., 2001, s. 134).

Ostatnią przyczyną „wewnętrzną”, dla której ludzie decydują się na uczestnictwo we współdziałaniu, jest osobowość. Jest to jedno z najbardziej popularnych, a zarazem złożonych pojęć. W kategoriach potocznych osobowość jest rozumiana jako indywidualny świat je-

dnostki, zespół wartości psychospołecznych człowieka, takich jak suma powstałych w ciągu życia nawyków, organizacja procesów motywacyjnych i poznawczych lub społecznie ukształtowany sposób świadomego istnienia. Termin ten wprowadzili francuscy psychiatrzy Pierre Janet i Jean-Martin Charcot, jednak Zygmunta Freud pierwszy szeroko zajął się problematyką osobowości (Borkowski i in., 2001, s. 89).

Współdziałanie ludzi najtrafniej opisuje Roman Eugeniusz Rogowski, który stwierdza: „Jakkolwiek bryłę tego świata poruszają z posad jednostki, to jednak – by toczyła się ona dalej i w odpowiednim kierunku – potrzebni są ludzie, społeczność, a w jej ramach konieczne jest współdziałanie.” (Czarniawski, 2002, s. 11).

Synergia i efekt synergiczny współdziałania

Termin synergia oznacza **współdziałanie** różnych czynników, którego efekt jest większy niż suma oddzielnych działań tych elementów. Mówiąc inaczej, pojęcie to ujmuje współdziałanie części złożonego układu/całości, powodujące w nim dobroczynne zmiany funkcjonalne i/lub strukturalne, których nie może spowodować żaden z jego poszczególnych części składowych oddzielnie (Uchnast, 2008, s. 11).

Etymologia słowa synergia wskazuje na połączenie greckich słów *syn* oznaczające „razem” oraz *ergon*, czyli „dzieło, działanie” (Kopaliński, 1989, s. 492). W praktyce synonimami tego słowa są: współpraca, współdziałanie, kooperacja. Termin ten jest pojęciem ogólnym, mającym zastosowanie w wielu różnych dziedzinach wiedzy, a szeroko rozwijająca się obecnie synergetyka jest interdyscyplinarną gałęzią nauki.

Pojęcie synergii rozpowszechnił Abraham Maslow – jeden ze współtwórców i czołowy przedstawiciel tzw. amerykańskiej psychologii humanistycznej – w swojej teorii motywacji. Według niego człowiek jest motywowany do podjęcia działania przez dążenie do zaspokojenia potrzeb. A. Maslow w swoich badaniach skupiał się głównie na zjawiskach interpersonalnych. Przejął on zasady opisu synergicznych zachowań od Ruth Benedict, swej profesor w Columbia University, która była twórcą koncepcji synergii społecznej (*Osobowość*).

Podstawowe założenia podejścia synergicznego to:

- system synergiczny złożony jest z poszczególnych, różnorodnych elementów pozostających ze sobą we wzajemnej interakcji;
- skutki interakcji części składowych są jakościowo inne niż właściwości każdej z jego części składowych wziętych oddzielnie;

- układy synergiczne funkcjonują według jasno określonych nadrzędnych zasad;

- synergia jest zjawiskiem naturalnym, a człowiek jest zdolny do tworzenia układów synergicznych i ich doskonalenia poprzez generowanie zasad współdziałania np. w relacjach interpersonalnych (Uchnast, 2008, s. 12).

W wyniku prowadzonych przez R. Benedict prac badawczych, wyróżniono społeczności o:

- wysokiej synergii społecznej, charakteryzujące się m.in. dobrym współdziałaniem poszczególnych jednostek danej społeczności;
- niskiej synergii społecznej, w których występuje silnie wzmocniona dbałość o osobiste interesy jednostek, a podejmowane działania mają charakter rywalizacji (Uchnast, 2008, s. 13).

Proces współdziałania w zespole pozostaje w ścisłym związku z efektywnością (skutecznością) pracy zespołu. Efektywność całego zespołu nie jest bowiem sumą efektów pracy poszczególnych jej członków; stąd szeroko obecnie promowane podejście synergiczne jako główne źródło inspiracji badań w psychologii współdziałania.

Wspólne działania zespołu ludzi dające lepsze efekty, uzupełniane poprzez kooperację (współpracę) i synchronizację, powodują powstawanie tzw. **efektu synergicznego**, nazywanego także organicznym ($2+2=5$). Jest to efekt zorganizowanej pracy zespołowej, który jest wyższy niż suma efektów działań indywidualnych. W wyniku synergii powstaje efekt organiczny, będący przeciętną nadwyżką korzyści przypadającą na członka zespołu współdziałającego z pozostałymi osobami, w porównaniu z korzyścią możliwą do osiągnięcia w działaniu indywidualnym. W ten sposób dwie osoby działając razem, są w stanie przesunąć szafę o 10 metrów. Każda z nich osobno mogłaby przesunąć ją nie więcej niż np. 3 metry. Maksymalna suma działań indywidualnych jest zatem równa $2 \times 3 \text{ m} = 6 \text{ m}$, efekt działań wspólnych natomiast wynosi 10 m i jest większy niż suma działań indywidualnych. Jak widać został wytworzony pozytywny dodatkowy rezultat oraz dodatkowe korzyści zarówno dla całego zespołu, jak i poszczególnych uczestników działania.

Synergia może mieć wymiar zarówno dodatni, jak i ujemny. Znać jest występowanie negatywnych efektów synergii we współdziałaniu. Okazuje się bowiem, iż zespół ludzi o wysokiej inteligencji współpracujących ze sobą uzyskuje dużo gorsze wyniki, niżeli ich poszczególni członkowie działający samodzielnie, czy też grupa ludzi składająca się z osób mniej zdolnych. Efekt ten jest najprawdopo-

dobniej wynikiem tzw. syndromu teorii gwiazd. Uczestnicy takiego zespołu podążają „własnymi ścieżkami”, uznając swoją niezawodność i próbując przekonać resztę zespołu do swojej opinii, co w konsekwencji prowadzi do nieładu i słabszych efektów współdziałania (Uchnast, 2008, s. 40).

Jakkolwiek dążenie do uzyskania synergii stanowi istotną treść wszelkich form życia społecznego, najczęściej w realnie istniejących grupach brak jest dobrej synchronizacji procesu współdziałania. Okazuje się, że rozpatrując synergię w umownej skali:

- *mikro* – kilka osób np. przyjaciele, rodzina, koledzy itd.,
- *mezzo* – grupa średniej wielkości: przedsiębiorstwo, biblioteka, klub itd.,
- *makro* – skala miasta, regionu, kontynentu itd.,

efekt synergetyczny najpełniej jest realizowany w grupie *mikro*. Nie przypadkiem zatem Kościół uważa prawidłowo funkcjonującą rodzinę za fundament zdrowia społecznego (Hubert, 1997, s. 41). Generalnie można powiedzieć, że im większa grupa ludzi współdziałających, tym trudniej o porozumienie synergetyczne, o synchronizację i harmonię działania (Hubert i Szymańska, 1993, s. 42).

Współdziałanie bibliotekarzy w Bibliotece Jagiellońskiej w celu zakupu usługi sieciowego dostępu do baz elektronicznych

Biblioteka Jagiellońska, będąca biblioteką akademicką, wchodzi w skład struktury organizacyjnej Uniwersytetu Jagiellońskiego i powinna służyć dostępem do informacji przede wszystkim pracownikom nauki, wykładowcom oraz studentom macierzystej uczelni, wspierając ich procesy naukowo-badawcze, dydaktyczne i edukacyjne (Wojciechowski, 1997, s. 113). Może to czynić na wiele sposobów, jednak coraz częściej uważa się, iż wyznacznikiem modelu współczesnej biblioteki jest dostęp do zbiorów, w przeciwieństwie do tradycyjnego modelu biblioteki, której wyznacznikiem jest kolekcja (Stępniak).

Biblioteka będąc jednocześnie pewną zbiorowością ludzką, z całą pewnością warunkuje określone zachowania i reakcje jednostek. Sam proces sprawnego współdziałania ludzi stanowi ważną kwestię w funkcjonowaniu biblioteki jako organizacji. Jeżeli poszczególne elementy składowe tej instytucji nie będą dobrze współdziałać w realizacji określonego celu i przyczyniać się do jego osiągnięcia, nie może być mowy o sprawnym i skutecznym działaniu całości (Czarniawski, 2002, s. 13).

Jednym ze sposobów osiągnięcia nadrzędnego celu funkcjonowania biblioteki akademickiej jest gromadzenie (zakup) i w dalszej kolejności udostępnianie usługi sieciowego dostępu do baz danych, które obecnie stanowią znaczną część zakupów zbiorów bibliotecznych. Od kilkunastu lat do Biblioteki Jagiellońskiej – podobnie jak i do wielu innych bibliotek akademickich w Polsce – docierają oferty zagranicznych wydawców, prezentujące możliwości sieciowego dostępu do nowych kolekcji czasopism elektronicznych.

Działania podejmowane przez bibliotekarzy, mające na celu przedstawienie społeczności akademickiej zbiorów elektronicznych zawartych w określonej bazie danych oraz potencjalnie jej zakup, można podzielić na kilka działań:

- a) prezentacja usługi dostępu do bazy w formie testowej;
- b) ocena statystyki wykorzystania dostępu do bazy i zebranie opinii od użytkowników;
- c) podjęcie decyzji bądź o zakupie usługi sieciowego dostępu do danej bazy, bądź o rezygnacji z zakupu; w zależności od podjętego rozstrzygnięcia mogą - lecz nie muszą - wystąpić dwa kolejne etapy:

1. Uruchomienie w znaczeniu formalno-prawnym procedury zakupu.

2. Zamieszczenie jak najpełniejszej informacji o nowej usłudze dostępu do bazy na stronie internetowej Biblioteki Jagiellońskiej.

Wszystkie te etapy, będące integralną częścią działalności nowoczesnej biblioteki, są związane ze współdziałaniem osób pracujących w różnych oddziałach bibliotecznych. W Bibliotece Jagiellońskiej prezentacją usługi sieciowego dostępu do bazy w formie testowej zajmują się pracownicy Oddziału Informacji Naukowej i Katalogów. Bardzo często wraz z uruchomieniem dostępu testowego do bazy dochodzi do bezpośredniej prezentacji (szkolenia), przeprowadzanej przez przedstawiciela wydawcy bądź firmy dystrybuującej bazę na terenie Polski. Uruchomienie dostępu testowego wiąże się nie tylko z zamieszczeniem informacji o dostępie testowym na stronie domowej biblioteki, ale przede wszystkim z jak najszerszym poinformowaniem środowiska akademickiego uczelni, za pośrednictwem poczty elektronicznej, o możliwości czasowego korzystania z zasobów sieciowych testowanej bazy.

Ocena statystyki wykorzystania dostępu do bazy i zebranie opinii od użytkowników jest wspólnie dokonywane przez pracowników Oddziału Informacji Naukowej i Katalogów oraz Sekcji Kupna Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów. Są to istotne informacje, które pomagają w ocenie przydatności danej bazy dla pracowników i stu-

dentów Uniwersytetu Jagiellońskiego. W sytuacji, gdy władze uczelni decydują się na zakup usługi sieciowego dostępu do danej bazy, następuje uruchomienie przez pracowników Sekcji Kupna Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów niezbędnych procedur formalno-prawnych zmierzających do realizacji tego celu.

Przedostatnim etapem związanym z zakupem usługi sieciowego dostępu do bazy jest zredagowanie informacji o nowo zakupionej bazie. Zajmują się tym ponownie pracownicy Oddziału Informacji Naukowej i Katalogów, którzy przygotowują następujące dane: kto jest producentem bazy, dystrybutorem, jaki jest zakres tematyczny bazy, reprezentowane dyscypliny wiedzy, zakres czasowy, jak często baza jest aktualizowana, na jakim nośniku udostępniana, miejsce udostępniania, adres dostępu oraz uwagi szczególne. Ostatecznym umieszczeniem tych informacji na stronie biblioteki zajmuje się pracownik Oddziału Komputeryzacji Biblioteki Jagiellońskiej.

Realizacja każdego z etapów wymaga od pracowników poszczególnych oddziałów bibliotecznych utrzymywania stałego kontaktu i bliskiej współpracy. W przypadku tak ścisłego współdziałania między pracownikami różnych oddziałów bibliotecznych kompetencje i uprawnienia poszczególnych uczestników procesu gromadzenia usługi sieciowego dostępu do baz danych muszą być jasno określone. Podobnie precyzyjnie musi zostać ustalona odpowiedzialność za poszczególne etapy działania. Cały proces zakupu usługi sieciowego dostępu do baz danych polega z jednej strony na prawidłowym podziale pracy tak, aby każda zaangażowana osoba знаła swoje obowiązki, z drugiej zaś na optymalnym współdziałaniu między nimi.

Warunkiem niezbędnym sprawnego współdziałania między pracownikami poszczególnych oddziałów w Bibliotece Jagiellońskiej jest sprawna, skuteczna i wszechstronna komunikacja. Jest ona określana jako proces porozumiewania się i wymaga:

- nadawcy (źródła zapoczątkowującego proces komunikacji),
- odbiorcy (osoby, której zmysły postrzegają komunikat nadawcy),
- komunikatu, który jest fizyczną formą zakodowania informacji i musi być ujęty w określony język,
- medium (kanału) będącego środkiem przekazu informacji (Uchnast, 2008, s. 149).

Brak skutecznej komunikacji jest jedną z najpoważniejszych przeszkód w drodze do efektywnej działalności grupowej. Należy przy tym pamiętać, iż interpersonalne komunikowanie się jest to proces, który dotyczy ludzi, a zatem jego zrozumienie wiąże się ze zrozumieniem występujących między nimi związków (Stoner i Wankel, 1997, s. 432).

Komunikacja interpersonalna – niezbędna do prawidłowego współdziałania – umożliwia także wyrażanie uczuć i zaspokajanie potrzeb społecznych, stanowiąc mechanizm wyrażania zadowolenia czy frustracji. Funkcjonowanie w zespołach wymaga bowiem czasami ujawniania uczuć i emocji, zarówno pozytywnych, jak i negatywnych, co jest możliwe właśnie dzięki komunikowaniu się ich członków (komunikacja).

Bibliografia:

Borkowski J., Dyrda M., Kanarski L., Rokicki B., (2001), *Człowiek w organizacji. Podręczny słownik psychologii zarządzania i dziedzin pokrewnych*. Warszawa.

Czarniawski H. (1999), *Psychologia pracy*. Kielce.

Czarniawski H. (2002), *Współdziałanie potrzebą czasu*. Lublin.

Hubert J. Z. (1997), *Synergetyka i społeczeństwo*. Kraków.

Hubert J. Z., Szymańska B., (1993), *Synergetyka jako teoria racjonalnego współdziałania*. [w:] *Etyka współdziałania, Materiały IV Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego*, Kraków, 5-6 czerwca 1992. Red. J. Pawlica, Kraków.

Komunikacja interpersonalna [online]. Rzeszów: Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania [dostęp: 2010-02-07]. Dostępny w World Wide Web: <http://portal.wsiz.rzeszow.pl/plik.aspx?id=8036>.

Kopaliński W. (1989), *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*. Wyd. 17 rozsz. Warszawa.

Kozak S. (1996), *Psychologiczne podstawy kierowania zespołem*. Gdynia.

Mika S. (1981), *Psychologia społeczna*. Wyd. 3 zm. Warszawa.

Osobowość: Psychologia i pogranicza. Wielkie teorie osobowości: koniec czy początek? Streszczenia wykładów [online]. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu [dostęp: 2010-02-07]. Dostępny w World Wide Web: http://209.85.135.132/search?q=cache:_jRQN57Mff4J:www.wsb-nlu.edu.pl/uploadedFiles/file/Streszczenia%2520wykladow%2520wg%2520Programu%2520konf.doc+maslow+synergii&cd=4&hl=pl&ct=clnk&gl=pl&lr=lang_pl

Stepniak J.: *Współczesna biblioteka - świat realny i wirtualny* [online]. [dostęp: 2010-02-07]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bibl.plock.pl/Jolanta_Sepniak.htm.

Stoner J. A. F., Wankel Ch. (1997), *Kierowanie*. Warszawa.

Uchnast Z. (red.) (2008), *Współdziałanie - rywalizacja. Wybrane zagadnienia psychologii kierowania*. Lublin-Nowy Sącz.

Wojciechowski J. (1997), *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach*. Warszawa-Kraków.

E. Kopyś

Cooperation between the library workers in the purpose of the purchase of service of online access to databases in the light of work psychology **Summary**

The article presents cooperation as one of the kinds of human interactions, its types and factors (both inner and outer) that influence the cooperative process. A synergy term is discussed with special emphasis on the effect of synergic cooperation. The practical grasp presents the course of cooperation between librarians in the process of developing the electronic collection (databases).

BOŻENA JASKOWSKA
Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego

WYPALENIE ZAWODOWE W ŚRODOWISKU BIBLIOTEKARSKIM

Syndromem wypalenia zawodowego określa się zjawisko będące następstwem chronicznego zmęczenia pracą zawodową oraz wynikającym z niej stresem. Pod wpływem negatywnych emocji, odczuwanych w miejscu zatrudnienia oraz odnoszących się do własnego obrazu, pojawia się stan fizycznego i psychicznego wyczerpania, uniemożliwiający efektywne działanie. Uważa się, że w grupie osób najbardziej narażonych na niebezpieczeństwo wypalenia zawodowego znajdują się ci, którzy pracują z innymi ludźmi i są z nimi w stałym kontakcie, niejednokrotnie wymagającym znacznego zaangażowania psychicznego oraz emocjonalnego. Dotyczy zatem terapeutów, psychologów, pracowników socjalnych, nauczycieli, pielęgniarek i lekarzy czy księży. Czy syndrom wypalenia zawodowego może również odnosić się do bibliotekarzy? Jeśli tak, to w jakim stopniu? Kto szczególnie może być narażony na wypalenie i co zrobić, aby tego uniknąć? Warto przeanalizować te zagadnienia, z uwzględnieniem badań.

Wypalenie zawodowe, jego przyczyny i cechy

Po raz pierwszy naukowym wyjaśnieniem zjawiska wypalenia zawodowego zajął się amerykański autor Herbert J. Freudenberger, który w artykule opublikowanym w „Journal of Social Issue” (Freudenberger i Richelson, 1974, s. 159-165), a następnie w książce (Freudenberger, 1980) zwrócił uwagę na stan wyczerpania jednostki, wynikający z nadmiernych wymagań i zadań stawianych jej w pracy. Określił to jako „wypalenie zawodowe”. Należy jednak zwrócić uwagę, że już wcześniej to pojęcie funkcjonowało w języku, głównie potocznym, i było wykorzystywane do określenia stanu ob-

nizienia sprawności psychofizycznej, spowodowanej np. nadużywaniem narkotyków lub brakiem sukcesów sportowych przy rzekomo dobrej formie zawodnika.

Jedną z najwybitniejszych postaci, badających zjawisko wypalenia zawodowego, jest Christina Maslach, autorka wielu prac przeglądowych oraz narzędzia MBI (Maslach Burnout Inventory), służącego do badania i oceny skali wypalenia zawodowego. Uznała wypalenie zawodowe za zespół trzech czynników: wyczerpania emocjonalnego, depersonalizacji oraz obniżonego poczucia dokonań osobistych, który może wystąpić przede wszystkim u osób pracujących z innymi ludźmi (Maslach, 1976, s. 16-20). Syndrom wypalenia zawodowego może więc przeżywać ktoś, kto nie wykazuje zainteresowania swoją pracą, jest nią zniechęcony, ma obniżoną aktywność, cechuje go pesymizm, drażliwość, a także odczuwa liczne zmiany somatyczne (chroniczne zmęczenie, bóle głowy, bezsenność, problemy z przewodem pokarmowym, częste przeziębianie się itp.). Te czynniki składają się na wyczerpanie emocjonalne. Dodatkowo taka osoba depersonalizuje kontakty zawodowe, tzn. wykazuje obojętność wobec spraw klienta (odbiorcy), współpracownika, jest cyniczna, bywa nawet agresywna. Kontakty są wówczas mocno sformalizowane, ogranicza się ich intensywność i czas, zwiększa dystans. Obniżenie poczucia dokonań osobistych i zawodowych przejawia się brakiem zadowolenia z efektów swojej pracy, utratą wiary we własne możliwości i kompetencje, poczuciem nieumiejętności rozwiązania problemów i nawiązywania relacji z innymi pracownikami. Obecność tych trzech elementów: wyczerpania emocjonalnego, depersonalizacji oraz obniżonego poczucia dokonań osobistych (w mniejszym lub większym natężeniu) sprawia, że pojawia się zjawisko wypalenia zawodowego (Maslach, 2000, s. 13-31). Wypaleniu zawodowemu często towarzyszy nadużywanie alkoholu, zażywanie narkotyków oraz przyjmowanie środków uspokajających; pojawia się też absencja w pracy. Opracowane przez Ch. Maslach narzędzie w prosty sposób pozwala określić stopień i intensyfikację czynników składających się na własne wyczerpanie emocjonalne, depersonalizację oraz ocenę swoich możliwości (zob. załącznik 1).

Pojawienie się syndromu wypalenia zawodowego ma ścisły związek z wieloma czynnikami. Najczęściej chodzi o zależność między siłą obciążeń i presji zewnętrznej a podatnością jednostki na wpływ tych czynników. Gdy ta równowaga jest zachwiana, gdy źle jest zrównoważone wzajemne oddziaływanie między tym, czego otoczenie zawodowe wymaga od osoby, a jej zdolnością do znoszenia różnych obciążeń –

tworzy się odpowiednia podstawa do pojawienia się wypalenia zawodowego. Niezwykle ważne w tym przypadku są indywidualne predyspozycje jednostki oraz umiejętność zarządzania własną energią oraz wypoczynek i regeneracja.

Do wypalenia zawodowego nie dochodzi nagle. Jest to proces, który często rozwija się niezauważalnie dla osoby, której dotyczy, a pierwsze sygnały ostrzegawcze są zwykle lekceważone lub nieumiejętnie interpretowane.

Co szczególnie wpływać może na syndrom wypalenia zawodowego? Sven Max Litzke i Horst Schuh wymieniają: angażowanie się w pracę całym sercem („aby móc się wypalić, trzeba najpierw płonąć żądzą działania, zapalić się do czegoś”), duże oczekiwania względem własnej osoby oraz negowanie własnych granic obciążenia, spychanie na dalszy plan osobistych potrzeb i interesów oraz dobrowolne i chętne przyjmowanie nowych obowiązków i zadań (Litzke i Schuh, 2007, s. 169-172).

Marta Świątoniowska wyróżnia trzy podstawowe źródła wypalenia: czynniki indywidualne (niska samoocena, poczucie kontroli zewnętrznej, dążenie do perfekcjonizmu i traktowanie zawodu jako misji, nieracjonalne przekonanie o roli zawodowej, wysoka reaktywność i silna motywacja), czynniki interpersonalne (emocjonalne zaangażowanie w sprawy innych ludzi, relacja pomocy, brak dystansu emocjonalnego, a także: rywalizacja, brak wzajemnego zaufania, agresja werbalna, mobbing, konflikty międzyludzkie) oraz czynniki organizacyjne (zbyt „wymagające” zadania, presja czasu, sprzeczność celów instytucji z celami pracownika, niewłaściwy przepływ informacji w instytucji) (Świątoniowska, 2007, s. 83-87).

W przedstawionych uwarunkowaniach podkreśla się, że w grupie podwyższonego ryzyka są perfekcjniści, w przeciwieństwie do tych, co tylko „robią swoje”. Czy wypalenie częściej dotyczy kobiet czy mężczyzn? Brakuje badań, które wskazywałyby na bezpośrednią zależność płci od częstotliwości wystąpienia wypalenia zawodowego. Wiele wskazuje jednak na to, że duże znaczenie ograniczające ryzyko ma posiadanie rodziny i dzieci, a także bycie w stałym związku z partnerem.

Wypalenie się

Wypalenie zawodowe jest procesem rozłożonym w czasie, na który może się składać wiele etapów. W nawiązaniu do trójwymiarowej definicji zjawiska Ch. Maslach, mówi się o trzech fazach: najpierw wypaleniu emocjonalnym, następnie wyczerpaniu prowadzącym do

depersonalizacji oraz ostatecznie o utracie wiary we własne siły i możliwości. W praktyce bywa jednak, że nie zawsze czynniki typowe dla wypalenia pojawiają się w takiej właśnie kolejności.

Inni badacze wymieniają więcej etapów. Jorg Fengler rozróżnił ich aż dziesięć: (1) grzeczność i idealizm; (2) przepracowanie; (3) coraz bardziej zmniejszająca się grzeczność; (4) poczucie winy z tego powodu; (5) coraz większy wysiłek, żeby być grzecznym i solidnym; (6) brak sukcesów; (7) bezradność; (8) utrata nadziei („beczka bez dna”); (9) wyczerpanie, awersja do klientów, apatia, stanowczy sprzeciw, złość; (10) wypalenie (oskarżanie siebie, ucieczka, cynizm, sarkazm, reakcje psychosomatyczne, nieobecność w pracy, duże wydatki pieniężne, wypadki, sztywne trzymanie się przepisów w pracy, a nawet nieprzemyślana rezygnacja z pracy, rozwód, romanse bez miłości oraz samobójstwo) (Fengler, 2000, s. 90).

Psychologowie z American Psychology Association proces wypalenia zawodowego wpisali w pięć kompleksowych etapów:

- miesiąc miodowy (okres zauroczenia pracą i pełnej satysfakcji z niej, dominujące nastroje to: optymizm, energia);
- przebudzenie (okres, w którym zaczyna się zauważać rysy w idealistycznym obrazie pracy i następuje desperacka próba utrzymania wspianego wyobrażenia o zawodzie);
- szorstkość (okres, w którym wykonanie zadań wymaga większego wysiłku, pojawiają się kłopoty w kontaktach społecznych – zarówno ze współpracownikami, jak i klientami);
- wypalenie pełnoobjawowe (całkowite wyczerpanie emocjonalne, fizyczne i psychiczne, stany depresyjne, poczucie pustki, chęć wyzwolenia się i ucieczki z pracy);
- odradzanie się (leczenie „ran” powstałych w wyniku wypalenia zawodowego) (Cyt za: Świątoniowska, 2007, s. 83-87).

Bez względu jednak na to, ile teoretycznie różniących się od siebie etapów można wymienić, oczywiste jest to, że jest to bardzo złożony proces i im wcześniej jednostka zda sobie sprawę z powagi i znaczenia sytuacji, w której się znalazła i podejmie odpowiednie środki prewencyjne czy zaradcze, tym lepiej.

Po raz kolejny należy podkreślić, że wypalenie zawodowe to nie proste „znudzenie pracą”, ale zjawisko o poważnych konsekwencjach: indywidualnych: zdrowotnych, emocjonalnych i psychologicznych oraz społecznych czy organizacyjnych.

Wypalenie w zawodzie bibliotekarskim

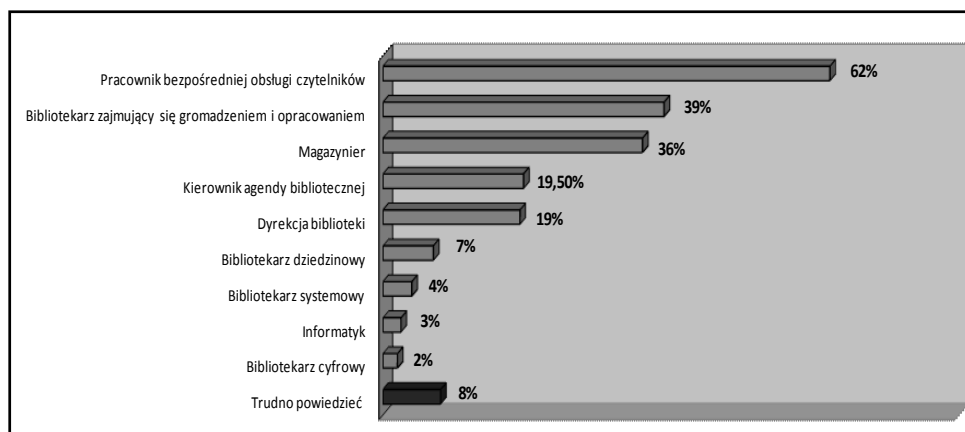
Wypalenie zawodowe w zdecydowanej większości dotyczy osoby będącej w ciągłych kontaktach z innymi ludźmi, pomagając im. Nie oznacza to, że odnosi się tylko i wyłącznie do tej grupy pracowników. S. Max Litzke i H. Schuh zwracają uwagę na skalę omawianego zjawiska, występującego także w organizacjach biurokratycznych, będącego następstwem tzw. „uczucia przesyty”. Jest to spowodowane przede wszystkim: przeciążeniem (presja czasu, pośpiech, zbyt wiele zadań), brakiem autonomii (sztywna, hierarchiczna struktura organizacyjna, brak delegowania uprawnień, ścisła kontrola) oraz brakiem należytego wynagrodzenia i uznania (Litzke i Schuh, 2007, s. 173-175).

Współczesne biblioteki coraz częściej stają się organizacjami o dosyć elastycznej strukturze organizacyjnej, a wykorzystanie technologii stanowi znaczące odciążenie w wykonywaniu wielu monotonnych czynności, jednak wydaje się, że również te czynniki „biurokratyczne” mogą wpływać na pojawienie się zjawiska wypalenia wśród pracowników tej instytucji. Poza tym bibliotekarze od zawsze pracowali, pracują i wciąż pracować będą z ludźmi, a realizacja informacyjnych i czytelniczych potrzeb użytkowników jest zadaniem priorytetowym. Nic więc dziwnego, że Mathias Burisch wśród kilkudziesięciu grup zawodowych, u których podczas kompleksowych badań stwierdzono syndrom wypalenia zawodowego, wymienił bibliotekarzy (Burisch, 1989, s. 10). Podobne wnioski płyną z badania przeprowadzonego przez Bernice Ray wśród bibliotekarzy akademickich ze Stanów Zjednoczonych (Ray, 2002), a analiza badań własnych autorki artykułu potwierdza tezę: wypalenie zawodowe może również dotyczyć oraz faktycznie dotyczy pracowników polskich bibliotek.

Celem badań przeprowadzonych za pomocą ogólnodostępnej ankiety internetowej było poznanie opinii i wiedzy środowiska bibliotekarskiego na temat wypalenia zawodowego. Należy podkreślić, iż przedmiotem badania nie było istnienie wypalenia zawodowego u respondentów, ale ich opinie o zjawisku na podstawie obserwacji i własnego doświadczenia zawodowego. Krótka, składająca się z siedmiu pytań, ankietę wypełniło 313 respondentów, pochodzących z różnego rodzaju bibliotek. Większość stanowili pracownicy bibliotek uczelni wyższych publicznych (38%) oraz bibliotek publicznych (26%), a także uczelni wyższych niepublicznych (11,5%). Ponad 87% respondentów to kobiety.

Analiza odpowiedzi udzielonych przez bibliotekarzy dostarcza bardzo ciekawych wniosków. Okazuje się, że prawie wszyscy (91%) są zdania, że „wypalenie zawodowe rozumiane jako stan wyczerpania odczuwany na poziomie emocji, kondycji fizycznej i psychicznej, skutkujący brakiem chęci do pracy (która dawniej sprawiała ogromną satysfakcję), poczuciem bezsensu działania i spadkiem poczucia własnej wartości” dotyczy zawodu bibliotekarskiego, a zaledwie 6% badanych nie miało na ten temat zdania. Co ciekawe, sześciu na dziesięciu bibliotekarzy przyznało, że sami doświadczyli syndromu wypalenia zawodowego, a u współpracowników takie zjawisko dostrzegło prawie 3/4 badanych (73%). Okazuje się też, że najczęściej to zjawisko występuje u bibliotekarzy deklarujących długi, ponad 16-letni staż pracy w zawodzie.

Które stanowisko pracy w bibliotece jest szczególnie narażone na niebezpieczeństwo wypalenia zawodowego? Opinie respondentów w tej kwestii obrazuje wykres 1. Najwięcej głosów zebrali pracownicy bezpośredniej obsługi czytelników (62%), bibliotekarze zajmujący się gromadzeniem i opracowaniem (39%) oraz magazynierzy (37%). Co piąty badany (19,5%) wskazał na kierowników agend, niewiele mniej zaś wymieniło dyrekcję placówki (19%). Interesujących wniosków dostarcza analiza pytań otwartych, w których respondenci zwracali uwagę na fakt, że wypalenie zawodowe nie zależy od piasto-

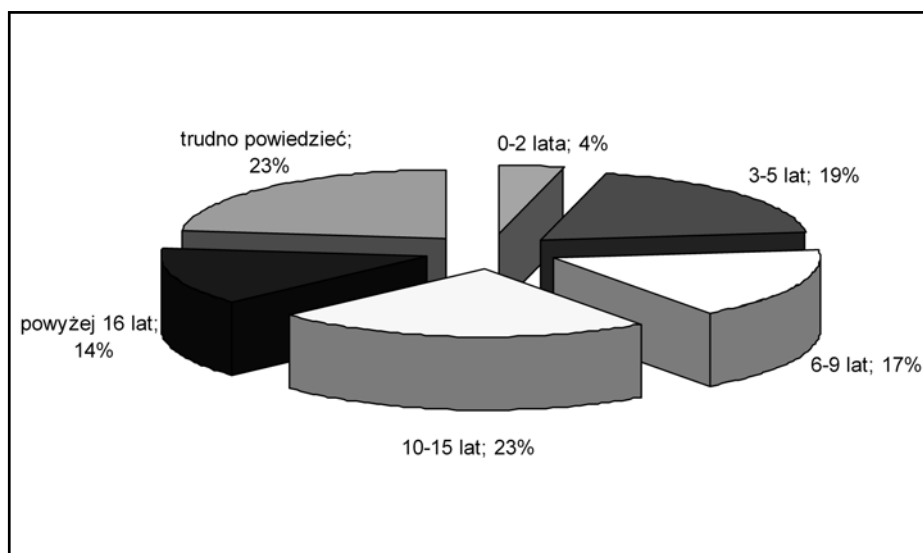
Rys. 1. Stanowiska / funkcje sprawowane w bibliotece, które najbardziej narażone są na wypalenie zawodowe.

Źródło: badania własne, 2009 (Próba N=313)

wanego stanowiska, a także sugerowali, że dotknąć ono może również pracownika biblioteki jednoosobowej, w której jest on odpowiedzialny za wszystkie procesy biblioteczne i dotyczące zarządzania instytucją (zob. rys. 1).

Trudno o jednoznaczne wnioski, dotyczące okresu po przepracowaniu którego może się pojawić wypalenie w zawodzie bibliotekarza. Z jednej strony wydawać by się mogło, że zbyt długi staż pracy jest czynnikiem zwiększającym niebezpieczeństwo – i faktycznie na okres 10-15 lat wskazało najwięcej, bo 23% badanych. Z drugiej strony jednak, wielkie i płomienne zaangażowanie oraz zapał do pracy może wygasnąć tak szybko, jak się pojawiło, stąd zapewne 19% wskazań na okres 3-5 lat. Niewątpliwie na pojawienie się syndromu wypalenia zawodowego w zawodzie bibliotekarskim wpływa tak wiele czynników, że staż pracy ma tu znaczenie drugorzędne, co nie znaczy, że nieważne (zob. rys. 2).

Jakie są lub mogą być czynniki decydujące o wypaleniu zawodowym bibliotekarzy? Jedno z pytań ankiety dotyczyło przyczyn i potencjalnych źródeł wpływających na wypalenie zawodowe pracowni-

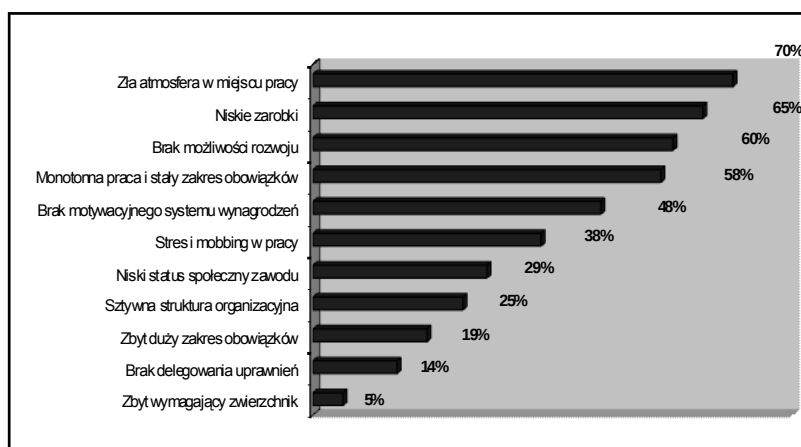

Rys. 2. Okres, po którym istnieje największe niebezpieczeństwo pojawienia się wypalenia zawodowego w środowisku bibliotekarskim.

Źródło: badania własne, 2009 (Próba N=313)

ków bibliotek (zob. rys. 3). Zdecydowana większość respondentów (70%) wskazała na złą atmosferę w pracy i niesprzyjającą komunikację z współpracownikami, a także wymieniła niskie zarobki (65%). Okazuje się także, że w opinii badanych bibliotekarzy wypaleniu sprzyja brak możliwości rozwoju oraz monotonna praca i stały zakres obowiązków. Zaskakującym jest fakt, że blisko połowa badanych bibliotekarzy uważa, że brak motywacyjnego systemu wynagrodzeń może znacząco przyczyniać się do opisywanego zjawiska. Ciekawych wniosków dostarcza też analiza pytań otwartych. Nie sposób oprzeć się wrażeniu, że wypełnienie anonimowej ankiety bibliotekarze traktowali jako swoiste katharsis, zwracając uwagę na zjawiska, które szczególnie doskwierają im w codziennej pracy. Zwracano uwagę zarówno na problemy z czytelnikami i uciążliwymi użytkownikami:

- „stały kontakt z czytelnikami sprawiającymi problemy, nie przestrzegającymi regulaminu, którzy nie rozumieją najprostszych komunikatów i wyjaśnień, które trzeba powtarzać setki razy dziennie bez skutku”

Rys. 3. Czynniki sprzyjające pojawieniu się wypalenia zawodowego w środowisku bibliotekarskim.

Źródło: badania własne, 2009 (Próba N=313)

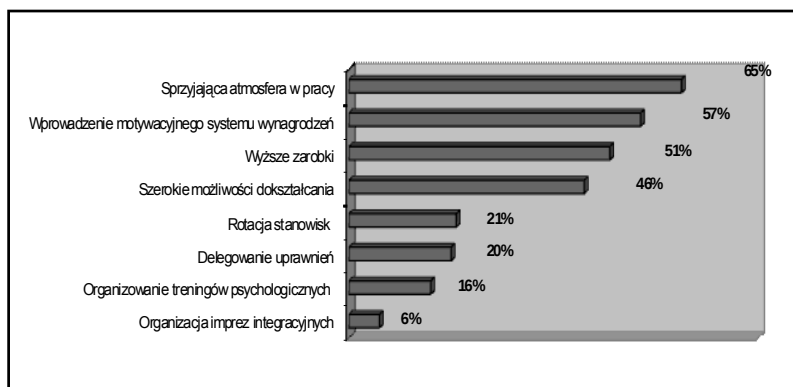
jak i na brak porozumienia ze zwierzchnikiem oraz rozbudowaną biurokracją:

- „dyrektor biblioteki, który nie ma pojęcia o bibliotekarstwie (potrzebie budowania relacji z czytelnikiem, potrzebie wyjścia z ofertą poza mury biblioteki, konieczności inwestowania w dzieci - czyli kierowa-

nia bogatej oferty zdarzeń kulturalnych dla najmłodszych itp.), dla którego liczy się tylko STATYSTYKA i bezwzględna aprobata jego najgłupszych pomysłów”

- „niekompetentna kadra kierownicza i zła organizacja pracy”;
- „socjalizm i ignorancja przełożonych”.

Jedną z najważniejszych kwestii w ankiecie dotyczyła czynników, które w opinii bibliotekarzy mogą zapobiec wypaleniu zawodowemu w środowisku. W niektórych przypadkach Odpowiedzi są naprawdę zaskakujące (zob. rys. 4). O ile nie dziwi stwierdzenie, że najlepszym środkiem zaradczym jest sprzyjająca atmosfera w pracy i dobre relacje z współpracownikami (uważa tak 65% respondentów), o tyle fakt, że w następnej kolejności bibliotekarze (57% wskazań) wymieniają wprowadzenie motywacyjnego systemu wynagrodzeń adekwatnego do osiągnięć, budzi już spore zaskoczenie. Warto podkreślić, że jest to niezwykle ważne stwierdzenie: pracownicy bibliotek są gotowi do odejścia od dotychczasowego sposobu pracy i wynagrodzenia, na rzecz zadaniowego rozliczania z wykonanych obowiązków. Inną kwestią pozostaje oczywiście realna szansa wprowadzenia takiego rozwiązania w życie (aczkolwiek pewne pole do działania w zakresie rozdziału premii istnieje).

Rys. 4. Czynniki zapobiegające pojawianiu się wypalenia w zawodzie bibliotecarskim.
Źródło: badania własne, 2009 (Próba N=313)

Jak się nie wypalić?

Działania minimalizujące zagrożenie wypalenia zawodowego powinny być podejmowane zarówno przez pracowników, jak i kadre zarządzającą instytucją.

Pracownik powinien dbać o dobrą organizację czasu oraz przyjmować tyle zadań, ile faktycznie może wykonać. W tym przypadku niezwykle cenną kompetencją będzie asertywność oraz umiejętność nawiązania „zdrowej” komunikacji interpersonalnej z przełożonymi, podwładnymi oraz współpracownikami. Podkreśla się też znaczenie delegowania uprawnień (by „odciążyć się” od przekonania, że wszystko należy zrobić samemu i że nikt inny nie potrafi tego zrobić równie dobrze) oraz postawę mniej wymagającą wobec samego siebie. Ważne jest wyćwiczenie autonomii i zachowanie niezależnego myślenia, zapewniając sobie swobodę działania dzięki procesom uzgadniania celów i wytycznych z współpracownikami i przełożonym. Nie należy zapominać o odrywaniu się od spraw zawodowych w życiu osobistym i pozostawianiu problemów związanych z pracą poza domem, niezwykle ważny jest wypoczynek (urlop) oraz aktywność ruchowa będąca swoistą receptą na utrzymanie „zdrowego ducha w zdrowym ciele”.

Pracodawcy z kolei powinni zdać sobie sprawę z faktu, jak wiele tracą, kiedy pojawia się syndrom wypalenia zawodowego u podwładnych (spadek efektywności i produktywności, absencja, pogorszenie atmosfery i klimatu pracy, ewentualna rekrutacja nowych pracowników itp.), a postawa „mnie i mojej organizacji to nie dotyczy” nie ma racji bytu. Krzysztof Manthey na łamach czasopisma „Personel i Zarządzanie” radzi pracodawcom:

- Powierzaj pracownikom zadania adekwatne do ich możliwości i kompetencji (unikaj „rzucania na głęboką wodę” bez przygotowania).
- Udzielaj obiektywnej i regularnej informacji zwrotnej i oceny pracy zatrudnionych osób.
- Stwórz pracownikom możliwość uczenia się i rozwoju, dając tym samym poczucie bezpieczeństwa.
- Wynagradzaj pracowników adekwatnie do realizowanych przez nich zadań, traktując płacę nie tylko jako nagrodę, ale przede wszystkim jako ekwiwalent za pracę.
- Zadbaj o pozytywne relacje interpersonalne w organizacji (rozpoznanie, zrozumienie i umiejętność komunikowania stanów emocjonalnych sygnalizowanych przez ciało i umysł stanowi podstawę zdrowia i integralności zespołów i jednostek) (Manthey, 2008, s. 38-40).

Generalnie zwraca się uwagę na uwzględnianie potrzeb oraz indywidualnych preferencji i zainteresowań pracownika. Prostem rozwiązaniem jest też włączenie podwładnych w tworzenie otoczenia, w którym pracują (wystrój wnętrz i stanowisk), a także delegowanie uprawnień, tak aby czuli się oni współodpowiedzialni za swoją instytucję oraz lepiej zmotywowani.

Co zrobić, kiedy już pojawi się wypalenie zawodowe? Nie ma prostej recepty na odzyskanie entuzjazmu i utraconej chęci do pracy. Z reguły wiele poprawek należy wprowadzić do całego sposobu i trybu życia. Najważniejsza jest refleksja i „zlokalizowanie” problemu: gdzie jednostka się znajduje, do czego zmierza i co jest jej najważniejszym celem (Boyatzis i in., 2002, s. 41-43). Dobrym rozwiązaniem, dzięki któremu można „złapać oddech” i przystąpić do działań naprawczych, jest udanie się na urlop, podczas którego można się zastanowić nad obecną sytuacją i aspiracjami, a także oderwać od dotychczasowych problemów związanych z pracą i obowiązkami zawodowymi. Należy następnie opracować program: ustalić priorytety zadań, większą wagę przyłożyć do zarządzania czasem, tak by mieć faktyczną kontrolę nad wykonywaną pracą, nauczyć się mówić „nie” oraz przyjąć wobec siebie (co dotyczy przede wszystkim perfekcjonistów) mniej wymagającą postawę. Niektórzy eksperci zalecają skorzystanie z pomocy mentora, który jako osoba z zewnątrz, nie obciążona określonymi doświadczeniami, może pomóc spojrzeć na wykonywaną pracę z innej perspektywy. Ważne jest również robienie przerw (przykładowo spoglądanie w okno czy krótki spacer bądź wspólna kawa, a także wolne od pracy święta i weekendy), które wyraźnie zaznaczają początek i koniec czynności, pozwalając zachować porządek w sytuacji, gdy równocześnie należy zajmować się kilkoma rzeczami. Najtrudniejsze w procesie odzyskiwania utraconej pasji zawodowej jest znalezienie nowego znaczenia i sensu na znajomym gruncie z uwzględnieniem własnych aspiracji (Boyatzis i in., 2002, s. 41-43). Zawsze trzeba mieć bowiem na uwadze indywidualne potrzeby i ograniczenia oraz uważnie obserwować siebie i wychwytywać wszystkie oznaki wczesnego zagrożenia.

Przeciętny pracownik, a więc i bibliotekarz, spędza w pracy 1/4 swojego życia. Ważne, aby ten czas nie był jedynie „chodzeniem do roboty” i sposobem na zarabianie pieniędzy, lecz również realizacją pasji ze zwyczajną świadomością bycia na właściwym miejscu. Dbajmy o kulturę pracy i sprzyjającą atmosferę w miejscu zatrudnienia, pielęgnujmy zaangażowanie pamiętając o własnej autonomii, potrzebach i wypoczynku.

Bibliografia

- Boyatzis R., McKee A., Goleman D., tł. i oprac. G. Aniszewska (2002), *Obudzić w sobie pasję do pracy*. „Przegląd Organizacji”, nr 5, s. 41-43.
- Burisch M. (1989), *Das Burnout System. Theorie der inneren Erschöpfung*. Berlin, Heidelberg.
- Fengler J. (2000), *Pomaganie mężczy: wypalenie w pracy zawodowej*. Gdańsk.
- Freudenberger H. J. (1974), *Staff burnout*. „Journal of Social Issues”, 30 (1), s. 159-165.
- Freudenberger H., Richelson G. (1980), *Burn Out: The High Cost of High Achievement. What it is and how to survive it*. Garden City.
- Litzke S. M., Schuh H. (2007), *Stres, mobbing i wypalenie zawodowe*. Gdańsk.
- Manthey K. (2008), *Stan wyczerpania*. „Personel i Zarządzanie”, nr 11, s. 38-40.
- Maslach Ch. (1976), *Burned-out*. „Human Behavior”, Vol. 9 (5), p. 16-20.
- Maslach Ch. (1994), *Wypalenie się: utrata troski o człowieka*. W: Psychologia i życie. Red. P.G. Zimbardo, F.L. Ruch. Warszawa, s. 623-628.
- Ray B. (2002), *An assessment of burnout in academic librarians in America using the Maslach Burnout Inventor (the MBI)*. PhD. Rutgers University, New Brunswick.
- Sęk H. (red.) (2000), *Wypalenie zawodowe: przyczyny, mechanizmy, zapobieganie*. Warszawa.
- Świątoniowska M. (2007), *Syndrom wypalenia zawodowego*. W: Encyklopedia pedagogiczna XXI w. Red. nauk. i przewodn. kom. red. Tadeusz Pilch. T. 6. Warszawa, s. 83-87.

Załącznik

Maslach Burnout Inventory (MBI) (Cyt. za: Fengler, 2000, s. 91-92).

I. Wyczerpanie emocjonalne

1.	Przez moją pracę czuję się emocjonalnie wyczerpany	tak	nie
2.	Na koniec dnia pracy czuję się zużyty	tak	nie
3.	Wstając rano, czuję się zmęczony, kiedy widzę przed sobą nowy dzień pracy	tak	nie
4.	Bardzo mnie wyczerpuje całodzienna praca z ludźmi	tak	nie
5.	Przez moją pracę czuję się wypalony	tak	nie
6.	Przez moją pracę czuję się sfrustrowany	tak	nie
7.	Mam wrażenie, że zbyt ciężko pracuję	tak	nie
8.	Za bardzo mnie stresuje praca w bezpośrednim kontakcie	tak	nie
9.	Mam wrażenie, że osiągnąłem granicę mojej mądrości	tak	nie

II. Depersonalizacja

10.	Mam wrażenie, że traktuję niektórych klientów, jakby byli przedmiotami	tak	nie
11.	Stałem się bardziej obojętny wobec ludzi, odkąd wykonuję tę pracę	tak	nie
12.	Obawiam się, że moja praca czyni mnie mniej współczującym	tak	nie
13.	W rzeczywistości nie interesuje mnie, co stanie się z niektórymi klientami	tak	nie
14.	Mam wrażenie, że niektórzy klienci i ich krewni sądzą, że to ja ponoszę odpowiedzialność za ich problemy	tak	nie

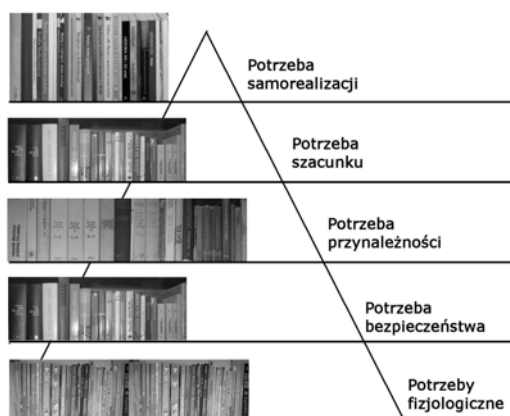
III. Własna ocena swoich możliwości

15.	Łatwo mogę zrozumieć, co moi klienci myślą na określone tematy	tak	nie
16.	Udaje mi się skutecznie rozwiązywać problemy moich klientów	tak	nie
17.	Mam wrażenie, że poprzez moją pracę pozytywnie wpływam na życie	tak	nie
18.	Czuję w sobie duże pokłady energii	tak	nie
19.	Z łatwością przychodzi mi wytworzenie rozluźnionej atmosfery	tak	nie
20.	Czuję się ożywiony, kiedy ściśle współpracuję z moimi klientami	tak	nie
21.	W mojej pracy osiągnąłem wiele znaczących celów	tak	nie
22.	W mojej pracy traktuję problemy emocjonalne bardzo spokojnie	tak	nie

Kwantytatywna miara zagrożenia wypaleniem zawodowym wynika z sumy odpowiedzi twierdzących w działach I i II oraz odpowiedzi przeczących w dziale III.

B. Jaskowska *Professional burn-out in the librarian environment*
Summary

The text characterizes the phenomenon of professional burn-out, its reasons and the most important symptoms. It presents the stages of the process of burn-out and discusses the factors that can prevent its origin. The results of research carried out by the author indicate that 60% of librarians have experienced the symptoms of burn-out, and 73% have noticed the syndrome in their colleagues. Amongst the preventive measures the respondents mentioned good ambient atmosphere and introducing the motivating remuneration systems.

ANNA KLEIBER
Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu

TRUDNY CZYTELNIK W BIBLIOTECIE RACZYŃSKICH

Wstęp

Biblioteki są placówkami, których zadaniem jest świadczenie usług informacyjnych oraz udostępnianie różnego typu dokumentów. W społeczeństwie pełnią niezmiernie ważną funkcję jako miejsca integracyjne, kulturotwórcze oraz edukacyjne. Są zorientowane na czytelnika, który jest ich klientem i bez którego, o czym należy pamiętać, nie mogłyby istnieć. Jednak podczas codziennej pracy w bibliotece, tak jak w każdej innej placówce, związanej z kontaktami z wieloma ludźmi, nieuniknione jest to, że zdarzać się będą sytuacje konfliktowe. Niektórzy czytelnicy, łamiąc dobre tradycje Biblioteki Raczyńskich oraz nie przestrzegając norm społecznych, prowokują takie sytuacje częściej niż inne osoby. Można zatem określić ich jako czytelników trudnych. Trzeba jednak zaznaczyć, że należy ich traktować w szczególny sposób, tak aby konfliktowe sytuacje nie doprowadziły do rezygnacji z korzystania z Biblioteki.

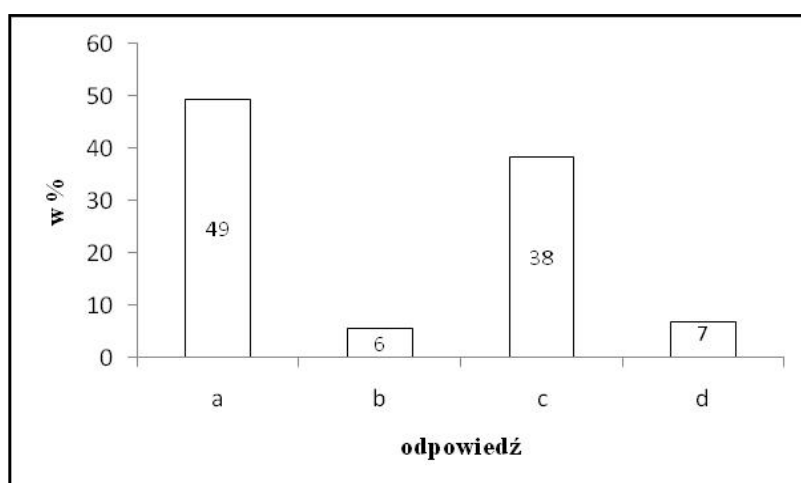
W celu uzyskania bliższych informacji na temat trudnych czytelników w Bibliotece Raczyńskich została przeprowadzona ankieta. Kolejnym jej celem było wyrażenie opinii bibliotekarzy na temat zdarzających się sytuacji konfliktowych oraz próba określenia sposobów przeciwdziałania im.

Wyniki badań

Badania przeprowadzono od 2 listopada do 21 grudnia 2009 roku. Anonimowa ankieta była skierowana do bibliotekarzy, pracujących w wypożyczalniach dla czytelników dorosłych i obejmowała na-

stępujące placówki: 19 Filii dla czytelników dorosłych, 18 Filii łączonych, Dział Zbiorów Specjalnych, Dział Informacji Bibliotecznej, Centralną Wypożyczalnię oraz Czytelnię Ogólną. Wyniki zostały opracowane na podstawie 73 wypełnionych ankiet.

Pierwsze pytanie odnosiło się do częstotliwości kontaktów bibliotekarzy z trudnymi czytelnikami. Najwięcej ankietowanych (49%) odpowiedziało, że jest on rzadszy niż 1 w miesiącu. Z kolei 38% respondentów kontakt taki miało kilka razy w miesiącu, 7% częściej niż kilka razy w miesiącu, a najmniej (6%) jeden raz w miesiącu (zob. rys. 1).

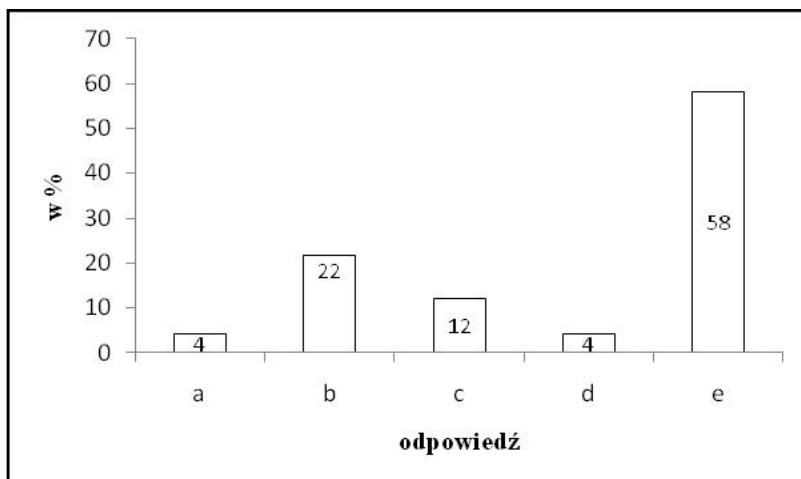

Rys. 1. Jak często ma Pani/Pan styczność z trudnymi czytelnikami? (a- rzadziej niż 1 raz na miesiąc; b - 1 raz w miesiącu; c - kilka razy w miesiącu; d - częściej niż kilka razy w miesiącu).

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety

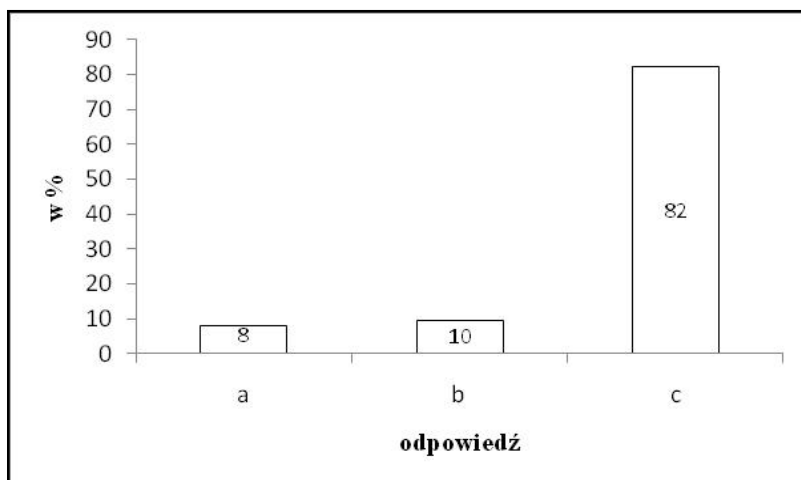
Na podstawie uzyskanych odpowiedzi można stwierdzić, że stosunkowo rzadka styczność z trudnymi czytelnikami może być wynikiem właściwej postawy bibliotekarzy. Uważam, że jest to optymistyczny sygnał, świadczący o tym, że pracownicy dzięki odpowiedniemu podejściu oraz cechom osobistym nie dopuszczają do rozwoju konfliktu, choć jest to umiejętność niezwykle trudna.

Drugie pytanie dotyczyło ustalenia, czy konfliktowe sytuacje są wywoływane przez te same osoby (zob. rys. 2). Zdecydowana większość respondentów (58%) odpowiedziała, że nie ma takiej reguły. „Raczej tak” wskazało 22% bibliotekarzy, „zdecydowanie tak” – 4%; natomiast „raczej nie” 12%, a „zdecydowanie nie” 4%.

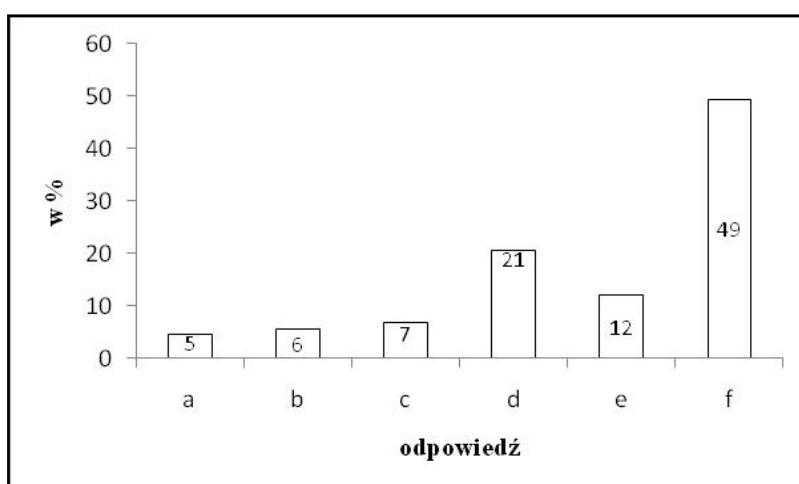
Rys. 2. Czy konfliktowe sytuacje wywoływane są przez te same osoby? (a - zdecydowanie tak; b - raczej tak; c - raczej nie; d - zdecydowanie nie; e - nie ma reguły).
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety

Trzecie pytanie służyło ustaleniu płci osób najczęściej wywołujących konfliktowe sytuacje. Zdaniem większości bibliotekarzy (82%) brak jest w tej kwestii reguły czy są to kobiety, czy mężczyźni. Z kolei 10% ankietowanych wskazało jako trudnych czytelników na mężczyzn, a 8% na kobiety (zob. rys. 3).

Rys. 3. Kim są trudni czytelnicy? (a - kobiety; b - mężczyźni; c - nie ma reguły).
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety

W czwartym punkcie ankiety starano się określić, do jakiego przedziału wiekowego należą trudni czytelnicy. Podobnie jak w przypadku poprzedniego pytania, większość bibliotekarzy (49%) uznała, że jest niemożliwe jednoznaczne wskazanie konkretnej grupy wiekowej. Z 21 % odpowiedzi wynikało, że do konfliktów z osobami w wieku 45-55 lat dochodzi częściej niż z osobami w innym wieku, następnie 12% ankietowanych wskazało na osoby w wieku ponad 55 lat, 7% na osoby między 35 a 45 rokiem życia, 6% na 25-35-lletnie, a 5% na czytelników do 25 roku życia (zob. rys. 4).

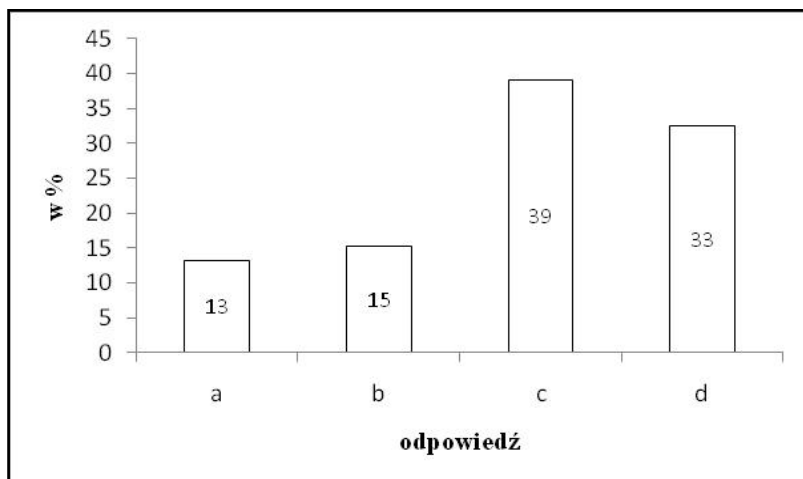
Rys. 4. Do jakiego przedziału wiekowego należą trudni czytelnicy? (a - do 25 lat; b - 25-35 lat; c - 35-45 lat; d - 45-55 lat; e - ponad 55 lat; f - nie ma reguły).

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety

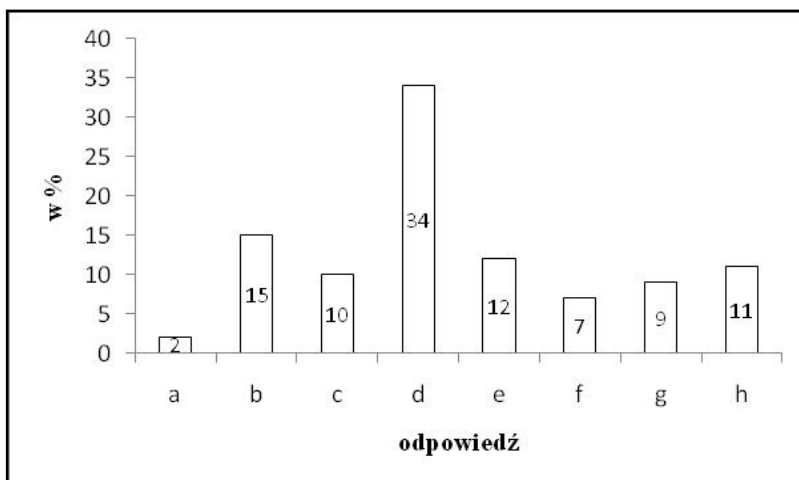
Piąte pytanie miało na celu ustalenie, do jakich grup społecznych można zaliczyć trudnych czytelników. Na podstawie udzielonych odpowiedzi stwierdzono, że do konfliktowych sytuacji dochodzi najczęściej w kontaktach z osobami aktywnymi zawodowo (39%), następnie z emerytami (33%), studentami (15%), a najrzadziej z młodzieżą szkolną – 13% odpowiedzi (zob. rys. 5).

Odpowiadając na pytanie 6, bibliotekarze starali się określić, czym najczęściej są prowokowane konfliktowe sytuacje (zob. rys. 6.).

Zdaniem respondentów najczęstszym powodem konfliktów jest niechęć czytelników do przestrzegania regulaminu Biblioteki (34% odpowiedzi), a kolejnym - czasowy brak książki lub innych materiałów

Rys. 5. Do jakich grup społecznych zaliczyć można trudnych czytelników? (a - młodzież szkolna; b - studenci; c - osoby aktywne zawodowo; d - emeryci/renciści).
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety

Rys. 6. Czym najczęściej prowokowane są konfliktowe sytuacje? (a - zbyt powolną obsługą spowodowaną np. dużą frekwencją czytelników; b - chwilowym brakiem książki (lub innych materiałów bibliotecznych); c - ofertą księgozbioru nie spełniającą oczekiwań czytelnika; d - niechęcią czytelników do przestrzegania regulaminu Biblioteki; e - niechęcią do przyswojenia zasad korzystania z katalogu (komputera, zbiorów); f - problemami wynikłymi z niewłaściwego korzystania z katalogu (komputera, zbiorów). ; g - bez wyraźnej przyczyny ; h - inne przyczyny).

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety

bibliotecznych – 15%. Według 12% pracowników jest to niechęć do przyswojenia zasad korzystania z katalogu (komputera, zbiorów). Odpowiednio 10% i 7% ankietowanych wymieniło takie przyczyny, jak: nie spełniająca oczekiwań czytelnika oferta księgozbioru oraz problemy wynikłe z niewłaściwego korzystania z katalogu (komputera, zbiorów). 9% ankietowanych nie podało przyczyny. Zbyt powolna obsługa była problemem według 2% ankietowanych, a 11% respondentów podało inne powody, które prowokują konfliktowe sytuacje, do których zaliczają:

- przychodzenie do Biblioteki pod wpływem alkoholu;
- przenoszenie prywatnych problemów czytelników na sytuacje w Bibliotece (cytat: „jedna z czytelniczek wprost oznajmiła, że musiała przyjść do Biblioteki aby się wyładować”);
- brak higieny osobistej;
- frustracja, spowodowana niemożnością wyłączenia się z danym czytelnikiem;
- brak kserografu w danym miejscu;
- niezrozumienie, że potrzebna książka (lub inny materiał biblioteczny) może być wypożyczona przez innego czytelnika.

Istotnym spostrzeżeniem było to, że konflikty mogą powodować również cechy osobowościowe bibliotekarza, jak np. brak cierpliwości w stosunku do czytelników nieporadnych i niezadowolonych. Wewnętrzne opanowanie, mówienie spokojnym, ciepłym głosem i łagodna gestykulacja, które można i należy wyćwiczyć, na pewno pomogą w nawiązaniu pozytywnych relacji z nawet najbardziej wymagającym użytkownikiem. Czytelnik, widząc że bibliotekarz manifestuje chęć udzielenia mu pomocy, a nie za wszelką cenę dąży do konfrontacji, także z reguły się uspokaja i w efekcie czuje się usatysfakcjonowany (Sadowski, 2003).

Regulamin biblioteczny ogranicza swobodę zachowań klientów, nakładając na nich określone obowiązki, a badania ankietowe potwierdziły, że jego nieprzestrzeganie jest główną przyczyną konfliktów między bibliotekarzami a czytelnikami. W pytaniu siódmym (zob. rys. 7) odniesiono się do tego aspektu wzajemnych relacji, by ustalić, który punkt regulaminu najczęściej prowokuje konflikty. Największa liczba respondentów - 48% - wskazała pobieranie kar pieniężnych za przetrzymywanie wypożyczonych materiałów bibliotecznych. To sytuacja drażliwa, w której bibliotekarze muszą szczególnie zważać na swoje zachowanie, a ich wypowiedzi powinny być starannie dobierane, tak aby nie deprecjonować czytelnika. Należy mówić ścisłym głosem i unikać słowa „kara”, które ma negatywną konotację, używając określenia „opłata” lub „należność”. Gdy czytelnik kategorycznie

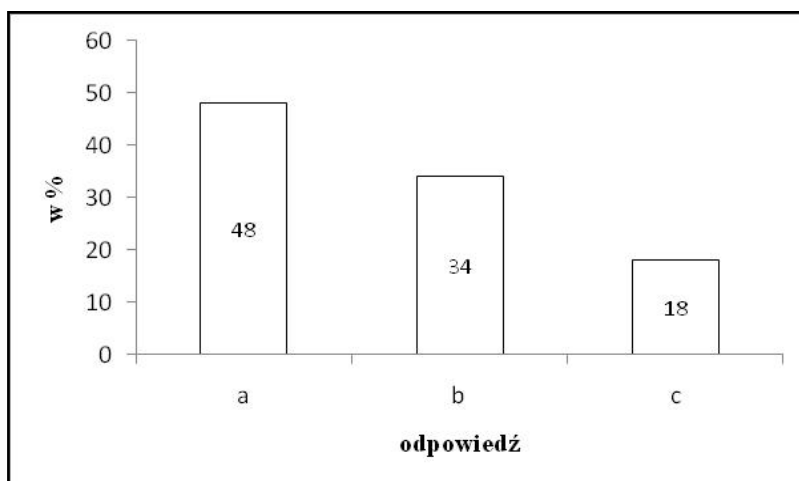
odmawia zapłaty lub wykazuje agresywną postawę, dobrze jest naliczoną kwotę rozłożyć na raty, mając na uwadze odzyskanie książek, dotąd przetrzymywanych, a być może potrzebnych innym użytkownikom (Sadowski, 2003).

Kolejnym drażliwym punktem regulaminu (zob. rys. 7), który wskazało aż 34% bibliotekarzy, było ograniczenie liczby wypożyczanych materiałów bibliotecznych, a 18% ankietowanych podało inne, związane z regulaminem, „konfliktogenne” przyczyny, jak:

- obowiązek korzystania z szatni;
- ograniczony czas korzystania z komputerów (nie wszyscy czytelnicy rozumieją, że Biblioteka to nie darmowa kawiarenka bądź miejsce, gdzie można przeglądać strony z treściami pornograficznymi);
- odmowa przedłużenia, po raz kolejny, terminu oddania książki;
- hałasowanie w Czytelnii (co innym użytkownikom Biblioteki przeszkadza w korzystaniu ze zbiorów);
- zdaniem czytelników zbyt dokładne wypełnianie zobowiązań narusza ich prywatność;
- niechęć do wyłączania telefonów komórkowych, prowadzenie przez nie w Czytelnii głośnych rozmów;
- brak niektórych książek (najczęściej nowości wydawniczych) i czasopism brukowych;
- wnoszenie bagażu do Czytelni;
- zbyt krótki czas wypożyczania książek;
- brak chęci do korzystania z księgozbioru na miejscu;
- wpisywanie się do księgi odwiedzin;
- pozostawienie u dyżurnego dokumentu tożsamości;
- tymczasowy adres zameldowania czytelników (np. studentów), z czym wiąże się zmiana miejsca zamieszkania, co wpływa na późniejsze problemy z odzyskaniem wypożyczonych materiałów bibliotecznych;
- ograniczony dostęp do Zbiorów Specjalnych.

W kolejnym, 8 pytaniu (zob. rys. 8) chodziło o ustalenie sposobów rozwiązywania sytuacji konfliktowych. Najczęstszą metodą (43%) okazało się stosowanie indywidualnego podejścia do czytelnika, uwzględniającego jego charakter, w tym także apelowanie (36%) o spokój, opanowanie i odnoszenie się do dobrych cech czytelnika bądź wycofanie się, w sytuacji narastającej agresji (16% respondentów). Wśród innych sposobów (5% bibliotekarzy), które pomagają rozwiązać trudne sytuacje, wymieniano:

- skonfrontowanie trudnego czytelnika z dyrekcją placówki;
- staranie się o uniknięcie konfliktu, dzięki jak najszybszej obsłudze czytelnika znanego z wywoływania problemów;

Rys. 7. Jeżeli sytuacje konfliktowe spowodowane są niechęcią do dostosowania się do regulaminu Biblioteki to który punkt najczęściej je prowokuje? (a - pobieranie kar pieniężnych za przetrzymywanie książek ; b - ograniczenie liczby wypożyczanych materiałów bibliotecznych; c - inne przyczyny).

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety

- kulturę osobistą bibliotekarza (dosłownie tak to ujęto w jednej z odpowiedzi: „...mówię do niego spokojnie, opanowanym głosem co prawie zawsze skutkuje i w ten sposób nie dopuszcza się do rozwoju konfliktu...”), bowiem uprzejme traktowanie czytelnika prawie zawsze jest skuteczne;

- próbę odwrócenia uwagi od powodów niezadowolenia (np. braku książki), dzięki zaproponowaniu innego rozwiązania problemu (np. można zaproponować pozycję ze zbliżonego zakresu);

- wykorzystanie żartu, perswazji i stanowczych wypowiedzi;

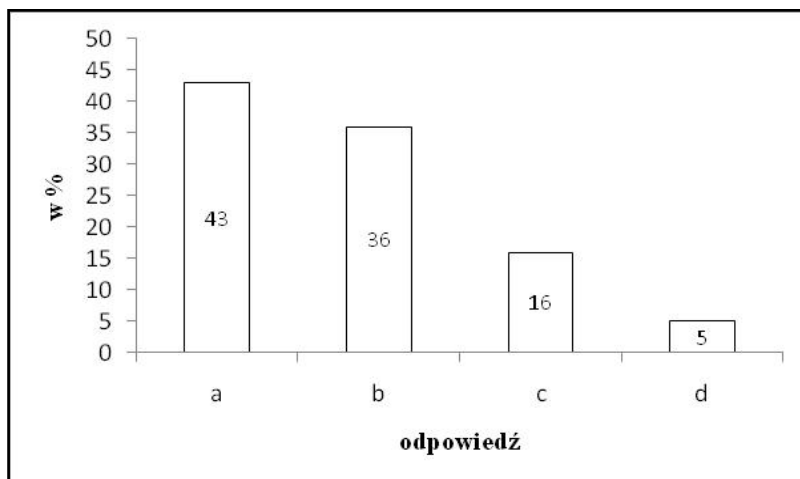
- zmianę atmosfery dzięki umiejętnemu i życzliwemu wyjaśnieniu zaistniałej sytuacji;

- spokojne uzasadnienie wymagań regulaminu, które budzą sprzeciw czytelnika;

- indywidualne rozwiązywanie każdej konfliktowej sytuacji;

- niewdawanie się w nie merytoryczne dyskusje, mogące pogorszyć atmosferę.

Codzienny kontakt z czytelnikiem wymaga dbałości o jakość oferowanych usług. Temu aspektowi zagadnienia sytuacji konfliktowych w bibliotece było poświęcone pytanie 9, w którym chodziło o ich wpływ

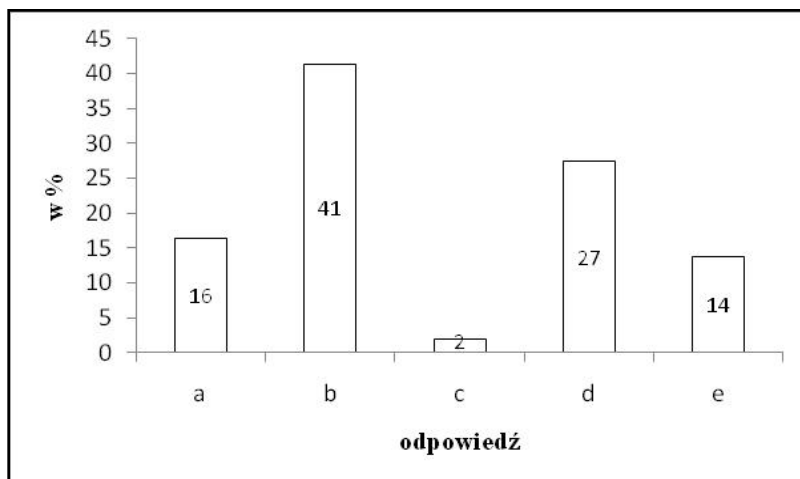
Rys. 8. W jaki sposób rozwiązuje Pani/Pan konfliktowe sytuacje? (a - poprzez indywidualne podejście uwzględniające cechy oraz charakter trudnego czytelnika; b - poprzez „wyzwolenie” dobrych chęci, spokoju i opanowania; c - poprzez wycofanie się (jeżeli wszystko co bibliotekarz usiłuje wytłumaczyć tylko pogarsza sytuację – wobec tego rezygnuje on z dalszej dyskusji); d - inne sposoby).

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety

na obsługę pozostałych czytelników. Niestety, aż 41% respondentów zauważyło ten związek („raczej tak”), 16% było przekonanych o jego istotnym znaczeniu („zdecydowanie tak”), 27% nie widziało bezpośredniego oddziaływania na swoją pracę („raczej nie”), a 2% nie miało na ten temat zdania (zob. rys. 9).

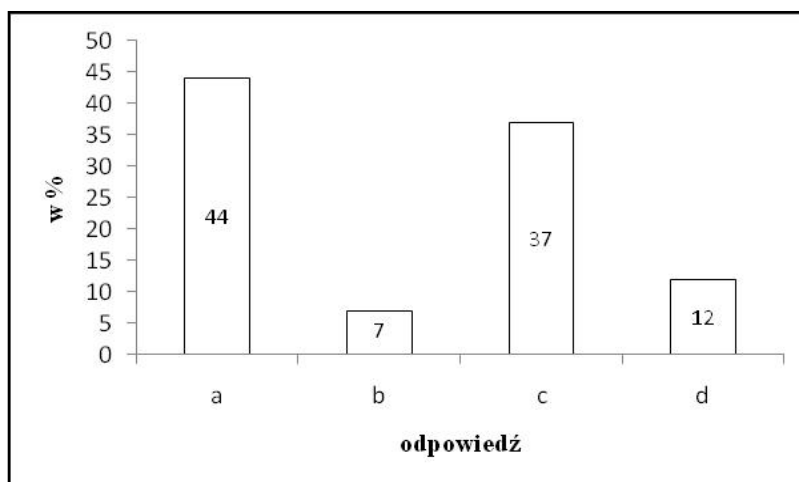
Ostatnim, 10 punktem ankiety było pytanie, służące określeniu, czy według bibliotekarzy można zapobiegać konfliktowym sytuacjom oraz jakimi metodami (zob. rys. 10). Na ten temat 7% ankietowanych nie miało zdania, 12% odpowiedziało, że „zdecydowanie nie”, 37% „raczej nie”, prawie połowa respondentów – 44% - stwierdziła, że „tak” i podała następujące sposoby:

- nie wdawanie się w dyskusję oraz w miarę możliwości jak najszybsza realizacja życzeń czytelnika, szczególnie starszego, który wywołuje konflikty;
- podanie informacji (np. w formie wywieszki przy wejściu do czytelnika) o zakazie korzystania tam z telefonów komórkowych;
- częstszy udział w warsztatach psychologicznych dla pracowników, dotyczących pracy z trudnym czytelnikiem;

Rys. 9. Czy zaabsorbowanie obsługiwaniem trudnego czytelnika istotnie wpływa na jakość obsługi pozostałych czytelników poprzez opóźnienie czasu realizacji ich zamówień bądź pomocy w rozwiązywaniu problemów? (a - zdecydowanie tak; b - raczej tak; c - nie mam zdania; d - raczej nie; e - zdecydowanie nie).

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety

Rys. 10. Czy uważa Pani/Pan, że konfliktowym sytuacjom można zapobiegać? Jeśli tak to proszę o podanie w jaki sposób? (a - tak; b - nie mam zdania; c - raczej nie; d - zdecydowanie nie).

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety

- dystans do wypowiedzi czytelników, niedążenie za wszelką cenę do konfrontacji, szukanie zadowalającego rozwiązania problemu („...jeżeli czytelnik kategorycznie żąda książki, która jest wypożyczona, proponuje się mu, że albo zostanie ściągnięta z innej Filii albo gdy tylko zostanie zwrócona – natychmiast mu się ją odłoży...”);

- konsekwencja w zachowaniu („...z doświadczenia wiem, że popłaca konsekwencja”);

- spokój i przyjazna postawa („...zapobieganie sytuacjom konfliktowym zależy od empatii bibliotekarza oraz jego kompetencji. Te dwa czynniki powodują, że czytelnik może wejść do Biblioteki jako tzw. trudny, a opuszcza naszą placówkę nie tylko z książką ale też z przyjaznym nastawieniem - dlatego tylko, że profesjonalna obsługa nie dopuściła do rozwoju konfliktu...”);

- egzekwowanie poszanowania regulaminu Biblioteki;

- szybkie informowanie pozostałych Filii Biblioteki o trudnych użytkownikach.

Na podstawie ankiety można stwierdzić, iż w Bibliotece Raczyńskich nie dochodzi zbyt często do konfliktów między obsługą a czytelnikami. Wykazano, że trudni czytelnicy należą przede wszystkim do grupy osób aktywnych zawodowo, nie można natomiast jednoznacznie określić ich typowego wieku oraz płci. Większość respondentów uznała egzekwowanie regulaminu Biblioteki za główną przyczynę konfliktów. Pracownicy podali wiele, ich zdaniem, skutecznych sposobów przeciwdziałania trudnym sytuacjom.

Należy podkreślić, że konflikty powinny być rozwiązywane w taki sposób, aby czytelnik nie został „zrażony” do Biblioteki i nie zrezygnował z jej usług. Literatura psychologiczna podaje wiele metod postępowania w takiej sytuacji, by nie dopuścić do eskalacji konfliktu (Szóstak):

- wzrok nasz nie może wyrażać ironii lub zaciętrzewienia, a jednocześnie nie należy unikać wzroku zdenerwowanej osoby;

- nie należy gwałtownie protestować przeciwko wysuwany zarzutom, rozmowę należy spokojnie wysłuchać;

- nie przerywajmy wypowiedzi;

- zniewagi i zaczepki należy ignorować;

- należy wykonywać gesty przystępności i zrozumienia;

- w żadnym wypadku nie podnosimy głosu, ale także nie mówimy w sposób monotony, ponieważ spór jest często szermierką na siłę głosu i jego ton;

- unikajmy takich słów, jak: „kłótnia”, „hałas”, „agresywność” czy „pretensja”, ponieważ mają one negatywny wydźwięk i mogą tylko pogorszyć i tak napiętą sytuację;

- rozmówcy należy dać prawo do „ostatniego” słowa, niech ono będzie jego ostatnim wystrzałem i pozostawmy je bez naszego komentarza.

Być może podczas codziennej pracy wymienione sposoby reagowania okazały się nieskuteczne, a oczekiwany efekt zostanie osiągnięty odmiennie. Ważne jest jednak, aby naszą reakcję dostosować do osoby oraz sytuacji, czemu służy uważna obserwacja czytelników. Zminimalizowanie liczby trudnych sytuacji zwiększy bowiem komfort czytelników podczas korzystania z Biblioteki oraz bibliotekarzy, podczas wykonywania obowiązków.

Bibliografia:

Sadowski R. (2003), *Relacje czytelnik – bibliotekarz w Bibliotece Głównej Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Wrocławiu*. W: Czytelnik czy klient? : Toruń 4-6 grudnia 2003 roku. [Warszawa]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych] [online]. [dostęp 2010-04-24]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/torun/sadowski.php>

Szóstak A., *Mózg Dinozaura i Logika Jaszczurów*. Cz. 2 [online]. [dostęp 2010-04-24]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.exbis.pl/vademecum/vademecum.php?dzial=31>

A. Kleiber A „demanding reader” in Raczyński Library

Summary

In 2009 there was a survey carried out among the workers of Raczyński Library. Its goal was to characterize a “demanding/troublesome reader” and to find an answer to a question: can conflictive situations be prevented and how? The conclusions are made on the basis of 73 questionnaires filled in by librarians working in lending departments for adult readers.

ALEKSANDRA MARCINIAK
Biblioteka Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi

**BIBLIOTEKA AKADEMICKA
W SŁUŻBIE OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM.
POMOC W ZDOBYWANIU
DODATKOWYCH UMIEJĘTNOŚCI**

We wszelkich rozważaniach dotyczących przyszłości biblioteki najczęściej wskazuje się na nieodwracalny i wciąż postępujący wzrost wykorzystania technologii informacyjnych i informatycznych w jej codziennym funkcjonowaniu, na procesy cyfryzacji zbiorów, coraz powszechniejsze i efektywniejsze korzystanie z baz danych: pełnotekstowych i bibliograficznych. Warto jednak pamiętać o tym, co w funkcjonowaniu książnic jest najistotniejsze: o użytkownikach. Środowisko akademickie nadaje sens istnieniu placówek bibliotecznych, motywuje do poszerzania oferty dostępnych publikacji, ich rzeczowego opracowania czy pracy bibliotekarzy w weekendy.

Środowisko odbiorców usług należy zatem systematycznie badać, co regularnie realizuje wiele bibliotek, analizując potrzeby czytelników, które pokazują, co należałoby zmienić, a które obszary funkcjonowania placówki nie wymagają modyfikacji. Warto także zwrócić uwagę na indywidualne potrzeby konkretnych osób. Szczególną grupę stanowią coraz liczniej pojawiający się na uczelniach wyższych studenci niepełnosprawni, którzy dzięki organizacjom rządowym i pozarządowym pozyskują fundusze konieczne do podjęcia nauki na poziomie akademickim, a za sprawą zmieniającego się podejścia społeczeństwa polskiego do kwestii niepełnosprawności, mają odwagę wyjść poza obszar własnej rodziny i starają się normalnie funkcjonować w swoim środowisku. Są oni świadomi bycia pełnoprawnymi obywatelami, mającymi dostęp do kultury, edukacji, zdolnymi do pełnej samorealizacji i rozwoju osobistego.

Można zatem z dużym prawdopodobieństwem przypuszczać, iż grupa niepełnosprawnych studentów, a co za tym idzie użytkowników bibliotek akademickich, będzie wzrastała. Ważne, aby placówki te by-

ły odpowiednio przygotowane do obsługi czytelników ze specjalnymi potrzebami, zwróciły uwagę na warunki, jakie należy stwarzać, udogodnienia, które należy wprowadzać oraz działania, służące temu, aby studenci z dysfunkcjami mogli czuć się pełnoprawnymi użytkownikami książnic i w toku nauki mieli dostęp do niezbędnych materiałów. Propozycje powinny odnosić się zarówno do wyposażania biblioteki akademickiej w specjalistyczny sprzęt oraz w odpowiednio przystosowane do specjalnych potrzeb użytkowników publikacje naukowe, jak również predyspozycji i wiedzy bibliotekarzy z zakresu obsługi czytelników niepełnosprawnych.

O niepełnosprawności

Szacuje się, że 10% ludności świata, czyli około 500 milionów osób, jest dotkniętych różnego rodzaju dysfunkcjami. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) definiuje niepełnosprawność jako wszelkie ograniczenia lub brak – wynikający z uszkodzenia – możliwości wykonywania czynności na poziomie uważanym za normalny dla człowieka (Misiewicz, 2004, s. 9-10).

Należy zaakcentować, że określenie „niepełnosprawność” może obejmować różnorodne schorzenia, indywidualne historie ludzi o specyficznych potrzebach, oczekujących różnorodnego wsparcia; dlatego tak ważna jest chociażby elementarna wiedza na temat osób z dysfunkcjami. W swojej pracy bibliotekarze spotykają się z różnymi prośbami ze strony użytkowników, niejednokrotnie odbiegającymi od regulaminów. Czasami chodzi o wydłużenie okresu wypożyczenia książki, dostarczenie dokumentów do domu czytelnika lub wypożyczenie poza obręb biblioteki zbiorów, które zwykle są udostępniane w trybie prezencyjnym, zgodnie z charakterem niepełnosprawności użytkownika.

Wśród przyczyn naruszenia sprawności organizmu, które są uwzględniane przy kwalifikowaniu do stopnia niepełnosprawności do celów pozarentowych, są wymieniane: upośledzenie umysłowe (dysfunkcja nie dotycząca studentów), choroby psychiczne - na uczelniach wyższych pojawia się coraz więcej osób z takim zaburzeniem (Dryżałowska i Żuraw, 2006, s. 238), a także zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu, narządu wzroku, upośledzenie narządu ruchu, epilepsja, choroby układu oddechowego i krążenia, choroby układu pokarmowego, układu moczowo-płciowego, neurologiczne (Wapiennik i Piotrowicz, 2003, s. 24-27). Niepełnosprawność może zostać orzeczona także w przypadku osób przewlekłe chorych, mających trudności edukacyjne oraz będących niedostosowanymi społecznie (Czajkowski, 2003, s. 6).

Niepełnosprawny student

W Polsce od kilku lat obserwuje się wzrost liczby niepełnosprawnych studentów, jednak nadal tylko kilka procent osób z dysfunkcjami zdobywa wykształcenie wyższe. Jedną z przyczyn takiego stanu mogą być bariery – m.in. architektoniczne, społeczne, ekonomiczne, psychologiczne – utrudniające dostęp do edukacji na poziomie akademickim. Coraz częściej władze uczelniane we współpracy z władzami lokalnymi czy innymi instytucjami państwowymi dokładają starań, by przeszkody te usuwać. Wszelkie inicjatywy są bardzo cenne, gdyż „możliwość edukacji na poziomie szkoły wyższej, oprócz pełniejszego rozwoju osobowości, przyczynia się do uzyskania przez niepełnosprawnych nowych umiejętności i poszerzania indywidualnych zainteresowań. Fakt ukończenia studiów zmniejsza psychiczne skutki niepełnosprawności, podnosi samoocenę oraz społeczny prestiż osoby. Nabyte wykształcenie powoduje również podniesienie poziomu aktywności życiowej oraz zwiększenie szans na normalne funkcjonowanie w społeczeństwie” (Swereda, 2006, s. 62).

„Wysoka jakość kształcenia przyczynia się do wzrostu poczucia własnej godności, osiągnięcia samodzielności ekonomicznej i autonomii osobowej oraz poprawy jakości życia. (...) mądre kierowanie edukacją [niepełnosprawnych] decyduje o skuteczności rehabilitacji i ukierunkowaniu życia na wartości dające poczucie sensu i satysfakcji” (Krakowiak, 2006, s. 121).

Dziś nie tylko duże uczelnie państwowe podejmują kształcenie osób niepełnosprawnych, lecz coraz częściej także w ofertach niepaństwowych szkół wyższych można znaleźć specjalne udogodnienia, na przykład w postaci „mobilnych” programów studiów, powoływania pełnomocników czy biur do spraw osób niepełnosprawnych, akademickich biur karier, służących pomocą w kwestii wchodzenia na rynek pracy.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na uczelniach polskich w roku akademickim 2007/2008 studiowało 1 937 400 osób, z czego niepełnosprawni stanowili 25 265, czyli 1,3% ogółu studiujących. W trybie stacjonarnym podjęło kształcenie 13 089 osób (52% ogółu studentów niepełnosprawnych). W szkołach publicznych uczyło się 16 248 (64% ogółu studentów niepełnosprawnych).

Najwięcej studentów niepełnosprawnych kształci się na uczelniach w województwie mazowieckim, małopolskim i łódzkim. W województwie łódzkim i lubelskim uczelnie niepubliczne cieszyły się taką

samą lub większą popularnością wśród osób z dysfunkcjami, jak uczelnie publiczne. Najwięcej osób niepełnosprawnych w roku akademickim 2007/2008 studiowało na uniwersytetach, wyższych szkołach ekonomicznych, wyższych szkołach technicznych i wyższych szkołach pedagogicznych.

W roku akademickim 2007/2008 edukację na poziomie wyższym ukończyło 4 438 niepełnosprawnych. Najwięcej absolwentów zanotowano w grupie nauk społecznych, gospodarki i prawa oraz na kierunkach pedagogicznych.

Wśród studentów występowały różne rodzaje niepełnosprawności:

- niesłyszący i słabosłyszący – 1 723 osoby (6,8% ogółu studentów niepełnosprawnych),
- niewidomi i słabowidzący – 2 042 osoby (8,1% ogółu studentów niepełnosprawnych),
- z dysfunkcją narządów ruchu – 6 927 osób (27,4% ogółu studentów niepełnosprawnych):
 - chodzący – 6 367 osób (92% spośród studentów z dysfunkcją narządów ruchu),
 - niechodzący – 560 osób (8% spośród studentów z dysfunkcją narządów ruchu),
- inne rodzaje niepełnosprawności: 14 573 osoby (57,7% ogółu studentów niepełnosprawnych).

Osoby niepełnosprawne, rozpoczynające kształcenie na poziomie akademickim, napotykają liczne bariery. Jako pierwszą można podać barierę mentalną (psychospołeczną), związaną z podważaniem zasadności poszerzania kwalifikacji na poziomie akademickim i ich funkcjonowaniem w środowisku uczelnianym. Dla wielu studentów, ale także wykładowców, kontakty z niepełnosprawnymi bywają kłopotliwe. Zdarzają się sytuacje trudne ze względów komunikacyjnych czy emocjonalnych (Kwaśniewska, 2006, s. 135-136).

W naszym społeczeństwie wciąż mocno jest zakorzenione przeświadczenie o nierozzerwalności wykształcenia z pracą zawodową, a więc podejmowanie nauki w zakresie, w którym nie będzie mogła rozwinąć się działalność profesjonalna osoby niepełnosprawnej, przez niektórych jest uznawane za nieuzasadnione. Tymczasem wiadomo, że podjęcie pracy zawodowej nie może być uznane za nadrzędny cel studiów. Edukacja akademicka bowiem powinna sprzyjać przede wszystkim rozwojowi intelektualnemu, emocjonalnemu, a w przypadku osób niepełnosprawnych może dodatkowo pełnić funkcję emancypacyjną (Krzyminiewska, 2008, s. 70-71).

Szczególnie uciążliwą, a stosunkowo łatwą do usunięcia, jest bariera architektoniczna. Wnętrza wielu uczelni wyższych nadal są nieprzystosowane do specyficznych potrzeb osób niepełnosprawnych. Jednakże coraz częściej nowo powstające uczelnie dostosowuje się pod względem architektonicznym do specjalnych potrzeb osób z ograniczoną sprawnością ruchową, a starsze budynki są odpowiednio przebudowywane.

Studenci niepełnosprawni uskarżają się także na brak materiałów edukacyjnych, przygotowanych na ich potrzeby, na trudności w zakresie komunikacji interpersonalnej oraz niewystarczającą wiedzę wykładowców na temat kształcenia osób z dysfunkcjami. Wskazana byłaby również modyfikacja programów nauczania oraz dostosowanie form i metod kształcenia (Witek i Kazanowski, 2006, s. 144-145).

Na szczęście coraz częściej porusza się problematykę barier, jakie napotykają w toku edukacji akademickiej osoby niepełnosprawne, m.in. chodzi o uprzedzenia ze strony wykładowców, wciąż pokutujące stereotypy dotyczące osób z dysfunkcjami, niechęć dostosowania programu studiów do specyficznych potrzeb. Kult sprawności ciała i umysłu, wszechobecne dążenie do osiągnięcia sukcesu w jak najmłodszym wieku, z pewnością są przyczyną pojawiania się negatywnych opinii i odczuć w kontaktach z niepełnosprawnymi (Misiak, 2010, s. 38-39; Zaorska i Andrulonis, 2006, s. 20-23).

„Wskaźnik poziomu wykształcenia wśród osób niepełnosprawnych w porównaniu ze wskaźnikiem w odniesieniu do całego społeczeństwa jest wielokrotnie niższy. Nie ulega wątpliwości, że to właśnie od wykształcenia w znacznej mierze będzie zależeć tempo likwidacji barier w integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem” (Krzyminiewska, 2008, s. 70).

Wszelkiego typu działania, zmierzające do poprawy sytuacji niepełnosprawnych studentów, są bardzo cenne i niezbędne, by mogli oni w miarę normalnie funkcjonować na uczelni. Nie można ich jednak rozpatrywać w kategoriach specjalnego traktowania czy przywilejów, bowiem osoby te są przede wszystkim studentami, a w drugiej kolejności niepełnosprawnymi. Ułatwienia nie mogą być związane z obniżeniem wymogów merytorycznych (Krzyminiewska, 2008, s. 70-71).

Niepełnosprawni w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi

Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi od początków istnienia umożliwia niepełnosprawnym kształcenie na poziomie wyższym. Obecnie naukę kontynuują tu 82 osoby z dysfunkcjami, z których 17

ma uszkodzony słuch, 4 - wzrok, 4 - narządy ruchu. Liczba studentów niepełnosprawnych na uczelni z roku na rok wzrastała: w roku akademickim 2006/2007 kształcili się tu 22 osoby z dysfunkcjami, w roku akademickim 2007/2008 – 31 osób, 2008/2009 – 48.

Niepełnosprawni studiujący w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi mogą liczyć na wsparcie ze strony uczelni: opiekę pełnomocnika ds. studentów niepełnosprawnych i jednocześnie eksperta w zakresie edukacji osób niepełnosprawnych na poziomie wyższym, dr Doroty Podgórskiej-Jachnik, prof. WSP, która jest także Członkiem Forum Pedagogów Specjalnych XXI wieku (zespołu problemowego Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN oraz Polskiego Komitetu Audiofonologii), członkiem-założycielem Stowarzyszenia Przyjaciół Osób Niesłyszących i Słabosłyszących „Tacy sami”. Zajmuje się działalnością społeczną i naukową na rzecz zwiększania dostępności uczelni dla osób niepełnosprawnych i ich aktywizacji zawodowej, prowadzi stałą współpracę merytoryczną i organizacyjną w zakresie przedsięwzięć naukowych i popularnonaukowych Międzynarodowych Targów Łódzkich "Rehabilitacja", jest członkiem kapituł konkursowych POPON i PFRON.

Studenci Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi mogą także liczyć na pomoc w pozyskiwaniu funduszy z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Program Student), stypendiów specjalnych fundowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi zatrudnia sześciu tłumaczy języka migowego, z których dwie osoby są niedosłyszące. Dzięki wsparciu w postaci dofinansowań PFRON (Program Pitagoras) sale dydaktyczne wyposażano w sprzęt techniczny ułatwiający naukę niepełnosprawnym studentom. Obecnie jest planowane wprowadzenie alternatywnej formy pracy magisterskiej dla osób z dysfunkcjami: mogłyby one jedynie dostarczać dokumentację własnego dorobku naukowego. W marcu 2010 roku koncepcję tę zaakceptował Senat Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi, a sam projekt jest dopracowywany tak, by od roku akademickiego 2010/2011 mógł zacząć obowiązywać.

Doskonałe świadectwo przystępności uczelni dał niepełnosprawny student, Przemysław Wieczorek, który w wyniku wypadku stracił obie kończyny górne. Nie przeszkodziło mu to jednak w kontynuowaniu kształcenia na poziomie wyższym. Jest świadomy celu, do którego dąży, co dokumentuje w artykule, opublikowanym na łamach portalu Gazeta.edu.pl:

„By zdobyć »prawdziwą wiedzę«, student musi zrobić dużo więcej. Sama obecność na zajęciach to za mało, by mógł powiedzieć, że studiuje! (...) Student musi wykazać się własną inicjatywą, a także samodzielnością, dzięki czemu będzie mógł poznać więcej i rozwinać się intelektualnie. (...) Obowiązkiem każdego, kto pragnie zdobywać »prawdziwą wiedzę«, jest czytanie. Świadome poznawanie. Słuchanie wykładowcy, który jest kompetentny, zna się na swoim fachu i wie o czym mówi - jest rzeczą pasjonującą. Lecz prawdziwy poszukiwacz »prawdziwej wiedzy« na tym nie poprzestaje. Sięga po książkę. Zdejmuje ją z półki, otwiera i czyta. Współcześnie wiedzy szukamy także w praktycznie nieograniczonych zasobach Internetu. Instrukcja docierania do wiedzy jest więc prosta: czytać - to nic skomplikowanego. (...) To piękna rzecz każdego dnia stawać się lepszym człowiekiem. Podażać ku mądrości, którą zdobywamy jako studenci. Jest to mądrość, którą przekazują nam wykładowcy oraz książki, ale jest to przede wszystkim mądrość, którą czerpiemy z życia» (Wieczorek, 2010).

W kolejnym jego tekście odnajdziemy historie innych studentów niepełnosprawnych, którzy na tej uczelni znaleźli nie tylko doskonałe miejsce do rozwoju swoich umiejętności i zdobywania wiedzy, ale także zrozumienie i przyjaciół.

„Na zatłoczonych korytarzach WSP spotkania z tymi niezwykle [niepełnosprawnymi] ludźmi nie są niczym niezwykłym i nie należą do rzadkości. Pokonując stopnie schodów, student pełnosprawny mijają się z niepełnosprawnym i obaj pozdrawiają się serdecznie. (...) Student niewidomy czy niesłyszący ma tu takie same prawa, jak studenci w pełni zdrowi”.

Przemysław Wieczorek podziwia osoby z dysfunkcjami słuchu, które świetnie radzą sobie z komunikacją, posługując się gestami lub czytając z ruchu warg, i żałuje, że nie może uczestniczyć w lekturze języka migowego, jak większość jego znajomych z roku.

Wspomina także Roksanę, która 7 lat temu straciła wzrok, a mimo to świetnie radzi sobie z obsługą komputera, telefonu komórkowego, jest ambitna, odważna, samodzielna i z łatwością nawiązała nowe znajomości.

„Wykłady nagrywa na dyktafon. W domu nagrania zrzuca na komputer, następnie odtwarza je - w ten sposób się uczy. Pierwszy semestr zaliczyła bez żadnych problemów. Odpowiadała ustnie. Do rozwiązania miała takie same testy, co inni studenci. Wykładowcy czytali pytanie, następnie podawali możliwe odpowiedzi. Roksana miała wskazać prawidłową”.

Martyna, osoba niepełnosprawna od 2001 roku, kiedy to wykryto u niej guz mózgu, który uszkodził nerwy wzrokowe, mówi:

„Studiowanie na WSP w Łodzi daje mi ogromną satysfakcję. Jestem bardzo zadowolona. Środowisko akademickie to również wykładowcy. Oni nigdy nie dyskryminują mnie i nie promują ze względu na to, że jestem niepełnosprawna” (Wieczorek, 2009).

Działalność biblioteki akademickiej na rzecz niepełnosprawnych

Nadrzędnym celem edukacji na poziomie akademickim jest rozwój intelektualny, poszerzanie horyzontów myślowych, ale także rozwój wrażliwości społecznej (szczególnie w przypadku studiów humanistycznych), przygotowanie do pracy zawodowej i poprawnego funkcjonowania w grupie. Od absolwentów szkół wyższych – coraz częściej niezależnie od kierunku ukończonych studiów – wymaga się biegłości w posługiwaniu technologiami informacyjnymi oraz umiejętności odnalezienia niezbędnych do wykonania zleconego zadania danych. Biblioteka akademicka jest jednostką, która w znaczący sposób może wspomagać te działania.

Konieczne jest włączanie się biblioteki w działalność informacyjno-wychowawczą, sprzyjającą integracji środowiska studentów niepełnosprawnych z pełnosprawnymi. Można to realizować przez podejmowanie inicjatyw sprzyjających aktywności społecznej niepełnosprawnych na uczelni – organizację kursów czy szkoleń, przynoszących wymierne korzyści podczas studiowania czy wdrażania do życia zawodowego. W literaturze akcentuje się istotną rolę, jaką odgrywa fakt akceptacji osoby z dysfunkcjami w grupie rówieśniczej. Wpływa on pozytywnie na poczucie własnej wartości, daje poczucie społecznej przydatności, może także oddziaływać na proces edukacyjny.

Wszelkie formy doskonalenia, zarówno kursy tradycyjne, jak i prowadzone w formie e-learningu, powinny zostać dostosowane do specyficznych potrzeb osób niepełnosprawnych. Należy wykorzystywać różne kanały komunikacji i przekazu wiedzy, opierać się na wytycznych dydaktyki specjalnej.

Bibliotekarze powinni dbać o stały kontakt ze studentami niepełnosprawnymi, służący diagnozowaniu ich potrzeb. Mogą się one ujawniać zarówno w bezpośrednich kontaktach w trakcie tradycyjnej obsługi czytelnika, jak i zostać uwidocznione podczas zaplanowanych badań oczekiwań użytkowników. Warto korzystać także z elektronicznych form komunikacji i na przykład na stronie internetowej biblioteki stworzyć dział dla osób niepełnosprawnych.

Ważne, aby pracownicy biblioteki byli odpowiednio przygotowani do obsługi osób niepełnosprawnych. Korzystne byłyby specjalistyczne szkolenia, np. z zakresu komunikacji alternatywnej czy języka migowego. Jeśli jednak nie ma możliwości, by bibliotekarze zdobyli dodatkowe kwalifikacje poprzez kursy, początkowo powinno wystarczyć zapoznanie się z literaturą fachową. Można odnaleźć tam różnego rodzaju porady, dotyczące choćby właściwego sposobu porozumiewania się. Przy obsłudze użytkownika ważne jest, by obie strony właściwie się zrozumiały, a więc zasadne będą wszelkie działania bibliotekarza, zmierzające do uzyskania pełnego porozumienia – dopytywanie o szczegóły lub prośba o powtórzenie wypowiedzi w celu ustalenia, czy potrzeby niepełnosprawnego użytkownika zostały właściwie odczytane. Warto stworzyć odpowiednie warunki zewnętrzne do komunikowania się, na przykład wyciszone i odseparowane pomieszczenie, w którym użytkownik nie będzie czuł się skrępowany (Kraszewski, 2006, s. 133).

Należy zadbać o dostosowanie regulaminu ksiąźnicy do potrzeb osób niepełnosprawnych. Udogodnienia mogą polegać na wydłużeniu okresu wypożyczeń materiałów bibliotecznych, umożliwieniu odbioru zamówionych pozycji przez opiekunów osób z dysfunkcjami lub inne upoważnione przez nich osoby. Można także zaoferować bezpłatne usługi reprograficzne, wydruki komputerowe czy nagrania cyfrowe publikacji.

Studenci niepełnosprawni często narzekają na brak odpowiedniego wyposażenia biblioteki w alternatywne formy publikacji. Małe biblioteki akademickie nie mogą pozwolić sobie na stworzenie bogatej bazy audiobooków/lub książki cyfrowej, dlatego istotne jest, by do momentu pozyskania takich zbiorów na własność nawiązać współpracę z instytucjami wyspecjalizowanymi w obsłudze czytelnika ze specyficznymi potrzebami, np. z Biblioteką Centralną Polskiego Związku Niewidomych lub z jej regionalnymi oddziałami.

Wyposażenie biblioteki w sprzęt ułatwiający pracę osobom niepełnosprawnym, taki jak urządzenia powiększające druk, skanery tekstu, syntezytory mowy, drukarki brajlowskie dla osób z dysfunkcjami wzroku, jest kosztowne, ale konieczne, jeśli potrzeby czytelników mają zostać zaspokojone (Swereda, 2006, s. 64-65). Można oczywiście starać się o dofinansowania z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych czy z innych źródeł oraz pozyskać wsparcie uczelni.

Łatwym i nie generującym kosztów, a cennym działaniem jest popularyzowanie zasobów internetowych, przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych. Warte polecenia są portale, takie jak: Biblioteka

Publikacji Internetowych w Laskach (http://www.laski.edu.pl/PL/biblioteka_multimedialna.htm), Centrum Komputerowe dla Studentów Niepełnosprawnych (<http://www.cnin.uw.edu.pl/>), a także biblioteki cyfrowe, tj. Biblioteka Cyfrowa Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli (<http://bc.codn.edu.pl/dlibra>), Pedagogiczna Biblioteka Cyfrowa (<http://dlibra.up.krakow.pl:8080/dlibra/dlibra>), Projekt Gutenberg (<http://www.gutenberg.org>), Federacja Bibliotek Cyfrowych (<http://fbc.pionier.net.pl/owoc>), Europeana (<http://www.europeana.eu/portal/>). Ich zasoby z powodzeniem mogą być wykorzystywane przez osoby niepełnosprawne. (Fedorowicz, 2006, s. 120-124; Czajkowski, 2003b, s. 3-5; Czajkowski, 2004, s. 8-11; Swereda, 2006, s. 64-65).

Działania bibliotekarzy wobec osób niepełnosprawnych zawsze powinny być podejmowane z umiarem i tylko w niezbędnym zakresie – studentów z dysfunkcjami należy przede wszystkim traktować jak inne osoby zdobywające wykształcenie na poziomie wyższym. Wszelkiego rodzaju udogodnienia muszą zostać dostosowane do stopnia niepełnosprawności i nie wykraczać poza niezbędne minimum, ponieważ nadmierna pomoc może przynieść więcej szkód niż korzyści. Tak o tym problemie pisze Barbara Olszewska: „Człowiek objęty nadmierną i ciągłą pomocą zachowuje się jak jednostka ubezwłasnowolniona. Nie należy niepełnosprawnych studentów uzależniać od wsparcia i pomocy, gdyż zwalnia to ich z osobistej odpowiedzialności. Osoba udzielająca pomocy niepełnosprawnym studentom swoim działaniem nie powinna hamować, utrudniać podejmowania własnych inicjatyw i działań. Oznacza to, że nie można blokować ich energii, pomysłowości, zaradności, wyobraźni, wytrwałości dla dokonywania oryginalnych, własnych przedsięwzięć” (Olszewska, 2009, s. 52).

Bibliografia

Czajkowski F. (2003a), *Ku bibliotekom bez barier dla osób z niepełnosprawnościami. Refleksje na marginesie Europejskiego Roku Osób Niepełnosprawnych*. Cz. 1. „Poradnik Bibliotekarza”, nr 6, s. 3-6.

Czajkowski F. (2003b), *Ku bibliotekom bez barier dla osób z niepełnosprawnościami*. Cz. 2. „Poradnik Bibliotekarza”, nr 11, s. 3-5.

Czajkowski F. (2004), *Ku bibliotekom bez barier dla osób z niepełnosprawnościami*. Cz. 3. „Poradnik Bibliotekarza”, nr 11, s. 8-11.

Dryżałowska G., Żuraw H. (2006), *Szanse i bariery zatrudniania niepełnosprawnych absolwentów szkół wyższych*. W: Potrzeby osób niepełnosprawnych w warunkach globalnych przemian społeczno-gospodarczych. Pod red. H. Ochonczenko, M. Paszkowicz. Kraków, s. 237-250.

Fedorowicz M. (2006), *Planowanie usług bibliotecznych dla użytkowników niepełnosprawnych w bibliotekach publicznych*. „Nasze Forum”, nr 3-4, s. 119-128.

Krakowiak K. (2006), *Sposoby komunikowania się z niesłyszzącymi studentami w czasie egzaminów a jakość kształcenia*. W: Jakość życia osób niepełnosprawnych i nieprzystosowanych społecznie. Pod red. Z. Palak, Lublin, s. 121-130.

Kruszewski T. (2006), *Prawidłowa komunikacja interpersonalna z niepełnosprawnym użytkownikiem biblioteki (ze szczególnym uwzględnieniem umiejętności słuchania)*. „Nasze Forum”, nr 3-4, s. 129-134.

Krzyminiewska G. (2008), *Studenci niepełnosprawni na polskich uczelniach – z doświadczeń Akademii Ekonomicznej w Poznaniu*. W: Teraźniejszość i przyszłość osób niepełnosprawnych w kontekście społecznych zmian. Pod red. G. Miłkowskiej, Kraków, s. 69-76.

Kwaśniewska G. (2006), *Student z niepełnosprawnością – zadania i wyzwania*. W: Jakość życia a niepełnosprawność. Pod red. Z. Palak, Lublin, s. 133-138.

Misiak M. (2010), *Zniechęceni do studiów*. „Forum Akademickie”, nr 1, s. 38-39.

Misiewicz H. (2004), *Niepełnosprawność jako problem społeczny*. „Chowanna”, t. 1. 9-35.

Olszewska B. (2009), *Etyka i motywacje działań pomocowych wobec osób niepełnosprawnych na przykładzie działań wyższej uczelni na rzecz studentów z niepełnosprawnością*. W: Problemy rzecznictwa i reprezentacji osób niepełnosprawnych. Pod red. D. Podgórskiej-Jachnik, Łódź, s. 39-54.

Swereda D. (2006), *Edukacja osób niepełnosprawnych na poziomie szkoły wyższej – bariery, potrzeby oraz propozycje działań*. „Nasze Forum”, nr 3-4, s. 61-68.

Wapiennik E., Piotrowicz R. (2003), *Niepełnosprawny w środowisku lokalnym. Polityka wyrównywania szans osób niepełnosprawnych w województwie łódzkim*. Łódź.

Wieczorek P. (2009), *Niezwykli studenci w niezwykłej szkole*. „Gazeta.edu.pl” [online] [dostęp: 2010-03-14]. Dostępny w World Wide Web: http://www.gazeta.edu.pl/Niezwykli_studenci_w_niezwykłej_szkole-95_639-0.html.

Wieczorek P. (2010), *Prawdziwej wiedzy nie zdobywa się obecnością na wykładach*. „Gazeta.edu.pl” [online] [dostęp: 2010-03-14]. Dostępny w World Wide Web:

http://www.gazeta.edu.pl/Prawdziwa_wiedze_nie_zdobywa_sie_obecnoscia_na_wykladach_-95_753-0.html.

Witek A., Kazanowski Z. (2006), *Możliwości funkcjonowania osób niepełnosprawnych w roli studentów uczelni wyższych. Komunikat z badań*. W: Jakość życia a niepełnosprawność. Pod red. Z. Palak, Lublin, s. 139-148.

Zaorska M., Andrulonis E. (2006), *Postawy społeczne wobec osób niepełnosprawnych*. „Wychowanie na co Dzień”, nr 7-8, s. 20-23.

A. Marciniak

Academic library in service of handicapped persons.

A help in gaining additional abilities

Summary

The article presents the situation of disabled students at the Polish universities. It includes the statistics with the number of handicapped persons that receive academic formation. The text describes also the actions taken up in favour of the handicapped by the scientific units, including the libraries.

Despite the fact that the problem of disability is being taken up in librarian specialist press, and slowly it ceases to be a taboo in the social judgement, still it is worth to search for the new solutions and share the experience in the field of education of the handicapped. The article suggests what circumstances and facilitations should be created or introduced, so that disabled students could feel rightful users of the libraries and could have access to the materials considered indispensable during the course of studies. Those suggestions concern inter alia: the provision of academic library with specialist equipment and with scientific publications properly adjusted for special needs of the users; librarians' predispositions and knowledge in the domain of handicapped readers service.

MAJA WOJCIECHOWSKA
Biblioteka Ateneum – Szkoły Wyższej w Gdańsku
Uniwersytet Gdański. Zakład Nauki o Książce

ZJAWISKO LOJALNOŚCI WŚRÓD KLIENTÓW BIBLIOTEK

Analizując w aspekcie historycznym zmiany zachodzące w organizacji i działalności bibliotek, można zauważyć jak na przestrzeni lat zmieniała się rola i pozycja czytelnika. Większość działań bibliotekarzy skupiała się przede wszystkim na gromadzeniu i rzetelnym opracowaniu księgozbioru, uwzględniając również takie czynności dodatkowe, jak przechowywanie czy renowację zbiorów i wiele innych zajęć pomocniczych, niezbędnych do utrzymania księgozbiorów w należytym stanie i porządku. Dopiero w XX w. zaczęto w większej mierze skupiać się na odbiorcy książki i poza samą literaturą, oferować usługi biblioteczne, sprofilowane dla różnych grup użytkowników. Rozpoczęto zatem działania mające na celu pozyskiwanie dla bibliotek społeczności czytającej. Jednak dopiero od niedawna, w obliczu konkurencji ze strony nowych mediów, zaczęto głębiej analizować jakość usług świadczonych przez biblioteki oraz mierzyć satysfakcję klientów. Problematyka lojalności odbiorców usług bibliotecznych jest stosunkowo nowa i jak dotąd mało zbadana.

Poza istotnymi działaniami, polegającymi na zareklamowaniu biblioteki i jej usług, a następnie pozyskaniu użytkowników, istnieje cała gama mechanizmów, które sprzyjają „przywiązaniu” czytelnika do biblioteki jako instytucji i do książki jako wytworu kultury i nauki. Zaledwie jednorazowe skorzystanie z usług biblioteki nie generuje jeszcze nawyku odwiedzania instytucji i świadczy albo o niezadowoleniu z usługi, albo też o małym nią zainteresowaniu. Jest również drogie, bowiem obsługa nowego czytelnika trwa dłużej, wiąże się z procedurami rejestracyjnymi i może być wynikiem procesów reklamowych, również wymagających nakładów finansowych. Poza skupieniem się na pozyskaniu nowych czytelników, istotne jest zatem tworzenie z nimi trwałych, silnych relacji, opartych na zaufaniu i lojalności.

W historii marketingu powszechnie za punkt zwrotny w postrzeganiu roli klienta uznaje się stwierdzenie Theodora Levitta, który w swojej pracy *The Marketing Imagination* uznał, iż celem działań marketingowych jest nie tylko pozyskanie klienta, ale również jego utrzymanie (Wilmańska-Sosnowska, 2003, s. 9). Od tego momentu można zauważyć rozwój badań (zarówno o charakterze naukowym, jak i zlecanych na własne potrzeby przez firmy komercyjne), dotyczących różnych aspektów lojalności klientów. Nowe koncepcje marketingowe w znacznie większym stopniu, niż miało to miejsce kiedyś, uwypuklają znaczenie odbiorcy usługi. Organizacje zaś coraz intensywniej skupiają się na kliencie, kwestie struktury czy procesów wewnętrznych uznając za drugoplanowe. Takie działania są określane mianem **marketingu relacji**, który według Leonarda Berry'ego oznacza „tworzenie, utrzymywanie i wzbogacanie relacji z klientem” (Perenc, 2005, s. 87). Celem marketingu relacji jest więc dążenie do uzyskania lojalności klienta, co w swojej definicji potwierdzają Maciej Rydel i Sławomir Ronkowski, pisząc, iż koncepcja marketingu relacji zakłada „budowę związków lojalnościowych z klientami i aliansów strategicznych z partnerami w biznesie” (Perenc, 2005, s. 88). Marketing relacji, w przeciwieństwie do marketingu transakcyjnego, nastawionego przede wszystkim na realizację samej transakcji (np. wypożyczenie książki, skorzystanie z bazy danych itp.), skupia się na zastosowaniu relacyjnych metod marketingowych, dążąc do kreacji trwałych i bliskich, a więc nacechowanych pozytywnie relacji z czytelnikiem (Gilmore, 2006, s. 189-193).

Lojalność klienta jest definiowana jako „gotowość klienta do ponawiania zakupów u tego samego dostawcy” (Kienzler, 2008, s. 116) lub też: „określony stan stosunku klienta do firmy go zaopatrującej (producenta, hurtownika, sklepu itp.) oparty na trwałości, długoterminowości oraz akceptacji oferowanych warunków zakupu dóbr lub usług. Lojalność klienta, czyli jego ‘przywiązanie’ do dostawcy (sprzedającego), jest wyrazem wzajemnego zrozumienia oraz współpracy pomiędzy nimi. Kształtowanie lojalności klienta (wierności) jest celem samym w sobie kompleksowych działań marketingowych, a jej przestrzeganie jest ‘nagradzane’ preferencyjnymi warunkami zakupu. Lojalny klient, to klient ‘przywiązany’ do firmy, nie poddający się działaniom konkurentów (tzw. klient trudny do pozyskania) oraz reprezentujący na rynku, zgodnie z ustaleniami, interesy swojego dostawcy.” (Altkorn i Kramer, 1998, s. 134-135). Józef Penc pisze z kolei o lojalności nabywców, definiując ją jako „systematyczne, stale powtarzają-

ce się zakupy danego produktu w tym samym miejscu przez tych samych nabywców na zasadzie przyzwyczajenia, zaufania i zadowolenia z nabytego towaru (marki)” (Penc, 1997, s. 231). Według Penc’a lojalność może mieć dwojaki charakter: niepodzielny lub też podzielny. „Lojalność o charakterze niepodzielnym oznacza sytuację, w której konsument dokonuje w pewnym okresie zakupów produktu wyłącznie jednej marki, zaś lojalność o charakterze podzielnym wiąże się z dokonywaniem na przemian lub równolegle zakupów produktów dwóch marek. Konsumenci mogą być lojalni wobec marek produktów, sklepów i innych rzeczy.” (Penc, 1997, s. 231). Do „innych” instytucji można zaliczyć właśnie biblioteki, które pomimo swego niedochodowego charakteru, na równi z instytucjami komercyjnymi próbują pozyskać i „przywiązać” do siebie klienta.

Józef Penc za Philipem Kotlerem dokonał podziału stopnia lojalności klientów (Penc, 1997, s. 231), wyszczególniając cztery ich grupy:

1. Klienci niezmiennie lojalni (korzystający wyłącznie z usług jednej biblioteki).

2. Klienci podzielnie lojalni (korzystają z usług dwóch lub kilku bibliotek, uważając iż oferują one usługi na podobnym poziomie i wzajemnie się uzupełniają).

3. Klienci zmiennie lojalni (czasowo związują się z jedną biblioteką, uważając, iż w danym momencie najlepiej realizuje ona ich potrzeby czytelnicze).

4. Klienci nielojalni (lubią różnorodność, nie przywiązują się do żadnej z bibliotek, w zależności od sytuacji zmieniają instytucję, z której usług chcą korzystać).

Z kolei Lilianna Nowak analizując różne poziomy lojalności klientów oraz stopień ich przywiązania do organizacji (Pilarczyk i Mruk, 2006, s. 65), dokonała podziału, który w przypadku użytkowników bibliotek mógłby prezentować się następująco:

- użytkownicy potencjalni;
- użytkownicy korzystający z usług biblioteki po raz pierwszy;
- użytkownicy dokonujący powtarzających się wypożyczeń/odwiedzin;
- stali użytkownicy;
- adwokaci, czyli niezwykle zaangażowani, wierni i lojalni czytelnicy, korzystający z usług wyłącznie jednej biblioteki.

Nieco innej klasyfikacji, uwzględniającej przywiązanie klienta oraz częstotliwość korzystania z oferty, dokonała Edyta Rudawska (Rudawska, 2005, s. 29-32), wyróżniając:

- brak lojalności (występujący wśród osób, które z różnych powodów nigdy nie zostaną stałymi lojalnymi użytkownikami biblioteki, np. osoby trwale zrażone do czytania),

- lojalność bierna (charakterystyczną dla coraz intensywniej powiększającej się grupy czytelników, którzy często pożyczają książki ale nie są na trwale związani z jedną biblioteką, oraz którzy gotowi są do rezygnacji z usług dotychczasowej biblioteki na rzecz innej, jeśli ta zaoferuje im lepszą jakość lub wyższy komfort świadczenia usług),

- lojalność ukrytą (właściwą dla osób dosyć mocno przywiązanych do jednej biblioteki lecz stosunkowo rzadko korzystających z jej usług, z różnych istotnych przyczyn, np. z powodu częstych wyjazdów i braku możliwości zwrotu oraz wymiany czytanych książek),

- lojalność wyjątkową (pojawiającą się wśród wąskiej grupy użytkowników bibliotek, właściwą dla osób emocjonalnie i silnie związanych z instytucją oraz często korzystających z jej usług. Czytelnicy o wyjątkowym poziomie lojalności są również jej ambasadorami, nie-rzadko współpracując z bibliotekarzami na różnych polach, np. w ramach wolontariatu w bibliotekach publicznych lub też świadcząc rzetelne opinie na temat jakości usług).

Opisane rodzaje lojalności ilustruje rysunek 1.

		skorzystanie z usługi	
		CZĘSTO	RZADKO
przywiązane klienta	DUŻE	WYJĄTKOWA LOJALNOŚĆ	UKRYTA LOJALNOŚĆ
	MAŁE	BIERNA LOJALNOŚĆ	BRAK LOJALNOŚCI

Rys. 1. Rodzaje lojalności.

Źródło: opracowanie na podstawie: Rudawska, 2005, s. 30

Do podstawowych korzyści, wynikających z zaistnienia zjawiska lojalności, można zaliczyć m.in.:

- utrwalenie wśród czytelników nawyku czytania i korzystania ze sprawdzonych, rzetelnych źródeł informacji,

- system rekomendacji (stali czytelnicy są zadowoleni z usług biblioteki i chętnie polecają ją innym, dzięki czemu zwiększa się liczba użytkowników),

- zmniejszenie kosztów związanych obsługą czytelników (stały czytelnik jest bardziej samodzielny, potrzebuje mniej pomocy i czasu bibliotekarza podczas pobytu w bibliotece),
- większą akceptację czasowych niedogodności (stali czytelnicy nie zrażają się tak łatwo czasowymi utrudnieniami w korzystaniu z usług biblioteki niż czytelnicy sporadyczni),
- mniejsze zainteresowanie usługami i produktami konkurencji.

Współcześnie można zaobserwować ciągle rosnący wzrost wymagań klientów bibliotek i w związku z tym trudność w tworzeniu trwałych relacji opartych na satysfakcji i zadowoleniu. Dochodzi do coraz większego różnicowania potrzeb i oczekiwań użytkowników bibliotek, którzy coraz precyzyjniej określają swoje wymagania, często sprzeczne i trudne do zrealizowania. Powoduje to konieczność przeprowadzania procesu segmentacji, a następnie tworzenia zróżnicowanych ofert, dostosowanych dla odpowiednich grup czytelników. Uzyskanie ich lojalności wymaga już nie tylko świadczenia procesu usługi o wysokiej jakości i zrealizowania potrzeb o charakterze informacyjnym, ale również zaspokojenia potrzeb emocjonalnych, czy o podłożu socjologicznym. Wszystko to wpływa na zwiększenie trudności w zagwarantowaniu użytkownikowi satysfakcji, która stanowi podstawę lojalności.

Dochodzi ponadto do pewnego sprzężenia zwrotnego, kiedy zwiększenie poziomu i różnorodności oferty biblioteki powoduje wzrost oczekiwań użytkowników. Z kolei zaś rosnące oczekiwania czytelników stymulują doskonalenie oferty usług biblioteki. Proces ten, w połączeniu z podnoszeniem jakości usług innych organizacji i możliwością porównania ich przez czytelników z biblioteką sprawia, iż uzyskanie lojalności staje się coraz trudniej osiągalne.

Izabela Witczak analizując zjawisko jakości usług i lojalności klientów, wskazuje jednak, iż „uzyskanie pełnej satysfakcji [...] jest punktem wyjścia do budowania lojalności, ale automatycznie jej nie gwarantuje” (Witczak, 2003, s. 15). Przez dłuższy czas za podstawę udanych działań marketingowych uznawano satysfakcję klienta. Tymczasem, na podstawie kolejnych analiz, dostrzeżono, iż większość usatysfakcjonowanych klientów (instytucji komercyjnych) bardzo często zmienia firmy, z którymi współpracuje oraz produkty, które kupuje. Wynika z tego, iż satysfakcja z produktu lub usługi nie jest równoznaczna z lojalnością w stosunku do organizacji je oferującej.

Istotne ponadto jest odróżnienie zjawiska lojalności od tzw. **zachowania powtarzalnego**. Lojalność związana jest z emocjonalnym postrzeganiem usługi, zachowanie powtarzalne natomiast to jedynie

Rys. 2. Proces podnoszenia jakości usług biblioteki.

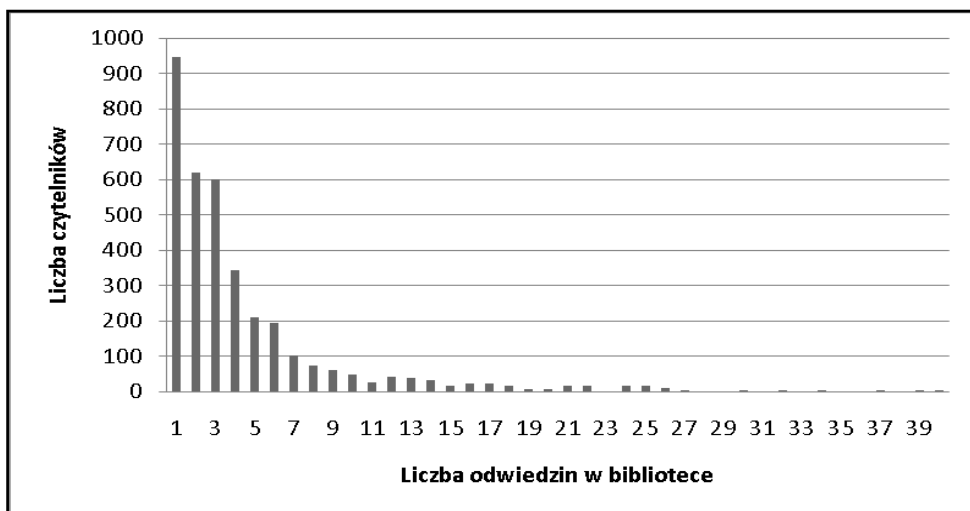
Źródło: opracowanie własne

regularne korzystanie z usługi biblioteki, które jest podyktowane względami praktycznymi (tj. np. wygodą, sprawnością obsługi itp.). W przypadku zachowania powtarzalnego decyzja o wypożyczaniu książek w bibliotece X może się opierać na obiektywnych przesłankach i być związana np. z komfortem w postaci bliskiej lokalizacji placówki, funkcjonalną stroną domową czy stosunkowo dużym wyborem literatury. Decyzja o korzystaniu z usług biblioteki X może również być podyktowana niechęcią (brakiem czasu, lenistwem itp.) poszukiwania instytucji lepiej odpowiadającej indywidualnym potrzebom klienta. Jednak w sytuacji, kiedy dojdzie do pogorszenia się któregoś z warunków funkcjonowania biblioteki lub też pojawienia się atrakcyjniejszej usługi w innej instytucji, decyzja o wyborze instytucji może zostać zmieniona. Z kolei dla czytelników lojalnych większą rolę będą odgrywać czynniki emocjonalne, takie jak poczucie wspólnoty, satysfakcji, więzi, wrażenie wyjątkowości itp.

Z praktyki firm komercyjnych wynika, iż większość transakcji zakupowych jest dokonywanych z wąską grupą klientów, udział stałych nabywców zaś w całkowitej liczbie klientów, określane mianem współczynnika lojalności, niejednokrotnie jest uznawany za miernik sukcesu organizacji (Wilmańska-Sosnowska, 2003, s. 10). Aby prześledzić to zjawisko wśród użytkowników bibliotek, posłużono się analizą systemów rejestracji wypożyczeń (rys. 3). W wyniku badań przeprowadzonych w marcu 2010 roku w trzech akademickich bibliotekach na grupie ponad 4 tys. użytkowników, okazało się, iż większość z nich to osoby odwiedzające bibliotekę zaledwie raz, dwa lub trzy razy (2 166 osób), a więc czytelnicy, którzy zdecydowali się na próbę

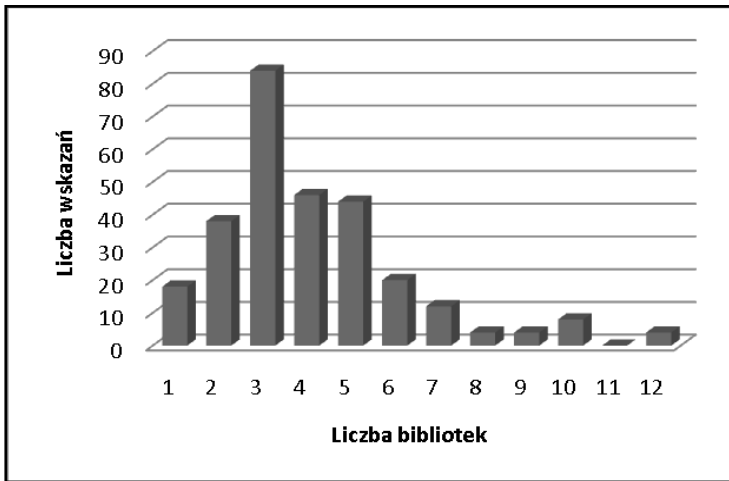
skorzystania z usług bibliotecznych, ale z jakiś powodów z nich zrezygnowali. Są to użytkownicy, którzy podczas odwiedzin w bibliotece nie posiadali jeszcze wyrobionych umiejętności wykorzystywania źródeł i obsługi systemu bibliotecznego, a więc klienci wymagający dużego zaangażowania ze strony bibliotekarzy, w związku z tym „kosztochłonni”. Z kolei czytelnicy regularnie dokonujący wypożyczeń to niewielka grupa osób. Użytkownicy, którzy odwiedzili bibliotekę od 10 do 20 razy to 279 osób, od 21 do 30 to 75 osób, a od 31 do 40 to zaledwie 14 osób. Na podstawie badanej grupy można wnioskować, iż mechanizmy zachodzące w instytucjach komercyjnych oferujących sprzedaż dóbr i usług w pewien sposób również odzwierciedlają się w procesach świadczenia usług bibliotecznych.

Przedstawione wyniki analizy systemów wypożyczeń stanowią potwierdzenie wcześniejszych badań ankietowych autorki, przeprowadzonych w 2009 roku na grupie ponad 300 czytelników z różnych typów bibliotek. Wykazano, że czytelnicy w poszukiwaniu wysokiej jakości usług korzystają z coraz większej liczby bibliotek lub też szukają substytutów ich ofert. Coraz większa liczba czytelników¹ (zob. rys. 4) odwiedza więcej niż tylko jedną bibliotekę. Najczęściej są to trzy, cztery, pięć lub dwie instytucje, co wskazuje na niski poziom lojalności.

Rys. 3. Liczba odwiedzin czytelników w bibliotekach.
Źródło: opracowanie własne

¹ Badanie uwzględniło aktywnych czytelników bibliotek.

Rys. 4. Liczba bibliotek, z których ankietowani czytelnicy korzystali w ciągu ostatnich pięciu lat.

Źródło: opracowanie własne

W badaniach marketingowych, poza analizą takich podstawowych danych jak ostatnie odwiedziny czytelnika w bibliotece, częstotliwość odwiedzin, liczba wypożyczanych książek, czas przez jaki czytelnik jest zapisany do biblioteki itp., jest możliwe wykorzystywanie różnego typu wskaźników, które ilustrują zachowania klientów. Należą do nich m.in.:

- wskaźnik lojalności użytkowników biblioteki;
- wskaźnik utrzymywania użytkowników biblioteki;
- wskaźnik utraty użytkowników biblioteki.

Wskaźnik lojalności użytkowników biblioteki obrazuje, w jakim stopniu są oni przywiązani do instytucji, a więc jaki procent z nich deklaruje chęć skorzystania z usługi (wypożyczenia książki). Zależność tę można wyrazić następującym wzorem:

$$\text{Wskaźnik lojalności użytkowników biblioteki} = \frac{\text{Liczba użytkowników, deklarujących chęć skorzystania z usługi}}{\text{Liczba badanych użytkowników biblioteki}} \times 100$$

Z kolei wskaźnik utrzymywania użytkowników biblioteki ilustruje, jak duża część czytelników, którzy poprzednio skorzystali z usługi bibliotecznej (dokonali wypożyczenia), ponowi aktywność w tym zakresie, tj. ponownie wypożyczy książkę lub skorzysta z innej usługi, co opisuje następujący wzór:

$$\text{Wskaźnik utrzymywania użytkowników biblioteki} = \frac{\text{Liczba użytkowników powtarzających akt wypożyczenia (skorzystania z usługi biblioteki) w danym okresie czasu}}{\text{Liczba użytkowników dokonujących wypożyczeń w poprzednim okresie czasu}} \times 100$$

Ostatni wskaźnik – wskaźnik utraty użytkowników biblioteki – przedstawia, jaki procent czytelników zrezygnował z usług biblioteki:

$$\text{Wskaźnik utraty użytkowników biblioteki} = \frac{\text{Liczba użytkowników, którzy zrezygnowali z usług biblioteki}}{\text{Całkowita liczba użytkowników biblioteki}} \times 100$$

Poza wskaźnikami liczbowymi, biblioteki powinny analizować zmieniające się w czasie potrzeby, oczekiwania, postawy i zachowania czytelników. Standardowe badania marketingowe winny być uzupełniane o informacje, z jakich usług korzystają najbardziej zadowoleni czytelnicy oraz jakie są przyczyny ich lojalności.

Zdaniem Stanisławy Wilmańskiej-Sosnowskiej między aktywnością klientów a wydatkami przeznaczanymi na ich obsługę powinna występować bezpośrednia zależność. Na promocję w otoczeniu organizacja powinna przeznaczać 10% środków (z puli zarezerwowanej na działalność marketingową), na promocję wśród osób już zainteresowanych działalnością organizacji - 30%, na utrzymanie stałych odbiorców usług zaś aż 60% (Wilmańska-Sosnowska, 2003, s. 10).

Wiele organizacji komercyjnych, aby w niezwykle nasyconym rynku utrzymać dotychczasowych klientów, decyduje się na opracowanie tzw. **programów lojalnościowych**. Mają one na celu skłonienie klientów do regularnych zakupów dzięki stworzeniu atmosfery troski i dbałości o potrzeby klientów. Tak zwani **stali** lub **kluczowi klienci**, korzystający z programów lojalnościowych, mają zwykle dodatkowe uprawnienia i bonusy w postaci zniżek na produkty i usługi (stosuje je ponad 80% organizacji komercyjnych, które wdrożyły programy lojalnościowe), pierwszeństwa w dostępie do informacji o nowej ofercie (67%), możliwości otrzymywania gadżetów promocyjnych, udziału w różnego rodzaju imprezach itp. (Mazurek-Łopacińska, 2002, s. 138-139). Kluczowi klienci w bibliotekach to:

- użytkownicy, którzy regularnie wypożyczają dużą liczbę książek i korzystają często z innych usług biblioteki,
- użytkownicy związani z biblioteką przez dłuższy okres czasu (kilkukrotne wypożyczenie większej liczby książek nie czyni automatycznie czytelnika kluczowym klientem biblioteki),

• użytkownicy, którzy są „advokatami” biblioteki, a więc satysfakcjonuje ich jakość i oferta usług, mają pozytywną opinię o bibliotece, są z nią związani emocjonalnie i mówią o tym innym,

• użytkownicy, którzy mają świadomość istnienia usług substytutowych/innych bibliotek, ale mimo to są związani tylko z jedną biblioteką.

Biblioteki wzorem firm komercyjnych również próbują zachęcić czytelników programami lojalnościowymi, choć nie zawsze używają tego sformułowania. Stali czytelnicy mogą liczyć na lepszy dostęp do najnowszej literatury, krótszy czas oczekiwania na najbardziej poczytne książki, możliwość wypożyczania większej liczby egzemplarzy oraz na gadżety, jak torby na książki, biblioteczne reklamówki czy też na komunikaty wysyłane na ich skrzynki pocztowe (życzenia świąteczne, newslettery biblioteczne itp.) oraz różnego typu spotkania biblioteczne. Wiele z tych elementów powoduje wzmacnianie więzi emocjonalnej z biblioteką, a w efekcie przedkładanie jej usług nad oferty innych instytucji.

Proces wzmacniania pozytywnych relacji z czytelnikami składa się z kilku charakterystycznych działań:

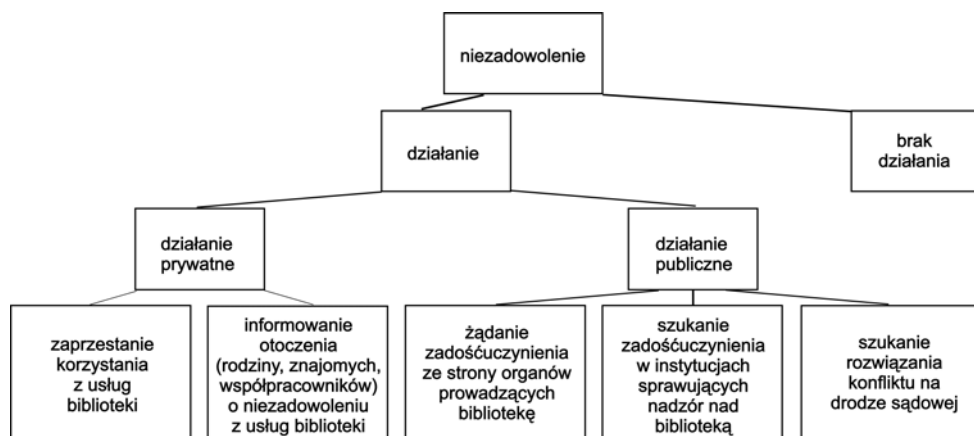
- inicjowania przez bibliotekarzy kontaktów z użytkownikami;
- informowania o nowych projektach, usługach, rozwiązaniach, bądź inicjatywach biblioteki, które mogą okazać się atrakcyjne dla czytelnika;
- zachęcania do skorzystania z usług biblioteki;
- analizowania zachowań i reakcji czytelników, aby podnieść jakość usług.

Osiągnięcie wśród czytelników poczucia lojalności jest jednak niezwykle trudne. Do najczęstszych barier można zaliczyć:

- nie satysfakcjonującą jakość obsługi (często pomimo interesujących i cennych zbiorów);
- rosnącą atrakcyjność innych mediów (telewizja, Internet) oraz instytucji oferujących konkurencyjne usługi;
- wrażenie rutyny lub monotonii w przypadku zbyt długiego okresu czasu korzystania tylko z jednej placówki.

Postępowanie czytelników w sytuacji niezadowolenia z obsługi jest różne, zależy od wielu elementów, m.in. stopnia niezadowolenia czy cech emocjonalnych (charakteru) samego „pokrzywdzonego”. Najogólniej użytkowników można podzielić na biernych oraz podejmujących jakieś działanie (zob. rys. 5). Utrzymanie ich lojalności, w obliczu spadku zadowolenia lub też poważnych zastrzeżeń odnośnie do realizacji usługi, jest możliwe pod warunkiem podjęcia natychmiasto-

wych działań naprawczych (np. uprzejmej odpowiedzi na zażalenie, poprawienia wad w sposobie świadczenia usługi itp.) satysfakcjonujących czytelnika.

Rys. 5. Model postępowania czytelników w przypadku niezadowolenia z usług biblioteki.
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Pilarczuk i Mruk, 2006, s. 68

Badania z 2009 roku wskazują, iż w większości przypadków czytelnicy są zadowoleni ze sposobu, w jaki są obsługiwani przez bibliotekarzy. Jednak blisko 20% ankietowanych deklaruje swój brak satysfakcji w tym zakresie i liczne uchybienia personelu biblioteki; zarówno klienci firm komercyjnych, jak i bibliotek niezwykle rzadko, mimo niekompetentnego, obraźliwego lub po prostu nieprzyjemnego potraktowania, składają formalne skargi. Klienci nie decydują się na reklamację, ponieważ nie mają przekonania co do jej skuteczności (50%), kosztuje to ich zbyt wiele wysiłku (17%), nie chcą powodować trudności (17%), są zbyt zajęci (8%) lub zbyt zestresowani (8%) (Rogosiński, 2006, s. 64). W firmach komercyjnych skargi są formalizowane przez 4% klientów (Larson, 2003, s. 2), 96% rozczarowanych osób nie przedstawia swoich zarzutów usługodawcy, lecz najprawdopodobniej zrezygnuje z jego oferty (Rogosiński, 2006, s. 64). Wśród ankietowanych czytelników była to zaledwie jedna osoba, usatysfakcjonowana sposobem rozpatrzenia zażalenia. Przy rozpatrywaniu reklamacji warto pamiętać iż, jak pokazują badania firm biznesowych, ponad połowa klientów, którzy zgłosili zażalenie, nadal będzie korzystała z usług organizacji, pod warunkiem, że skarga odniesie pożądany skutek i zostanie szybko rozpatrzona.

Podsumowując rozważania dotyczące pojęcia lojalności użytkowników bibliotek, można przyjąć, iż w obliczu ciągle narastającej konkurencji, współcześnie najcenniejszą umiejętnością marketingową bibliotekarzy staje się zdolność zacieśniania więzi z czytelnikami poprzez identyfikowanie ich potrzeb oraz życzeń, a w konsekwencji ich realizację. Lojalność czytelników jest wynikiem wysokiej jakości usług oraz skutecznych działań marketingowych. Jest ona uwarunkowana różnymi czynnikami, zarówno zależnymi od biblioteki (oferta usługowa, jakość usług itp.), jak tymi, na które biblioteka nie ma wpływu (np. pojawianie się instytucji konkurencyjnych), bibliotekarze zatem powinni rozpocząć aktywne działania, zwiększające poczucie lojalności, szczególnie na tych polach, na których mają pewne możliwości wpływu.

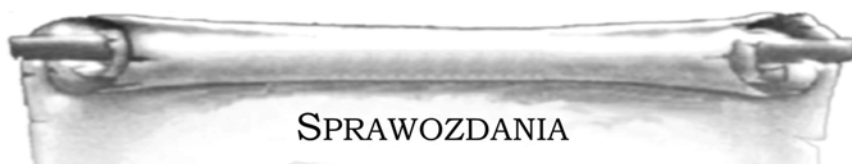
Bibliografia

- Altkorn J., Kramer T. (red.) (1998), *Leksykon marketingu*. Warszawa.
- Gilmore A. (2006), *Usługi: marketing i zarządzanie*. Warszawa.
- Kienzler I. (2008), *Leksykon marketingu*. Warszawa.
- Larson W. (2003), *Obsługa klienta*. Warszawa.
- Mazurek-Łopacińska K. (2002), *Orientacja na klienta w przedsiębiorstwie*. Warszawa.
- Penc J. (1997), *Leksykon biznesu*. Warszawa.
- Perenc J. (red.) (2005), *Marketing usług: wybrane aspekty*. Szczecin.
- Pilarczyk B., Mruk H. (2006), *Kompendium wiedzy o marketingu*. Warszawa.
- Rogoziński K. (2006), *Zarządzanie relacjami w usługach*. Warszawa.
- Rudawska E. (2005), *Lojalność klientów*. Warszawa.
- Wilmańska-Sosnowska S. (2003), *Klient jako obiekt marketingu*. „Marketing”, nr 2, s. 7-14.
- Witczak I. (2003), *Zarządzanie lojalnością klienta*. „Marketing”, nr 2, s. 15-23.

M. Wojciechowska *Loyalty phenomenon among libraries' clients*
Summary

The article presents the phenomenon of loyalty among the clients (users) of libraries. It includes the definition of the notion and the beginning of formation of marketing of relations. The author describes elements which influence the loyalty of users, as well as classification of clients depending on the grade of their loyalty. In the last part of the article the author presents the results of her own research concerning the loyalty of library users.

EWA OLSZOWY
Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego

WYSTAWA KOŚCIÓŁ NA GÓRNYM ŚLĄSKU A SZTUKA NIEZALEŻNA

W maju 2009 r., w związku z przypadającą 20. rocznicą upadku systemu komunistycznego, Instytut Pamięci Narodowej rozpoczął projekt edukacyjny „Rok Kultury Niezależnej”. W ramach ogólnokrajowych obchodów są organizowane konferencje, sesje, wykłady, pokazy filmów, koncerty oraz wystawy, mające na celu przypomnienie i przybliżenie zjawiska kultury niezależnej.

W czasach PRL-u podział życia kulturalnego stał się koniecznością. Z jednej strony funkcjonowała kultura narzucona przez państwo, oficjalna, jedyna poprawna ideologicznie, służąca władzom komunistycznym do manipulacji społeczeństwem. Z drugiej zaś w opozycji rozwijała się niezależna twórczość ludzi kultury i nauki. W latach 70. i 80. wraz z pojawieniem się zorganizowanych środowisk opozycyjnych oraz wydarzeniami Sierpnia '80 i „Solidarnością” przybrała ona na znaczeniu i stała się potężnym orężem walki z dyktaturą komunistyczną. Kultura niezależna obejmowała wszelkie dziedziny aktywności artystycznej: od literatury, wydawnictw podziemnych, filmu, teatru, fotografii, sztuk plastycznych razem z niezależną satyrą i karykaturą, po muzykę, radio, a nawet pocztę podziemną. Jej wyrazem były organizowane niezależne od państwa imprezy artystyczne, koncerty, wystawy, sztuki teatralne, spotkania i dyskusje.

W kulturze lansowanej przez system komunistyczny i kontrolowanej przez wszechobecną cenzurę nie było miejsca na wartości chrześcijańskie i narodowe. Przedstawiciele środowiska artystyczne-

go, którzy w swojej twórczości odwoływali się do wartości związanych z wiarą i chcieli swobodnie wyrażać swoje myśli, zostali zmuszeni do działania poza oficjalnym obiegiem. Największego sprzymierzeńca znaleźli wówczas w Kościele katolickim. Porozumieniu sprzyjało obustronne dążenie do wolności: duchowej ze strony Kościoła i twórczej artystów. Co ważne, Kościół objął swoim mecenatem wszelkiego rodzaju działania artystyczne, nawet jeśli ich wykonawcy nie identyfikowali się z wiarą katolicką. W ten sposób przestrzeń „kościelna” stała się miejscem integracji wierzących i niewierzących, katolików i przedstawicieli innych wyznań. Powstała tzw. sztuka przy Kościele, bogata pod względem form stylistycznych, wśród których najważniejszą rolę odgrywał nurt ściśle związany z religijnością oraz patriotyczno-polityczny. Świątynie katolickie, instytucje kościelne, salki parafialne, czasami mieszkania kapłanów zostały udostępnione szerokiemu gronu odbiorców, stając się miejscem koncertów, wystaw, przedstawień teatralnych i spotkań literackich.

Te aspekty poruszano na sesji popularnonaukowej *Kościół a kultura niezależna w latach 80.*, która odbyła się 21 stycznia 2010 r. na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Została zorganizowana przez katowicki oddział Instytutu Pamięci Narodowej, Zakład Teologii Patrystycznej i Historii Kościoła Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego, Muzeum Archidiecezjalne w Katowicach oraz Bibliotekę Teologiczną Uniwersytetu Śląskiego. Spotkanie rozpoczęła prezentacja multimedialna dr Łucji Marek, przedstawiająca najważniejsze inicjatywy kulturalne podejmowane w latach 80. dzięki współpracy z Kościołem. Kolejną część stanowił panel dyskusyjny, w którym uczestniczyli grafik i malarz prof. Maciej Bieniasz, prof. Akademii Muzycznej w Katowicach Julian Gembalski, plakacista prof. Roman Kalarus, twórcy dolnośląskiego teatru NST „Nie Samym Teatrem” Bogusław Kierc i Andrzej Makowiecki, ówczesny katowicki duszpasterz akademicki ks. dr Stanisław Puchała, muzyk Józef Skrzek, kierownik Śląskiej Sceny Słowa Polskiego prof. Jerzy Wuttke oraz moderator dyskusji kierownik Zakładu Teologii Patrystycznej i Historii Kościoła Wydziału Teologicznego ks. prof. Jerzy Myszor.

Obradom towarzyszyła prezentowana w gmachu Wydziału Teologicznego wystawa *Kościół na Górnym Śląsku a sztuka niezależna*, przygotowana przez pracowników Biblioteki Teologicznej. Ekspozycja, na którą składały się: fotografie, katalogi, foldery, znaczki, dokumenty życia społecznego i literatura niezależna z lat 80., pochodziły ze zbiorów Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Teologicznej. Ma-

teriały pogrupowano w kilku działach tematycznych, przedstawiających tzw. sztukę przy Kościele i wyrażającą sacrum oraz twórczość odwołującą się do tradycji historycznych i patriotycznych społeczeństwa polskiego.

Celem ekspozycji było zobrazowanie działań z lat 80., podejmowanych przez Kościół górnośląski w sferze kultury niezależnej. Skupiały się one przede wszystkim wokół następujących ośrodków: katowickiego duszpasterstwa akademickiego, Muzeum Diecezjalnego oraz Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego. Liczne przedsięwzięcia podejmowało duszpasterstwo akademickie. Dzięki zaangażowaniu kapłanów, studentów, wykładowców były przygotowywane koncerty, spektakle teatralne, pokazy filmów, wieczory poezji. W kościele akademickim prezentowano wystawy malarstwa, grafiki, fotografii. W dziedzinie życia muzycznego dużą popularnością cieszyły się festiwale piosenki religijnej - ogólnopolski „Sacrosong” oraz „Śląski Sacrosong”.

Innym manifestem niezależnego życia kulturalnego były Dni (Tygodnie) Kultury Chrześcijańskiej, organizowane zarówno w dużych miastach, jak i w małych parafiach. Pierwszy Tydzień Kultury Religijnej odbył się w Katowicach już w 1976 r., ale dopiero połowa lat 80. przyniosła prawdziwy jego rozwój, co na wystawie ilustrowały materiały oraz fotografie dotyczące Drugiego Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej w Katowicach. Obchodzony pod hasłem „Będziecie moimi świadkami” w dniach od 19 do 26 maja 1985 r., objął prawie wszystkie kościoły miasta. W bogatym programie znalazło się kilkadziesiąt imprez, m.in. koncertów, spektakli teatralnych czy wystaw, takich jak Wystawa Sztuki Religijnej Artystów Plastyków Środowiska Katowickiego w parafii św. Apostołów Piotra i Pawła. W trakcie Tygodnia prowadzono również wykłady z zakresu architektury sakralnej, jak referat architektów Aleksandra Franta i Henryka Buszko *Koncepcja współczesnej architektury sakralnej na przykładzie własnego projektu i realizacji kościoła na Osiedlu Tysiąclecia w Katowicach*. Na wystawie można było ponadto zobaczyć kserokopię pisma założycielskiego Klubu Inteligencji Katolickiej w Katowicach, który wraz z duszpasterstwem akademickim był współorganizatorem Tygodni Kultury Chrześcijańskiej.

Kolejne dokumenty obrazowały przedsięwzięcia kulturalne, których inicjatorem było Muzeum Diecezjalne i Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne. Alumni w dużym stopniu włączyli się do ruchu kultury niezależnej przez występy teatralne, widowiska słowno-muzyczne, sympozja naukowe. Seminarium stało się również miejscem

prezentacji dorobku artystycznego – w 1983 r. dzięki staraniu ks. Jerzego Myszora powstała galeria sztuki „Gołębnik”, w której swoje prace prezentowali śląscy artyści. Od 1985 r. jej kontynuacją była galeria sztuki współczesnej „Fra Angelico” przy Muzeum Diecezjalnym, której pomysłodawcą był również ks. Jerzy Myszor, ówczesny dyrektor muzeum. Galeria skupiła wybitnych przedstawicieli środowiska artystycznego: Macieja Bieniasza, Romana Kalarusa, Andrzeja S. Kowalskiego i Tadeusza Czobera, przewodniczącego Śląsko-Dąbrowskiego Komitetu Kultury Niezależnej. Na trwałe wpisała się w krajobraz kulturowy Śląska, podejmując w latach 80. liczne inicjatywy wystawiennicze, wśród których na uwagę zasługuje przede wszystkim ogólnopolski konkurs na grafikę artystyczną „Wobec wartości” z 1986 r.

Uzupełnieniem tematyki tzw. sztuki przy Kościele były rozmaite ulotki informujące o różnych wystawach prezentowanych na terenie śląskich kościołów, takich jak *Czas krzyża* w kościele Podwyższenia Krzyża w Bytomiu oraz *Architektura w służbie diecezji*. Interesującą pozycję stanowiła również Księga Wpisów z zorganizowanych w latach 1984-1985 przez Duszpasterstwo Akademickie przy parafii św. Apostołów Piotra i Pawła wystaw: radzieckiego plakatu antyreligijnego oraz *Echa Wiktorii Wiedeńskiej*. Zdzisław Zwoźniak, redaktor *Gościa Niedzielnego* i członek KIK-u, skrytykował politykę kulturalną państwa pisząc: „Dziękuję za tę małą ekspozycję bzdury, traktowanej TAM ze śmiertelną powagą. Współczuję zarazem wszystkim radzieckim adresatom tej «eksplozji» praktycznego wydania «naukowego» światopoglądu”.

Kolejny dział ekspozycji informował o niezależnym życiu kulturalnym, które rozwijało się w całkowicie odmiennym od przestrzeni kościelnej miejscu: w obozach dla internowanych. Po wprowadzeniu stanu wojennego władze PRL rozpoczęły akcję o kryptonimie „Jodła”, w wyniku której aresztowano i przewieziono do obozów tysiące przeciwników ówczesnej władzy. Formą oporu stała się obozowa twórczość internowanych polegająca na drukowaniu pism, broszur, śpiewników, wytwarzaniu znaczków, a nawet organizowaniu wykładów. Kulturalny dorobek internowanych dokumentowały bogate materiały z obozów Zabrze-Zaborze, Uherce i Nowy Łupków.

Unikatowe eksponaty pochodziły z Zabrze-Zaborza, jednego z trzech oprócz Jastrzębia-Szerokiej i Miechowic k. Bytomia ośrodka odosobnienia na terenie byłego województwa katowickiego. Zwiedzających przyciągała makatka z wizerunkiem Matki Bożej Częstochowskiej, wykonana przez internowanych, którymi byli w większości górnicy i hutnicy. Duże zainteresowanie wzbudzała również koszula obo-

zowa, opatrzona z przodu nadrukami pieczęci „Solidarności”, a z tyłu podpisami ponad dwustu więźniów przetrzymywanych w obozie od sierpnia do grudnia 1982 r.

Osobna gabłota została poświęcona bieszczadzkiemu więzieniu w Uhercach, w którym internowano działaczy „Solidarności” oraz grupę więźniów z Grodkowa na Opolszczyźnie. W Uhercach funkcjonowały tajne drukarnie, wydawano pisma m.in. „Kret”, drukowano broszury, znaczki, wyszywano sztandary obozowe. Bogatą działalność internowanych, jawną i zakonspirowaną, obrazowały obfite materiały. Uwagę zwracał album „Kaplica Obozu Internowanych Uherce. Droga Krzyżowa”, ze zdjęciami rysunków Drogi Krzyżowej zdobiących ścianę jednej z cel w obozie oraz śpiewnik internowanych „Więzienne tango” z sierpnia 1982 r. Zbiór wzbogacały drewniane krucyfiksy „Solidarności” wykonane przez Jana Ucheńskiego, medalik i krzyżyki wykonane w obozie w latach 1981-1982 oraz zdjęcie biskupa Czesława Domina z internowanymi w 1982 r.

Ciekawym zjawiskiem w działalności artystycznej środowisk opozycyjnych było funkcjonowanie poczty podziemnej. Produkowano, często za pomocą prostych technik drukarskich, stemple, koperty i znaczki pocztowe. Zamieszczane treści odzwierciedlały emocje społeczne, przypominały rocznice historyczne i osoby zasłużone dla Polski. Obrazują to liczne eksponaty filatelistyczne prezentowane na wystawie. Z poczty obozowej w Uhercach pochodziły znaczki z wizerunkami św. Barbary patronki górników, Joachima Lelewela, Piotra Wysockiego, natomiast z obozu w Nowym Łupkowie opatrzone motywami patriotycznymi i upamiętniające pielgrzymki Jana Pawła II do Polski. Wartościową część stanowiły zachwycające bogatą kolorystyką znaczki „Solidarności” z wizerunkiem Matki Bożej Częstochowskiej i ilustrujące pielgrzymki światowe Jana Pawła II oraz przypominające rocznicę śmierci ks. Jerzego Popiełuszki, osobę św. Maksymiliana Marię Kolbego, ofiary Katynia i znaczki zatytułowane „Czarny Grudzień '81” przywołujące pamięć o ofiarach pacyfikacji kopalni „Wujek”.

Na ekspozycji nie mogło zabraknąć materiałów dotyczących dorobku kulturowego działaczy „Solidarności”. Składały się na nie zdjęcia plakatów, flag, znaczki, koperty z odbiciami pieczęci, pocztówki i plakietki okolicznościowe oraz „banknoty”. Elementem ilustrującym rolę piosenki jako formy oporu był zbiór tekstów „solidarnościowych” z lat 1981-1991, autorstwa Grzegorza Brożka. Uzupełnieniem działu była „Litania Solidarności”.

W czasach PRL-u społeczeństwo polskie zwracało się w stronę wiary i Kościoła, co dokumentuje album „Bóg i ojczyzna. II Pielgrzymka Świata Pracy, Jasna Góra 1984”, ukazujący szczególną rolę sanktuarium Jasnej Góry jako duchowej stolicy Polski. Zdjęcia zatytułowane „Groby Boże. Czas Solidarności” wskazywały na wielką patriotyczną manifestację, jaką w stanie wojennym było odwiedzanie Grobu Pańskiego.

Całość wystawy zamykały materiały pochodzące ze zbiorów Biblioteki Teologicznej, na które składały się wybrane przykłady literatury niezależnej: książki i broszury wydawane poza zasięgiem cenzury oraz wydawnictwa emigracyjne. Znaczna część publikacji dotyczyła „Solidarności” ogólnopolskiej i Regionu Śląsko-Dąbrowskiego. Prasę „solidarnościową” reprezentowały numery „Naszej Solidarności Jastrzębie” oraz „Solidarności Podbeskidzia”. Kolejną grupę stanowiły opublikowane świadectwa internowanych oraz publikacje Towarzystwa Kursów Naukowych działającego w Warszawie w latach 1978-1981. Oprócz wydawnictw źródłowych, przedstawiono również artykuły z książek oraz czasopism omawiające kulturę niezależną na Śląsku i w Zagłębiu, niezależną twórczość teatralną oraz śląską prasę podziemną.

Wystawa *Kościół na Górnym Śląsku a sztuka niezależna* była prezentowana od 15 do 30 stycznia 2010 r. Warto dodać, że w tym samym czasie zwiedzający mogli obejrzeć na Wydziale Teologicznym wystawę oryginalnych plakatów z lat 80., promujących wydarzenia kulturalne, które odbywały się w górnośląskich kościołach i instytucjach kościelnych; ponadto od 22 stycznia do 2 lutego 2010 r. w kościele pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Katowicach była dostępna ekspozycja *Kultura niezależna w Kościele w latach 80.*

GRAŻYNA PILICHOWICZ
Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej

**BIBLIOTEKI EUROPY.
WERNISAŻ WYSTAWY 27 STYCZNIA 2010 R.,
MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W GLIWICACH**

Wernisaż *Biblioteki jakich nie znacie, a poznać powinniście* został zorganizowany przez pracowników Biblioteki Główniej Politechniki Śląskiej w Gliwicach. Program spotkania obejmował prelekcję połączoną z prezentacją multimedialną Danuty Grabowskiej, pracownika Biblioteki Główniej Politechniki Śląskiej, oraz prezentację wystawy fotograficznej Dyrektora Biblioteki Krzysztofa Ziolo *Biblioteki Europy*.

Świat tradycyjnej biblioteki powoli przechodzi do historii, a rozwój nowych mediów ingeruje w „rzeczywistość biblioteczną”. Nowe wyzwania stawiane przed bibliotekami są konsekwencją zmian kultury globalnej, otwartego dostępu do wszelkiej informacji, nowych możliwości komunikowania się, poznawania ludzi i świata. Środki przekazu nowej generacji spowodowały przemiany w obszarze funkcjonowania różnych mediów, pojawiły się książki elektroniczne, powieści internetowe, wirtualne scenografie. Nie oznacza to bynajmniej rezygnacji z biblioteki, jako ważnego miejsca w przestrzeni komunikacji międzyludzkiej. Współczesne zainteresowanie bibliotekami jest związane z nowoczesnym rozwojem przestrzennym miast i lokalnymi strategiami dotyczącymi działalności kulturalnej. Biblioteki budowane w ostatnich latach zarówno w USA, jak i w Europie, są nowoczesnymi obiektami architektonicznymi, stanowiącymi często symbole miast, w których się znajdują. Planowanie nowych bibliotek jako takich symboli jest niemożliwe bez czynnego udziału pracowników bibliotek. To oni często stają się kreatorami nowej rzeczywistości w pejzażu własnego miasta.

Nowe kierunki w rozwoju bibliotek to przede wszystkim:

- określenie ich jako całodziennych instytucji kultury, wpisanych w infrastrukturę edukacyjną miasta;

- wkład w rozwój identyfikacji lokalnej, dzięki podejmowanej działalności kulturalnej;
- stworzenie miejsca lektury najnowszych książek i czasopism, wyszukiwania informacji i wiedzy w Internecie, w przyjaznej i komfortowej atmosferze;
- możliwość interaktywnego wykorzystania źródeł cyfrowych;
- inicjowanie i organizowanie różnych imprez kulturalnych, festiwali muzycznych, spotkań literackich i poetyckich;
- przekształcenie tradycyjnych bibliotek publicznych w salony spotkań, stymulujących społeczność lokalną do różnych form aktywności społecznej.

W 2008 roku Duńskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy (Danmarks Biblioteksforening) opublikowało książkę *Biblioteksrummet* (Przestrzeń biblioteki), w której przedstawiono nowe tendencje w budownictwie i aranżacji bibliotek. Współczesne biblioteki powinny elastycznie wykorzystywać przestrzeń publiczną i umożliwiać komunikację interaktywną na polu nauki i kultury – od centrum wypożyczeń do salonu dla lokalnych społeczności. To transformacja pasywnej kolekcji książek i innych materiałów w aktywną przestrzeń doświadczania i inspiracji w lokalnym miejscu spotkań, określanym jako tzw. Trzecie miejsce (third point).

„Trzecie miejsce” to reprezentacyjny salon dla lokalnej społeczności. Koncepcja ta już wpisała się w biblioteczną rzeczywistość. Dobrym jej przykładem jest biblioteka *Dok Library Konzept Center* w Delft w Holandii, która jest miejscem przyjaznym, odwiedzanym z przyjemnością. Wizytówką i hasłem witającym czytelników jest napis „Witamy w najnowocześniejszej bibliotece świata”.

Licznie zgromadzeni na wernisażu goście mogli nie tylko dowiedzieć się, co nowego dzieje się w światowym bibliotekarstwie, ale także mieli okazję obejrzyć wiele interesujących zdjęć, a nawet odbyć krótką wirtualną wycieczkę do bibliotek. Duże zainteresowanie słuchaczy wzbudziła miejska biblioteka *DOK Library Learning Center*, którą z całą pewnością można określić jako Library 2.0. Wielkie wrażenie robi estetyka, kolorystyka wnętrza, oświetlenie, a przede wszystkim wyposażenie. Nowoczesne urządzenia do słuchania muzyki, oglądania filmów, konsole gier, samoobsługowe stanowiska wypożyczeń i zwrotów, automaty do ładowania kart bibliecznych, do pobierania plików z informacjami o bibliotece i oczywiście komputery. Choć korzystanie z biblioteki nie jest całkowicie bezpłatne, to chętnych do jej odwiedzania nie brakuje. Do DOK zapisanych jest 80% mieszkańców miasta, w tym wszyscy uczniowie szkół. Nic dziwnego, kolorowe meble, zabawki, po-

duszki, konsole gier Playstation i mnóstwo pięknych ciekawych książek przyciąga dzieci, które czują się tam dobrze i swobodnie. Dorośli też mogą czuć się „jak w domu”. Siedząc w wygodnych fotelach, można czytać, słuchać muzyki, a przy tym wypić kawę i zjeść ciastko. Warto nadmienić, że w DOK funkcjonuje też wypożyczalnia dzieł sztuki. Należy podkreślić, że czytelnicy mogą prezentować tam swoje hobby, a nawet zorganizować urodziny. Wykorzystując profesjonalny sprzęt filmowy, pracownicy przy udziale młodzieży, nagrywają filmy i audycje o tym, co dzieje się w mieście. A zatem czytelnik w DOK to mile widziany gość, a nawet współgospodarz.

Kolejnym punktem programu była prezentacja wystawy fotograficznej *Biblioteki Europy* autorstwa Krzysztofa Ziolo. Przygotowana wystawa była wynikiem połączenia zainteresowań Autora architekturą oraz oceną budynków bibliotecznych w różnych krajach europejskich. W efekcie powstały fotograficzne obrazy bibliotek zarówno nowoczesnych, jak i tych z ubiegłych epok. Zdjęcia ilustrują też szerszy problem, a mianowicie zrozumienia ważnej roli bibliotek w strukturach uczelni wyższych i w społeczeństwie, co widać w okazałości samych budynków i ich wyposażeniu. Zaznacza się również sposób podejścia do starszych zbiorów, charakteryzujący poziom kulturowy danego społeczeństwa. Stanowią żywe zaprzeczenie propagowanych idei zmierzchu książki drukowanej i samych bibliotek.

Licznie zgromadzeni na wernisażu przedstawiciele różnych pokoleń dowodzą potrzeby organizowania takich spotkań oraz budowania przyjaznych, służących kulturze miejsc – bibliotek.

Według Raya Oldenburga „trzecie miejsce” to takie, w którym spotykamy się regularnie z przyjemnością i bez ponoszenia większych kosztów finansowych.

Czy zatem współczesnym „trzecim miejscem” może być biblioteka?

Bibliografia

Rasmussenn C. H., Jochmunsen H. (2009), *The Fall and Rise of the Physical Library* [online]. [dostęp: 2010-08-13]. Dostępny w World Wide Web: <http://eprints.rclis.org/15928/1/40.pdf>

KAROLINA KRZON

*Biblioteka Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu
Wydział Zamiejscowy w Chorzowie*

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ *BIBLIOTEKA DLA PRZYSZŁOŚCI II*

W Wyższej Szkole Bankowej w Poznaniu Wydział Zamiejscowy w Chorzowie 26 marca 2010 r. odbyła się konferencja *Biblioteka dla przyszłości II* jako część XXII Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Podczas obrad omawiano zagadnienia nowoczesnych metod działalności bibliotecznej oraz psychologicznych aspektów pracy w bibliotece. W konferencji uczestniczyli bibliotekarze szkół wyższych, bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych, a także naukowcy i studenci bibliotekoznawstwa.

Przybyłych na sesję powitał Dziekan WSB w Chorzowie dr Krzysztof Koj, a obradom przewodniczył dr hab. Wiesław Babik. Wykład wprowadzający wygłosiła dr Jolanta Gwioździk z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego. Zaprezentowała referat *Od labiryntu do paradygmatu. Wizje bibliotek na przestrzeni dziejów*. Omówiła różne koncepcje bibliotek, zarówno tych dawnych, jak i współczesnych. Przedstawiła poglądy na ten temat współczesnych socjologów i pisarzy. Następnie mgr Joanna Kulik, pracownik biblioteki WSB w Chorzowie w wystąpieniu *Biblioteka w zmieniającej się rzeczywistości*, opisywała rynek płatnych i bezpłatnych źródeł informacji elektronicznej. Zaprezentowała ofertę usług bibliotecznych, które można skierować dla osób niepełnosprawnych, chorych i starszych. Wskazała również na inne ułatwienia kontaktu użytkownika z biblioteką, jakimi mogą być prowadzenie strony internetowej biblioteki, podanie adresów email, udostępnienie katalogu online czy też wydłużenie godzin pracy placówki. Mgr Marcin Malinowski, pracownik Biblioteki Pałacu Młodzieży im. prof. A. Kamińskiego w Katowicach oraz Biblioteki Wyższej Szkoły Huma-

nitą w Sosnowcu, mówił o serwisach społecznościowych. Swoją wypowiedź oparł na obecnie najpopularniejszym serwisie Facebook i mikroblogu Twitter. Podkreślił ich rosnącą popularność, wskazał także na przydatność tych narzędzi w pracy bibliotekarskiej, na podstawie doświadczeń zawodowych. W blogu (<http://malin.net.pl>) pisze o pracy w bibliotece i ciekawostkach bibliotecznych, promuje również swoje biblioteki w różnych portalach społecznościowych. Pierwszą część wystąpień zakończyła mgr Monika Jędralska, redaktor i koordynator Śląskiej Biblioteki Cyfrowej, członek zespołu ds. metadanych oraz zespołu ds. synonimów przy konsorcjum Polskich Bibliotek Cyfrowych oraz pracownik i net-bibliotekarz Biblioteki Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu. Referatem *Wystrój wirtualnych wnętrz – o estetyce Europeany* starała się wyjaśnić, jak przygotowanie graficzne serwisów wpływa na opinię użytkowników i jakie są tego konsekwencje.

Drugą część obrad rozpoczęła dr Maja Wojciechowska, dyrektor Biblioteki ATENEUM Szkoły Wyższej oraz pracownik Uniwersytetu Gdańskiego, referatem *Zjawisko lojalności wśród klientów bibliotek*. Autorka zaprezentowała w nim definicję pojęcia lojalności. Wspomniała, jakie czynniki na nią wpływają oraz jakie można wyróżnić jej typy. Podsumowując prelegentka przedstawiła wyniki swoich badań, dotyczące lojalności klientów bibliotek szkół wyższych. Następnie zabrał głos dr Tomasz Heryszek, pracownik WSB w Chorzowie oraz Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego. W referacie *Społeczeństwo wiedzy w cyfrowym świecie* mówił o znaczeniu nowych mediów oraz przedstawił zjawisko cyfryzacji wiedzy. Wspomniał o społeczeństwie, które niezwykle szybko przystosowuje się do nowych warunków i podkreślił, że musimy odnaleźć się w nadpodaży informacji. Podczas konferencji zaprezentowano referat *Biblioteka akademicka w służbie osobom niepełnosprawnym. Pomoc w zdobywaniu dodatkowych umiejętności* mgr Aleksandry Marciniak, kierownika Biblioteki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi. Omówiono w nim sytuację studentów niepełnosprawnych na polskich uczelniach wyższych. Opisano działania podejmowane przez jednostki naukowe, w tym także przez biblioteki, na rzecz osób niepełnosprawnych. Zaproponowano rozwiązania, które pozwoliłyby studentom z dysfunkcjami poczuć się pełnoprawnymi użytkownikami książnic. Jako ostatnia wystąpiła mgr Wiesława Szlachta, dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Siemianowicach Śląskich, która na co dzień pracuje z osobami niepełnosprawnymi. W referacie *Bib-*

lioterapia i praca z osobami niepełnosprawnymi w bibliotece. Z doświadczeń praktyka krótko omówiła znaczenie i historię biblioterapii. Przedstawiła warsztat niezbędny w pracy biblioterapeuty. Swoją wypowiedź poparła doświadczeniami z pracy swojej placówki.

Na zakończenie obrad odbyła się dyskusja, którą poprowadziła mgr Bogumiła Urban, dyrektor Biblioteki WSB. Dzielono się opiniami na temat miejsca biblioteki w procesie cyfryzacji wiedzy i w społeczeństwie informacyjnym. Pojawiły się także opinie dotyczące problemów z przystosowaniem placówek do pracy z osobami z różnymi dysfunkcjami.

Podsumowując spotkanie, Bogumiła Urban podziękowała wszystkim uczestnikom konferencji, prelegentom oraz osobom odpowiedzialnym za jego przygotowanie.

ALEKSANDRA ZGONDEK

Biblioteka Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych w Gliwicach

20 LAT MINEŁO...

BIBLIOTEKA NAUCZYCIELSKIEGO KOLEGIUM JĘZYKÓW OBCYCH W GLIWICACH U PROGU KOLEJNYCH ZMIAN

W październiku 2010 r. przypada 20. rocznica powstania Biblioteki Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych (NKJO) w Gliwicach, które kształci słuchaczy na poziomie wyższym licencjackim, choć jej pracownicy podlegają ustaleniom Karty Nauczyciela. Początki księżnicy wiążą się z powstaniem ówczesnego Nauczycielskiego Kolegium Języka Francuskiego (NKJF). Mieściło się ono w starych historycznych murach budynku przy ul. Królowej Bony 13, który po latach starań przejęły na własność siostry zakonne Notre Dame. Spowodowało to potrzebę znalezienia nowego lokum dla NKJO - i 19 września 2004 r. zostało ono przeniesione do budynku po byłym Zespole Szkół Ceramicznych przy ul. Jana Śliwki 12. Gdy okazało się, że kompleks Nowe Gliwice, powstający z funduszy unijnych, zarządzany przez Agencję Rozwoju Lokalnego w Gliwicach, jest już gotowy, zapadła decyzja o ulokowaniu Biblioteki w jednym z 3 rekultywowanych po Kopalni Gliwice budynkach. Tym razem otrzymaliśmy nowoczesne, doskonale oświetlone wnętrza (sześć pomieszczeń na Czytelnię multimedialną, Wypożyczalnię i magazyny), z dostępem do Internetu i możliwościami rozwoju. Dzięki ogromnemu zaangażowaniu pracowników udawało nam się za każdym razem w niecały miesiąc spakować i rozpakować zbiory biblioteczne, rozplanować oraz zorganizować pracę i w październiku w 2008 r. otworzyć swoje podwoje.

Obecnie na zbiory biblioteczne składają się: księgozbiór (prawie 15 tysięcy woluminów), zbiory audiowizualne (2 tysiące dokumentów - płyty CD, DVD, taśmy audio, filmy wideo), prace dyplomowe absolwentów, pokaźny zbiór czasopism obcojęzycznych (43 tytuły roczników).

W ciągu 20 lat naszego istnienia zmieniała się nie tylko lokalizacja, ale i sytuacja organizacyjna. Początkowo podlegaliśmy Kuratorium Oświaty w Katowicach, ale w wyniku reformy oświaty w 1999 r. przejęło nas Województwo Śląskie. Organem nadzoru pedagogicznego jest Ministerstwo Edukacji Narodowej, a opiekę naukową sprawuje Uniwersytet Śląski. Jesteśmy publicznym zakładem kształcenia nauczycieli. Nasi słuchacze w trakcie trzech lat nauki zdobywają uprawnienia do wykonywania zawodu w zakresie studiowanej przez siebie specjalności (angielska, francuska, włoska).

Pierwszego zapisu książek zakupionych do Biblioteki NKJF dokonano w inwentarzu 11 października 1990 r. Były to podręczniki *Rudimenta linguae latine* - łacina stanowi jednak podstawę języków romańskich. Już następnego dnia 12.10.1990 r. - wpisana została partia 437 książek przekazanych przez Ambasadę Francuską w Warszawie. Dar ogromnej wartości: słowniki, encyklopedie, podręczniki, książki dotyczące historii literatury, językoznawstwa, gramatyki oraz literatura piękna, a więc solidna podstawa procesu dydaktycznego nowo powstałego kolegium.

W ciągu pierwszego roku działalności biblioteka przyjęła 1300 książek, w większości w języku francuskim. Były to głównie dary Rządu Francuskiego i instytucji z nim związanych. W 1991 r. książki w języku angielskim (ponad 70) przekazała Ambada Amerykańska i Wydawnictwo Longman; także Instytut Włoski w Krakowie darował kilkanaście woluminów w języku włoskim. Dary te kilka lat później stanowiły podstawę księgozbiorów, kolejno powstających w kolegium specjalności (1995 r. - włoska, 1996 r. - angielska). Oprócz instytucji bardzo znaczące dary przekazały osoby prywatne, jak wykładowcy NKJF : Jean Michel Berthe, państwo Janina i Marian Freundowie, dr Halina Widła - dyrektorka NKJF. Entuzjazm tworzenia i kształtowania zbiorów bibliotecznych udzielał się i udziela do tej pory, a pozyskiwane z różnych źródeł książki wzbogacają nadal nasze zbiory i stanowią podstawę zasobów NKJO, co także wpływa na atmosferę i charakter relacji z czytelnikami. Większość darowanych materiałów (książki i zbiory audiowizualne) przekazywano bez protokołów, bez oznaczeń wartości. Sprawy administracyjno-księgowe były ważne w procesie organizacyjnym biblioteki, lecz dla studentów i pracowników naukowych była to sprawa drugorzędna. Wszyscy oczekiwali szybkiego udostępnienia księgozbioru, zwłaszcza że mamy specjalistyczny księgozbiór. Ówczesny kierownik biblioteki mgr Grażyna Kuś-Dwornik - zdecydowała o szybkim posegregowaniu książek,

tworząc układ rzeczowy z wolnym dostępem do półek. Układ ten, mimo przeprowadzek i trudności z organizacją dostępności dla czytelników w nowej siedzibie, pozostał i pierwszy egzemplarz tytułu oferujemy nadal w wolnym dostępie. Każdy z czytelników może swobodnie korzystać z większej części księgozbioru, decydując o wyborze właściwszej dla siebie pozycji. Obserwujemy wielkie zainteresowanie i zadowolenie z tej formy udostępniania i bezpośrednich wypożyczeń. Tak łatwa dostępność do zbiorów oraz duży wybór sprawia, że z biblioteki chętnie korzystali i nadal korzystają nie tylko nasi nauczyciele i słuchacze, ale także czytelnicy spoza kolegium, studenci, nauczyciele języków obcych oraz często powracający absolwenci. Myśl Umberto Eco dodatkowo nas inspiruje: „... w sytuacji idealnej biblioteka funkcjonowałaby trochę jak stragan bukinisty, jak miejsce, gdzie dokonuje się *trouvailles*¹, a tę funkcję umożliwia wyłącznie swobodny dostęp do korytarzy z półkami” (Eco, s. 28).

W 2001 r. rozpoczęliśmy komputeryzację biblioteki w programie SOWA. Obecnie wszystkie podstawowe funkcje, m.in. gromadzenie, katalogowanie, wyszukiwanie i wypożyczanie są zautomatyzowane. Baza danych jest kompletna i zawiera rekordy wszystkich dokumentów znajdujących się w bibliotece. Każda pozycja zawiera kod paskowy, a każdy czytelnik kartę z kodem paskowym, co pozwala na w pełni zautomatyzowane udostępnianie zasobów.

Biblioteka ma 6 terminali dla czytelników z dostępem do Internetu i możliwością przeszukiwania bazy danych naszych zbiorów. Czekamy na sfinansowanie i zainstalowanie modułu do prezentacji zbiorów online.

Księgozbiór zgromadzony w naszej bibliotece to specjalistyczna literatura fachowa w językach: angielskim, francuskim, włoskim, polskim oraz hiszpańskim, chociaż w kolegium jeszcze nie mamy specjalności w tym języku. Tematyka zbiorów obejmuje dziedziny uczane w kolegium, a układ zbiorów odzwierciedla siatkę przedmiotów, tak by ułatwić czytelnikom wyszukiwanie materiałów.

Zapis o kolegiach w ustawie o szkolnictwie wyższym (Ustawa) wymusił zmiany organizacyjne: w marcu bieżącego roku Senat Politechniki Śląskiej przegłosował nasze przejście. Urząd Marszałkowski w Katowicach oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego muszą wyrazić zgodę na nową strukturę kolegium. Być może zatem cze-

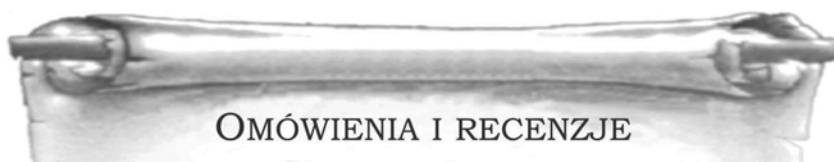
¹ Szczęśliwe odkrycie, znalezisko. W: Wielki Słownik francusko-polski. T 2. Warszawa 1991.

ka nas kolejna przeprowadzka i nowe władze, ale mamy nadzieję, że potwierdzone niejednokrotnie przez czytelników uznanie dla naszych zbiorów, dobre relacje ze środowiskiem uczących się języków obcych na Śląsku, umiejętność dostosowania się do nowych warunków, pozwolą nam przetrwać kolejne zawirowania i kontynuować dalszy rozwój biblioteki.

Bibliografia

Eco U. (2007), *O bibliotece*. Warszawa.

Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. zmieniająca ustawę o systemie oświaty oraz ustawę o zminie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. 2009 nr 219 poz. 1705).

OMÓWIENIA I RECENZJE

Agnieszka Bajor

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego

Jolanta Gwioździk, Edward Różycki: *Druki XVI wieku w zbiorach Biblioteki Katedralnej we Lwowie*. Warszawa : Wydawnictwo DiG, 2008. - 251 s. - ISBN 978-83-7181-531-7

Wśród książek, które wyróżniono Nagrodą Naukową Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich im. A. Łysakowskiego za rok 2008 znalazła się publikacja przygotowana przez badaczy dawnej książki, Jolantę Gwioździk i Edwarda Różyckiego: *Druki XVI wieku w zbiorach Biblioteki Katedralnej we Lwowie* (Warszawa 2008).

Starannie opracowany typograficznie katalog poprzedza Wstęp oraz zasadnicza część merytoryczna, w której znalazło się omówienie *Z dziejów Biblioteki Katedralnej we Lwowie*, oparte na publikacjach z XIX-XXI wieku – polskich i ukraińskich, ponadto na starych drukach z Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie i Biblioteki Uniwersytetu Lwowskiego oraz materiałach archiwalnych z Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie. Przedstawiony we wstępnej części rozprawy stan badań dowodzi niewielkiego zainteresowania badaczy księgozbiorem katedralnym. Temat ten w swoich rozważaniach podjęli dotychczas m.in. Kazimierz Piekarski, Mieczysław Gębarowicz, Alodia Kawecka-Gryczowa i ks. Jan Fijałek.

Autor tej części publikacji – E. Różycki – skoncentrował swe zainteresowania – co oczywiste – na zasobach Biblioteki, zwracając uwagę na rozwój księgozbioru w ciągu wieków. Dzięki zapiskom proveniencyjnym odkryte zostały nazwiska darczyńców księgozbioru, przede wszystkim wywodzących się ze stanu duchownego, jak np. bpa Stanisława Tarło, lwowskich kanoników, w tym Jana Opatowczyka, Pawła z Tłuśca, Jana Trzeski i Stanisława z Kościesza (XVI w.); abpa Jana Andrzeja Próchnickiego, bpa Tomasza Pirawskiego (XVII w.); kanonika Macieja Pruskiego i Stefana Mikulskiego (XVIII w.). Autor scharakteryzował też kolekcje pochodzenia mieszczańskiego, któ-

re wpływały w XVII w. do zbiorów katedralnych. Donatorami ksiąg były również instytucje kościelne, np. zakony – zwłaszcza te po kasacie, jak bazylianie oraz lwowscy i rohatyńscy dominikanie. W zbiorach Biblioteki znalazły się ponadto przejęte zasoby biblioteki seminarium obrządku łacińskiego, biblioteki dekanalnej, biblioteki seminarnej oraz lwowskiej szkoły metropolitalnej.

Autor, który bardzo wnikliwie przedstawił sposoby gromadzenia praktykowane w Bibliotece Katedralnej, nie omieszczał przybliżyć sylwetki co znamienitszych darczyńców oraz określić profil tematyczny ich kolekcji. Przeanalizowany został w porządku chronologicznym wygląd opraw, sposoby ich wykonania i zdobienia. Starano się też podać cechy charakterystyczne okładek poszczególnych stuleci, wyszczególniając np. woluminy z XVI w. wyróżniające się bogactwem ozdób, których mniej zamieszczano w książkach stulecia następnego, oraz tomy wieku XVIII zaopatrzone w solidne oprawy, wskazujące na funkcje nie tyle zdobnicze, co przede wszystkim ochronne.

Kolejne akapity tego rozdziału rozprawy poświęcono właśnie problemom ochrony zbiorów oraz ich opracowania. Za świadectwo dbałości o księgozbiór uznano zamieszczanie w księgach odpowiednich znaków, jak superekslibrisy i zapiski proveniencyjne. Utrzymaniu porządku w zbiorze służyło przede wszystkim sporządzanie spisów ksiąg do celów sprawozdawczych i informacyjnych, stąd też omówiono inwentarze Biblioteki Katedralnej, które pochodziły z 1840 (1364 woluminy), 1905 (inwentarz kartkowy z 1751 pozycjami), 1929 i 1940 roku. Na ich podstawie można prowadzić badania liczbowe historycznych księgozbiorów, jak i dokonać choćby wstępnej analizy wartości i przeznaczenia zasobów. Dzięki pierwszemu z inwentarzy autorzy ogólnie scharakteryzowali stan posiadania (np. inkunabułów), przedstawili w tabelach zestawienia księgozbioru wedle czasu jego powstania (dominowały zbiory wieku XVI) i języków książek (zdecydowana przewaga publikacji łacińskich). Inwentarz z 1905 roku (zwany przez niektórych badaczy katalogiem) umożliwił z kolei poznanie struktury tematycznej zbiorów, podzielonych na działy: A – *Historia*; B – *Homiletyka pastoralna. Ascetica*; C – *Liturgica*; D – *Patrologia*; E – *Pismo Święte. Egzegeza*; F – *Prawo*; G – *Teologia. Polemica*; H – *Różne*; I – *Czasopisma. Słowniki. Encyklopedie*. Struktura księgozbioru została utrzymana w inwentarzu z 1929 roku sporządzonym przez ks. dra Michała Orlńskiego. Ostatni interesujący badaczy wykaz zbiorów został opracowany przez Karola Badeckiego i Antoniego Knota w 1941 roku i liczył 2824 opisy dzieł.

Następny rozdział publikacji, autorstwa J. Gwioździk, poświęcono szczegółowej charakterystyce druków wieku XVI – ich zawartości treściowej, zmieniającej się wraz z: rozwojem myśli teologicznej, wpływem idei humanistycznych na naukę Kościoła, postanowieniami Soboru Trydenckiego czy modyfikowanymi programami studiów teologicznych. Autorka skupiła się na zaprezentowaniu najważniejszych dzieł (do krótko opisanych lub tylko wymienionych przykładowo utworów zastosowano odnośniki cyfrowe, kierujące do opisów w części katalogowej publikacji), które ujęła w następujące grupy tematyczne: *Pismo Święte i komentarze biblijne*; *Pisma Ojców i Pisarzy Kościoła*; *Teologia dogmatyczna*; *Liturgika*; *Teologia moralna*; *Apologetyka i polemika*; *Ascetyka i mistyka*; *Kaznodziejstwo*; *Filozofia*; *Prawo*; *Historia świecka i kościelna*.

Poza warstwą tematyczną J. Gwioździk zainteresowały także problemy typograficzne szesnastowiecznych druków zgromadzonych w Bibliotece Katedralnej. Scharakteryzowano zatem najważniejsze ośrodki drukarskie (np. w Antwerpii, Lowanium, Moguncji, Strasburgu, Hagenau, Fryburgu, Kolonii, Norymberdze, Frankfurt nad Menem, Lipsku, Wittenberdze, Królewcu, Tybindze, Ingolstadzie, Wiedniu, Heidelbergu, Bazylei, Zurychu, Paryżu, Lyonie, Rzymie, Wenecji, Florencji, Trydencie, Krakowie), narodziny sztuki typograficznej w poszczególnych miejscowościach, zaprezentowano najznajomniejszych przedstawicieli tego zawodu, dzieje ich oficyn, powiązania między zakładami nakładczymi oraz wytwory drukarskie (również z odnośnikami cyfrowymi do części katalogowej). Jak wynika z przeprowadzonych analiz typograficznych, najwięcej szesnastowiecznych druków lwowskiej kapituły wydano w oficynach niemieckojęzycznego obszaru – jak w Kolonii, następnie w Bazylei, ponadto w Wenecji, Antwerpii i Krakowie.

Celem autorów było przede wszystkim odtworzenie stanu księgozbioru Biblioteki z 1939 roku i sporządzenie katalogu, a zatem nie uwzględniono np. dokumentów z pieczętkami powojennego Uniwersytetu Lwowskiego. Stąd też najobszerniejszą część publikacji J. Gwioździk i E. Różyckiego stanowi liczący 606 opisów *Katalog druków XVI wieku Biblioteki Katedralnej we Lwowie*, obecnie przechowywanych w Bibliotece Naukowej Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu Ukrainy im. Iwana Franki w Dziale Książki Rzadkiej. Badając stary zasób biblioteczny, autorzy napotkali wiele problemów, wynikających przede wszystkim ze stanu zachowania poszczególnych woluminów: książki były mocno zdefektowane, brakowało w nich

kart tytułowych, kartki były posklejane lub zbutwiały. Tego rodzaju zniszczenia – wobec braku porównawczego materiału bibliograficznego czy katalogowego – znacznie utrudniały identyfikację druków. Tym bardziej należy docenić włożony trud badawczy.

Ułożony alfabetycznie według nazwisk autorów lub tytułów dzieł anonimowych wykaz składa się z opisów, w których można wydzieleć część hasłową, wysuniętą jak w opisie katalogowym powyżej opisu bibliograficznego. W katalogu zastosowano opis bibliograficzny zgodny z arkuszową normą PN-N-01152-8 *Stare druki* w drugim stopniu szczegółowości z pewnymi jednak modyfikacjami, dotyczącymi dodawania cytata bibliograficznych (na podstawie najważniejszych źródeł), skróconego opisu oprawy, wykazu proveniencji oraz sygnatury Biblioteki Uniwersytetu Lwowskiego. Nazwiska autorów, którzy żyli do XV wieku podawano w wersji łacińskiej, a tych którzy tworzyli w wieku XVI – w wersji narodowej. Opisy bibliograficzne – jak wspomniano – zaopatrzone w hasła opisu bibliograficznego na podstawie norm PN-N-01231:2001 *Hasło opisu bibliograficznego. Hasło tytułowe*, PN-N-01229:2002 *Hasło opisu bibliograficznego. Hasło osobowe*. Zapisy ujednolicono zgodnie z CERL Thesaurus (Consortium of European Research Libraries), dostępnym na stronie WWW pod adresem <http://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/search.pl>.

Sam opis katalogowy składa się zatem z tytułu (czasem skróconego – co zaznaczono wielokropkiem), nazwy miejsca wydania, nazwy nakładcy i roku publikacji; dalej idzie opis fizyczny (liczba stron lub kart, informacja o ilustracjach i formacie). Na ostatnią część opisu składa się notatka bibliograficzna – wskazująca na odnotowanie pozycji w polskich i zagranicznych źródłach bibliograficznych (w sumie w *Wykazie skrótów cytowanej literatury* znalazło się 40 takich opisów). W uwagach z kolei przedstawiono notatki proveniencyjne i innego rodzaju zapisy rękopiśmienne, zaznaczano adligaty. Pod opisami podano z kolei siglum biblioteki przechowującej obecnie dokument wraz z numerem inwentarzowym. Dzieła wielotomowe opisane zostały pod jednym numerem pozycji bibliograficznej.

Katalog uzupełniają i pomagają przeszukiwać *Indeks osobowy* (s. 222-230) w opracowaniu J. Gwioździk – alfabetyczny wykaz nazwisk autorów w wersji narodowej, a pozostałych osób – jak np. tłumaczy i wydawców – w wersji łacińskiej; *Indeks drukarzy i nakładców* (s. 231-244) w układzie topograficznym wedle nazw miejscowości, a potem nazwisk typografów – także przygotowany przez J. Gwioździk; oraz alfabetyczny *Indeks proveniencji* (s. 245-251) E. Różyckiego.

W rozprawie, przede wszystkim dzięki rekonstrukcji zasobów Biblioteki w katalogu, starano się ukazać miejsce i rolę katedralnej księżnicy w XVI wieku. Jest to pierwsza próba „określenia miejsca księgozbioru na mapie kulturalnej terenów południowo-wschodnich dawnej Rzeczypospolitej” (Gwioździk i Różycki, 2008, s. 100).

Badania archiwalne, oprawoznawcze, proveniencyjne, zastosowanie analizy typograficznej, posłużyło autorom nie tylko do odtworzenia stanu księgozbioru, ale też do zaprezentowania obszernego materiału historycznego, który może stać się podstawą dalszych badań tego księgozbioru. We wstępnej rozprawie zasygnalizowano bowiem kilka problemów, warto więc pokusić się o opracowanie kompleksowej monografii tego wartościowego księgozbioru.

Renata Frączek

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego

Hanna Batorowska: *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*. Warszawa : Wydaw. SBP, 2009. – 544 s. - ISBN 978-83-61464-10-5

W 2009 roku ukazała się publikacja autorstwa Hanny Batorowskiej *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*, która obejmuje wiele zagadnień związanych z przygotowaniem społeczeństwa (szczególnie młodego pokolenia) do pełnego uczestnictwa w procesach komunikacji, określanych jako „kultura informacyjna”. Jak wynika z lektury, termin ten jest niejednoznaczny, obejmuje różne zagadnienia, które w sposób dokładny i wyczerpujący zostały przedstawione w omawianej publikacji: „obszar badań nad kulturą informacyjną koncentruje się wokół teoretycznych zagadnień związanych z kompetencjami informacyjnymi i ich systematyką oraz działań związanych z wypracowaniem metod zmierzających do efektywnego propagowania kultury informacyjnej w społeczeństwie” (Batorowska, 2009, s. 10).

Poruszane tematy ujęto w trzech obszernych rozdziałach: *Od alfabetyzacji informacyjnej do kultury informacyjnej* (s. 31-171); *Zmiana a rozwój kultury informacyjnej w szkole* (s. 173-313); *Kultura informacyjna w środowisku szkolnym. Diagnoza i terapia* (s. 315-450).

Rozważania poprzedzono *Wstępem* (s. 9-30), a uzupełniono *Zakończeniem* (s. 451-456), wykazem literatury cytowanej (713 poz.), a także spisami: tabel, rysunków, wykresów i fotografii. Indeks osobowy oraz indeks terminów, pojęć, nazw własnych, zagadnień w znacznym stopniu ułatwiają lekturę i wyszukiwanie interesujących czytelnika tematów.

Rozdział pierwszy i drugi to rozważania teoretyczne, rozdział trzeci jest dokumentacją badań przeprowadzonych przez Autorkę, a także propozycją działań mających na celu przyspieszenie rozwoju kultury informacyjnej, szczególnie na etapie edukacyjnym młodego pokolenia w szkołach różnych typów.

Praca jest wynikiem wieloletnich zainteresowań badawczych Hanny Batorowskiej, skoncentrowanych wokół edukacji informacyjnej, czytelniczej, medialnej i technologii informacyjnej w różnych typach szkół, a także odnoszących się do zagadnień tworzenia i rozwoju kultury informacyjnej w tych placówkach. (Batorowska, 2009, s. 17-19).

Już we *Wstępie* Autorka zaznacza, że zdefiniowanie pojęcia „kultura informacyjna” „nie jest zadaniem łatwym ze względu na wielowymiarowość interpretacji takich terminów, jak «kultura», «informacja», «technologia informacyjna»” (Batorowska, 2009, s. 9). W omawianej pracy starano się wskazać uniwersalne cechy kultury informacyjnej, które wykraczają poza problem informatyzacji różnych obszarów życia, tym bardziej że pojęcie „kultury informacyjnej” nawiązuje do innych określeń, funkcjonujących w piśmiennictwie polskim i zagranicznym, które częściowo mają z nim wspólne pole badawcze¹.

Rozważania na temat złożoności pojęcia „kultura informacyjna”, jego zakresu i zasięgu, powiązań z innymi terminami, na potrzeby rozprawy zostały podsumowane próbą definicji: „kultura informacyjna” jest rozumiana jako sfera „aktywności człowieka kształtowana przez jego świadomość informacyjną, wartości wspierające potrzebę alfabetyzacji informacyjnej, postawy, których konsekwencją są zachowania charakterystyczne dla dojrzałych informacyjnie użytkowników, wynikające równocześnie z oddziaływania na siebie trzech wymienio-

¹ Wśród tych terminów wymieniono: „kulturę informatyczną”, „kulturę społeczeństwa informacyjnego”, „kulturę wiedzy”, „kulturę sieciową”, „cyberkulturę”, „kulturę dostępu”, „kulturę uczestnictwa”, „kulturę konwergencji”, „kulturę techniczną”, „kulturę pracy”, „kulturę prakseologiczną”, „kulturę ekonomiczną”, „kulturę organizacyjną”, „kulturę czytelniczą”, „kulturę bibliograficzną”, „kulturę medialną”, „kulturę czytelniczą i informacyjną”, „kulturę biblioteczno-informacyjną”, „kulturę czytelniczą i medialną”, „kulturę edytorską”, „kulturę pisma”, „kulturę piśmienniczą”, „kulturę druku”, „kulturę typograficzną”, „kulturę osobistą” (Batorowska, 2009, s. 9).

nych komponentów. Zachowania te powstają pod wpływem bodźców motywacyjnych i uzależnione są od poziomu kompetencji informacyjnych użytkownika. Odnoszą się do przedmiotów i innych wytworów związanych z działalnością informacyjną lub uczestnictwem w procesie informacyjnym. Kultura informacyjna charakteryzuje osoby racjonalnie korzystające z informacji i narzędzi informacyjnych, potrafiące wykorzystywać je do rozwiązywania problemów, podejmowania decyzji, budowania wiedzy, mające świadomość, że uzyskane dzięki nim wyniki służą nie tylko celom osobistym, lecz mogą być uznane za dobro dla innych.” (Batorowska, 2009, s. 16).

W rozdziale pierwszym rozprawy *Od alfabetyzacji informacyjnej do kultury informacyjnej* zamieszczono szczegółowe rozważania terminologiczne odnoszące się do pojęcia „kultury informacyjnej”, w odniesieniu do innych obszarów badawczych, takich jak ekonomiczny czy informatyczny, które zostały przedstawione w kontekście definicji „kultury” czy „kultury czytelnicznej”. Wskazano także na obecność kultury informacyjnej w edukacji, ze szczególnym uwzględnieniem edukacji informacyjnej w programach nauczania różnych przedmiotów, określono nieprawidłowości w organizacji procesu edukacji informacyjnej.

Rozdział drugi zatytułowany *Zmiana a rozwój kultury informacyjnej w szkole* dotyczy kolejnych etapów przemian zachodzących tak w rozumieniu jak i implementacji kultury informacyjnej w programach nauczania oraz organizacji życia szkoły. W rozdziale tym określono odmienność kultury organizacyjnej szkoły, przeanalizowano typy kultur organizacyjnych szkół, kierunki ewolucji szkoły promujące kulturę informacyjną. W tym rozdziale zaproponowano typologię kultury informacyjnej. Wśród omówionych zagadnień szczegółowych znalazły się: kultura zachowawcza biblioteki szkolnej a koncepcja zbioru lektur, kultura pragmatyczna biblioteki szkolnej a koncepcja „media center”, kultura adaptacji biblioteki szkolnej a koncepcja „szkolnego centrum kultury informacyjnej”, kultura technokratyczna biblioteki szkolnej a koncepcja „biblioteki sieciowej”.

W rozdziale trzecim zaprezentowano wyniki badań przeprowadzonych przez Autorkę publikacji. Omówiono szczegółowo metodologiczne podstawy badań, a w szczególności pole badawcze i pytania badawcze, scharakteryzowano populację badawczą oraz procedury doboru próby, opisano metody zbierania danych, które następnie przeanalizowano i zaprezentowano wyniki. Podjęto następnie próbę diagnozy kultury informacyjnej w szkołach państwowych powiatu suskiego. Scharakteryzowano charakter, zasięg, źródła oraz obiektywne i subiektywne trud-

ności w rozwijaniu kultury informacyjnej, uwzględniając związek między zmiennymi charakteryzującymi trudności w zakresie alfabetyzacji informacyjnej uczniów a rodzajem trudności i wielkością braków w tym zakresie. Do źródeł trudności w rozwijaniu kultury informacyjnej zaliczono luki w świadomości informacyjnej oraz w zakresie sprawności informacyjnych uczniów, na co wpływa stereotypowe postrzeganie biblioteki i zawodu bibliotekarza. Podano także propozycje rozwiązania tych problemów, szczególnie dzięki dobrej realizacji i promocji projektu rozwoju kultury informacyjnej w środowisku szkolnym.

W *Zakończeniu* zostały zawarte wnioski z przedstawionych analiz; podkreślono szczególne znaczenie wdrożenia kultury informacyjnej do realizacji programów takich jak *Lifelong learning*, *Information literacy*, *Self-education*, *Learning and Teaching Technology in Context*, *Inquiry-based learning*. Zwrócono też uwagę na znaczenie wypracowania spójnej polityki szerzenia tej kultury dla potrzeb oświaty (Batorowska, 2009, s. 451). Wskazano, że działania zmierzające do promowania kultury informacyjnej w środowisku edukacyjnym muszą być prowadzone równolegle z poszerzaniem świadomości informacyjnej w środowisku lokalnym. Podkreślono rolę szkoły w tym procesie jako centrum oświatowego, zobowiązanego do inicjowania tworzenia społecznych grup ekspertów kultury informacyjnej, bowiem biegłość w posługiwaniu się informacją jest rezultatem edukacji informacyjnej, informatycznej, medialnej, czytelniczej, przy wsparciu działaniami wychowawczymi, ze szczególnym uwzględnieniem etyki pracy z informacją (Batorowska, 2009, s. 451).

W konkluzji rozważań nad istotą kultury informacyjnej podkreślono, że obszar zainteresowania kultury informacyjnej nie jest specyficzny wyłącznie dla społeczeństwa informacyjnego, nie odnosi się też jedynie do technologii informatyczno-komunikacyjnych. Kultura informacyjna nie powinna być domeną wyłącznie edukacji informatycznej i nie wolno ograniczać kompetencji w zakresie posługiwania się informacją do umiejętności korzystania z technologii informatyczno-telekomunikacyjnych.

Wskazano na istotną rolę biblioteki szkolnej w procesie edukacji i wychowania informacyjnego, która może spełniać w odpowiedni sposób swoje zadania, pod warunkiem, że zostanie wdrożony powszechny program ustawicznego rozwijania sprawności w posługiwaniu się informacją przez uczniów, oraz jednocześnie dojdzie do powszechnej akceptacji zmiany wizerunku biblioteki szkolnej. Warunek istnienia prężnie działającej biblioteki jest wyznacznikiem efektywności rozwijania kultury informacyjnej.

Prezentowana praca jest jedyną tak obszerną publikacją w języku polskim, obejmującą złożoność pojęcia „kultura informacyjna”. Na uwagę zasługują rozdziały teoretyczne, w których Autorka uporządkowała wiele aspektów związanych z tym terminem, przeanalizowała możliwe jego interpretacje. Przeprowadzona analiza terminologiczna pozwoliła na zaproponowanie nowej typologii dotyczących zagadnień poruszanych w książce. Uzupełnieniem rozważań teoretycznych jest bardzo obszerny wykaz literatury cytowanej publikacji autorów polskich i zagranicznych. Część badawcza wskazuje na problemy powiatu suskiego w zakresie rozwijania kultury informacyjnej wobec wyzwań XXI wieku.

O wartości pracy świadczyć może fragment recenzji prof. dr hab. Elżbiety Barbary Zybert, zamieszczony na czwartej stronie okładki książki: „Praca dotyczy niesłychanie aktualnego zagadnienia, jakim jest przygotowanie społeczeństwa, zwłaszcza młodego pokolenia, do jak najpełniejszego uczestnictwa w procesach komunikowania społecznego i korzystania z bogatych zasobów informacyjnych, poprzez wykształcenie pożądanых wzorów zachowań pozwalających na umiejętność wyszukiwania informacji jak i jej efektywnego wykorzystania. [...] Istotnym walorem tejże pracy jest wkład do wiedzy teoretycznej poprzez: uporządkowanie terminologii związanej z kształceniem użytkowników szeroko rozumianej informacji, ukazanie wzajemnych relacji pomiędzy stosowanymi wyrażeniami w polskiej praktyce pojęciami, systemowe spojrzenie na typy kultury organizacyjnych szkoły i modele biblioteki szkolnej sprzyjające upowszechnianiu kultury informacyjnej”.

Hanna Langer

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego

Dzieci, młodzież – Internet – biblioteka. Wytyczne IFLA Sekcji Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży. Red. G. Lewandowicz-Nosal, E. B. Zybert. Warszawa : Wydaw. SBP, 2009. - 87, [1] s. - ISBN 978-83-61464-17-4

Jednym z podstawowych celów Międzynarodowej Federacji Bibliotekarskich Stowarzyszeń i Instytucji (IFLA) jest „wspieranie pracy bibliotekarzy i promowanie, w różnych formach, najlepszych rozwiązań w pracy bibliotecznej i upowszechnianiu czytelnictwa. Każda z wyspecjalizowanych Sekcji IFLA (wspólnie z UNESCO) przygotowuje w odnie-

sieniu do własnych zainteresowań narzędzia – wytyczne i standardy, które mają pomóc pracownikom bibliotek i ośrodków informacji w inicjowaniu, prowadzeniu i doskonaleniu swojej pracy” (Dzieci, 2009, s. 7). Jak słusznie zauważyła Dorota Grabowska, obecnie międzynarodowe standardy najczęściej mają charakter bardzo ogólny, uniwersalny i dzięki temu mogą być stosowane zarówno w bibliotekach państw rozwijających się, jak również rozwiniętych. Używanie zaś określenia *wytyczne* zamiast *standard* nie prowokuje pytania czy pojęcia standard i norma są synonimami; równocześnie *normy* i *standardy* można uznać za wytyczne które nie są obowiązkowe, a zalecane i jedynie wskazują kierunek dążeń czy zmian (Zybert, 2002, s. 76).

W pierwszych trzech rozdziałach książki *Dzieci, młodzież – Internet – biblioteka. Wytyczne IFLA Sekcji Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży* pod redakcją Grażyny Lewandowicz-Nosal i Elżbiety Barbary Zybert zaprezentowano wytyczne dotyczące usług bibliotecznych oferowanych niemowlętom i małym dzieciom do lat trzech. Przedstawiono również zalecenia odnośnie oferty dla dzieci oraz młodzieży, a w ostatniej czwartej części tekstu zamieszczono deklarację *Internet and Children's Library Service* (2007).

We Wstępie E. B. Zybert nakreśliła genezę obecnie funkcjonujących zaleceń standaryzacyjnych w bibliotekarstwie dziecięco-młodzieżowym, przypadającą na początek lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Opublikowano wówczas *Guidelines for Children's Services* (1991) jako uzupełnienie wcześniej opracowanych wytycznych *Guidelines for Public Libraries* (1986). Prace nad aktualizacją poradnika ukończono w 2003 roku. Pozytywny odbiór wytycznych oraz wyniki badań nad znaczeniem kontaktów małych dzieci z książką przyczyniły się do opracowania *Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers* (2007). W tym też czasie przygotowano wskazówki do pracy biblioteczno-informacyjnej z młodzieżą. Ukazały się one jako *Guidelines for Library Services for Young Adults* w 1997 roku, a wydanie poprawione w 2008 roku. Rok wcześniej przyjęto natomiast deklarację *Internet and Children's Library Services*. Dla wszystkich (oprócz deklaracji) wymienionych dokumentów standaryzacyjnych przygotowano polskojęzyczne wersje, dostępne na stronie WWW IFLA, a także w wersji drukowanej, zgodnie z zaleceniem IFLA na temat dostępności materiałów w formie podręcznego narzędzia pracy bibliotekarzy (Lewandowicz-Nosal, 2009a, s. 8-11).

Dokumenty standaryzacyjne uzupełniają i wykorzystują zapisy zawarte w takich opracowaniach, jak np. *Public Library Service. IFLA/UNESCO Guidelines for Development* czy *IFLA/UNESCO Internet*

Manifesto Guidelines. W wytycznych IFLA dla bibliotek obsługujących niemowlęta i małe dzieci (do lat 3) podkreślono też m.in. istotę zapisów zawartych w Międzynarodowej Konwencji o Prawach Dziecka ONZ (1989), a dotyczących możliwości rozwoju dzieci, co wiąże się m.in. z bezpłatnym i równym dostępem do informacji, dokumentów i programów (Lewandowicz-Nosal, 2009a, s. 15-16).

Prezentowane wytyczne mają podobną strukturę. Wskazano w nich cel standardów, którym jest przede wszystkim wsparcie bibliotekarzy z bibliotek publicznych różnych krajów w oferowaniu na wysokim poziomie usług bibliotecznych i informacyjnych. Ich odbiorcami zatem są bibliotekarze różnych typów bibliotek, ich dyrektorzy, a także studenci i wykładowcy kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*. Wyznaczanie grup docelowych zależy od typu bibliotek. Te, które obsługują dzieci do lat 3 nie mogą zapominać o ich rodzicach i opiekunach, jak również o pracownikach służby zdrowia, osobach zatrudnionych w żłobkach i innych dorosłych pracujących z dziećmi (Lewandowicz-Nosal, 2009a, s. 19, 24). W wytycznych podkreślono zatem konieczność współpracy bibliotek z lokalnymi organizacjami i stowarzyszeniami zajmującymi się dziećmi czy dziecięcymi przychodniami zdrowia. Powinny to uwzględniać wszystkie biblioteki dziecięce, kierujące swoje usługi zazwyczaj do dzieci do lat 13. Większe problemy w określeniu grupy docelowej mają placówki dla młodzieży. Ogólnie przyjmuje się, że są to instytucje przeznaczone dla osób w przedziale wiekowym od 11 do 18 lat, ale przedział ten może być rozszerzony w zależności od kraju i kontekstu kulturowego. Podkreślono też potrzebę działań bibliotek wśród młodzieży bez względu na ich rasę, religię czy pochodzenie społeczno-kulturowe oraz zdolności intelektualne i sprawność fizyczną (Lewandowicz-Nosal, 2009a, s. 64).

W poszczególnych częściach wszystkich wytycznych zaakcentowano ponadto konieczność zatrudnienia wykwalifikowanych bibliotekarzy, którzy powinni posiadać nie tylko wiedzę zawodową, ale także znajomość zagadnień psychologiczno-pedagogicznych. Obejmują one m.in. wiedzę o fazach rozwoju młodych ludzi, ich potrzebach edukacyjnych i czytelniczych. Ważne są również kompetencje niezbędne do pracy w środowisku wielokulturowym, jak i zaangażowanie czy entuzjazm (Lewandowicz-Nosal, 2009a, s. 25-26, 56). W przypadku pracy z młodzieżą uwypatniono z kolei potrzebę znajomości wśród bibliotekarzy kultury i zainteresowań młodych ludzi (Lewandowicz-Nosal, 2009a, s. 68).

Dla poszczególnych grup docelowych zaproponowano rejestr usług niezbędnych do właściwego funkcjonowania bibliotek. Na podkreślenie zasługują szczególnie oferty dla małych dzieci oraz

młodzieży. Dla tych ostatnich użytkowników niestety nie we wszystkich krajach usługi biblioteczne są szeroko rozpowszechnione, choć „przejsie między dzieciństwem a dorosłością jest unikalnym etapem w życiu. Młodzież ma prawo do usług bibliotecznych na tym samym poziomie, tej samej jakości, jak te, które są oferowane dorosłym czytelnikom. Jeśli to możliwe i powinny być rozwijane we współpracy z samą młodzieżą” (Lewandowicz-Nosal, 2009a, s. 62). Dalej czytamy: „Młodzież powinna być traktowana jako eksperci w sprawach, które ją interesują i są jej bliskie” (Lewandowicz-Nosal, 2009a, s. 68). Opisano zatem misję biblioteki, która polega na bogatej ofercie różnorodnych materiałów (oczywiście bezpiecznych) i działań, dzięki którym będzie możliwy wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży – m.in. przez nabywanie pozytywnych doświadczeń lekturowych. Te doświadczenia wiążą się także ze stworzeniem właściwej atmosfery i warunków lokalowych w bibliotekach.

Ważną częścią *Wytycznych IFLA dla bibliotek obsługujących niemowlęta i małe dzieci (do 3 lat)* jest wskazanie sposobów oceny działalności bibliotek. Przygotowano także wskaźniki służące opiniiowaniu usług dla młodzieży (Lewandowicz-Nosal, 2009a, s. 27-32, 72, 78-83). Książkę wzbogacono o wykaz kryteriów rozwojowych, które mogą pomóc młodzieży w jej wszechstronnym rozwoju (Lewandowicz-Nosal, 2009a, s. 83-86). Bardzo ważny jest również – jak podkreślono w wytycznych – pozytywny wizerunek biblioteki i jej reklamowanie za pomocą różnych metod, zarówno tradycyjnych (np. ulotki z godzinami otwarcia placówki), marketingowych (m.in. tworzenie materiałów promujących wiarygodność placówki) jak i elektronicznych, polegających na wykorzystywaniu stron WWW do umieszczenia informacji o usługach (Lewandowicz-Nosal, 2009a, s. 25, 56, 73). Ważne jest zatem pozyskanie odpowiednich środków finansowych, np. dzięki sponsoringowi (Lewandowicz-Nosal, 2009a, s. 53). Godne uwagi są także najciekawsze programy realizowane przez wybrane biblioteki, a oferowane małym dzieciom (np. w Chorwacji *Czytaj im od najmłodszych lat*) oraz młodzieży (np. mediateka dla młodzieży w Hamburgu¹).

Ostatnim tekstem zamieszczonym w prezentowanej publikacji jest deklaracja *Internet i Biblioteki dla dzieci*, przyjęta w Durbanie na dorocznym Światowym Kongresie IFLA w 2007 r. Akcentuje ona m.in. swobodny dostęp dzieci do Internetu (Lewandowicz-Nosal,

¹ Podobne mediateki powstały też w Olsztynie i we Wrocławiu.

2009a), niestosowanie filtracji źródeł, ale jednocześnie podkreśla konieczność prowadzenia edukacji medialnej młodych użytkowników (Lewandowicz-Nosal, 2009a, s. 87-88).

Wykorzystanie międzynarodowych zaleceń bibliotekarskich, będących efektem licznych debat i konsultacji, nie jest (jak już wspomniano) obligatoryjne, niemniej jednak wytyczne te – propagując najlepsze rozwiązania – sprzyjają tworzeniu narodowych dyrektyw. Można obserwować także proces odwrotny: narodowe standardy mogą stać się międzynarodowymi wytycznymi. Prezentowana publikacja jest zatem ważna, bo porządkuje informacje o warunkach niezbędnych do właściwego funkcjonowania bibliotek obsługujących dzieci i młodzież. Jednocześnie wskazuje przykłady nowatorskich programów bibliotecznych skierowanych m.in. na rozwój czytelnictwa młodych odbiorców. Książka zatem doskonale wpisuje się w potrzeby zawodowe bibliotekarzy nie tylko bibliotek publicznych, ale wszystkich, które kierują swoją ofertę do młodego użytkownika.

Bibliografia

Biblioteki szkolne. Wytyczne IFLA/UNESCO (2003), oprac. przez T. P. Stare i G. Willars pod auspicjami Sekcji Bibliotek Szkolnych i Centrów Zasobów Informacji. Warszawa.

Lewandowicz-Nosal G., Zybert E. B. (red.) (2009a), *Dzieci, młodzież – Internet – biblioteka. Wytyczne IFLA Sekcji Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży*. Warszawa.

Lewandowicz-Nosal G. (red.) (2009b), *Internet w bibliotece dla dzieci i młodzieży. Od teorii do praktyki. Poradnik*. Warszawa.

Zybert E. B. (red.) (2002), *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa.

Izabela Swoboda

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Śląskiego

Bibliografia. Teoria – Praktyka – Dydaktyka. Praca zbiorowa pod red. Jadwigi Woźniak-Kasperek i Mikołaja Ochmańskiego. Warszawa : Wydaw. SBP, 2009. – 299, [1] s. – ISBN 978-83-61464-06-8.

W znanej serii SBP *Nauka – Dydaktyka – Praktyka* ukazała się interesująca praca zbiorowa pod redakcją Jadwigi Woźniak-Kasperek i Mikołaja Ochmańskiego: *Bibliografia. Teoria – Praktyka – Dydaktyka*. Książka znakomicie wpisuje się, zgodnie zresztą z intencjami redaktorów, w ogólnopolską debatę nad kondycją współczesnej bibliografii. Jej potrzebę wyraźnie podkreśla we wstępie J. Woźniak-Kasperek zaznaczając, że przeobrażenia w sferze technologii informacyjnych, informatycznych, telekomunikacyjnych oraz w samej nauce postrzeganej jako system dziedzin i dyscyplin, zmiany w otoczeniu gospodarczym i społecznym oraz w dziedzinie naszej mentalności, wiedzy i nawyków, wymagają ponownego zastanowienia się nad stanem bibliografii jako dyscypliny naukowej, jej związkami z innymi naukami, praktyką i organizacją, warsztatem bibliograficznym, narzędziami oraz metodami wykorzystywanymi współcześnie w praktyce bibliograficznej (Woźniak-Kasperek, 2009, s. 10).

Na prezentowaną pracę składają się 22 artykuły, które zostały pogrupowane tematycznie, w kolejności od tych poruszających ogólne i teoretyczne aspekty bibliografii, poprzez zagadnienia bibliografii specjalnych, kwestie cyfryzacji spisów bibliograficznych, na dydaktyce kończąc.

Cykl artykułów poświęconych generaliom bibliografii otwiera praca Marty Skalskiej-Zlat (Instytut Informatyki i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Wrocławski) *Bibliografia w perspektywie naukoznawstwa*, w której autorka przedstawia miejsce bibliografii jako dyscypliny naukowej we współczesnej nauce. Podkreśla, że silne uzależnienie rozwoju działalności bibliograficznej od współczesnej technologii i jej ścisłe związki z informacją naukową i naukami o komunikacji zmuszają do nowego spojrzenia na przedmiot jej badań, ale wpływają też silnie na terminologię dziedziny (Skalska-Zlat, 2009, s. 14). Przeprowadzone badania bibliometryczne potwierdziły fakt, że „wraz z rozwojem nauki o informacji punkt ciężkości przesunął się z teorii bibliografii na teorię informacji [i to - IS], co do-

tychczas było *bibliograficzne*, stało się *informacyjne*” (Skalska-Zlat, 2009, s. 32). Badania autorki pokazały, że w opracowaniach z zakresu nauki o informacji rzadko spotyka się odniesienia do jej bibliograficznych korzeni; a przecież informacja naukowa to młodsza „siostra” bibliografii, która umiejętnie wykorzystuje jej wiedzę i doświadczenia. Analizy bibliometryczne piśmiennictwa naukowego ujawniły stały wzrost liczby publikacji dotyczących tej dyscypliny, zwłaszcza zagadnień związanych z teorią i metodologią cytowań, analizą jakości baz danych i ich przydatności w badaniach struktury piśmiennictwa oraz stosowanych w tym celu metod i technik analizy i oceny formatów danych, metadanych.

Jadwiga Sadowska (Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Uniwersytet Warszawski) – autorytet w dziedzinie bibliografii, wieloletni dyrektor Instytutu Bibliograficznego w Warszawie – w artykule *Główne problemy współczesnej polskiej bibliografii* wskazała na stale wzrastającą się wielkość piśmiennictwa i wynikające stąd konsekwencje dla opracowania bibliograficznego, nieuchronność rozszerzenia zasięgu formalnego rejestracji bibliograficznej, w tym głównie o dokumenty elektroniczne, ale także dźwiękowe i ikonograficzne oraz konieczność szybkiej retrokonwersji i digitalizacji bibliografii. Podkreśliła potrzebę podjęcia działań organizacyjnych zmierzających do współtworzenia bibliograficznych baz danych. Zajęła się także kwestią kontynuacji działań nad niezakończonymi pracami dotyczącymi rejestracji bibliograficznej narodowego piśmiennictwa retrospektywnego.

W pewien sposób z tekstem J. Sadowskiej korespondują prace Wandy Klenczon (Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej w Warszawie) i Magdaleny Krynickiej (Biblioteka Narodowa w Warszawie). W. Klenczon – dyrektor Instytutu Bibliograficznego – w artykule *Instytut Bibliograficzny – tradycja i nowe wyzwania* przedstawiła strukturę placówki i jej obecne zadania oraz omówiła organizację pracy nad bieżącą bibliografią narodową, działalność instrukcyjną, metodyczną i naukową Instytutu. Nieco więcej uwagi poświęciła pracom nad przygotowaniem polskiej wersji formatu MARC 21 i zagadnieniom bibliografii w erze cyfrowej, skupiając się na przyszłości serwisów bibliograficznych w kontekście obecności źródeł informacji w globalnej sieci.

M. Krynicka w artykule *Przewodnik Bibliograficzny – niezbędne źródło informacji* przedstawiła uwarunkowania prawne bibliografii narodowej, współpracę Biblioteki Narodowej z NUKAT, organizację pracy, formy udostępniania i standardy opisu w *Przewodniku Bibliograficznym*.

Dla porównania, krótki tekst Barbary Kotalskiej (Bibliothèque Nationale de France), *Kontrola jakości opisu bibliograficznego w Bibliographie nationale française* pozwala zobaczyć jak z problematyką jakości opisu bibliograficznego i haseł wzorcowych radzą sobie zespoły redagujące francuską bibliografię narodową.

W części pracy poświęconej zagadnieniom ogólnym i teoretycznym bibliografii znalazł się także artykuł Jarosława Packa (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) *Przedmiot bibliografii w perspektywie rozwoju technologii informacyjnych*, w którym autor próbuje wskazać i przeanalizować zmiany zachodzące pod wpływem technologii informacyjnych w obrębie bibliografii, rozumianej jako dyscyplina naukowa i działalność informacyjna. Zaproponował m.in. nową definicję przedmiotu bibliografii rozumianej jako spis – „przedmiotem bibliografii rozumianej jako spis bibliograficzny jest każdy obiekt informacyjny, czyli wyodrębniona jako spójna całość informacja niezależnie od formy, nośnika czy metody zapisu” (Pacek, 2009, s. 53). Trudno nie zgodzić się z takim stanowiskiem, zwłaszcza uwzględniając obiekty cyfrowe „gromadzone” w elektronicznych bibliotekach i repozytoriach.

Wiele niezwykle ciekawych prac zostało poświęconych problematyce bibliografii specjalnych. Rozwój historyczny tego terminu w Polsce poczynszy od XIX wieku do czasów współczesnych zaprezentowała Alicja Matczuk (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) w obszernym artykule *Bibliografia specjalna. Historia i zakres pojęcia*. Podjęta przez nią próba przedstawienia zakresu terminu *bibliografia specjalna* podyktowana została faktem, że pojęcie to – jedno z najważniejszych i kluczowych w teorii bibliografii – w odniesieniu do rodzajów spisów bibliograficznych niesie ze sobą możliwość różnych interpretacji. Brak jedności w jej pojmowaniu prowadzi do chaosu terminologicznego, co utrudnia komunikację naukową i rozwój samej dyscypliny. Autorka wskazała na potrzebę zastąpienia terminu bibliografia specjalna przez coraz powszechniejsze i bardziej jednoznaczne określenie bibliografia dziedzin i zagadnień. Postuluje również opracowanie „nowego słownika terminologii bibliograficznej, który zawierałby aktualne, usystematyzowane i kompletne polskie słownictwo bibliograficzne” (Matczuk, 2009, s. 116).

Problematykę bibliografii osobowych, a przede wszystkim stan i potrzeby bibliografii zespołów osobowych instytucji w Polsce po II wojnie światowej, przedstawił Artur Znajomski (Instytut Biblioteko-

znawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie). W artykule *Bibliografie zespołów osobowych – instytucji. Stan i potrzeby* pokazał, że rozwój bibliografii instytucji w naszym kraju nie był jednolity: powstawały głównie bibliografie szkół wyższych, instytutów i innych placówek naukowo-badawczych, znacznie skromniejszą liczbą spisów publikacji natomiast mogą pochwalić się towarzystwa naukowe, biblioteki, muzea, archiwa i inne środowiska twórcze. Wśród bibliografii zdecydowanie przeważają zestawienia podmiotowe. Zdaniem Autora bibliografie instytucji zmagają się z wieloma problemami metodycznymi, takimi jak: dobór i selekcja materiału, opis bibliograficzny, układ, indeksy czy język publikacji (Znajomski, 2009, s. 129). Sygnalizowane przez niego rozbieżności terminologiczne skłaniają do refleksji nad potrzebą uporządkowania, ujednolicenia i dokładnego sprecyzowania pojęcia bibliografii zespołów osobowych.

Uzupełnienie rozważań teoretycznych nad terminami: *bibliografie osobowe i bibliografie zespołów osobowych* oraz przykłady rozwiązań problemów metodycznych związanych z opracowaniem spisów, czytelnik znajdzie w pracy Teresy Górniak (Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego) *Bibliografie osobowe i zespołów osobowych w dorobku publikacyjnym pracowników Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945-2006*. Prezentacja dorobku pracowników BUŁ, obejmującego trzydzieści bibliografii osobowych, pozwoliła autorce podjąć próbę m.in. określenia miejsca bibliografii osobowej w teorii i metodyce bibliografii.

Obecnie bibliografie dorobku naukowego pracowników instytucji naukowych tworzone są coraz częściej w postaci baz danych i poza funkcjami dokumentacyjnymi oraz informacyjnymi, stają się również źródłem informacji bibliometrycznej. W artykule *Bibliografia publikacji pracowników szkoły wyższej jako źródło informacji i narzędzie bibliometryczne na przykładzie bazy danych Bibliografia Dorobku Naukowego UMCS w Lublinie* Elżbieta Grzybowska (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) przedstawiła jak poszczególne etapy tworzenia bazy w programie Expertus (tj. gromadzenie materiału bibliograficznego, obejmującego pozyskiwanie prac i oryginałów publikacji do wglądu, wprowadzanie danych do bazy, tworzenie charakterystyki przedmiotowej i wskaźników wartościujących oraz korekta rekordów bibliograficznych i indeksów) wpływają na kompletność, aktualność i rzetelność danych. Podkreśliła również, że efektywna realiza-

cja tego typu przedsięwzięć uzależniona jest również od wsparcia ze strony władz (istotne są odpowiednie uregulowania organizacyjno-prawne) oraz aktywnej współpracy środowiska naukowego instytucji (Grzybowska, 2009, s. 141).

Dwa artykuły poświęcono legitymującej się bardzo długą tradycją *Bibliografii historii polskiej*. Pierwsza praca – Adama Nowaka (Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Uniwersytet Warszawski) – zatytułowana jest *Fenomen Bibliografii historii polskiej 1815-1914*. Drugi artykuł – Anny Grucy (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) pt. *Bibliografia historii polskiej – problemy warsztatu bieżącej bibliografii specjalnej* przedstawia dylematy związane z już ponad stuletnią tradycją działalności instytucji i zespołów odpowiedzialnych za bieżącą rejestrację piśmiennictwa historycznego.

Pewien niedosyt budzi niewielkie zainteresowanie problematyką bibliografii regionalnej. Z tym zagadnieniem związana jest tylko praca Sylwii Wesołowskiej (Książnica Pomorska w Szczecinie) zatytułowana *Bibliografia Pomorza Zachodniego – tradycje i perspektywy*. Autorka przedstawiając jedną z najstarszych bibliografii regionalnych w Polsce (opracowywaną nieprzerwanie od 1960 r.) nawiązuje do budzącej sporo kontrowersji niezgodności terminologicznej dotyczącej stosowania terminu *bibliografia regionalna* do spisów, które według obowiązującej terminologii powinny być określane mianem *bibliografii terytorialnej*. Przedstawiając genezę *Bibliografii Pomorza Zachodniego*, autorce udało się pokazać jak wielki wpływ na rozwój bibliografii regionalnej w naszym kraju miała sytuacja polityczna, społeczna i gospodarcza, jak na przestrzeni kilkudziesięciu lat zmieniała się organizacja bibliografii regionalnej i funkcje, które pełniła. Tym samym praca S. Wesołowskiej to także cenne źródło wiedzy historycznej dotyczące, przede wszystkim, powojennego rozwoju bibliografii regionalnej w Polsce.

Agnieszka Łakomy (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach) w pracy *Działalność bibliograficzna świadectwem losów polskiej książki za granicą w okresie II wojny światowej* zajęła się niezwykle interesującą problematyką rejestracji bibliograficznej książek polskich wydawanych na emigracji w latach 1939-1945. Autorka podkreśla, że opracowania bibliograficzne rejestrujące ówczesne publikacje emigracyjne dostarczają badaczom bardzo cennych informacji – o książkach często już nie istniejących albo znajdujących się w bibliotekach zaledwie w kilku egzemplarzach, dają także możliwość odtworzenia działających na emigracji

instytucji produkcji książki (Łakomy, 2009, s. 184). A. Łakomy omówiła kilkanaście ważnych źródeł bibliograficznych (dołączona do artykułu bibliografia zawiera 28 pozycji) dzieląc je na dwie grupy – różnego typu bibliografie emigracyjne i bibliografie poloników zagranicznych wydanych w kraju.

Badaczy i studentów Orientu zainteresuje zapewne artykuł Magdaleny Mnikowskiej (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) *Z warsztatu bibliograficznego orientalisty. O znaczeniu wybranych prac leksykograficznych oraz studiów językoznawczych w badaniu wpływów Turcji Osmańskiej na kulturę polską*; a wszystkich zaciekawionych bibliografią dziedzinową z zakresu nauk rolniczych – praca Wiesława Libery i Wandy Pochwałko-Kołodziejskiej (Centralna Biblioteka Rolnicza w Warszawie) *Bibliografia zagadnień rolniczych i gospodarki żywnościowej w Centralnej Bibliotece Rolniczej w Warszawie*.

Kolejne prace ogólniej odnoszą się do problemu cyfryzacji informacji i dokumentów oraz konieczności uwzględnienia przez bibliografię tego kierunku. Zagadnieniem związanym z opracowaniem i udostępnianiem spisów bibliograficznych w Internecie zajął się Adam Jachimczyk (Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Kielcach). W artykule *Polskie spisy bibliograficzne na World Wide Web* m.in. omówił dostępne na WWW rodzaje spisów, źródła informacji o polskich spisach bibliograficznych i ich autorów. Przedstawił także wyniki swoich szczegółowych badań nad metodą opracowania bibliografii dostępnych na WWW.

Zaletom (i wadom) wykorzystania standardu Web 2.0 do projektowania bibliografii poświęcony jest artykuł Katarzyny Pilitowskiej (Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego) *Bibliografia w standardzie Web 2.0 – możliwości i ograniczenia*, natomiast J. Woźniak-Kasperek w pracy *Narzędzia wyszukiwania treściowego w spisach bibliograficznych* podpowiada jak można wykorzystać technikę cyfrową do poszerzania środowiska informacyjno-wyszukiwawczego bibliografii. Interesujący wydaje się zwłaszcza pomysł uporządkowania treści adnotacji bibliografii Estreicherów (i innych) poprzez zapisanie ich w odpowiednio przygotowanym formacie, co pozwoliłoby m.in. na łatwiejsze i skuteczniejsze ich przeszukiwanie.

Przedstawiany tom zamykają trzy prace poświęcone problematyce dydaktyki bibliografii, dokładniej wpływowi edukacji z zakresu bibliografii na kompetencje informacyjne studentów. Małgorzata Jaskowska, Agnieszka Korycińska-Huras i Maria Próchnicka (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet

Jagielloński w Krakowie) w pracy *Bibliografia jako źródło informacji naukowej – w opinii studentów* przedstawiły wyniki badania, którego celem było dokonanie oceny skuteczności kształcenia w obrębie grupy przedmiotów dostarczających wiedzy o źródłach informacji (m.in. bibliograficznych), umiejętności planowania i realizowania procesu poszukiwania informacji, jej wykorzystania oraz określenia niektórych cech zachowań informacyjnych studentów przygotowujących pracę licencjacką na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*. Zasadniczym celem badań przeprowadzonych przez Monikę Krakowską (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) i prezentowanych w artykule *Kształcenie w zakresie bibliografii jako sposób wspierania rozwoju kompetencji informacyjnych w szkolnictwie wyższym* było określenie wiedzy i kompetencji w zakresie tworzenia warsztatu bibliograficznego studentów, którzy uzyskali tytuł zawodowy licencjata na kierunkach innych niż *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*. Praca *Wykorzystanie bibliograficznych baz danych w dydaktyce Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego* autorstwa Agnieszki Bajor i Hanny Langer (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach) prezentuje wyniki badania pozwalającego ocenić znajomość i wykorzystanie tradycyjnych i elektronicznych źródeł informacji bibliograficznej przez studentów kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*. Zainteresowani wynikami badań powinni zajrzeć do omawianych prac, gdzie znajdą szczegółowe zestawienia danych i wnioski autorów, które mogą inspirować do własnych refleksji.

W zamierzeniu redaktorów przedstawiona publikacja przynajmniej częściowo ma sprostać wyzwaniom jakie dzisiaj stoją przed bibliografią, problematyka poruszana w poszczególnych artykułach jest zatem dość zróżnicowana. Ta heterogeniczność prac to niewątpliwie atut omawianej książki, pozwala bowiem mieć nadzieję na szeroki krąg odbiorców; zapewne z zainteresowaniem sięgną po nią zarówno teoretycy, historycy bibliografii, jak i bibliotekarze, praktycy bibliografii, nauczyciele akademicki czy studenci, słowem – wszyscy, którym bliski jest obszar pracy z książką.

Bibliografia

Grzybowska E. (2009), *Bibliografia publikacji pracowników szkoły wyższej jako źródło informacji i narzędzie bibliometryczne na przykładzie bazy danych Bibliografia Dorobku Naukowego UMCS w Lublinie*. W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, s. 130-142.

Łakomy A. (2009), *Działalność bibliograficzna świadectwem losów polskiej książki za granicą w okresie II wojny światowej*. W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, s. 183-191.

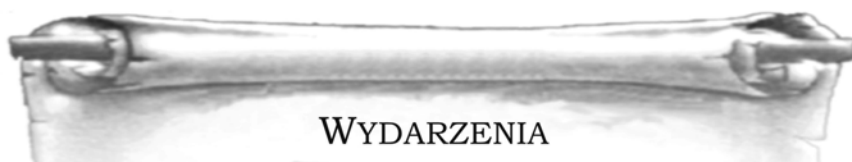
Matczuk A. (2009), *Bibliografia specjalna. Historia i zakres pojęcia* W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, s. 88-116.

Pacek J. (2009), *Przedmiot bibliografii w perspektywie rozwoju technologii informacyjnych*. W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, 47-58.

Skalska-Zlat M. (2009), *Bibliografia w perspektywie naukoznawstwa*. W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, s. 13-33.

Woźniak-Kasperek J. (2009), *Słowo wstępne*. W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, s. 9-11.

Znajomski A. (2009), *Bibliografie zespołów osobowych – instytucji. Stan i potrzeby* W: Bibliografia : teoria, praktyka, dydaktyka : praca zbiorowa. Pod red. J. Woźniak-Kasperek i M. Ochmańskiego. Warszawa, s.117-129.

Powieść z kapturem

W styczniu 2010 r. Instytut Wydawniczy PAX książką „Piekło Gutenberga” autorstwa Christopha Borna wprowadził na rynek nową serię wydawniczą *Powieść z kapturem*. Podjęta inicjatywa stawia sobie za zadanie nawiązanie do tradycji powieści sensacyjno-historycznej, opartej na rzetelnej wiedzy historycznej. Pierwszy, publikowany w ramach serii, tom przedstawia Europę u progu renesansu, w której Kościół znajduje się w stanie kryzysu, a wynalazek Gutenberga, zmieniający oblicze świata, może zagrozić oficjalnym autorytetom. Trzymająca w napięciu fabuła stara się odpowiedzieć na pytanie czy za tajemniczą serią morderstw w Moguncji stoją ciemne moce, czy jest to tylko wynik walk o wpływy w nowych czasach.

Źródło:

[http://www.ksiazka.net.pl/index.php?id=49&tx_ttnews\[tt_news\]=2815](http://www.ksiazka.net.pl/index.php?id=49&tx_ttnews[tt_news]=2815)

Marta Kunicka

Dyskusyjny Klub Książki w Bibliotece Śląskiej

Powołanie Dyskusyjnego Klubu Książki, działającego przy Bibliotece Śląskiej, jest projektem Instytutu Książki i Bibliotek Wojewódzkich, współfinansowanym przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Celem projektu jest stworzenie przestrzeni do rozmów o literaturze i ożywienie środowisk skupionych wokół bibliotek oraz kreowanie mody na czytanie. Biblioteka Śląska jest koordynatorem stale powiększającej się sieci klubów, działających już od 2007 r. Członkiem klubu może zostać każdy czytelnik - niezależnie od wieku, zainteresowań czy wykształcenia. Od kilku miesięcy, w ramach promocji przedsięwzięcia, można posłuchać relacji

ze spotkań Klubu Dobrej Książki w Polskim Radiu Katowice (102.2 FM). Audycja jest nadawana w godzinach nocnych w każdy pierwszy czwartek miesiąca.

Źródło:

<http://www.bs.katowice.pl/>
Marta Kunicka

Spotkanie z Ernestem Bryllem

Wyższa Szkoła Zarządzania Ochroną Pracy 19 marca 2010 r. zorganizowała spotkanie z Ernestem Bryllem, które zainicjowało cykl „Przy literaturze o kulturze”. Po odczytaniu kilku wierszy przez Ige Herok-Turską, Poeta opowiadał o życiu kulturalnym Polski i Irlandii, a także podzielił się swoimi refleksjami na temat poezji. Po serii pytań spotkanie zakończył wpis prelegenta do kroniki biblioteki.

Źródło:

http://studia.wszop.edu.pl/index.php?s=27&o=listing_informacji&id_kat=23&id_informacji=8714
Marta Kunicka

Promocja książki „Tychy. Bibliografia 1992-1996”

W Urzędzie Miasta Tychy 18 marca 2010 r. odbyła się uroczysta promocja drugiego już tomu spisu „Tychy. Bibliografia 1992-1996”. Wykaz został przygotowany przez pracowników Miejskiej Biblioteki Publicznej w Tychach, pod kierunkiem dyrektor Doroty Łukasiewicz-Zagały. W uroczystości uczestniczyli przedstawiciele władz miasta, radni oraz liczni bibliotekarze. Imprezie promocyjnej towarzyszył wykład Agnieszki Bajor z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach pt. *Rola bibliografii terytorialnych - na przykładzie bibliografii województwa śląskiego*. Spotkanie zakończył koncert uczniów Zespołu Szkół Muzycznych w Tychach im. F. Rybickiego, pod kierunkiem Alicji Warcaby.

Źródło:

<http://www.mbp.tychy.pl/aktu/394/main.html>
Marta Kunicka

Elżbieta Dzikowska gościem Wyższej Szkoły Humanitas

W Wyższej Szkole Humanitas w Sosnowcu 22 marca odbyło się spotkanie autorskie z Elżbietą Dzikowską, podróżniczką, historykiem sztuki, autorką wielu książek i filmów dokumentalnych. Prelegentka rozpoczęła od recytacji wiersza chilijskiego poety Pablo Nerudy *Powolnie umiera*, który traktuje jako swojego rodzaju przestrożę i inspirację do podejmowania działań, sprawiających największą radość i nadających sens jej życiu.

Pablo Neruda *Powolnie umiera*

*Powolnie umiera
Ten, kto nie podróżuje,
Ten, kto nie czyta,
Ten, kto nie słucha muzyki.
Ten, kto nie obserwuje.*

*Powolnie umiera
Ten, kto niszczy swą miłość własną,
Ten, kto znikąd nie chce przyjąć
pomocy.*

*Powolnie umiera
Ten, kto staje się niewolnikiem przyzwyczajenia,
Ten, kto odtwarza codziennie te same ścieżki,
Ten, kto nigdy nie zmienia punktów odniesienia,
Ten, kto nigdy nie zmienia koloru swojego ubioru,
Ten, kto nigdy nie porozmawia z nieznajomym.*

*Powolnie umiera
Ten, kto unika pasji i wiru emocji,
Które przywracają oczom blask
I serca naprawiają.*

*Powolnie umiera
Ten, kto nigdy nie opuszcza swojego przyłodka,
Gdy jest nieszczęśliwy w miłości lub w pracy.
Ten, kto nie podejmuje ryzyka spełnienia
swoich marzeń,*

Ten, kto nigdy choćby raz w życiu nie odłożył na bok racjonalności.

*Więc od dzisiaj zacznij
żyć!
Zaryzykuj siebie od
dzisiaj!
Zacznij działać od
zaraz!
Nie pozwól sobie na powolne
umieranie!
Nie zabraniaj sobie być
szczęśliwym*

Współautorka programu telewizyjnego „Pieprz i wanilia”, na którym wychowało się wielu uczestników spotkania, opowiadała o początkach swojej „wielkiej przygody”, o swojej pasji poznawania innych kultur i cywilizacji oraz o radości i satysfakcji z dzielenia się tą wiedzą z innymi. Wystąpieniu towarzyszył pokaz jej zdjęć z ostatnich podróży, m.in. do Gwatemali i Meksyku oraz promocja najnowszego cyklu książek „Groch i kapusta”, wydanych przez Wydawnictwo Rosikon Press. Po spotkaniu wierni sympatycy zwrócili się do Autorki z prośbą o autograf i skorzystali z możliwości zrobienia wspólnego zdjęcia.

Uczestnicy spotkania mogli także zobaczyć wystawę zdjęć z różnych zakątków świata, autorstwa młodych podróżniczek: Agny Bieleckiej (absolwentki Wydziału Geografii Uniwersytetu Wrocławskiego oraz międzynarodowych studiów azjatyckich na Wydziale Nauk Społecznych i Ekonomicznych na Uniwersytecie Genewskim) i Renaty Niezbeckiej (dziennikarki radiowej z wykształcenia historyka filozofii, a z powołania podróżniczki i taterniczki).

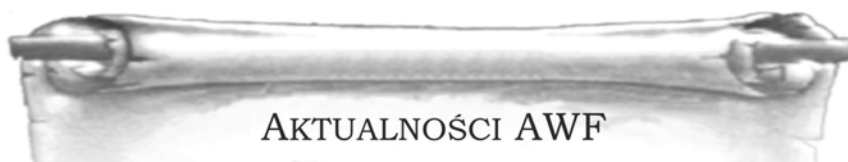
Spotkanie z Elżbietą Dzikowską zapoczątkowało nowy cykl wykładów „Podróżuj z Erasmusem”, organizowanych przez WSH dla studentów zainteresowanych udziałem w międzynarodowym programie wymiany studentów.

Źródło:

http://www.tychy.pl/twojetychy/tt_123.pdf;

http://www.e-sosnowiec.pl/index.php?dane=głowna&art_gło=3750&num=2

Izabela Jurczak

MARIUSZ PACHA
*Biblioteka Akademii Wychowania Fizycznego
im. Jerzego Kukuczki w Katowicach*

BIBLIOTEKA AWF IM. J. KUKUCZKI W KATOWICACH W 2009 ROKU

System biblioteczno-informacyjny Akademii Wychowania Fizycznego im. J. Kukuczki w Katowicach tworzą:

1. Dział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów z sekcjami:
 - Wydawnictw Zwartych,
 - Wydawnictw Ciągłych;
2. Dział Udostępniania Zbiorów, Informacji i Dokumentacji Naukowej z sekcjami:
 - Udostępniania Prezencyjnego,
 - Wypożyczeń, Przechowywania i Ochrony Zbiorów,
 - Informacji i Dokumentacji Naukowej,
 - Wypożyczalnia Międzybiblioteczna;
3. Bibliotekarz Systemowy/Administrator Systemu;
4. Międzysekcyjne zespoły ds.:
 - Kontroli i Selekcji Zbiorów,
 - Organizacji, Współpracy i Promocji,
 - Biblioteki Cyfrowej,
 - Szkoleń Bibliotecznych,
 - Redakcja czasopisma „Bibliotheca Nostra”.

I. Pracownicy

Na koniec 2009 roku stan zatrudnienia w Bibliotece wynosił 15 pełnych etatów. Struktura zatrudnienia przedstawiała się następująco:

Wyszczególnienie	Stan osobowy	Procent ogółu zatrudnionych
Kierownik Biblioteki	1	6,7 %
Dział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów	6	40,0 %
Dział Udostępniania Zbiorów, Informacji i Dokumentacji Naukowej	7	46,6 %
Bibliotekarz Systemowy/ Administrator Systemu	1	6,7 %
Razem	15	100 %

Tabela 1. Pracownicy

Tendencja (w stosunku do roku 2008):

Stan zatrudnienia uległ zmniejszeniu o 1 pełny etat, czyli o 6%.

II. Zbiory

Stan zbiorów na dzień 31.12.2009 roku wynosił łącznie 60605 wol., a jego struktura przedstawiała się następująco:

Druki	Ilość wol.	Udział (%)
Druki zwarte	53789	88,8
Druki ciągłe	6816	11,2
Razem	60605	100,0

Tabela 2. Struktura zbiorów

Tendencja:

Wzrost o 1478 wol. (2,5 %).

III. Udostępnianie

- Liczba zarejestrowanych użytkowników wynosiła 5689.
- Liczba udostępnień zbiorów przedstawiała się następująco:

Druki	Ilość wol.	Udział (%)
Druki zwarte	2127	86,9
Druki ciągłe	321	13,1
Razem	2448	100,0

Tabela 3. Zbiory - wpływy w ciągu roku

Wyszczególnienie	Liczba udostępnień na zewnątrz	Liczba udostępnień na miejscu	Wypożyczenia międzybiblioteczne	Razem	Udział (%)
Książki	15432	14135	26	29593	61,4
Czasopisma	X	7858	2	7860	16,3
Kserokopie	10676	X	90	10766	22,3
Razem	26108	21993	118	48219	100,0
Udział (%)	54,2	45,6	0,2	100,0	

Tabela 4. Udostępnianie zbiorów

ADAM CICHOSZ
*Akademia Wychowania Fizycznego
im. Jerzego Kukuczki w Katowicach*

Recenzja książek Henryka Kocója

**„Wiwat król kochany!
Wiwat Sejm!
Wiwat Naród!
Wiwat wszystkie stany!”
A. Mickiewicz *Pan Tadeusz***

*Henryka KOCÓJA serce i rozum po stronie głęboko wierzących
w to, że „Jeszcze Polska nie zginęła” i że zaborcy
w konwencji petersburskiej z 1797 roku bardzo się pomylili
wymazując na zawsze nazwę Polski z mapy Europy.*

*Słowo poprzedzające recenzje wybranych spośród wielu
ostatnio wydanych publikacji książkowych Henryka KOCÓJA.*

Minęło z górą pięćdziesiąt lat twórczo aktywnej obecności H. Kocója w nauce polskiej, w znacznym stopniu sięgającej wymiaru europejskiego. Rzetelne opracowania naukowo-badawcze tego znakomitego badacza dziejów Polski, m.in. z dziedziny polityki międzynarodowej i dyplomacji, są bez wątpienia owocem dojrzałym, z uznaniem przyjętym przez środowisko naukowe. Szczególna uporczywość w dociekaniu prawdy w badaniach nad dziejami ojczystymi przełomu wieków XVIII-XIX towarzyszy H. Kocójowi niezmiennie i nieodłącznie po dzień dzisiejszy. A jest to Uczony wielkiego formatu z dorobkiem zbliżonym do czterystu publikacji, z czynnym udziałem w 15. konferencjach międzynarodowych i licznych przedsięwzięciach naukowo-badawczych podejmowanych w niemalże wszystkich ośrodkach akademickich w kraju. Jest On uznanym autorytetem, znawcą polityki zagranicznej Rzeczypospolitej okresu Sejmu Czteroletniego, Insurekcji Kościuszkowskiej, Powstania Listopadowego, ale nie tylko. Już Jego praca doktorska pisaną pod kierunkiem prof.zw.dr hab. Józefa Dutkiewicza pt. *Stosunek Prus do Powstania Listopadowego* wniosła do polskiej historiografii liczący się wkład. Badacz dziejów, uczony emanujący wiel-

kością, lecz także rzadko spotykaną skromnością. Między innymi za sprawą niekwestionowanego dorobku z dziedziny stosunków polsko-saskich, polsko-francuskich i polsko-pruskich jest godnym twórcą i kontynuatorem dzieł takich uczonych jak Bronisław Dembiński, Władysław Smoleński, Walerian Kalinka, Szymon Askenazy czy wspomniany już Józef Dutkiewicz. Niestrudzony pasjonat, swe liczne opracowania źródłowe wyposażył w niezwykłą dociekliwość korzystając zarówno z krajowych zbiorów archiwalnych jak również ze zbiorów w Merseburgu, Dreźnie, Paryżu i Wiedniu. Posługuje się biegle językami francuskim i niemieckim. Ten wydawałoby się drobny szczegół dostrzegli sami Francuzi i Niemcy dając wielokrotnie wyraz podziwu i uznania w licznych recenzjach. Henryk Kocój zajmuje się nie tylko dyplomacją lecz także rolą opinii publicznej. Potrafił swoje dzieła dostosować do występujących w nauce tendencji badawczych, żywo i wyczerpująco reagując na przejawy krytyki i na polemikę. Jest to autor ogromu dzieł. Jego niezmiennie dynamiczna pasja badawcza tylko w pierwszych latach nowego wieku wyraża się opublikowaniem aż dziesięciu obszernych książek źródłowych o łącznej objętości niespełna 5.000 stron. Oto tylko te najnowsze, ostatnio wydane jego dzieła, odnotowane z konieczności na rygory objętościowe opracowania jedynie hasłem tytułu książki według kolejności wydawniczej:

– Henryk Kocój: *Powstanie listopadowe w relacjach posła pruskiego Fryderyka Schölera*. Kraków : Wydaw. UJ, 2003. 216 s.

– Henryk Kocój: *Targowica i Sejm grodzieński 1793 w relacjach posła pruskiego Ludwika Buchholtza*. Kraków : Wydaw. UJ, 2004. 244 s.

– Henryk Kocój: *Francja wobec powstania kościuszkowskiego w świetle relacji dyplomatów pruskich*. Kraków : Wydaw. UJ, 2005. 385 s.

– Henryk Kocój: *Berlin wobec Konstytucji 3 maja w świetle korespondencji Fryderyka Wilhelma II z posłami pruskimi w Warszawie Augustem Fryderykiem Goltzem i Girolamo Lucchesinim*. Kraków: Wydaw. UJ, 2006. 586 s.

– Henryk Kocój: *Plany II rozbioru Polski w polityce Berlina w latach 1791–1792. Fryderyk Wilhelm II i jego dyplomacja w przeddzień II rozbioru Polski*. Kraków: Wydaw. UJ, 2007. 526 s.

– Henryk Kocój: *Austria wobec Konstytucji 3 maja. W świetle relacji posła austriackiego Benedykta de Cachégo przesyłanych do Wacła-*

wa Kunitza i Filipa Cobenzla. Kraków : Wydaw. UJ, 2007. 327 s.

– Henryk Kocój: *Powstanie listopadowe w relacjach dyplomatów pruskich, saskich i rosyjskich*. Kraków : Wydaw. UJ, 2008. 527 s.

– Henryk Kocój: *Dyplomaci francuscy o Konstytucji 3 maja*. Kraków : Wydaw. UJ, 2009. 451 s.

– Henryk Kocój: *Powstanie kościuszkowskie w świetle relacji z Warszawy posła austriackiego Benedykta de Cachégo do kancлера Johanna Amadeusa Thuguta z 1794 roku*. Kraków : Wydaw. UJ, 2009. 165 s.

Aktywność i wytrwałość w środowiskach nauki prof.zw.dr hab. Henryka Kocója – wnuka powstańca styczniowego wydaje się być wręcz imponująca. Poza dyplomatycznym zasięgiem rozważań nad okresem Sejmu Czteroletniego, a nade wszystko analizując stanowisko mocarstw ościennych wobec Konstytucji 3 maja, nie bez znaczenia pozostaje dorobek badawczy dotyczący rewolucji francuskiej. Zwłaszcza bilateralne relacje tych państw w latach 1788–1794 zasługują na szczególne uznanie. Stąd też historiografia francuska, niemiecka i austriacka, za sprawą wybitnych wszakże uczonych tych państw, poświęca publikacjom H. Kocója wiele uwagi, dając wyraz podziwu i uznania co do treści ale też i samej formy prezentowanych faktów. Wypada podkreślić rolę i znaczenie badawczej obecności tego uczonego m.in. w Dreźnie, Paryżu, Wiedniu, we wszystkich polskich miastach uniwersyteckich, w konferencjach i kongresach międzynarodowych w Magdeburgu, Innsbrucku, Belforcie, Grasse, Erlangen, Solurze i Neapolu. Pozostawia H. Kocój trwałe ślady, które z pewnością przez potomnych zostaną docenione. Jego dzieła bowiem wytrzymują próbę czasu, nie tracą na znaczeniu i są zawsze aktualne. A to za sprawą rzeczowości, dociekliwości i rzetelności. Dostępując zaszczytu recenzowania ostatnio wydanych publikacji H. Kocója, przytłoczony wręcz Jego wielkością i znaczeniem dzieł pragnę, by czytelnicy tych słów zechcieli mi wybaczyć pisarską niedoskonałość, której na tle omawianych dzieł trudno będzie nie zauważyć. Zwłaszcza, że wielu (jestem tego pewien), podobnie jak w moim nieodosobnionym przypadku, czuje się zaszczyconych i obdarzonych darem Jego obecności. Człowiek nad wyraz skromny, uczony wielkiego formatu, emanujący (żyjemy wszakże w czasach dominacji utylitarnych) duchem, życzliwością, służebnością wobec otoczenia, nie tylko tego najbliższego, imponuje, uczy, dyscyplinuje, wychowuje, upo-

wszechnia aktywne i patriotyczne postawy czynu. Licznych uczniów Profesora, to wszakże liczone w setkach zastępy magistrów, kilkunastu doktorów i wielu już profesorów, wypada mi prosić o życzliwe przyjęcie treści recenzji. Mam świadomość, że oto podejmuję próbę omówienia zaledwie małego wycinka z ogromu prac wydanych, łączących się wspólnym mianownikiem otwartości, życzliwości, serca i rozumu. Recenzje dotyczą głównie dwóch ostatnich prac tego znakomitego historyka:

– Henryk Kocój: *Dyplomaci francuscy o Konstytucji 3 maja*. Kraków : Wydaw. UJ, 2009. 451 s.

– Henryk Kocój: *Powstanie kościuszkowskie w świetle relacji z Warszawy posła austriackiego Benedykta de Cachégo do kanclerza Johanna Amadeusa Thuguta z 1794 roku*. Kraków : Wydaw. UJ, 2009. 165 s.

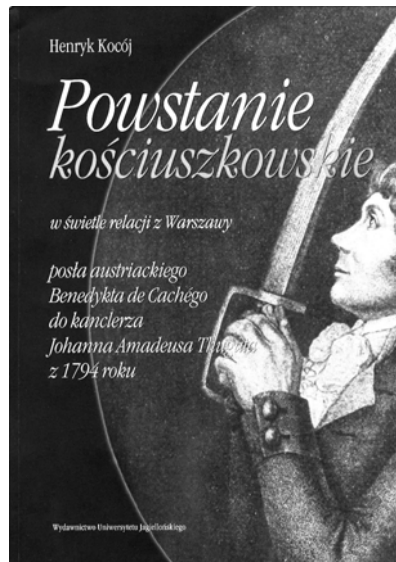
Początek XVIII w. dla Polski odcisnął się piętnem utraty niepodległości. Zachwiana państwowość za sprawą zrujnowanej podmiotowości umożliwiła Sasom – Augustowi II i Augustowi III

przyjąć koronę królewską i zbrojnie osiąść na tronie Rzeczypospolitej przy wsparciu rosyjskiego protektora. Zdemoralizowana i egoistycznie nastawiona szlachta i magnaci lansowali obiegową opinię o Polsce „nierządem stojącej”, bez wpływu władzy centralnej na rozwój sytuacji wewnętrznej. Rodzina Czartoryskich, tzw. Familia dążyła do przeprowadzenia niezbędnych reform w państwie. Jednakże zabiegi zmierzające do poparcia w tej sprawie Rosji okazały się niewykonalnym zamiarem, nieakceptowanym przez Katarzynę II, która nie ukrywała zamiaru i chęci objęcia władaniem wewnętrznie rozdartą Rzeczypospolitą. Ten nikczemny zamiar nie uwzględniał jeszcze wówczas ewentualnego włączenia do podziału łupami państw zaborczych Prus i Austrii. W 1763 roku po śmierci Augusta III Sasa caryca Katarzyna II sprzyjała objęciu tronu polskiego przez Stanisława Augusta Poniatowskiego, postrzeganego jako ambitnego władcę, mecenasa sztuki, tworzącego raczej pozory a nie rzeczywiste fakty monarszej odpowiedzialności. Na lata 1768–1772 przypada okres zmagania zbrojnych z wojskiem rosyjskim, które po elekcji Stanisława Augusta zajęły polskie garnizony wojskowe w obrębie granic Rzeczypospolitej. Na ten okres przypada konfederacja barska, która nie spełniła oczekiwań i nie odpowiadała żywotnym potrzebom, z wątpliwymi zdolnościami organizacyjnymi i taką też gotowością bojową wojska. Konfederacja faktycznie okazała się niezdolna do przeciwstawienia się wojskom rosyjskim gwałcącym naszą suwerenność despotyzmem, prześladowaniem posłów i senatorów, terroryzowaniem Sejmu. Ten pierwszy, a jednocześnie najdłuższy trwający zryw niepodległościowy, jakim była konfederacja barska, mimo wielu słabości i niedoskonałości, sprawił, że Rosja została zmuszona do wnikliwej oceny swojego zaborczego zamiaru jako mało realnego i trudnego do zrealizowania. Dlatego w przyszłości Rosja będzie się starała pozyskać sojuszników tak w Prusach jak i w Austrii. Klęska konfederatów sprawiła jednak, że stopniowo dojrzewały reformatorskie dążenia postępowych kręgów narodu do przeprowadzenia zmian i reform zmierzających do zapewnienia sobie niezależności wobec obcych mocarstw. Upadek konfederacji barskiej, jej zryw niepodległościowy daje początek długotrwałej epoki powstań wyzwoleniczych. Oszczędzając życia i przelew krwi, w przeciwieństwie do rewolucji francuskiej, Sejm Wielki tryumfalnie uchwała Konstytucję 3 maja. Reformowała ona ustrój Rzeczypospolitej. Wprowadzała jednolity rząd, skarb, wojsko. Dokonano podziału władz na wykonawczą,

ustawodawczą i sądowniczą. Władzę ustawodawczą miał w swej gestii Sejm. Zniesiono liberum veto, a uchwały miały zapadać większością głosów. Władzę wykonawczą miał sprawować dziedziczny król wspólnie ze Strażą Praw, to jest Radą Pięciu Ministrów. Tak oto konstytucja wprowadzała ustrój monarchii konstytucyjnej. Niestety bardzo słabo były prowadzone przygotowania do odparcia nadchodzącej nieuchronnie rosyjskiej interwencji, gdyż Katarzyna II nigdy nie chciała się pogodzić z faktem, że Polska może przeprowadzać wbrew jej woli jakiejkolwiek reformy. Na terytorium Rzeczypospolitej wkroczyła stutysięczna armia rosyjska. Cofające się pod jej naporem wojsko polskie, jakkolwiek odniosło pewne sukcesy pod Zieleńcami i Dubienką, nie było w stanie dłużej przeciwstawić się wojskom rosyjskim, tym bardziej, że po stronie Rosji opowiedziały się także Prusy. Przystąpienie w dniu 24 lipca 1792 roku Stanisława Augusta Poniatowskiego do konfederacji targowickiej zadecydowało o ostatecznym upadku wojny polsko-rosyjskiej. Również powstanie kościuszkowskie na skutek współdziałania Prus i Rosji a także Austrii zakończyło się klęską. Ten tak bogaty w wydarzenia okres historyczny jest od wielu lat problemem badawczym Henryka Kocója. Przystępując do omówienia recenzowanej pracy pt. *Dyplomaci francuscy o Konstytucji 3 maja* stwierdzić należy, że autor wykorzystał i omówił szczegółowo raporty dyplomatów francuskich przebywających w Warszawie w ostatnich latach Sejmu Wielkiego. Na uwagę zasługują zwłaszcza relacje Marie Louisa Descorchesa, Jeana Aleksandra Bonneau i Josepha Auberta. Warto zauważyć, że wspomniany Marie Louis Descorches z podziwu godnym zapalem i entuzjazmem odnosił się do postępowych przemian w państwie polskim w końcowych latach Sejmu Czteroletniego. Znamienne są jego rozmowy z Hugonem Kołłątajem, Stanisławem Małachowskim i Ignacym Potockim. Descorches nie szczędził polskim patriotom słów uznania za ich wysiłek oraz umiławanie wolności i swobód demokratycznych. Trafnie uważał, że jedyne niebezpieczeństwo, jakie im zagraża, może nadejść tylko z zewnątrz. Mimo że Saint Herem Montmorin, ówczesny minister spraw zagranicznych Francji, w przekazanych instrukcjach wyznaczył mu bardzo wąski zakres działania, francuski poseł wyłamał się z ciasnych ram przepisów i związał się z dążeniami patriotów polskich. Godnym podkreślenia jest również, że Descorches miał w Polsce wielu entuzjastów i przyjaciół, do których zaliczał się także Stanisław Sołtyk. Wiadomo, że dyplomacja francuska i prawie

wszyscy ówcześni ministrowie spraw zagranicznych Francji, na czele z de Lessartem i Dumouriezem, nie życzyli sobie nawiązania bliższych stosunków między Paryżem a Warszawą. Wydawca tych wartościowych listów i depesz między innymi wskazywał na to, jak obcy dyplomaci rezydujący wówczas w Warszawie, oceniali pobyt Descorchesa w Polsce. Trzeba przyznać, że zarówno Benedykt de Caché, poseł austriacki jak i Daniel Hailes – wysłannik Londynu, Franciszek Essen, poseł saski czy August Friedrich Ferdinand Goltz, poseł pruski nie szczędzili słów krytyki pod jego adresem obwiniając go ustawicznie o to, że stara się szerzyć w Polsce idee jakobińskie. W jednej ze swych wnikliwych relacji Descorches ubolewa nad tragicznym losem Polaków alarmując rząd francuski: „Wydaje się że chmury, które zawisły nad przyszłością tego nieszczęśliwego kraju, nie tylko się rozpraszają, ale nawet zagęszczają”. Ważną jest także korespondencja, jaką przesłał do Paryża sekretarz francuskiej ambasady Jean Alexandre Bonneau. Podobnie jak Descorches popierał on polskie przemiany ustrojowe i uważał, że zmierzają one we właściwym kierunku. Jednakże jego korespondencja jest przesadnie entuzjastyczna i faktycznie niezgodna z rze-

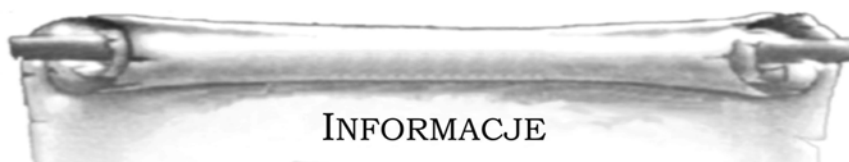
czywistością. Nie dostrzegał zagrożenia dla Polski ani ze strony Rosji, ani ze strony Prus i uważał, że elektor saski Fryderyk August III wywiąże się ze swoich obietnic i obejmie tron polski po Stanisławie Augustie Poniatowskim. Także wartościową jest korespondencja trzeciego z dyplomatów Josefa Auberta, jednakże jest ona bardzo tendencyjna, gdyż dyplomata ten sympatyzował ze stronnictwem rosyjskim i samym Otto Magnusem Stackelbergiem. Szkoda, że wydawcy tych cennych relacji nie udało się opublikować kompletnej korespondencji Descorchesa i Bonneau z całego 1792 roku (wiadomo, że Descorches wyjechał dopiero w październiku 1792 roku, natomiast Bonneau nadal w trudnych warunkach pełnił swoją misję). Nie ulega wątpliwości, że omawiana publikacja wnosi wiele istotnych i nie znanych dotąd faktów dotyczących sytuacji w Rzeczypospolitej po uchwaleniu Konstytucji 3 maja, jak i pozycji Polski na arenie międzynarodowej, a także dotyczy zacieśniania się zbliżenia prusko – rosyjskiego, zmierzającego konsekwentnie do II rozbioru Polski.

Kolejnym źródłowym i bardzo cennym opracowaniem jest Powstanie kościuszkowskie w świetle korespondencji z Warszawy: posła austriackiego Benedykta de Cachégo do kanclerza Johanna Amadeusa Thuguta. Autor tej publikacji zamieszcza 55 depesz wysłanych z Warszawy do Wiednia w okresie bezpośrednio poprzedzającym i po wybuchu powstania. Historycy zajmujący się tym okresem, a zwłaszcza Waław Tokarz, zwracali uwagę na doniosłość tych relacji, jednak trud ich opracowania i wydania drukiem bez skrótów następuje po raz pierwszy. To duża sprawa i wydarzenie, zwłaszcza, że Autor nie szczędząc sił w poczuciu odpowiedzialności dokonał tłumaczenia istotnych dokumentów pisanych gotykiem, stosowanym w przeszłości w języku niemieckim. Zatem korespondencja wiedeńskiego dyplomaty Benedykta de Cachégo zawiera zestawienie faktów i komentarzy dotyczących ważnych wydarzeń w Warszawie i walk powstańczych. Bardzo istotne są uwagi de Cachégo na temat polskich rachub i nadziei na poparcie powstania przez Austrię, Francję i Turcję. Ważne niewątpliwie są zwłaszcza relacje de Cachégo z przebiegu insurekcji warszawskiej z 17 i 18 kwietnia. Istotne są depesze, w których analizuje on stosunek Stanisława Augusta Poniatowskiego do powstania. Wiadomo, że de Caché nie cieszył się większym uznaniem w korpusie dyplomatycznym rezydującym wówczas w Warszawie. Uchodził bowiem za intryganta współdziałającego z dyplomatami rosyjskimi. Wyraźnie

opowiedział się po stronie targowiczán, a warszawskie egzekucje majowe i czerwcowe oceniał jako przejaw zawiści i zemsty tłumów na niewinnych ofiarach. De Caché nie dostrzegał także powodów, dla jakich powstańcy prowadzili walkę z wojskami rosyjskimi. Prawie ustawicznie w swych raportach przewidywał klęskę powstańczego zrywu i ostateczny rozbiór Polski. W jego korespondencji znajdujemy ciągle porównanie wydarzeń warszawskich do rewolucji francuskiej, potępianej w całej Europie. Niezmiernie wartościowe są zwłaszcza jego relacje w ocenie tego, jaką rolę odegrał w Warszawie ówczesny ambasador rosyjski Josif Igelström.

Henryk Kocój analizując austriacką korespondencję dyplomatyczną podkreśla bardzo trafnie, że naczelną dyrektywą polityki austriackiej w 1794 roku było w rzeczywistości współdziałanie z Rosją, aby nie zaprzepaścić nowego (III rozbiór Polski) i nie zostać pominiętym przy podziale łupów, jak to miało miejsce w przypadku II rozbioru, w którym Austria udziału nie brała. Omawiając politykę Austrii autor stawia przekonującą tezę, że stosunek tego państwa do sprawy polskiej przed i w czasie powstania kościuszkowskiego nie różnił się zasadniczo od polityki Rosji i Prus, które zmierzały do ostatecznej likwidacji Rzeczypospolitej.

W świetle powyższych recenzji prof. zw. dr hab. Henryk Kocój należy do nielicznych uczonych w Polsce i do bardzo wąskiego grona historyków, dla których trud wydawania obcych źródeł stanowi swego rodzaju wyzwanie i powołanie. Tryumf i zgon I Rzeczypospolitej, za sprawą niezwykle wartościowych książek tego znakomitego autora i wydawcy, zapewne stanie się wydarzeniem z dziejów ojczystych, bliższym poznawczo i bardziej zrozumiałym, z czego niektórzy politycy i decydenci powinni wyciągać właściwe wnioski: trafne, słuszne i przydatne do zrozumienia patriotycznych nastrojów swego kraju.

INFORMACJE

AKTUALNY WYKAZ CZASOPISM DOSTĘPNYCH W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ AWF W KATOWICACH

Czasopisma zagraniczne

1. Acta Physiologica
2. Acta Universitatis Carolinae. Kinesiology
3. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica
4. Archives of Physical Medicine and Rehabilitation
5. Exercise and Sport Sciences Reviews
6. Fiziceskaja Kultura v Skole
7. Fussballtraining
8. Gait & Posture
9. International Journal of Sports Medicine
10. JOPERD - Journal of Physical Education, Recreation and Dance
11. Journal of Science and Medicine in Sport
12. Lab Times
13. Leichtathletik
14. Leichtathletiktraining
15. Manuelle Medizin + on-line
16. Marketing Science + on-line
17. Medicine & Science in Sports and Exercise
18. Olympisches Feuer
19. Physio Active
20. Physio Science
21. Pt Zeitschrift fur Physiotherapeuten (poprzedni tytuł: Krankengymnastik) + on-line

stik) + on-line

22. Research Quarterly for Exercise and Sport
23. Science
24. Swimming World Magazine
25. Telesna Kultura
26. Teorija i Praktika Fiziceskoj Kultury
27. University Sports Magazine

Czasopisma polskie

I. BIBLIOTEKOZNAWSTWO. INFORMACJA NAUKOWA. BIBLIOGRAFIA

1. Bibliografia Bibliografii Polskich
2. Bibliotekarz
3. Bibliotheca Nostra
5. Polska Bibliografia Bibliologiczna
6. Przegląd Biblioteczny
8. Rocznik Biblioteki Narodowej
10. Zagadnienia Informacji Naukowej

II. PRAWO

1. Dziennik Urzędowy MEN
2. Dziennik Urzędowy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
3. Dziennik Urzędowy Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
4. Dziennik Ustaw
5. Monitor Polski
6. Zbiór Praw. T. 14: Prawo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (pozycja wymiennokartkowa)

III. NAUKI EKONOMICZNE. ZARZĄDZANIE. SOCJOLOGIA. PRACA. STATYSTYKA

1. Brief
2. Controlling i Rachunkowość Zarządcza
3. Ekonomiczne Problemy Turystyki (seria Zesz. Nauk. / Uniw. Szczeciński)
4. Ekonomista
5. Logistyka
6. Marketing i Rynek
7. Marketing w Praktyce
8. Monitor Europejski
9. Organizacja i Kierowanie
10. Personel i Zarządzanie
11. Praca i Nauka za Granicą
12. Praca i Rehabilitacja Niepełnosprawnych
13. Problemy Jakości
14. Przegląd Organizacji
15. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej
16. Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego
17. Scientific Journal. Service Management (seria Zesz. Nauk. / Uniw. Szczeciński)
18. Sportplus
19. Studia Periegetica. Zeszyty Naukowe WWSTiZ w Poznaniu
20. Studia Socjologiczne
21. Szkolnictwo Wyższe : informator statystyczny
22. Turystyka (seria Informacje i Opracowania Statystyczne)
23. Zeszyty Naukowe / ŚWSZ im. gen. Jerzego Ziętka w Katowicach
24. Zeszyty Naukowe MWSE w Tarnowie

IV. NAUKA. EDUKACJA. PEDAGOGIKA. SZKOLNICTWO

1. Akademia : magazyn Polskiej Akademii Nauk
2. Akademicki Przegląd Sportowy
3. Biuletyn Akademii Obrony Narodowej
4. Chowanna
5. Edukacja Ustawiczna Dorosłych
6. Eunomia : miesięcznik raciborskiej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej
7. Forum Akademickie

8. Informator Nauki Polskiej
9. Kwartalnik Pedagogiczny
10. Nauka
11. Nauka i Szkolnictwo Wyższe
12. Nowa gAWFa : pismo studentów Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie
13. Nowa Szkoła
14. Politechnika Częstochowska : pismo środowiska akademickiego
15. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze
16. Przyjaciół : dwumiesięcznik dla rodziców dzieci z wyzwaniami rozwojowymi
17. Rekord : miesięcznik Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach
18. Rocznik Pedagogiczny
19. Rozprawy Naukowe / PWSZ im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
20. Studia Humanistyczne / AWF Kraków
21. Szkolnictwo Wyższe : informator statystyczny
22. Szkoła Specjalna
23. Świat Nauki
24. Wiedza i Życie
25. Zbiór Praw. T. 14: Prawo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (pozycja wymiennokartkowa)
26. Zdrowie, Kultura Zdrowotna, Edukacja
27. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji w Poznaniu

V. WOJSKO. OBRONNOŚĆ

1. Biuletyn Akademii Obrony Narodowej
2. Przegląd Obrony Cywilnej
3. Terroryzm
4. Wiedza Obronna

VI. NAUKI BIOLOGICZNE. EKOLOGIA. ANTROPOLOGIA. BIOCHEMIA

1. Anthropological Review
2. Antropomotoryka
3. Biology of Sport
4. Human Movement
5. Nature Conservation

6. Wiadomości Ekologiczne

VII. MEDYCYNĄ. HIGIENA.
REHABILITACJA

1. Acta Balneologica
2. Ból
3. Chirurgia Kolana, Artroskopia, Traumatologia Sportowa
4. European Journal of Physical & Health Education
5. Fizjoterapia
6. Fizjoterapia Polska
7. International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health
8. KardioProfil : pismo lekarzy praktyków
9. Medicina Sportiva
10. Medicina Sportiva Practica
11. Medycyna Sportowa
12. Ortopedia, Traumatologia i Rehabilitacja
13. Pediatria Polska
14. Polski Mercuriusz Lekarski
15. POMOST : biuletyn osób niepełnosprawnych
16. Postępy Rehabilitacji
17. Praca i Rehabilitacja Niepełnosprawnych
18. Praktyczna Fizjoterapia & Rehabilitacja
19. Przegląd Medyczny / Uniwersytet Rzeszowski
20. Przyjaciół : dwumiesięcznik dla rodziców dzieci z wyzwaniami rozwojowymi
21. Rehabilitacja Medyczna
22. Rehabilitacja w Praktyce
23. Roczniki PZH
24. Sport Niepełnosprawnych
25. Terapia : uzależnienia i współuzależnienia
26. Wychowanie Fizyczne i Fizjoterapia (seria Zesz. Nauk. / PO)
27. Zdrowie, Kultura Zdrowotna, Edukacja
28. Żyjmy Dłużej

VIII. WYCHOWANIE FIZYCZNE.
SPORT. KULTURA FIZYCZNA.
KULTURYSTYKA

1. Antropomotoryka
2. Akademicki Przegląd Sportowy
3. Biblioteczka Piłki Nożnej
4. Biology of Sport
5. Biuletyn Sekcji Historii PTNKF
6. Body Life
7. Chirurgia Kolana, Artroskopia, Traumatologia Sportowa
8. Cross
9. European Journal of Physical & Health Education
10. Góry : górski magazyn sportowy
11. Handball Polska
12. Human Movement
13. Jezyk : biuletyn informacyjny Stowarzyszenia Olimpiady Specjalne Polska
14. Jogging
15. Journal of Human Kinetics
16. Kronika / AWF Poznań
17. Kultura Fizyczna
18. Kulturytyka i Fitness
19. Lekkoatleta
20. Lider
21. Magazyn Futbol
22. Magazyn Górski
23. Magazyn Rowerowy
24. Medicina Sportiva
25. Medicina Sportiva Practica
26. Medycyna Sportowa
27. Physical Culture and Sport Studies and Research
28. Piłka Nożna : tygodnik
29. Piłka Nożna Plus : magazyn sportowy
30. Pływanie
31. Podlaska Kultura Fizyczna
32. Polish Journal of Sport & Tourism (poprzedni tytuł: Rocznik Naukowy / Instytut WFiS Biała Podlaska)
33. Polska Siatkówka
34. POMOST : biuletyn osób niepełnosprawnych
35. Prace Instytutu Kultury Fizycznej (seria Zesz. Nauk. / Uniw. Szczeciński)

36. Prawo Sportowe (pozycja wymiennokartkowa)
 37. Przegląd Sportowy
 38. Research Yearbook / AWF Gdańsk
 39. Rocznik Naukowy / AWF Gdańsk
 40. Rocznik Naukowy IDO – Ruch Dla Kultury
 41. Roczniki Naukowe WSWFiT w Supraślu
 42. Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu
 43. Siatkówka
 44. SKI: magazyn dla narciarzy
 45. Sport
 46. Sport dla Wszystkich
 47. Sport Niepełnosprawnych
 48. Sport Wyczynowy
 49. Sportplus
 50. Sporty Wodne i Ratownictwo
 51. Studia Humanistyczne / AWF Kraków
 52. Studies in Physical Culture & Tourism
 53. Tenis : magazyn
 54. Trener
 55. Wioślarz
 56. Wuefiak
 57. Wychowanie Fizyczne i Fizjoterapia (seria Zesz. Nauk. / PO)
 58. Wychowanie Fizyczne i Sport
 59. Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne
 60. Zdrowie, Kultura Zdrowotna, Edukacja
 61. Zeszyty Metodyczno-Naukowe / AWF Katowice
 62. Zeszyty Naukowe WSKFiT
 63. Żagle
 64. Żyjmy Dłużej
- IX. KRAJOZNAWSTWO. TURYSTYKA. REKREACJA
1. Cross
 2. Ekonomiczne Problemy Turystyki (seria Zesz. Nauk. / Uniw. Szczeciński)
 3. Folia Turistica
 4. Góry : górski magazyn sportowy
 5. Hotelarz
 6. Magazyn Górski
 7. National Geographic Polska
 8. Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego
 9. Physical Culture and Sport Studies and Research
 10. Plaj
 11. Problemy Turystyki
 12. Problemy Turystyki i Hotelarstwa
 13. Roczniki Naukowe WSWFiT w Białymstoku
 14. Rynek Podróży
 15. Rynek Turystyczny
 16. Studia Periegetica. Zeszyty Naukowe WWSTiZ w Poznaniu
 17. Studia Turystyczne
 18. Studies in Physical Culture & Tourism
 19. Sudety
 20. Taternik
 21. Turystyka (seria: Informacje i Opracowania Statystyczne)
 22. Turystyka i Hotelarstwo
 23. Turystyka i Rekreacja / AWF Warszawa
 24. Turystyka i Rekreacja (seria Zesz. Nauk. / PO)
 25. Turystyka i Rekreacja (seria Zeszyty Naukowe WSTiJO w Warszawie)
 26. Turyzm
 27. Wiadomości Turystyczne
 28. Wierchy
 29. Zeszyty Naukowe WSHiT w Częstochowie
 30. Zeszyty Naukowe WSKFiT / Pruszków
- X. DZIENNIKI, TYGODNIKI, MIESIĘCZNIKI - OGÓLNE
1. Dziennik Gazeta Prawna
 2. Polska Dziennik Zachodni
 3. Focus
 4. Forum
 5. Gazeta Wyborcza
 6. Newsweek Polska
 7. Polityka
 8. Przekrój
 9. Rzeczpospolita
 10. Wprost

BAZY DANYCH DOSTĘPNE W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ AWF W KATOWICACH

Bazy własne biblioteki:

PROLIB

Obejmuje całość zbiorów zgromadzonych w Bibliotece Głównej Akademii Wychowania Fizycznego.

PROMAX

Rejestruje dorobek naukowy pracowników AWF (prace zwarte, artykuły, udział w konferencjach naukowych) oraz prace magisterskie i doktorskie.

PROWEB

Bibliografia Zawartości Czasopism.

Zawiera informacje bibliograficzne o zawartości wybranych tytułów czasopism polskich z zakresu kultury fizycznej, sportu, edukacji obronnej, nauk biologiczno-medycznych, rehabilitacji oraz turystyki i rekreacji.

Bazy elektroniczne dostępne w Czytelnii Informacji Naukowej oraz w Internecie:

ACTA BIOCHIMICA POLONICA

Elektroniczna wersja czasopisma „Acta Biochimica Polonica”.

AUSTRALIAN JOURNAL OF PHYSIOTHERAPY

Elektroniczna wersja czasopisma „Australian Journal of Physiotherapy”.

MEDICINA SPORTIVA

Elektroniczna wersja czasopisma „Medicina Sportiva” na CD-ROM. Za rok 2005-2009.

MEDICINA SPORTIVA PRACTICA

Elektroniczna wersja czasopisma „Medicina Sportiva Practica” na CD-ROM. Za rok 2006-2009.

SPORTS MEDICINE

Elektroniczna wersja czasopisma „Sports Medicine” on-line na platformie OVID.

W ramach serwisu EBSCO (on-line):

ACADEMIC SEARCH COMPLETE

Największa na świecie akademicka wielodziedzinowa baza danych, zawiera blisko 4000 pełnych tekstów artykułów z czasopism naukowych. Reprezentowane są w niej takie dziedziny jak: pedagogika, edukacja, nauki medyczne, biologiczne i społeczne.

AGRICOLA

Baza zawiera opisy bibliograficzne z zakresu rolnictwa i ochrony środowiska od 1970 (również patenty, oprogramowanie, raporty techniczne).

AMERICAN HUMANITIES INDEX

Zawiera kolekcje opisów bibliograficznych z czasopism popularnonaukowych, wydawanych w USA i Kanadzie przez Whiston Publishing.

BUSINESS SEARCH PREMIER

Największa na świecie pełnotekstowa baza danych z dziedziny biznesu. Zawiera teksty artykułów z 3.050 czasopism.

CLINICAL PHARMACOLOGY

Baza dotyczy rejestrowanych w USA leków, ziół i suplementów żywieniowych, również tych, które znajdują się w fazie badań klinicznych.

COMMUNICATION & MASS MEDIA COMPLETE

Baza umożliwia wyszukiwanie artykułów z dziedziny komunikacji i mediów komunikacyjnych.

ERIC

Zawiera streszczenia z ponad 980 czasopism z dziedziny edukacji i wychowania.

HEALTH SOURCE – CONSUMER EDITION

Baza obejmuje blisko 300 czasopism z pełnymi tekstami z zakresu nauk medycznych, nauk o żywieniu i suplementacji, opieki nad dziećmi, medycyny sportowej i zdrowego stylu życia.

HEALTH SOURCE: NURSING/ACADEMIC EDITION

Baza obejmuje 550 czasopism z pełnymi tekstami oraz 850 czasopism ze streszczeniami zawartości z zakresu medycyny i nauk pokrewnych.

MASTERFILE PREMIER

Baza adresowana do bibliotek publicznych, multidyscyplinarnych. Obejmuje ponad 2000 opisów bibliograficznych, w tym również pełne teksty wybranych artykułów od 1975 roku. Dodatkowo: 350 tekstów książek, ponad 84.000 biografii, ponad 86.000 dokumentów źródłowych oraz kolekcje 107.000 zdjęć, map i oznaczeń.

MEDLINE

Baza Narodowej Biblioteki Medycznej USA zawiera abstrakty publikacji z zakresu nauk medycznych, w tym z rehabilitacji i fizjoterapii. Obejmuje publikacje od roku 1966 do chwili obecnej z około 3800 czasopism. Medline zawiera odnośniki do wszystkich publikacji zawartych w Index Medicus, Index to Dental Literature oraz International Nursing. W bazie znajduje się ponad 11 mln rekordów bibliotecznych, z tego ok. 75% z abstraktami. MEDLINE jest udostępniany w ICM w systemie OvidNET, zajmuje obecnie ok. 9 GB i jest aktualizowany miesięcznie.

NEWSPAPER SOURCE

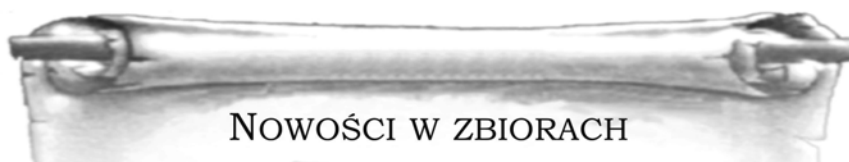
Newspaper Source zawiera wybrane pełne teksty z ok. 180 regionalnych gazet amerykańskich i wybranych międzynarodowych pozycji prasowych. Z dziedziny biznesu zawiera ponad 10.000 pozycji.

REGIONAL BUSINESS NEWS

Baza zawiera pełne teksty artykułów z regionalnych czasopism i gazet biznesowych z USA.

SPORT DISCUS

Baza zawiera opisy bibliograficzne publikacji wraz ze streszczeniami (pełne opisy bibliograficzne monografii od 1949 r., czasopism od 1975 r.). Zakres tematyczny bazy to: sport, wychowanie fizyczne, fizjologia, biomechanika i rekreacja.

NOWOŚCI W ZBIORACH

WYKAZ KSIĄŻEK ZAREJESTROWANYCH W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ AWF W KATOWICACH W I KWARTALE 2010 ROKU

Encyklopedie ogólne, informatyka, bibliotekoznawstwo, bibliografie, ogól- ne podstawy wiedzy i kultury

SZOT Z.: *Bibliografia naukowo-dydaktyczna Zbigniewa Szota w 40-lecie rozwoju Zakładu Gimnastyki* / Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku. Zakład Gimnastyki. Gdańsk : „DJ”, 2009. Sygn.: Cz.O. 42140

Filozofia, psychologia, religia

ARONSON E., ARONSON J.: *Człowiek - istota społeczna*. Wyd. 12 zm. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2009. (Biblioteka Psychologii Współczesnej). Sygn.: Cz.O. 42059

CIALDINI R.: *Wywieranie wpływu na ludzi: teoria i praktyka*. Wyd. 6 nowe poszerz. Gdańsk ; Sopot : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2009. Sygn.: Cz.O. 41827/+CD

Człowiek chory - aspekty biopsycho-

społeczne / [zespół red. K. Janowski i in.]. Lublin : Centrum Psychoedukacji i Pomocy Psychologicznej, 2009.

T. 1 / red. nauk. K. Janowski, J. Gierus. Sygn.: Cz.O. 42106/T.1

T. 2 / red. nauk. K. Janowski, A. Cudo. Sygn.: Cz.O. 42106/T.2

T. 3 / red. nauk. K. Janowski, K. Grze-
siuk. Sygn.: Cz.O. 42106/T.3

T. 4 / red. nauk. K. Janowski, M. Arty-
miak. Sygn.: Cz.O. 42106/T.4

DŁUŻEWSKA A.: *Spółeczno-kulturowe dysfunkcje turystyczne w krajach islamu*. Warszawa : Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 41819

Droga do samodzielności: jak wspomagać rozwój dzieci i młodzieży z ograniczeniami sprawności / A.I. Brzezińska [i in.]. Gdańsk ; Sopot : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2009. Sygn.: Cz.O. 42060

JAGER W., QUARCH C.: *Fitness, wellness a duchowość*. Warszawa : Jacek Santorski & Co Agencja Wydaw., 2007. (Oblicza Duchowości). Sygn.: Cz.O. 42063

KALINA R., KAŁUŻNY R.: *Działanie człowieka w sytuacjach zagrożeń / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku. Płock : Wydaw. Nauk. „Novum”, 2002. Sygn.: W 41726; Cz.O. 31928*

Komunikowanie się a jakość życia człowieka : uwarunkowania psychologiczno-społeczne / pod red. nauk. R. Stefańskiej-Klar ; [Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu]. Racibórz : Wydaw. PWSZ, 2009. Sygn.: Cz.O. 42160

KONEBERG L., FORDER G.: *Kinezylogia dla dzieci : jak uwolnić się od blokad w uczeniu się]. Gdańsk : „Harmonia”, 2009. Sygn.: Cz.O. 42065*

MOSKOWITZ G.: *Zrozumieć siebie i innych : psychologia poznania społecznego. Gdańsk ; Sopot : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2009. (Psychologia XXI Wieku). Sygn.: Cz.O. 41837*

Psychologia akademicka : podręcznik / red. nauk. J. Strelau, D. Doliński ; [aut. J. Strelau i in.]. Wyd. 2 popr. Gdańsk; Sopot : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2010.

T. 1 Sygn.: W 41814/T.1, 41815/T.1; Cz.O. 41813/T.1

T. 2 Sygn.: W 41814/T.2, 41815/T.2; Cz.O. 41813/T.2

Słownik psychologii / red. nauk. J. Siuta ; [aut. A. Beauvale i in.]. Kraków : Krakowskie Wydaw. Nauk., cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 42070

Służba żołnierzy i funkcjonariuszy służb państwowych wykonujących zadania w warunkach ekstremalnych / red. nauk. O. Truszczyński [i in.]; Departament Wychowania i Promocji Obronności Ministerstwa Obrony Narodowej, Polskie

Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej. Sekcja Kultury Fizycznej w Wojsku. Warszawa: PTNKF, 2004. ([Monografie Sekcji Kultury Fizycznej w Wojsku PTNKF] ; t. 8). Sygn.: Cz.O. 19374/T.8

Socjologia, statystyka, demografia

Analiza układów społecznych : przewodnik metodologiczny po badaniach jakościowych / J. Lofland [i in.]. Warszawa : Wydaw. Nauk. „Scholar”, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 42094

CIALDINI R.: *Wywieranie wpływu na ludzi: teoria i praktyka. Wyd. 6 nowe poszerz. Gdańsk ; Sopot : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2009. Sygn.: Cz.O. 41827/+CD*

DOLNY E., OSIŃSKA M.: *Statystyka opisowa. Bydgoszcz : Wydaw. Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, 2009. Sygn.: Cz.O. 42164*

Elementy socjologii / wybór M. Bocheńska-Seweryn, K. Kluzowa. Katowice : „Śląsk”, 1999. (Biblioteka Pracownika Socjalnego). Sygn.: Cz.O. 41936

Encyklopedia socjologii / kom. red. Z. Bokszański [i in.]. Warszawa: Oficyna Naukowa, 1998-2007.

[T.] 1, A-J / [red. nauk. A. Kojder i in.]. 1998. Sygn.: Cz.O. 41787/T.1

[T.] 2, K-N / [red. nauk. H. Domański i in.]. 1999. Sygn.: Cz.O. 41787/T.2

[T.] 3, O-R / [red. nauk. H. Domański i in.]. 2000. Sygn.: Cz.O. 41787/T.3

[T.] 4, S-Ż / [red. nauk. K.W. Frieske i in.]. 2002. Sygn.: Cz.O. 41787/T.4

Encyklopedia socjologii : indeksy / kom. red. Z. Bokszański [i in.; red. M. Baltaziuk, E. Pajestka-Kojder]. Warszawa : Oficyna Naukowa, 2007. Sygn.: Cz.O. 41787/Indeksy

Encyklopedia socjologii : suplement / kom. red. Z. Bokszański [i in.; red. nauk. H. Kubiak i in.]. Warszawa : Oficyna Naukowa, 2005. Sygn.: Cz.O. 41787/ Supl.

GIDDENS A.: *Nowe zasady metody socjologicznej : pozytywna krytyka socjologii interpretatywnych*. Wyd. 2. Kraków : Zakł. Wydaw. „NOMOS”, 2009. (Współczesne Teorie Socjologiczne ; 10). Sygn.: Cz.O. 42098

Kobieta jako funkcjonariusz porządku publicznego / red. nauk. R.M. Kalina, P. Łapiński ; Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu, Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej. Sekcja Kultury Fizycznej w Wojsku. Kalisz: COSSW ; [Warszawa] : PTNKF. SKFwW, 2008. (Monografie Sekcji Kultury Fizycznej w Wojsku PTNKF ; t. 12). Sygn.: Cz.O. 19374/T.12

Komunikowanie się a jakość życia człowieka: uwarunkowania psychologiczno-społeczne / pod red. nauk. R. Stefański-Klar ; Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu]. Racibórz : Wydaw. PWSZ, 2009. Sygn.: Cz.O. 42160

SZACKA B.: *Wprowadzenie do socjologii*. Wyd. 2 popr. i uzup. Warszawa : Oficyna Naukowa, 2008. Sygn.: W 41910; Cz.O. 41909

ŻURAW H.: *Udział osób niepełnosprawnych w życiu społecznym*. Warszawa : Wydaw. Akad. „Żak” Teresa i Józef Śnieciński, cop. 2008. Sygn.: Cz.O. 42072

Polityka, nauki ekonomiczne, gospodarka, prawo, wojskowość

Administracja publiczna w Europie małych ojczyzn / pod red. K. Kiczki ; Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im.

Mieszka I w Poznaniu. Poznań : Wydaw. Nauk. WSPiA, 2009. Sygn.: Cz.O. 42155

Bezpieczeństwo i zarządzanie kryzysowe - aktualne wyzwania : perspektywy rozwoju teorii i badań nad zarządzaniem bezpieczeństwem / red. nauk. M. Włodarczyk, A. Marjański. Łódź : SWSPiZ, 2009. (Przedsiębiorczość i Zarządzanie / Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, ISSN 1733-2486 ; t. 10, z. 5). Sygn.: Cz.O. 42211

Bezpieczeństwo i zarządzanie kryzysowe - aktualne wyzwania : współczesne aspekty bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego / red. nauk. M. Włodarczyk, A. Marjański. Łódź : SWSPiZ, 2009. (Przedsiębiorczość i Zarządzanie / Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, ISSN 1733-2486 ; t. 10, z. 6). Sygn.: Cz.O. 42212

Bezpieczeństwo i zarządzanie kryzysowe - aktualne wyzwania: zarządzanie kryzysem w organizacjach gospodarczych / red. nauk. M. Włodarczyk, A. Marjański. Łódź : SWSPiZ, 2009. (Przedsiębiorczość i Zarządzanie / Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, ISSN 1733-2486 ; t. 10, z. 7). Sygn.: Cz.O. 42213

Bezpieczeństwo i zarządzanie kryzysowe - aktualne wyzwania: zarządzanie bezpieczeństwem w sektorze publicznym / red. nauk. M. Włodarczyk, A. Marjański. Łódź : SWSPiZ, 2009. (Przedsiębiorczość i Zarządzanie / Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, ISSN 1733-2486 ; t. 10, z. 8). Sygn.: Cz.O. 42214

BORKOWSKI B., DUDEK H., SZCZĘSNY W.: *Ekonometria : wybrane zagadnienia*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2003. Sygn.: W 42043

BUKOWIECKA D., BUKOWIECKI I., KALINA R.: *Metody oceny kompetencji psychomotorycznych policjantów z zakresu działań interwencyjnych*. Szczepko : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji. Wydział Wydaw. i Poligrafii, 2006. Sygn.: Cz.O. 41729

Edukacja, praca, prawo w życiu osób niepełnosprawnych / red. nauk. A. Szyzsko-Bohusz; Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Tarnowie. Tarnów : Wydaw. MWSE, 2009. (Pedagogika w Życiu). Sygn.: Cz.O. 42124

Informacja w zintegrowanej Europie : koncepcje i narzędzia zarządzania wobec wyzwań i zagrożeń : praca zbiorowa / pod red. R. Borowieckiego i M. Kwiecińskiego. Warszawa : Centrum Doradztwa i Informacji „Difin”, cop. 2006. Sygn.: Cz.O. 42049

Kobieta jako funkcjonariusz porządku publicznego / red. nauk. R.M. Kalina, P. Łapiński ; Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu, Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej. Sekcja Kultury Fizycznej w Wojsku. Kalisz: COSSW ; [Warszawa] : PTNKF. SKFwW, 2008. (Monografie Sekcji Kultury Fizycznej w Wojsku PTNKF ; t. 12). Sygn.: Cz.O. 19374/T.12

KONERT A.: *Odpowiedzialność cywilna przewoźnika lotniczego. Stan prawny na 1 stycznia 2010 r.* Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2010. (Monografie / [Wolters Kluwer Polska], ISSN 1897-4392). Sygn.: Cz.O. 42100

KUCHARCZYK M., MITURA E.: *Ekonomia i prawo w hotelarstwie*. Warszawa : „Difin”, cop. 2010. (E Edukacja). Sygn.: Cz.O. 42061

LECHICKA-KOSTUCH M.: *Determinanty rozwoju polskich regionów*. Sopot: Fun-

dacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, 2008. Sygn.: Cz.O. 42153

MARCINKOWSKI M., SOKOŁOWSKI M.: *Aksjologiczne i funkcjonalne aspekty kultury fizycznej w wojsku* / Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej. Sekcja Kultury Fizycznej w Wojsku. Warszawa : PTNKF.SKFwW, 2004. ([Monografie Sekcji Kultury Fizycznej w Wojsku PTNKF] ; t. 7). Sygn.: Cz.O. 19374/T.7

Morphofunctional aspects of selection of soldiers for realisation of tasks in the army formations / ed. by M. Sokołowski ; Polish Scientific Physical Education Association. Section of Physical Education in the Army. Warsaw : PSPEA. SPEA, 2007. ([Monografie Sekcji Kultury Fizycznej w Wojsku PTNKF] ; vol. 11). Sygn.: Cz.O. 19374/T.11

NITA B.: *Europeizacja prawa karnego a standardy konstytucyjne państw członkowskich Unii Europejskiej*. Warszawa : Centrum Europejskie Natolin, 2009. (Zeszyty / Centrum Europejskie Natolin, ISSN 1732-0445 ; nr 34). Sygn.: Cz.O. 42271

POTOCZEK A., STEPIEŃ J.: *Podstawy strategii rozwoju lokalnego i regionalnego*. Bydgoszcz : Wydaw. Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, 2008. Sygn.: Cz.O. 42163

Praca w przestrzeni życia osób niepełnosprawnych / red. nauk. A. Solak, T.E. Wardała ; Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Tarnowie. Tarnów : Wydaw. MWSE, 2008. (Pedagogika w Życiu). Sygn.: Cz.O. 42123

Służba żołnierzy i funkcjonariuszy służb państwowych wykonujących zadania w warunkach ekstremalnych / red. nauk. O. Truszczyński [i in.] ; Departament

ment Wychowania i Promocji Obrońności Ministerstwa Obrony Narodowej, Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej. Sekcja Kultury Fizycznej w Wojsku. Warszawa : PTNKF, 2004. ([Monografie Sekcji Kultury Fizycznej w Wojsku PTNKF] ; t. 8). Sygn.: Cz.O. 19374/T.8

Sport i polityka w dwudziestowiecznych państwach totalitarnych i autorytarnych / red. T. Gąsowski, S. Bielański. Kraków : Tow. Wydaw. „Historia Iagellonica”, 2009. (Studia z Historii XX Wieku ; t. 7). Sygn.: Cz.O. 42071

Zarządzanie bezpieczeństwem narodowym / red. nauk. Ł. Sułkowski, A. Marjański. Łódź : SWSPiZ, 2009. (Przedsiębiorczość i Zarządzanie / Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, ISSN 1733-2486 ; t. 10, z. 3). Sygn.: Cz.O. 42210

Szkolnictwo, oświata, pedagogika, wychowanie

ALBIŃSKA E.: *Encyklopedia filozofii wychowania* / pod red. S. Jedynaka i J. Kojkoła ; [aut. hasel E. Albińska i in.]. Bydgoszcz : Oficyna Wydaw. „Branta”, 2009. Sygn.: Cz.O. 41786

CHYZANOWSKA I.: *Zaniedbane obszary edukacji - pomiędzy pedagogiką a pedagogiką specjalną: wybrane zagadnienia*. Kraków : Oficyna Wydaw. „Impuls”, 2009. Sygn.: Cz.O. 41832

Człowiek z niepełnosprawnością w przestrzeni społecznej / pod red. nauk. Z. Gajdzicy. Kraków : Oficyna Wydaw. „Impuls”, 2009. (Problemy Edukacji, Rehabilitacji i Socjalizacji Osób Niepełnosprawnych ; t. 11). Sygn.: Cz.O. 42068

DĄBROWSKA A.: *Pedagogika : zeszyty do przedmiotu* / Wyższa Szkoła Edukacja

w Sporcie. Warszawa : Wydaw. WSEWS, 2008. Sygn.: Cz.O. 42169

DENEK K.: *Edukacja pozalekcyjna i pozaszkolna* / Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu. Poznań : Wydaw. Nauk. WSPiA, 2009. Sygn.: Cz.O. 42154

Droga do samodzielności: jak wspomagać rozwój dzieci i młodzieży z ograniczeniami sprawności / A.I. Brzezińska [i in.]. Gdańsk ; Sopot : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2009. (Jak Wspomagać). Sygn.: Cz.O. 42060

Edukacja, praca, prawo w życiu osób niepełnosprawnych / red. nauk. A. Szyzsko-Bohusz ; Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Tarnowie. Tarnów : Wydaw. MWSE, 2009. (Pedagogika w Życiu). Sygn.: Cz.O. 42124

FEDYN B.: *Skuteczność szkolnej edukacji zdrowotnej* / [Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu]. Racibórz : Wydaw. PWSZ, 2009. Sygn.: Cz.O. 42199

GŁABIŃSKI Z.: *Szkolny ruch turystyczno-krajoznawczy jako czynnik kształtowania tożsamości regionalnej na przykładzie województwa zachodniopomorskiego: opracowanie diagnostyczne*. Szczecin : Forum Turystyki Regionów, 2008. Sygn.: W 42235; Cz.O. 42234

KARPUSZENKO E., MARZEC A.: *Sport w resocjalizacji nieletnich* / Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie. Częstochowa : Wydaw. im. Stanisława Podobińskiego AJD, 2008. Sygn.: Cz.O. 42161

KITA A.: *Uczniowski Klub Sportowy „Gol” Częstochowa : geneza i rozwój kobiecej drużyny piłkarskiej (1996-2008)*. Częstochowa : Muzeum Częstochowskie, 2009. Sygn.: Cz.O. 42262

KONEBERG L., FORDER G.: *Kinezylogia dla dzieci: [jak uwolnić się od blokad w uczeniu się]*. Gdańsk : „Harmonia”, 2009. Sygn.: Cz.O. 42065

Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej / red. nauk. R. Muszkieta [i in.]. Poznań : WWSTiZ, 2009. (Monografie / Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu ; nr 03/09). Sygn.: Cz.O. 42201

KURZAK M.: *Program nauczania - wychowanie fizyczne w gimnazjum*. Płock : „Korepetytor” - Marian Gałczyński, 2009. Sygn.: W 42080; Cz.O. 42079

MARLOTH K.: *Wie erhalte ich mein Kind gesund?* Leipzig ; Berlin : Teubner, [1931]. (Neue Elternbucherei ; 3). Sygn.: Cz.O. 41774

MINOR E., MINOR M.: *Poznanie przez działanie : gry i zabawy wspomagające rozwój dziecka*. Warszawa : „Difin”, 2009. (Engram). Sygn.: W 41811; Cz.O. 41810

Nauczyciel jako pedagog i promotor zdrowia / pod red. J. Drabika i M. Re-siak. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu, 2009. Sygn.: Cz.O. 42128

PIWOWAR-SULEJ K.: *Zarządzanie personelem nauczycielskim w oświacie*. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2009. Sygn.: Cz.O. 41833

Polskie szkolnictwo wyższe: stan, uwarunkowania i perspektywy / [oprac. R.Z. Morawski ; red. prow. A. Matysiak ; Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich, Fundacja Rektorów Polskich, Konferencja Rektorów Zawodowych Szkół Polskich]. Warszawa : Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 41902

Przedsiębiorcza uczelnia i jej relacje z otoczeniem / red. nauk. M. Pluta-Olearnik ; [aut. M. Pluta-Olearnik i in.]. Warszawa : „Difin”, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 42142

Rekreacja i turystyka szkolna w procesie edukacji / oprac. E. Biernat, E. Kozdroń. Warszawa : Wyższa Szkoła Edukacja w Sporcie, 2008. Sygn.: W 42167; Cz.O. 42166

SCHOENEBECK H.: *Antypedagogika : [być i wspierać zamiast wychowywać]*. Wyd. 2 popr. i zaktual. Warszawa : Jacek Santorski & Co Agencja Wydaw., 2007. (Książki, Które Pomagają Życ). Sygn.: Cz.O. 42057

SCHOENEBECK H.: *Antypedagogika: wprowadzenie w rozmyślanie antypedagogiczne*. Wyd. 3 popr. na podst. wyd. z 1991 r. Kraków : Oficyna Wydaw. „Impuls”, 2009. Sygn.: Cz.O. 42058

SIENIEK C.: *Planowanie pracy nauczyciela wychowania fizycznego w klasach I-III gimnazjum : nowa podstawa programowa MEN*. Wyd. 3. Starachowice : Prac. Wydaw. „Helvetica”, 2009. (Wychowanie Fizyczne. Podstawa Programowa). Sygn.: W 42078; Cz.O. 42077

Spółeczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu : sprawność fizyczna dzieci i młodzieży / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Polska Akademia Olimpijska, Fundacja „Centrum Edukacji Olimpijskiej”. Warszawa : AWF, 2009.

T. 1 / red. nauk. J. Nowocien. Sygn.: Cz.O. 42197/T.1

T. 2 / red. nauk. J. Chelmecki. Sygn.: Cz.O. 42197/T.2

SRAGA M.: *Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach w latach 1970-*

-2005 i jej rola w kształceniu kadr kultury fizycznej / Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2009. Sygn.: W 41722-41725; Cz.O. 41721

Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego 2010-2020: projekt środowiskowy / [red. prow. A. Matysiak ; Fundacja Rektorów Polskich, Konferencja Rektorów Zawodowych Szkół Polskich, Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich]. Warszawa : Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 41822

SYGIT K.: *Instrukcja pisanie prac dyplomowych i magisterskich : (poradnik dla studentów wychowania fizycznego i studentów zdrowia publicznego)* / Uniwersytet Szczeciński. Szczecin : Wydaw. Nauk. US, 2009. Sygn.: Cz.O. 42076

SZUMIAŁ J.: *Bezpieczna wycieczka*. Warszawa : Grupa IMAGE, 2009. Sygn.: Cz.O. 42084

ŚLIWERSKI B.: *Współczesna myśl pedagogiczna: znaczenia, klasyfikacje, badania*. Wyd. 2. Kraków : Oficyna Wydaw. „Impuls”, 2009. Sygn.: Cz.O. 41826

Teoretyczne i praktyczne uwarunkowania wychowania fizycznego w szkole / red. K. Warchoń i L. Wojtyczek ; Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie. Instytut Kultury Fizycznej. Krosno: PWSZ, 2009. (Prace Naukowo-Dydaktyczne Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Krośnie ; z. 38). Sygn.: Cz.O. 42125

TOMIK R., POŚPIECH D.: *Sport szkolny w wybranych krajach Europy* / Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice: Wydaw. AWF, 2010. Sygn.: W 42203-

-42207; Cz.O. 42202

WIECZOREK J.: *Mediator akademicki jako przeciwdziałanie mobbingowi w środowisku akademickim*. Kraków : Niezależne Forum Akademickie, 2009. Sygn.: W 42237; Cz.O. 42236

WIŚNIEWSKA M.: *Wspomaganie rozwoju dziecka z niepełnosprawnością intelektualną : poradnik dla rodziców i terapeutów*. Kraków : Oficyna Wydaw. „Impuls”, 2008. Sygn.: Cz.O. 41911

Wspomaganie dzieci z genetycznie uwarunkowanymi wadami rozwoju i ich rodzin / pod red. A. Twardowskiego. Poznań : Polskie Towarzystwo Pedagogiczne. Oddział, 2006. Sygn.: Cz.O. 41962

Wspomaganie rozwoju dzieci z rzadkimi zespołami chromosomowymi / pod. red. A. Twardowskiego. Poznań : Wydaw. Nauk. Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Oddział, 2008. Sygn.: Cz.O. 41963

Wspomaganie rozwoju i rehabilitacja dzieci z genetycznie uwarunkowanymi zespołami zaburzeń / pod red. W. Dykcika, A. Twardowskiego. Poznań : Wydaw. Nauk. Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Oddział, 2004. Sygn.: Cz.O. 41961

Wspólne i swoiste zagadnienia edukacji i rehabilitacji osób z upośledzeniem umysłowym / red. nauk. Z. Gajdzica. Sosnowiec : Oficyna Wydaw. „Humanitas”. Wyższa Szkoła Humanitas, 2008. Sygn.: Cz.O. 42115

Turystyka, rekreacja, czas wolny, hotelarstwo, etnologia

Aktywność turystyczno-rekreacyjna w obiektach dziedzictwa kulturowego

i przyrodniczego / pod red. J. Ruta i P. Ruta ; Uniwersytet Rzeszowski. Wydział Wychowania Fizycznego. Katedra Gospodarki Turystycznej. Rzeszów : „Koraw” Dorota Koczab, 2009. Sygn.: Cz.O. 42240

Budowa i funkcjonowanie systemu informacji turystycznej w regionie z uwzględnieniem współpracy międzynarodowej : materiały konferencyjne, Szczecin, 24-25.10.2006 / Uniwersytet Szczeciński. Koło Naukowe Turystyki KoNTurUS, [Uniwersytet Szczeciński. Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług]. Szczecin : „Print Group” Daniel Krzanowski, 2006. Sygn.: W 42223; Cz.O. 42222

CHUDOBA T.: *Theory of tourism and tourism management*. Warszawa : „CeDe-Wu”, 2010. Sygn.: W 42101, 42238

Czynniki sprzyjające rozwojowi turystyki, rekreacji i rehabilitacji na obszarach południowo-wschodniego Rostocza / K. Kosiński-Kamysz [i in.] ; Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. Wojciecha Korfańtego. Katowice: GWSH, 2008. Sygn.: Cz.O. 42111

DENEK K.: *Edukacja pozalekcyjna i pozaszkolna* / Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu. Poznań: Wydaw. Nauk. WSPiA, 2009. Sygn.: Cz.O. 42154

DŁUGOSZ Z.: *Zarys geograficzno-regionalny walorów i atrakcji turystycznych krajów pozaeuropejskich* / Wyższa Szkoła Umiejętności im. Stanisława Staszica w Kielcach. Gdów ; Kraków : Wydaw. SMS, 2006. Sygn.: Cz.O. 41948

DŁUGOSZ Z.: *Zarys geograficzno-regionalny walorów i atrakcji turystycznych krajów europejskich* / Wyższa Szkoła Umiejętności im. Stanisława Staszica

w Kielcach. Gdów ; Kraków : Wydaw. SMS, 2006. Sygn.: Cz.O. 41949

DŁUŻEWSKA A.: *Společno-kulturowe dysfunkcje turystyczne w krajach islamu*. Warszawa : Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 41819

DRZEWIECKI M.: *Agroturystyka współczesna w Polsce*. Gdańsk : Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa ; Sopot : Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, 2009. Sygn.: Cz.O. 42152

Dylematy zarządzania sportem, turystyką i rekreacją w warunkach niepewności otoczenia: praca zbiorowa / pod red. B. Grzeganeek-Więcek oraz J. Maciąg ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2010. Sygn.: W 42118-42122; Cz.O. 42117

GLĄBIŃSKI Z.: *Szkolny ruch turystyczno-krajoznawczy jako czynnik kształtowania tożsamości regionalnej na przykładzie województwa zachodniopomorskiego : opracowanie diagnostyczne*. Szczecin : Forum Turystyki Regionów, 2008. Sygn.: W 42235; Cz.O. 42234

Granice, współpraca i turystyka w Europie Bałtyckiej : zbiór studiów / pod red. T. Studzienieckiego. Gdynia; Lubieszyniek : Academia Europa Nostra, 2009. Sygn.: Cz.O. 42110

GRZEGORZEWSKA-MISCHKA E.: *Przedsiębiorca w gospodarce turystycznej : wybrane zagadnienia*. Gdańsk: Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa ; Sopot : Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, 2009. Sygn.: Cz.O. 42151

GULDA M.: *Socjologia : wprowadzenie do socjologii turystyki*. Gdańsk: Wyższa

Szkoła Turystyki i Hotelarstwa ; Sopot : Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, 2009. Sygn.: Cz.O. 42149

„Innowacje w turystyce wiejskiej - szansa czy konieczność?” : konferencja / [red. B. Ditrich, S. Ceglarska] ; Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Gdańsku. Gdańsk : PODR, 2008. Sygn.: Cz.O. 42272

JEDRYSIK T.: *Turystyka kulturowa*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2008. Sygn.: W 42228; Cz.O. 38441

JEDRYSIK T.: *Wiejska turystyka kulturowa*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2010. Sygn.: Cz.O. 42102

Kanał Augustowski i współczesna ekoturystyka / red. nauk. W. Lenart, A. Zelenkov. Pułtusk [i in.] : Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, 2008. Sygn.: Cz.O. 42225

KOWALCZYK A.: *Geografia turystyki*. Wyd. 1, dodr. 2. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2001. Sygn.: W 42157

KUCHARCZYK M., MITURA E.: *Ekonomia i prawo w hotelarstwie*. Warszawa : „Difin”, cop. 2010. (E Edukacja). Sygn.: Cz.O. 42061

MACIĄG J.: *System zarządzania jakością usług : zasady i metody : (na przykładzie usług turystycznych i rekreacyjnych)* / Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2010. Sygn.: W 42051-42054; Cz.O. 42050

MARCINKIEWICZ C.: *Zarządzanie produktem turystycznym : (z elementami psychologii)*. Sosnowiec : Oficyna Wydaw. „Humanitas”. Wyższa Szkoła Humanitas, 2010.

Sygn.: W 42113, 42114; Cz.O. 42112

MAREK R.: *Determinanty rozwoju polskich biur podróży w internecie [rozprawa doktorska]*. Warszawa : „Promotor”, 2009. (Magister.pl). Sygn.: Cz.O. 41944

Marka wiejskiego produktu turystycznego: inicjatywy i inspiracje / [oprac. zbiorowe pod red. E. Kmity-Działek ; aut. D. Dąbek i in.] ; Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie. Oddział w Krakowie. Brwinów ; Kraków : CDR. Oddz., 2009. Sygn.: Cz.O. 42260

NALAZEK M.: *Internetowe kanały dystrybucji na rynku turystycznym*. Warszawa : „Difin”, 2010. Sygn.: Cz.O. 41797

O procesie powstawania inicjatywy klastrowej „Krainy Miodowo-Mlecznej”: rekapitulacja działań (2000-2009) : praca zbiorowa / pod red. M. Śmigielskiej i M. Żurek. Kluczbork : Starostwo Powiatowe, 2009. Sygn.: Cz.O. 42270/+CD

PAWLIKOWSKA-PIECHOTKA A.: *Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne*. Gdynia : „Novae Res” Wydaw. Innowacyjne, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 42083

Pielgrzymi na drodze św. Jakuba: przeszłość i teraźniejszość / pod red. I. Hodorowicz, F. Mroza ; Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu. Kraków ; Nowy Targ : PPWSZ, 2009. Sygn.: Cz.O. 42144

Podróżowanie w Karpaty wczoraj i dziś / pod red. S.A. Sroki. Kraków : „Avalon”, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 42067

Przestrzenne, gospodarcze i humanistyczne aspekty turystyki / pod red. K. Szpary i M. Gwoździa. Kraków ; Rzeszów ; Zamość : Konsorcjum Akademickie, Wydaw. WSE, WSliZ, WSZiA, 2009.

Sygn.: Cz.O. 42156

Rekreacja i turystyka szkolna w procesie edukacji / oprac. E. Biernat, E. Kozdroń. Warszawa : Wyższa Szkoła Edukacja w Sporcie, 2008. Sygn.: W 42167; Cz.O. 42166

ROJEWSKA M.: *Atrakcyjność turystyczna Krakowa*. Warszawa : „Promotor”, 2009. (Magister.pl). Sygn.: Cz.O. 41943

Rola pośredników w procesie dystrybucji produktów turystycznych na regionalnym i globalnym rynku turystycznym : materiały konferencyjne, Kopenhaga, 06-08.11.2008 / Uniwersytet Szczeciński. Koło Naukowe Turystyki - KoNTurUS. Szczecin : PPH „Zapół” Dmochowski, Sobczyk, 2008. Sygn.: W 42221; Cz.O. 42220

Rola turystyki w gospodarce regionu / red. nauk. J. Marak, J. Wyrzykowski. Wrocław : WSH, 2009. (Monografie / Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu). Vol. 2, Usługi turystyczne jako podstawa gospodarki turystycznej. Sygn.: Cz.O. 40594/vol.2

Spoleczne i ekonomiczne aspekty turystyki i rekreacji / red. nauk. R. Muszkieta [i in.]; Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy. Poznań ; Bydgoszcz : Ośrodek Rekreacji, Sportu i Edukacji, 2009. (Monografie / Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu ; nr 02/09). Sygn.: Cz.O. 42208

Spoleczne i ekonomiczne uwarunkowania rozwoju turystyki w regionie / red. nauk. K. Dzieńdziura, P. Zmyślony. Sulechów : Wydaw. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, 2008. Sygn.: Cz.O. 42159

Spoleczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju agroturystyki : praca zbiorowa / pod red. nauk. K. Gutkowskiej ; Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego. Warszawa : MODR, 2008. Sygn.: Cz.O. 42244

Spoleczno-gospodarcze aspekty turystyki regionów przygranicznych / pod red. J. Ruta i A. Nizioł ; Uniwersytet Rzeszowski. Wydział Wychowania Fizycznego. Katedra Gospodarki Turystycznej. Rzeszów : „Koraw” Dorota Kocząb, 2009. Sygn.: Cz.O. 42239

Stan i kierunki rozwoju turystyki w województwie katowickim: materiały konferencyjne / pod red. T. Żabińskiej ; Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa. Katedra Turystyki, Katedra Geografii Turystycznej i Ekorozwoju. Katowice : GWSH, 1997. Sygn.: Cz.O. 41946

STEBLIK-WLAŻŁAK B., CYMAŃSKA-GARBOWSKA B.: *Usługi turystyczne : podręcznik do nauki zawodu technik hotelarstwa*. Warszawa: „Rea”, cop. 2009. Cz. 2. Sygn.: Cz.O. 37801/Cz.2

TREBACZ S.: *60-lecie Oddziału Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w Chrzanowie*. Chrzanów : Muzeum w Chrzanowie im. Ireny i Mieczysława Mazarakich : Polskie Tow. Tatrzańskie. Oddz., 2008. Sygn.: Cz.O. 42002

Turystyka a ochrona środowiska przyrodniczego - stan i perspektywy badań / red. t. S. Piechota. Warszawa : Polska Asocjacja Ekologii Krajobrazu [i in.], 2009. (Problemy Ekologii Krajobrazu / Polska Asocjacja Ekologii Krajobrazu, ISSN 1899-3850 ; t. 25). Sygn.: Cz.O. 42273

Turystyka górska i nizinna / oprac.

J. Pagowska, Z. Wołowska, H. Żółtowska. Warszawa : Główna Księgarnia Wojskowa, 1935. (Wychowanie Fizyczne Kobiet / Państwowy Urząd W.FiP.W. ; t. 2). Sygn.: Cz.O. 30253/T.2

Turystyka, innowacje, konsument : praca zbiorowa / pod red. D. Chudy-Hyski i M. Żemły ; Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. Wojciecha Korfańtego. Katowice: GWSH, 2008. Sygn.: Cz.O. 42258

Turystyka uzdrowiskowa : stan i perspektywy : [zbiór materiałów pokonferencyjnych, Gdańsk, 8-9.10.2009 r.] / pod red. M. Boruszcza. Gdańsk : Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa ; Sopot : Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, 2009. Sygn.: Cz.O. 42148

Turystyka w lasach i na obszarach przyrodniczo cennych / pod red. D. Anderwalda [i in.]. Rogów : Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Leśny Zakład Doświadczalny. Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, 2009. (Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, ISSN 1509-1414 ; R. 11, z. 4(23)/2009). Sygn.: Cz.O. 42269

Węgrów i ziemia liwska : perły kultury i atrakcyjność turystyczna / red. nauk. W. Kaprowski, F. Midura, J.W. Sienkiewicz. Warszawa : ALMAMER Wyższa Szkoła Ekonomiczna: „DrukTur”, 2009. Sygn.: Cz.O. 42182

Wybrane aspekty zarządzania w kulturze fizycznej i turystyce / pod red. P. Hałemby ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2010.

Cz. 2. Sygn.: W 41895/Cz.2-41899/ Cz.2; Cz.O. 41894/Cz.2

Wykorzystanie badań naukowych

w wychowaniu fizycznym i sporcie: praca badawcza z 4 obszarów aktywności ruchowej : sport, wychowanie fizyczne, rekreacja i fizjoterapia / pod red. J. Wojnara, B. Wojciechowskiej-Maszkowskiej, R. Tatarucha ; Politechnika Opolska. Wydział Wychowania Fizycznego i Fizjoterapii. Opole : PO.WWFiF, 2009.

Cz. 2. Sygn.: Cz.O. 42185

Z dziejów turystyki i sportu w Polsce / pod red. T. Jurka, K. Obodyńskiego, S. Zaborniaka. Rzeszów : Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2009. Sygn.: Cz.O. 42170

Matematyka, nauki przyrodnicze i biologiczne

MALINOWSKI A.: *Auksologia: rozwój osobniczy człowieka w ujęciu biomedycznym* / Uniwersytet Zielonogórski. Wyd. 3 zm. i rozsz. Zielona Góra : Oficyna Wydaw. UZ, 2009. Sygn.: Cz.O. 41999

PILCH W.: *Zarys biochemii wysiłku fizycznego*. Radom : Politechnika Radomska. Wydaw., cop. 2009. Sygn.: W 42135; Cz.O. 42134

PUCIATO D.: *Poziom rozwoju morfofunkcjonalnego dzieci i młodzieży z gminy uzdrowiskowej Jedliny-Zdroju*. Opole : Oficyna Wydaw. PO, 2009. (Studia i Monografie / Politechnika Opolska, ISSN 1429-6063 ; z. 245). Sygn.: Cz.O. 25824/z.245

Medycyna

BARTYZEL-LECHFOROWICZ H., CHRYSTYNA J., BĄK P.: *Mały słownik fizjoterapeuty*. Zamość : WSZiA, 2009. (Podręczniki Akademickie / Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu ; nr 27). Sygn.: Cz.O. 42195

CHAITOW L., FRITZ S.: *Masaż leczni-*

czy: badanie i leczenie mięśniowo-powięziowych punktów spustowych. Wrocław : Elsevier Urban & Partner, cop. 2010. Sygn.: W 41928/+DVD, 41929/+DVD; Cz.O. 41927/+DVD

Choroby wewnętrzne : podręcznik akademicki / pod red. F. Kokota ; aut. H. Chwalińska-Sadowska [i in.]. Wyd. 8 zm. i unow., dodr. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2006.

T. 1. Sygn.: W 41852/T.1

T. 2. Sygn.: W 41852/T.2

CWANEK J.: *Przydatność parametrów struktury geometrii powierzchni do oceny stopnia zużycia sztucznych stawów biodrowych.* Rzeszów : Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2009. Sygn.: Cz.O. 42172

CZECH A., TATOŃ J.: *Cukrzyca : podręcznik ukierunkowany na aktywną optymalizację diagnostyki, prewencji, leczenia i jakości życia pacjentów oparty na postępach patofizjologii oraz kontrolowanym doświadczeniu klinicznym : cele i wzorce postępowania dla lekarzy praktyków.* Katowice : „Elamem”, 2009. (Biblioteka / Lekarz. Miesięcznik POZ). Sygn.: Cz.O. 41956

Człowiek chory - aspekty biopsychospołeczne / [zespół red. K. Janowski i in.]. Lublin : Centrum Psychoedukacji i Pomocy Psychologicznej, 2009.

T. 1 / red. nauk. K. Janowski, J. Gierus. Sygn.: Cz.O. 42106/T.1

T. 2 / red. nauk. K. Janowski, A. Cudo. Sygn.: Cz.O. 42106/T.2

T. 3 / red. nauk. K. Janowski, K. Grzesiuk. Sygn.: Cz.O. 42106/T.3

T. 4 / red. nauk. K. Janowski, M. Artymiak. Sygn.: Cz.O. 42106/T.4

IV Olsztyński Dzień Fizjoterapii, 16 maja 2008 r. : co nowego w fizjoterapii? /

[red. E. Hopfer]. Olsztyn : Olsztyńska Szkoła Wyższa im. Józefa Rusieckiego, 2008. Sygn.: Cz.O. 42218

Czynniki sprzyjające rozwojowi turystyki, rekreacji i rehabilitacji na obszarach południowo-wschodniego Roztocza / K. Kosiniak-Kamysz [i in.]. ; Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. Wojciecha Korfanteo. Katowice : GWSH, 2008. Sygn.: Cz.O. 42111

Czy zwierzęta potrafią leczyć? : terapie z udziałem zwierząt wspomagające rehabilitację osób niepełnosprawnych / [red. prow. N. Bekasiewicz ; aut. W. Bartkiewicz i in.]. Wyd. 1, dodr. Warszawa : Fundacja Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Przyjaciół”, 2008. Sygn.: W 41768-41770; Cz.O. 41767

Endokrynologia wysiłku fizycznego sportowców: z zarysem endokrynologii ogólnej / [aut. G. Bednarek-Tupikowska i in.]. Wrocław : „MedPharm Polska”, cop. 2010. Sygn.: Cz.O. 42089

ENOKA R.M.: *Neuromechanics of human movement.* 4th ed. Champaign, Il.: Human Kinetics, cop. 2008. Sygn.: W 42116

Etyczne i prawne granice badań naukowych / red. W. Galewicz. Kraków : Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, cop. 2009. (Diametros). Sygn.: Cz.O. 42062

Fizykoterapia w praktyce: praca zbiorowa / pod red. J. Taradaja, A. Sieronina i M. Jarzębskiego. Katowice : „Elamem”, 2010. (Biblioteka / Rehabilitacja w Praktyce). Sygn.: W 41958-41960; Cz.O. 41957

JAKUBIK-HAJDUKIEWICZ J.: *Joga dla dzieci: poradnik dla rodziców i nau-*

czyteli. Katowice : „KOS”, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 41798

JASIŃSKA J.: *Stwardnienie rozsiane (SM) : poradnik chorego i terapeuty* / Olsztyńska Szkoła Wyższa im. Józefa Rucieckiego, Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem w Olsztynie. Olsztyn : OSW, 2008. Sygn.: Cz.O. 42215

JUTRZYNA E.: *Terapia muzyką w teorii i praktyce tyflogicznej*. Warszawa : Polski Związek Niewidomych. Zakł. Nagrań i Wydaw., 2007. Sygn.: Cz.O. 42001

KARPOWICZ J., GRYZ K.: *Zagrożenia elektromagnetyczne przy urządzeniach rezonansu magnetycznego : poradnik dla placówek służby zdrowia*. Warszawa : Centralny Instytut Ochrony Pracy. Państwowy Instytut Badawczy, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 42265

KARPOWICZ J., GRYZ K., ZRADZIŃSKI P.: *Zagrożenia elektromagnetyczne przy urządzeniach fizykoterapeutycznych: poradnik dla placówek służby zdrowia*. Warszawa : Centralny Instytut Ochrony Pracy. Państwowy Instytut Badawczy, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 42266

KLEINROK A., SZEREMETA E., CZOCHRA W.: *Fizjoterapia w kardiologii : skrypt dla studentów* / Oddział Kardiologii SP Szpitala Wojewódzkiego im. Papieża Jana Pawła II w Zamościu. Zamość : WSZiA, 2008. (Podręczniki Akademickie / Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu ; nr 25). Sygn.: Cz.O. 42209

KOŁODZIEJ J., KOŁODZIEJ K., MOMOLA I.: *Postawa ciała, jej wady i korekcja*. Wyd. 1, dodr. Rzeszów : Wydaw. Oświatowe „Fosze”, 2009. Sygn.: W 41904

KOSTKA T., KOZIARSKA-ROŚCISZEWSKA M.: *Choroby wieku podeszłego*. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2009. (Praktyka Lekarza Rodzinnego). Sygn.: W 41855; Cz.O. 41854

KRZYSTYŃIAK K.: *Odnowa biologiczna w sporcie i profilaktyce zdrowotnej* / Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu. Nowy Targ : Wydaw. PPWSZ, 2009. Sygn.: Cz.O. 42146

KUŃSKI H.: *Dzieje medycyny sportowej w Polsce*. Łódź : Polskie Towarzystwo Medycyny Sportowej, 2009.

T. 2, (1951-2000). Sygn.: Cz.O. 33053/T.2

LENNON S., STOKES M.: *Fizjoterapia w rehabilitacji neurologicznej*. Wrocław : Elsevier Urban & Partner, cop. 2010. Sygn.: W 41915, 41916; Cz.O. 41914

MALINOWSKI A.: *Auksologia : rozwój osobniczy człowieka w ujęciu biomedycznym* / Uniwersytet Zielonogórski. Wyd. 3 zm. i rozsz. Zielona Góra : Oficyna Wydaw. UZ, 2009. Sygn.: Cz.O. 41999

MAZUR A.: *Dynamika i czynniki ryzyka występowania nadwagi i otyłości u dzieci w wieku szkolnym*. Rzeszów : Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2009. Sygn.: Cz.O. 42174

Medycyna sportowa: współczesne metody diagnostyki i leczenia / red. nauk. P.J. McMahon; [aut. D. Armfield i in.]. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2009. Sygn.: W 41866-41869; Cz.O. 41865

MIGAŁA M.: *Rozwój terapii balneoklimatycznej na Górnym Śląsku w aspekcie leczenia gruźlicy : (druga połowa XIX i pierwsza połowa XX wieku)*. Opole : Oficyna Wydaw. PO, 2009. (Studia i Monografie / Politechnika Opolska, ISSN

1429-6063 ; z. 255). Sygn.: Cz.O. 25824/z.255

MRAZ M.: *Ocena stabilności posturalnej osób ze stwardnieniem rozsianym objętych postępowaniem fizjoterapeutycznym*. Wrocław: Wydaw. AWF, 2009. (Studia i Monografie Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, ISSN 0239-6009 ; nr 96). Sygn.: Cz.O. 6936/Nr96

NIEWIADOMSKA M.: *Korekcja wad postawy z elementami rehabilitacji* / Uniwersytet Szczeciński. Szczecin : PPH „Zapoli” Dmochowski, Sobczyk, 2008. Sygn.: W 42132, 42133; Cz.O. 42131

Nowe wyzwania w pulmonologii i rehabilitacji / praca pod red. A. Barinowa-Wojewódzkiego ; [Wielkopolskie Centrum Pulmonologii i Torakochirurgii im. Eugenii i Janusza Zeylandów]. Poznań : AWF, 2009. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, ISSN 0239-7161 ; nr 394). Sygn.: Cz.O. 11133/Nr394

OSTROWSKA B.: *Charakterystyka stabilności postawy ciała kobiet z osteopenią i osteoporozą*. Wrocław : Wydaw. AWF, 2009. (Studia i Monografie Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, ISSN 0239-6009 ; nr 95). Sygn.: Cz.O. 6936/Nr95

OWCZAREK S.: *Atlas ćwiczeń korekcyjnych*. Wyd. 6. Warszawa : Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, 2009. Sygn.: W 42090, 42091

V Olsztyński Dzień Fizjoterapii, 29-30 maja 2009 r. : 10 lat dydaktyki fizjoterapii na Warmii i Mazurach / [red. E. Hopfer]. Olsztyn : Olsztyńska Szkoła Wyższa im. Józefa Rusieckiego, 2009. Sygn.: Cz.O. 42219

PIESIEWICZ E.: *Przewodnik do ćwiczeń z anatomii człowieka : układ ruchu*. Warszawa : Wyższa Szkoła Edukacja w Sporcie, cop. 2008. Sygn.: Cz.O. 42168

Profesjonalne zarządzanie kadrą w zakładach opieki zdrowotnej / pod red. M.D. Głowackiej, E. Mojs. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2010. Sygn.: Cz.O. 42069

Promocja zdrowia wobec zagrożeń cywilizacyjnych : międzynarodowa konferencja naukowo-metodyczna, Nowy Targ, 2007 : praca zbiorowa / pod red. D. Muchy i H.R. Zięby ; Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu, PTNKF/Oddział Podhalański w Zakopanem. Nowy Targ : PPWSZ, 2007. Sygn.: Cz.O. 42145

Rehabilitacja interdyscyplinarna / pod red. S. Jarząba, A. Pozowskiego, M. Paprockiej-Borowicz ; Katedra Fizjoterapii Wydziału Nauk o Zdrowiu. Wrocław : Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich, 2009. Sygn.: W 42227; Cz.O. 42226

Rehabilitacja kardiologiczna : stosowanie ćwiczeń fizycznych / pod red. J. Bromboszcza, P. Dylewicz. Wyd. 3 popr. i uzupełn. Kraków : „Elipsa-Jaim”, 2009. (Biblioteka Specjalisty Rehabilitacji). Sygn.: Cz.O. 42251

ROMICKA A., ROSTROPOWICZ-DENISIEWICZ K.: *Zarys reumatologii wieku rozwojowego*. Katowice : „Elamem”, 2010. (Biblioteka / Lekarz. Miesięcznik POZ). Sygn.: W 41955; Cz.O. 41954

SCHULTZ R., FEITIS R.: *Nieskończona sieć : anatomia powięzi w działaniu*. Warszawa : „Virgo”, 2009. Sygn.: Cz.O. 42129

SEKOWSKI T.: *Psychologiczne aspekty rehabilitacji zawodowej osób niewidomych zatrudnionych w warunkach pełnej i częściowej integracji*. Lublin : Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2001. Sygn.: Cz.O. 41998

SILBERNAGL S., DESPOPOULOS A.: *Ilustrowana fizjologia człowieka*. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2010. Sygn.: W 41863, 41864; Cz.O. 41862

SŁONIAK R., TITTINGER T.: *Taping rehabilitacyjny stawu skokowego*. Rzeszów : „Fizjoterapia” Rafał Słoniak, 2009. Sygn.: W 42005; Cz.O. 42004

III Olsztyński Dzień Fizjoterapii, 18 maja 2007 r. : (materiały pokonferencyjne) / [red. J. Frankowski]. Olsztyn : Olsztyńska Szkoła Wyższa im. Józefa Rusieckiego, 2007. Sygn.: Cz.O. 42217

Wady stóp : biomechanika, diagnostyka, leczenie / pod red. B. Krupicza ; [aut. B. Krupicz i in.]. Białystok : Wydaw. PB, 2008. (Rozprawy Naukowe / Politechnika Białostocka, ISSN 0867-096X ; nr 157). Sygn.: Cz.O. 42256

WALENCIK-TOPIŁKO A.: *Głos jako narzędzie : materiały do ćwiczeń emisji głosu dla osób pracujących głosem i nad głosem*. Gdańsk : „Harmonia”, 2009. Sygn.: Cz.O. 42064

WISZOMIRSKA I.: *Anatomia układu ruchu człowieka*. Warszawa : ALMAMER Wyższa Szkoła Ekonomiczna : „Druk-Tur”, 2009. Sygn.: Cz.O. 42180

WOLNY-NIEDZIELSKA A.: *Kliniczne podstawy reumatologii : dla studentów fizjoterapii*. Kielce : WŚ, 2009. (Prace Wszechnicy Świętokrzyskiej, ISSN 1234-7604; nr 128). Sygn.: W 42179; Cz.O. 42178

Wspomaganie dzieci z genetycznie uwarunkowanymi wadami rozwoju i ich rodzin / pod red. A. Twardowskiego. Poznań : Polskie Towarzystwo Pedagogiczne. Oddz., 2006. Sygn.: Cz.O. 41962

Wspomaganie rozwoju dzieci z rzadkimi zespołami chromosomowymi / pod red. A. Twardowskiego. Poznań : Wydaw. Nauk. Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Oddz., 2008. Sygn.: Cz.O. 41963

Wspomaganie rozwoju i rehabilitacja dzieci z genetycznie uwarunkowanymi zespołami zaburzeń / pod red. W. Dykcika, A. Twardowskiego. Poznań : Wydaw. Nauk. Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Oddz., 2004. Sygn.: Cz.O. 41961

Wykłady z fizjologii człowieka / red. nauk. M. Tafil-Klawe, J.J. Klawe; [aut. J. Beck i in.]. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2009. Sygn.: W 41879, 41880; Cz.O. 41878

Zarys gerontologii / pod red. K. Sygit ; Uniwersytet Szczeciński. Szczecin : Wydaw. Nauk. US, 2008. Sygn.: Cz.O. 42075

Zdrowie człowieka i jego edukacja gerontologiczna : praca zbiorowa / pod red. M. Kuchcińskiej. Bydgoszcz : Wydaw. Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, 2004. Sygn.: Cz.O. 42000

ZEYLAND-MALAWKA E.: *Ćwiczenia korekcyjne* / Akademia Wychowania Fizycznego im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku. Wyd. 11 popr. i uzup. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFis, 2009. Sygn.: Cz.O. 42126

Organizacja i zarządzanie

Bezpieczeństwo i zarządzanie kryzysowe - aktualne wyzwania : perspektywy

rozwoju teorii i badań nad zarządzaniem bezpieczeństwem / red. nauk. M. Włodarczyk, A. Marjański. Łódź : SWSPiZ, 2009. (Przedsiębiorczość i Zarządzanie / Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, ISSN 1733-2486 ; t. 10, z. 5). Sygn.: Cz.O. 42211

Bezpieczeństwo i zarządzanie kryzysowe - aktualne wyzwania : współczesne aspekty bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego / red. nauk. M. Włodarczyk, A. Marjański. Łódź : SWSPiZ, 2009. (Przedsiębiorczość i Zarządzanie / Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, ISSN 1733-2486 ; t. 10, z. 6). Sygn.: Cz.O. 42212

Bezpieczeństwo i zarządzanie kryzysowe - aktualne wyzwania : zarządzanie kryzysem w organizacjach gospodarczych / red. nauk. M. Włodarczyk, A. Marjański. Łódź : SWSPiZ, 2009. (Przedsiębiorczość i Zarządzanie / Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, ISSN 1733-2486 ; t. 10, z. 7). Sygn.: Cz.O. 42213

Bezpieczeństwo i zarządzanie kryzysowe - aktualne wyzwania : zarządzanie bezpieczeństwem w sektorze publicznym / red. nauk. M. Włodarczyk, A. Marjański. Łódź : SWSPiZ, 2009. (Przedsiębiorczość i Zarządzanie / Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, ISSN 1733-2486 ; t. 10, z. 8). Sygn.: Cz.O. 42214

Dylematy zarządzania sportem, turystyką i rekreacją w warunkach niepewności otoczenia: praca zbiorowa / pod red. B. Grzeganeek-Więcek oraz J. Maciąg ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2010. Sygn.: W 42118-42122; Cz.O. 42117

Informacja w zintegrowanej Europie : koncepcje i narzędzia zarządzania wobec wyzwań i zagrożeń: praca zbiorowa / pod red. R. Borowieckiego i M. Kwiecińskiego. Warszawa : Centrum Doradztwa i Informacji „Difin”, cop. 2006. Sygn.: Cz.O. 42049

KIREJCZYK E.: *Zrozumieć zarządzanie*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2008. Sygn.: Cz.O. 41838

MACIĄG J.: *System zarządzania jakością usług: zasady i metody : (na przykładzie usług turystycznych i rekreacyjnych)* / Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2010. Sygn.: W 42051-42054; Cz.O. 42050

Prognozowanie w zarządzaniu przedsiębiorstwem / P. Dittmann [i in.]. Kraków ; Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2009. Sygn.: Cz.O. 42257

Wybrane aspekty zarządzania w kulturze fizycznej i turystyce / pod red. P. Hałemby ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2010.

Cz. 2. Sygn.: W 41895/Cz.2-41899 / Cz.2; Cz.O. 41894/Cz.2

KOSTERA M., ŚLIWA M.: *Zarządzanie w XXI wieku : jakość, twórczość, kultura : podręcznik akademicki*. Warszawa : Wydaw. Akademickie i Profesjonalne. Grupa Kapitałowa WSiP, cop. 2010. (Zarządzanie w XXI Wieku). Sygn.: Cz.O. 41834

PIECUCH T.: *Przedsiębiorczość : podstawy teoretyczne*. Warszawa : C.H. Beck, 2010. (Zarządzanie. Przedsiębiorczość). Sygn.: Cz.O. 41812

Profesjonalne zarządzanie kadrami w zakładach opieki zdrowotnej / pod red.

M.D. Głowackiej, E. Mojs. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2010. Sygn.: Cz.O. 42069

Zarządzanie bezpieczeństwem narodowym / red. nauk. Ł. Sułkowski, A. Marjański. Łódź : SWSPiZ, 2009. (Przedsiębiorczość i Zarządzanie / Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, ISSN 1733-2486 ; t. 10, z. 3). Sygn.: Cz.O. 42210

Nauki techniczne, rolnictwo

CZERWIŃSKI M.: *Broń myśliwska : przewodnik*. Warszawa : „Bellona”, cop. 2007. Sygn.: Cz.O. 42096

CZERWIŃSKI M.: *Broń palna*. Warszawa : „Bellona”, cop. 2008. Sygn.: Cz.O. 42097

EJSMONT J.: *Amunicja i jej elaboracja : praktyczny poradnik*. Warszawa : Wydaw. Naukowo-Techniczne, cop. 2010. Sygn.: Cz.O. 42092

GIORGETTI F.: *Historia żaglowców : od egipskich łodzi papirusowych po współczesne fregaty*. Warszawa : „Carta Blanca” Grupa Wydaw. PWN, 2009. Sygn.: Cz.O. 41796

KOKOCIŃSKA T.: *Miód : złoty cud natury*. Warszawa : „Świat Książki”, 2009. Sygn.: W 41804

McNAB C.: *Broń myśliwska i sportowa : katalog strzelb i karabinów*. Warszawa : „Muza”, 2008. Sygn.: Cz.O. 42095

ROSENBERGER M.: *Amunicja myśliwska : struktura, zachowanie wewnątrz celu, zastosowanie*. Warszawa : „Bellona”, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 42093

SZAYER M.: *Nowoczesne wiatrówki : [poradnik]*. Warszawa : „Bellona”, cop. 2008. Sygn.: Cz.O. 42099

SZYRKOWIEC A.: *Wszystko o broni myśliwskiej*. Wyd. 7 popr. i uzup. Warszawa : „Bellona”, cop. 2008. Sygn.: Cz.O. 42103

WILLS C.: *Ilustrowana historia uzbrojenia : od kamiennych siekier do broni automatycznej* / red. nauk. R. Woźniak. Warszawa : Dom Wydaw. Bellona, cop. 2007. Sygn.: Cz.O. 42104

Sport

ADAMCZYK B.: *Bytovia.pl. 1946-2006*. Bytów : „Kurier”, 2006. Sygn.: Cz.O. 41966

Akademicka kultura fizyczna na przełomie stuleci / red. E. Zadarko, Z. Barabas ; Akademicki Związek Sportowy. Zarząd Główny ; Uniwersytet Rzeszowski. Wydział Wychowania Fizycznego. Rzeszów : Wydaw. UR ; Kolbuszowa Dolna : „Grafmar”, 2009.

T. 3, Sprawność fizyczna. Sygn.: W 41122/T.3; Cz.O. 41121/T.3

ANTON R.: *Kleine Schwimmschule. 14. Aufl.* Leipzig : Siegbert Schnurpfeil, 1923. (Billige Bucherei ; Nr. 1). Sygn.: Cz.O. 41766

BERNHARD S., SCHONTHIER M.: *No limits - sporty ekstremalne : ostatni śmiółkowie na świecie*. Warszawa : „Bellona”, cop. 2009. Sygn.: W 41821; Cz.O. 41820

BLACKBURN V.: *David Beckham : barwy zdrady*. Kraków : Oficyna Wydaw. „Mireki”, 2004. Sygn.: W 41971

BOGDANOWICZ Z.: *Historia sportu łobeskiego 1945-2007*. Łobez : „Mart”, 2008. Sygn.: Cz.O. 41978

BORYSEWICZ W.: *Biegi na orientację: poradnik*. Suwałk : Centrum Aktywności Społecznej „Pryzmat”, 2007. Sygn.: W 42249, 42250; Cz.O. 42248

BORYSIUK Z.: *Modern saber fencing : technique, tactics, training, research*. New York : SKA SwordPlay Books, cop. 2009. Sygn.: W 41730

BUKOWIECKA D., BUKOWIECKI I., KALINA R.: *Metody oceny kompetencji psychomotorycznych policjantów z zakresu działań interwencyjnych*. Szczytно : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji. Wydział Wydaw. i Poligrafii, 2006. Sygn.: Cz.O. 41729

CENTNER K.: *Encyklopedia sportu regionu nyskiego*. Nysa : Agencja Dziennikarska Krzysztof Centner, cop. 2008-.

T. 1, *Piłka nożna 1946-1969*. Sygn.: Cz.O. 41974/T.1

CHARKIEWICZ A.: *Od Ząbkovii do Dolcanu*. Ząbki : Miejski Klub Sportowy „Dolcan” Ząbki, 2002. Sygn.: Cz.O. 41975

Das Boren: eine kurzgefaste Unleitung zur Erlernung des englischen Faustkampfes. 9 Aufl. Leipzig : Schnurpfeil & Steinmek, 1936. (Billige Bucherei ; Nr. 21). Synat.: Cz.O. 41777

DOBRUSZEK W.: *Henryk Żyto*. Leszno : Firma Wydaw. „Danuta”, 2009. (Asy Żużlowych Torów). Sygn.: Cz.O. 41992

DOBRUSZEK W.: *Żużlowe mistrzostwa*. Leszno : Firma Wydaw. „Danuta”, 2009.

T. 4, *Młodzieżowe Mistrzostwa Polski Par Klubowych*. Sygn.: Cz.O. 41514/T.4

T. 5, *Indywidualne Mistrzostwa Polski [1932-1968]*. Sygn.: Cz.O. 41514/T.5

DRUCKER C.: *Der vielseitige Kasten : ein Hilfsbuch neuzeitlicher Bewegungsschulung*. Dresden : Limpert, [1931]. (Naturliches Turnen ; h. 2). Sygn.: Cz.O. 41772

25 lat szermierki w PRL / [oprac. J. Jeleń i J. Wykrota ; teksty L. Cergowski i in.]. [Warszawa] : Polski Związek Szermierczy, dr. 1970. Sygn.: W 41759; Cz.O. 41758

DYBIŃSKA E.: *Uczenie się i nauczanie pływania : zagadnienia wybrane*. Kraków : AWF, 2009. (Podręczniki i Skrypty / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 1429-8635 ; nr 32). Sygn.: Cz.O. 22973/Nr32

Dylematy zarządzania sportem, turystyką i rekreacją w warunkach niepewności otoczenia: praca zbiorowa / pod red. B. Grzeganeck-Więcek oraz J. Maciag ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2010. Sygn.: W 42118-42122; Cz.O. 42117

FRANKIEWICZ J.: *Przemyski sport w okresie stalinowskim (1944-1956)*. Przemyśl : Józef Frankiewicz, 2009. Sygn.: Cz.O. 41980

FRAŃCZAK W.: *Piłkarskie potyczki ostrowieckiego klubu: 80 lat KSZO* / [współpr. R. Burda i M. Frańczak]. Stara-chowice : U.P.Z.P. „Dorand” T.S. Cisek, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 41989

FUHRY E., KOPPEHEL C.: *Fussball-Fibel*. Berlin : Weidmann, cop. 1951. Sygn.: Cz.O. 41773

GIERGIEL C.: *60 lat piłki nożnej w Pyrzycach - 50 lat MLKS „Sokół”*. Pyrzyce : Wydaw. „Gazeta Ziemi Pyrzyckiej”, 2008.

Sygn.: Cz.O. 41973

GINTOWT M.: *Vademecum strzelectwa sportowego : materiały dydaktyczne dla nauczycieli „Przysposobienia obronnego” do realizacji działu „Strzelectwo sportowe” w szkołach ponadgimnazjalnych / Wyższa Szkoła Kupiecka. Instytut Edukacji Ustawicznej. Łódź : Wydaw. Nauk. WSK, 2004. Sygn.: Cz.O. 42105*

GOCHNIEWSKI A.: *60 lat gdańskiego sportu : ludzie i zdarzenia : [1945-2004] / współpr. J. Głowczyński, M. Kaczmarek. Gdańsk : Agencja Reklamowo-Wydawnicza „Set”, 2005. Sygn.: Cz.O. 41981*

HALLS M.: *Go nurkowanie : [trening z instruktorem na filmie DVD]. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, cop. 2009. (Gol). Sygn.: Cz.O. 41794/+DVD*

HAWRO Z., LABUŚ M., ROGALA W.: *Jarosławski Klub Sportowy 1909-2009 : monografia. Jarosław: Urząd Miasta, [2009]. Sygn.: Cz.O. 41979*

Hazena (jordanka): *podręcznik dla grających i instruktorów wraz z oficjalnymi przepisami P.Z.P.R. i komentarzami / oprac. S. Szmid-Berżyńska i W. Kwast. Warszawa : Główna Księgarnia Wojskowa, 1937. (Wychowanie Fizyczne Kobiet / Państwowy Urząd W.FiP.W. ; t. 7). Sygn.: Cz.O. 30253/T.7*

HUCIŃSKI T., LEKNER I.: *Nauczanie i doskonalenie techniki gry w koszykówce przy zastosowaniu obwodów stacyjnych: podręcznik dla studentów, nauczycieli, instruktorów oraz trenerów. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu, 2008. Sygn.: Cz.O. 42127*

Instrukcja narciarstwa nizinnego / Polski Związek Narciarski. Komisja Narciar-

stwa Nizinnego. Nakł. 2. Kraków : Zarząd Główny PZN, 1939. Sygn.: Cz.O. 41743

KAHN D.: *Zaawansowana krav maga: wyższy poziom systemu szkolenia, sprawności fizycznej i samoobrony. Wrocław : „Purana”, 2009. Sygn.: W 41829; Cz.O. 41828*

KAPROŃ A.: *Zachodnioeuropejscy sportowcy w PRL-owskim Lublinie. Lublin: [Andrzej Kaproń], 2008. Sygn.: Cz.O. 41993*

KARPUSZENKO E., MARZEC A.: *Sport w resocjalizacji nieletnich / Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie. Częstochowa : Wydaw. im. Stanisława Podobińskiego AJD, 2008. Sygn.: Cz.O. 42161*

Kierunki doskonalenia treningu i walki sportowej / red. A. Kuder, K. Perkowski, D. Śledziwski ; Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej. Warszawa : PTNKF : [Studio AWP], 2009.

T. 6. Sygn.: Cz.O. 29421/T.6

KING I., SCHULER L.: *Nowoczesny trening siłowy : jak zbudować szczupłą i muskularną sylwetkę. Sygn.: W 41808; Cz.O. 41807*

KITA A.: *Uczniowski Klub Sportowy „Gol” Częstochowa : geneza i rozwój kobiecej drużyny piłkarskiej (1996-2008). Częstochowa : Muzeum Częstochowskie, 2009. Sygn.: Cz.O. 42262*

KITA K.: *„Sparta” Kazimierza Wielka : dzieje klubu sportowego w latach 1921-2000 : Nidzica, Polonia, Lubna, Związkowiec, Unia, Spójnia, Sparta, Cukrownia, Sparta. Kazimierza Wielka : Kazi-mierska Agencja Drukarska, 2009. Sygn.: Cz.O. 41987*

KMIEĆ K.: *Ekslibrisy polskich olimpij-*

czykóW. Warszawa : Muzeum Sportu i Turystyki ; Kraków : Wydaw. i Drukarnia Towarzystwo Słowaków w Polsce, cop. 2010. Sygn.: Cz.O. 42263

KOKOWSKI W.: *Dzieje sportu polonijnego na ziemi złotowskiej*. Krajenka ; Złotów : Muzeum Ziemi Złotowskiej, 2008. (Biblioteka Muzeum Ziemi Złotowskiej). Sygn.: Cz.O. 41991

KORSARZ A.: *Sportowe sukcesy Polaków 1918-2008*. Szczecin : „My Book”, 2009. T. 1, 1918-1975. Sygn.: Cz.O. 41984/T.1

KRYGOWSKI W.: *Informator turystyczny PTT : 1948* / Polskie Towarzystwo Tatrzańskie. Kraków : Zarząd Główny PTT, 1948. Sygn.: Cz.O. 41757

KRZYSTYNIAK K.: *Odnowa biologiczna w sporcie i profilaktyce zdrowotnej* / Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu. Nowy Targ : Wydaw. PPWSZ, 2009. Sygn.: Cz.O. 42146

Kształcenie kadr w zakresie kultury fizycznej / red. nauk. R. Muszkieta [i in.]. Poznań : WWSTiZ, 2009. (Monografie / Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu ; nr 03/09). Sygn.: Cz.O. 42201

Kultura fizyczna osób z niepełnosprawnością: [dostosowana aktywność ruchowa] / red. nauk. S. Kowalik ; [aut. P. Bartik i in.]. Gdańsk ; Sopot : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2009. Sygn.: W 41803; Cz.O. 41802

KUŃSKI H.: *Dzieje medycyny sportowej w Polsce*. Łódź : Polskie Towarzystwo Medycyny Sportowej, 2009.

T. 2, (1951-2000). Sygn.: Cz.O. 33053/T.2

KURZAK M.: *Program nauczania - wychowanie fizyczne w gimnazjum*. Płock : „Korepetytor” Marian Gałczyński, 2009. Sygn.: W 42080; Cz.O. 42079

KWAŚNY J.: *Włóknarz Kietrz 1946-2004 : historia, ludzie, mecze* / [współpr. aut. J. Mironów, J. Kozłowski]. Racibórz : Jerzy Kwaśny, [2004]. Sygn.: Cz.O. 41970

LE BRETON G., BARR M.: *Europa dla narciarzy* / National Geographic. Warszawa : G+J RBA, cop. 2009. Sygn.: W 41793

Leibeserziehung im Reichsarbeitsdienst: mit Anhang : Sonderausgleichsungen sowie eingearbeitetem Deckblatt nr 1 vom 11.2.1937. Leipzig : „Der Nationale Aufbau” Verl. Guenther Heinig, 1938. (Reichsarbeitsdienst ; Dv. 7). Sygn.: Cz.O. 41778

LIS K.: *Amica Wronki - kronika 1992-2005*. Wronki : Amica Sport, 2005. Sygn.: Cz.O. 41967

LUTTENSCHLAGER F.: *Nurkowanie dzieci*. Warszawa : „Wielki Błękit”, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 41809

MAGERLEIN H.: *Leichtathletik : ein Lehrbuch für Anfänger und Fortgeschrittene*. Leipzig : Hachmeister & Thal, [1935]. Sygn.: Cz.O. 41764

MALISZ H.: *Na kolejarskim torze : historia opolskiego żużla*. [Opole]: Henryk Malisz, 2009.

Cz. 1, 1950-1964. Sygn.: Cz.O. 41977/Cz.1

Cz. 2, 1965-1969. Sygn.: Cz.O. 41977/Cz.2

MARCHWIANY R.: *Sport w mediach: konteksty społeczne i kulturowe*. Wrocław :

„Presshouse”, [2009]. Sygn.: Cz.O. 41988

2009. Sygn.: Cz.O. 42188

MARCINKOWSKI M., SOKOŁOWSKI M.: *Aksjologiczne i funkcjonalne aspekty kultury fizycznej w wojsku* / Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej. Sekcja Kultury Fizycznej w Wojsku. Warszawa : PTNKF.SKFW, 2004. ([Monografie Sekcji Kultury Fizycznej w Wojsku PTNKF] ; t. 7). Sygn.: Cz.O. 19374/T.7

Medycyna sportowa : współczesne metody diagnostyki i leczenia / red. nauk. P.J. McMahon ; [aut. D. Armfield i in.]. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2009. Sygn.: W 41866-41869; Cz.O. 41865

MEUSEL H.: *Bodenturnen : Gesellschaftsubungen, Zieh- u. Schiebeubungen, natürlisches Turnen am Sandsteilhang u. Schwebbaum: ein Beitrag zur gerätelosen Turnweise*. 3. erw. Aufl. Berlin : Weidmann, 1935. Sygn.: Cz.O. 41765

Morphofunctional aspects of selection of soldiers for realisation of tasks in the army formations / ed. by M. Sokołowski ; Polish Scientific Physical Education Association. Section of Physical Education in the Army. Warsaw : PSPEA. SPEA, 2007. ([Monografie Sekcji Kultury Fizycznej w Wojsku PTNKF] ; vol. 11). Sygn.: Cz.O. 19374/T.11

Narciarstwo / w oprac. H. Jabłczyńskiej-Jędrzejewskiej; przy współud. W. Czarnockiej-Karpińskiej [i in.]. Warszawa : Główna Księgarnia Wojskowa, 1935. (Wychowanie Fizyczne Kobiet / Państwowy Urząd W.FiP.W. ; t. 3). Sygn.: Cz.O. 30253/T.3

NAWARA H.: *Badminton* / Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Wyd. 5 zm. Wrocław : Wydaw. AWF,

NIEWIADOMSKA M.: *Sprawność siłowa u dzieci 10-letnich z różną ilością tkanki tłuszczowej*. Szczecin : PPH „Zap-ol” Dmochowski, Sobczyk, 2007. (Monografia / Uniwersytet Szczeciński). Sygn.: W 42246, 42247; Cz.O. 42245

NIŻNIKOWSKI T.: *Nauczanie ćwiczeń o złożonej strukturze ruchu przy oddziaływaniu na węzłowe elementy techniki sportowej*. Biała Podlaska : AWF w Warszawie. ZWWF, 2009. (Monografie i Opracowania / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej ; nr 8). Sygn.: Cz.O. 42196

NOWAK S., KAMROWSKA-NOWAK M.: *Bieg na 100 m przez płotki : technika, metodyka, trening*. Gdańsk : AW-FiS.WWF, 2009. (Biblioteka Olimpijska / Wydział Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. J. Śniadeckiego). Sygn.: Cz.O. 42139

NOWAK S., MALINKIEWICZ M.: *Narciarstwo zjazdowe*. Radom : PR. Wydaw., cop. 2009. (Monografia / Politechnika Radomska, ISSN 1642-5278 ; nr 140). Sygn.: W 42137; Cz.O. 42136

NOWAKOWSKI A.: *„Sokół” w Wadowicach w latach 1918-1949 : zarys dziejów*. Wadowice : Drukarnia i Wydaw. „Grafikon”, 2009. Sygn.: Cz.O. 42264

Ogrody jordanowskie / oprac. H. Śliwowska i K. Wędrowski. Warszawa : Główna Księgarnia Wojskowa, 1937. (Wychowanie Fizyczne Kobiet / Państwowy Urząd W.FiP.W. ; t. 8). Sygn.: Cz.O. 30253/T.8

ORZOŁ S.: *Dziekan : [portrety na polu kamym]*. [Bartoszyce] : „Manuskrypt”, 2002. Sygn.: W 41972

PANFIL Ł., SEWERYNIAK T.: *Wybrane czynniki umiędzynaradawiania kadr organizacji sportowych* / Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Wrocław : Wydaw. AWF, 2009. Sygn.: Cz.O. 42191

PAWŁOWSKI Z.: *70 lat KS Masovia Płock* / [współpr. aut. i red. S. Piotrowska]. Płock : Książnica Płocka im. Wł. Broniewskiego, 2007. Sygn.: Cz.O. 41964

PESZEK A.: *Narciarstwo czyli Jak poprawić technikę i przygotować się fizycznie do sezonu*. Warszawa : „Inventiv”, cop. 2009. Sygn.: W 41806; Cz.O. 41805

PODOLSKI F.: *Śląsk Wrocław - 30 sezonów w Ekstraklasie*. [B.m. : b.w., 2009] (Wrocław : Druk. IBiS Usługi Komputerowe Wydaw.). Sygn.: Cz.O. 41990

Postanowienia dotyczące Polskiego Związku Piłki Nożnej. [B.m. : b.w.], 1946. (Prądnik : Drukarnia Państwowa). Sygn.: Cz.O. 41754

Problemy kultury fizycznej i zdrowotnej w ujęciu holistyczno-humanistycznym / pod red. W.J. Cynarskiego, W. Bajorka. Rzeszów : Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2009. Sygn.: Cz.O. 42175

Proces doskonalenia treningu i walki sportowej / red. A. Kuder, K. Perkowski, D. Śledziwski ; Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej. Warszawa : PTNKF, 2009.

T. 6. Sygn.: Cz.O. 30228/T.6

Program dwutygodniowego kursu piłki ręcznej dla kobiet i mężczyzn / Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przy-

sposobienia Wojskowego. Wydział Wychowania Fizycznego. Warszawa : PUW-FiPW.WWF, 1947. Sygn.: Cz.O. 41753

Program dwutygodniowego kursu pływania dla kobiet i mężczyzn / Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego. Wydział Wychowania Fizycznego. Warszawa : PUW-FiPW.WWF, 1947. Sygn.: Cz.O. 41755

PRYSTROM R.: *50 lat jeleniogórskiego tenisa 1946-1996*. Jelenia Góra : Wydaw. Karkonoskiego Towarzystwa Naukowego i Kolegium Karkonoskiego : [Wydaw. Nauczycielskie], 2005. Sygn.: Cz.O. 42232

Przepisy gry w piłkę nożną 2009/2010 / [oprac. zesp. L. Saks i in. ; Federation Internationale de Football Association, International Football Association Board, Polski Związek Piłki Nożnej]. Warszawa : PZPN, 2009. Sygn.: W 42274-42283; Cz.O. 42048

Przepisy pływania FINA 2009-2013 / [konsult. E. Waraksa ; Polski Związek Pływacki]. Warszawa : [PZP], 2009. Sygn.: W 42007-42025; Cz.O. 42006

RACZEK J.: *Antropomotoryka : teoria motoryczności człowieka w zarysie*. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2010. Sygn.: W 41845-41848; Cz.O. 41844

Raporty i szkice o kulturze fizycznej i zdrowotnej w perspektywie humanistycznej / pod red. W.J. Cynarskiego, S. Cieszkowskiego. Rzeszów: Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2009. Sygn.: Cz.O. 42173

REUEL F.: *Das Eissportbuch*. 3. Aufl. Stuttgart : Dieck & Co., cop. 1928. Sygn.: Cz.O. 41760

Richtlinien für die Leibeserziehung der Mädchen in Schulen. Berlin : Weidmann, 1943. Sygn.: Cz.O. 41771

RYBIŃSKI M.: *Zasobnik piłkarski 2012.* Warszawa : Wyższa Szkoła Edukacja w Sporcie, [2008]. Sygn.: Cz.O. 42176

75 lat Wielkopolskiego Związku Kajakowego : [1933-2008] / oprac. zesp. red. S. Głuszak i Z. Olejniczak ; Wielkopolski Związek Kajakowy. Poznań : WZK, 2008. Sygn.: Cz.O. 42233

SCHELLER T.: *Spielen, Tummeln, Turnen an Reck, Barren, Pferd, Bock, Kasten und Tisch : eine Turnlehre für alle Deutschen.* 2 erw. Aufl. Leipzig : Quelle & Meyer, 1938. (Bucherei für Leibesübungen und Körperliche Erziehung). Sygn.: Cz.O. 41775

SCHROEDER F., VERHULSDONK H.: *Übungsbuch für das Mädchenturnen in Mädchenschulen ohne Turnhalle.* Leipzig ; Berlin : Teubner, 1911. Sygn.: Cz.O. 41763

Schwimme richtig! : das Buchlein für jung und alt. Berlin-Tempelhof : „Schadenverhütung“, [1935]. Sygn.: Cz.O. 41776

SHEPHERD N.: *Go wspinaczka : [trening z instruktorem na filmie DVD].* Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, cop. 2009. (Gol). Sygn.: Cz.O. 41795/+DVD

SIENIEK C.: *Planowanie pracy nauczyciela wychowania fizycznego w klasach I-III gimnazjum : nowa podstawa programowa MEN.* Wyd. 3. Starachowice : Prac. Wydaw. „Helvetica”, 2009. (Wychowanie Fizyczne. Podstawa Programowa). Sygn.: W 42078; Cz.O. 42077

SOCZYK M.: *Bronka Idzikowskiego*

przerwany wyścig. Kraków : „Czuwajmy”, 2008. Sygn.: W 41985

SOCZYK M.: *Sześćdziesiąt lat w lidze polskiej minęło : Częstochoński Klub Motocyklowy „Włókniarz” 1946-2008 / [Muzeum Częstochońskie, Stowarzyszenie CKM Włókniarz, CKM Włókniarz].* Częstochowa : Muzeum Częstochońskie, 2009. Sygn.: Cz.O. 41986

SOLARSKA B.: *Sport w Pszczynie : fakty i ludzie.* Pszczyna : Miejski Ośrodek Rekreacji i Sportu, 2009. Sygn.: W 42242; Cz.O. 42241

Spółeczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpiizmu: sprawność fizyczna dzieci i młodzieży / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Polska Akademia Olimpijska, Fundacja „Centrum Edukacji Olimpijskiej”. Warszawa: AWF, 2009.

T. 1 / red. nauk. J. Nowocień. Sygn.: Cz.O. 42197/T.1

T. 2 / red. nauk. J. Chełmecki. Sygn.: Cz.O. 42197/T.2

Sport i polityka w dwudziestowiecznych państwach totalitarnych i autorytarnych / red. T. Gąsowski, S. Bielański. Kraków: Tow. Wydaw. „Historia Iagellonica”, 2009. (Studia z Historii XX Wieku; t. 7). Sygn.: Cz.O. 42071

Sportowa zima : poradnik dla organizatorów sportowych zajęć podczas zimowego wypoczynku dzieci i młodzieży / oprac. Dział Sportu Masowego GKR SZS-AZS ; Główna Rada Koordynacyjna SZS-AZS. Warszawa : GRK SZS-AZS, 1975. Sygn.: Cz.O. 41779

STACHOWIAK J.: *Kronika 85-lat Kolejowego Klubu Sportowego „Unia” w Tczewie 1922-2007.* Tczew : [KKS „Unia” Tczew], 2007. Sygn.: Cz.O. 41969

STRĘCIWILK K.: *80 lat Sierpeckiego Klubu Sportowego 1926-2006*. Sierpc : Miejska Biblioteka Publiczna, 2006. (Biblioteka Sierpecka ; nr 8). Sygn.: Cz.O. 41968

SUREN H.: *Kraftgymnastik : mit natürlichen und sportlichen Geraeten*. 22.-26. Tsd. Stuttgart : Franckh, [1942]. Sygn.: Cz.O. 41762

SUREN H.: *Schwunggymnastik : von Spannung und Losung, verstand und Seele, Motorik und Rhytmik, von der Kraft in der Hemmung, von richtiger und falscher Erziehung*. 15.-19. neuberarb. Tsd. Stuttgart : Franckh, [1941]. Synat.: Cz.O. 41761

Szkice z działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” (1867-2006) / pod red. S. Zaborniaka, P. Króla. Rzeszów : Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2010. Sygn.: Cz.O. 42171

SZKODA M., IMIOLEK K., ZIÓLEK R.: *Historia obiektów sportowych w Blachowni*. Blachownia : Ośrodek Sportu i Rekreacji, 2008. Sygn.: Cz.O. 42261

SZOT Z.: *Bibliografia naukowo-dydaktyczna Zbigniewa Szota w 40-leciu rozwoju Zakładu Gimnastyki* / Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku. Zakład Gimnastyki. Gdańsk : „DJ”, 2009. Sygn.: Cz.O. 42140

SZUJECKI K.: *140 lat z dziejów polskich sportów zimowych*. Warszawa : [Warszawska Firma Wydawnicza], 2009. Sygn.: Cz.O. 41994

SZYMCZYK F.: *Kolarstwo wyczynowe*. Warszawa : „Prasa Wojskowa”, 1949. (Popularna Biblioteczka Sportowa / Główny Urząd Kultury Fizycznej ; t. 13). Sygn.: Cz.O. 35656/Nr13

SZWARC A.: *Modele poznawcze odzworowujące sprawność działania w grach w piłkę nożną* / Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku. Gdańsk: Wydaw. Uczelniane AWF i S, 2008. Sygn.: Cz.O. 42138

Teoretyczne i praktyczne aspekty nowoczesnej gry w piłkę nożną / [red. nauk. A. Stula] ; Politechnika Opolska. Wydział Wychowania Fizycznego i Fizjoterapii, Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości. Opole : Oficyna Wydaw. PO : Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości, 2009. Sygn.: Cz.O. 42186

Teoretyczne i praktyczne uwarunkowania wychowania fizycznego w szkole / red. K. Warchoła i Ł. Wojtyczek ; Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie. Instytut Kultury Fizycznej. Krosno: PWSZ, 2009. (Prace Naukowo-Dydaktyczne Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Krośnie ; z. 38). Sygn.: Cz.O. 42125

TOBIASZ J.: *50 lat Podokręgu Piłki Nożnej w Oświęcimiu*. Oświęcim : „Multimedia Partner” na zlec. Podokręgu Piłki Nożnej w Oświęcimiu, 2008. Sygn.: Cz.O. 41952

TOBIASZ J., LISZKA W.: *100-lecie sportu w Oświęcimiu ...od Kisielińskiego do Korzeniowskiego*. Oświęcim : na zlec. Urzędu Miasta, 2006. Sygn.: Cz.O. 41935

TOMECKA M.: *Kariery sportowe a kariery zawodowe czynnych i byłych zawodników w hokeju na trawie*. Katowice; Gliwice : UKiP J&D Gębka, 2009. Sygn.: Cz.O. 41728

TOMIK R., POŚPIECH D.: *Sport szkolny w wybranych krajach Europy* / Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerze-

go Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2010. Sygn.: W 42203-42207; Cz.O. 42202

TSATSOUNLINE P.: *Więcej niż bodybuilding*. Łódź : „Aha!” [właśc. „JK”], 2009. (Fit & Active).

[T.] 2, Najważniejsze pytania o ćwiczenia na grupy mięśni. Sygn.: W 41037/T.2; Cz.O. 41036/T.2

TUSZYŃSKI B.: *Bardowie sportu*. Warszawa : Fundacja Dobrej Książki, 2009. Sygn.: Cz.O. 41983

URANTÓWKA J., WIELOCH M., WOJCIECHOWSKA-MASZKOWSKA B.: *Nauka pływania : atlas ćwiczeń* / pod red. M. Wielocho, B. Wojciechowskiej-Maszkowskiej. Opole : Politechnika Opolska. Wydział Wychowania Fizycznego i Fizjoterapii, 2009. Sygn.: Cz.O. 42187

Uszkodzenia sportowe u kobiet / oprac. A. Wojciechowski. Warszawa : Główna Księgarnia Wojskowa, 1935. (Wychowanie Fizyczne Kobiet / Państwowy Urząd W.FiP.W. ; t. 1). Sygn.: Cz.O. 30253/T.1

WARCHULIŃSKA A.: *Concordia 1909-2009 : dzieje jednego z najstarszych klubów sportowych w Polsce*. Piotrków Trybunalski : Klub Sportowy „Concordia”, 2009. Sygn.: Cz.O. 41997

WEYSSENHOFF J.: *Sztuka gry w piłkę nożną : wraz z najnowszymi przepisami gry i licznymi ilustracjami*. Lwów [i in.] : Wydaw. Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1926. (Biblioteka Wychowania Fizycznego i Sportu ; nr 3). Sygn.: Cz.O. 41746

Wioślarstwo kobiece / oprac. J. Mazurek. Warszawa : Główna Księgarnia Wojskowa, 1936. (Wychowanie Fizyczne Kobiet / Państwowy Urząd W.FiP.W. ; t. 6).

Sygn.: Cz.O. 30253/T.6

WITCZAK J., WITCZAK M.: *80 lat - Morski Związkowy Klub Sportowy Arka Gdynia 1929-2009*. Gdynia : Arka Gdynia, [2009]. Sygn.: Cz.O. 41995

WOSKO-CONRADS E.: *Zaczynij biegać! : marsz, bieg, zawody, maraton*. Warszawa : SBM, cop. 2009. Sygn.: W 41831; Cz.O. 41830

WRYK R.: *90 lat Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu*. Poznań : Dom Wydaw. REBIS, 2009. Sygn.: Cz.O. 42243

Współczesne problemy badawcze w szermierce: praca zbiorowa / pod red. nauk. T. Sochy ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2009. Sygn.: W 41840-41843; Cz.O. 41839

Współczesne trendy rozwoju sportu a idee humanizmu olimpijskiego / pod red. J. Urniaża. Olsztyn : Olsztyńska Szkoła Wyższa im. Józefa Rusieckiego, 2008. Sygn.: Cz.O. 42216

Wybrane aspekty zarządzania w kulturze fizycznej i turystyce / pod red. P. Hałemby ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice: Wydaw. AWF, 2010.

Cz. 2. Sygn.: W 41895/Cz.2-41899/Cz.2; Cz.O. 41894/Cz.2

Wykorzystanie badań naukowych w wychowaniu fizycznym i sporcie: praca badawcza z 4 obszarów aktywności ruchowej : sport, wychowanie fizyczne, rekreacja i fizjoterapia / pod red. J. Wojnara, B. Wojciechowskiej-Maszkowskiej, R. Tatarucha ; Politechnika Opolska. Wydział Wychowania Fizycznego i Fizjoterapii. Opole : PO.WWFiF, 2009.

Cz. 2. Sygn.: Cz.O. 42185

Wytyczne nauczania i zasady jazdy na nartach: instrukcja Komisji Wyszkaleniowej Polskiego Związku Narciarskiego / oprac. L. Lubicz-Nycz; Polski Związek Narciarski. Kraków : PZN, 1938. Sygn.: Cz.O. 41745

ZABORNIAK S.: *Zarys dziejów klubu sportowego „Resovia” (1905-1944)* / Uniwersytet Rzeszowski, Podkarpackie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej, CWKS Resovia. Rzeszów : UR. Instytut Wychowania Fizycznego i Zdrowotnego, 2004. Sygn.: Cz.O. 41965

Z dziejów turystyki i sportu w Polsce / pod red. T. Jurka, K. Obodyńskiego, S. Zaborniaka. Rzeszów : Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2009. Sygn.: Cz.O. 42170

ZIELIŃSKI A.: *Jak zostać narciarzem: wiadomości wstępne o sprzęcie narciarskim*. Kraków : Towarzystwo Krzewienia Narciarstwa, 1935. (Biblioteka Narciarska T.K.N. ; t. 5). Sygn.: Cz.O. 41756

Żółto-czarna ojczyzna: 90 lat Ruchu Radzionków / [oprac. i dobór il. W. Cieszyński, D. Leśnikowski]. [Radzionków : Klub Sportowy „Ruch Radzionków”], [2009?]. Sygn.: Cz.O. 42259

Językoznawstwo, nauka o literaturze

Don Juan w przemianach kultury: praca zbiorowa / pod red. L. Wiśniewskiej. Bydgoszcz : Wydaw. Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, 2008. Sygn.: Cz.O. 42165

Sztuka, architektura, urbanistyka

25 lat na scenie : Zespół Tańca Ludowego „Neptun” - Akademia Wychowania

Fizycznego i Sportu w Gdańsku / [wybór i oprac. D. Dancewicz-Nosko]. Gdańsk: AWFis : „DJ”, 2009. Sygn.: Cz.O. 42141

ECO U.: *Szaleństwo katalogowania*. Poznań : Dom Wydaw. REBIS, 2009. Sygn.: Cz.O. 41823

GAWORSKI M.: *Opolskie: bliskie i piękne*. Opole : „Nowik”, cop. 2009. Sygn.: W 42066

TURSKA I.: *Krótki zarys historii tańca i baletu*. Wyd. 4. Kraków : Polskie Wydaw. Muzyczne, 2009. Sygn.: Cz.O. 41801

WALKOWIAK J.: *Hermeneutyka architektury* / Wyższa Szkoła Kultury Fizycznej i Turystyki im. Haliny Konopackiej w Pruszkowie. Pruszków : Wydaw. Nauk. WSKFiT, 2009. Sygn.: Cz.O. 42200

Geografia, opisy krajów, podróże

Chrzanów i okolice : przewodnik turystyczny / [oprac. „Compass”]. Chrzanów : Urząd Miejski, 2008. Sygn.: W 42003

Chrzanów i okolice na rowerze [plan] : skala 1:25 000 / [red. mapy D. Faustmann, red. tekstu P. Brzozowski]. Wyd. 2. Kraków : Wydaw. Kartogr. „Compass” na zlec. UM w Chrzanowie, 2006. Sygn.: W K-1110

GAWORSKI M.: *Opolskie: bliskie i piękne*. Opole : „Nowik”, cop. 2009. Sygn.: W 42066

LLEWELLYN C.: *Survival: mój poradnik*. Poznań : „Publicat-Papilon”, cop. 2009. Sygn.: W 42085

Podróżowanie w Karpaty wczoraj i dziś / pod red. S.A. Sroki. Kraków : „Avalon”, cop. 2009. Sygn.: Cz.O. 42067

Przewodnik po ziemiach dawnej Polski, Litwy i Rusi / ułożył M. Orłowicz. Lublin : Drukarnia i Wydaw. Akademickie Wyższej Szkoły Społeczno-Przyrodniczej im. W. Pola, [2009]. (Podróżnik Polski). Wyd. offsetowe, oryg.: [b.m.] : Eugeniusz Starczewski ; Warszawa : Gebethner i Wolf; Kraków : G.Gebethner i S-ka, 1914. Sygn.: Cz.O. 41942

Stan i perspektywy rozwoju geografii w Polsce : raport z prac Komitetu Nauk Geograficznych Polskiej Akademii Nauk w kadencji 2003-2006 / pod red. S. Liszewskiego, J. Łobody i W. Maika ; Komitet Nauk Geograficznych Polskiej Akademii Nauk. Bydgoszcz : Wydaw. Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, 2008. Sygn.: Cz.O. 42162

W ciemno : zabawne przypadki z podróży / pod red. D. George'a. Poznań: Zysk i S-ka, cop. 2007. Sygn.: W 42073

Warmia i Mazury : atlas turystyczno-samochodowy / [red. K. Kawałko]. Piła : „BiK”, [2007]. Sygn.: W K-1115

Węgrów i ziemia łiwka : perły kultury i atrakcyjność turystyczna / red. nauk. W. Kaprowski, F. Midura, J.W. Sienkiewicz. Warszawa : ALMAMER Wyższa Szkoła Ekonomiczna : „DrukTur”, 2009. Sygn.: Cz.O. 42182

Województwo mazowieckie : atlas turystyczno-samochodowy / [red. B. Kawałko, K. Kawałko]. Piła : „BiK”, [2009]. Sygn.: W K-1111

Województwo opolskie: atlas turystyczno-samochodowy / [red. K. Kawałko]. Piła: „BiK”, [2008]. Sygn.: W K-1112

Województwo śląskie i opolskie : przewodnik : Jasna Góra, Orle Gniazda, górnos Śląskie dziedzictwo, opolskie rezydencje, Beskid

Śląski i Żywiecki / [aut. E. Łodzińska i in.]. Warszawa : „Demart”, cop. 2009. (Polska Niezwykła). Sygn.: W 42074

Województwo wielkopolskie : atlas turystyczno-samochodowy / [red. B. Kawałko, K. Kawałko]. Piła: „BiK”, [2009]. Sygn.: W K-1113

Województwo zachodniopomorskie : atlas turystyczno-samochodowy. Piła : „BiK”, [2009]. Sygn.: W K-1114

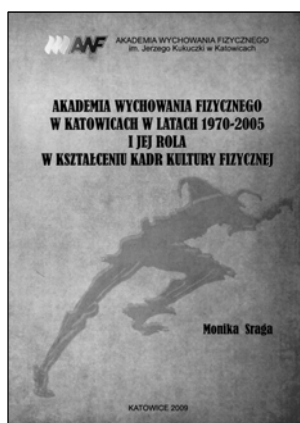
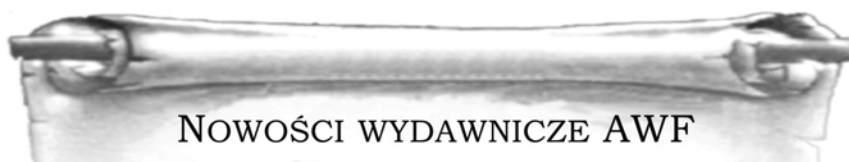
Zawoja, Babia Góra: mapa turystyczna : skala 1:30 000 / [red. J. Korpak]. Wyd. 6. Kraków : Wydaw. Kartogr. „Compass”, 2010. Sygn.: W K-1116

Historia, biografie

BLACKBURN V.: *David Beckham : barwy zdrady*. Kraków : Oficyna Wydaw. „Mireki”, 2004. Sygn.: W 41971

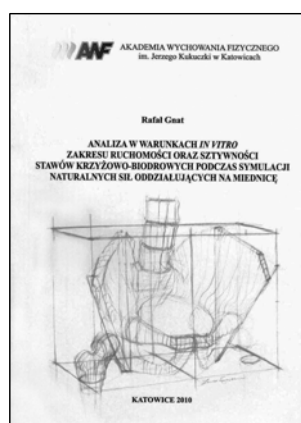
DOBRUSZEK W.: *Henryk Żyto*. Leszno : Firma Wydaw. „Danuta”, 2009. (Asy Żużlowych Torów). Sygn.: Cz.O. 41992

ORZOŁ S.: *Dziekan : [portrety na polu karnym]*. [Bartoszyce] : „Manuskrypt”, 2002. Sygn.: W 41972

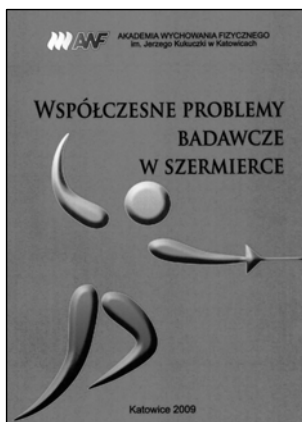
M. Sraga

*Akademia Wychowania Fizycznego
w Katowicach w latach 1970-2005
i jej rola w kształceniu kadr
kultury fizycznej*
2009

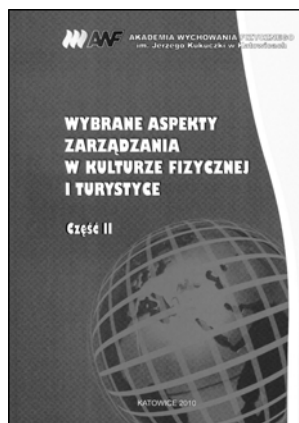
R. Gnat

*Analiza w warunkach in vitro
zakresu ruchomości oraz
sztywności stawów
krzyżowo-biodrowych podczas
symulacji naturalnych sił
oddziałujących na miednicę*
2010

*Współczesne problemy badawcze
w szermierce*

Pod red. nauk. T. Sochy
2009

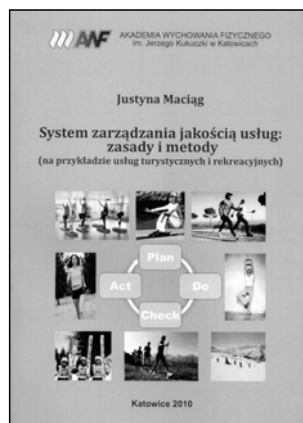
*Wybrane aspekty zarządzania
w kulturze fizycznej i turystyce*
Cz. 2

Pod red. P. Halemba
2010

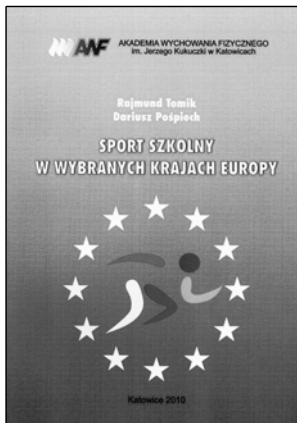
*Dylematy zarządzania sportem,
turystyką i rekreacją w warunkach
niepewności otoczenia*

**Pod red. B. Grzeganeck-Więcek
oraz J. Maciag**
2010

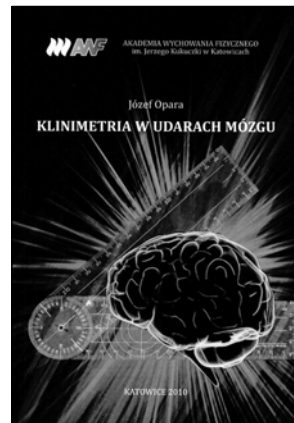

J. Maciag

*System zarządzania jakością
usług : zasady i metody
(na przykładzie usług
turystycznych i rekreacyjnych)*
2010

R. Tomik, D. Pośpiech
Sport szkolny w wybranych krajach Europy
 2010

J. Opara
Klinimetria w udarach mózgu
 2010